نەقشبەندىيە ئەسەرلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مىلليونىر مۇسىرلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى



ISBN 7 — 228 — 00596 — 2

نەشرىيات ئەسەرلىرى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەرشىدىن تاتلىق

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى





مۇندەرىجە

مۇھەررىردىن ..... (1)
شېئىرلار ..... (1)
يۇرتۇمغا خەت ..... (2)
ئۆيگە خەت ..... (3)
ئۆمۈر خاتىرەمدىن ..... (4)
بىلىم ئىشقىدا ..... (11)
باي ناھىيىسىنىڭ ھەسرەتلىك ساداسى ..... (14)
دۇنياغا بىر نازارەت ..... (16)
ئاخىرقى ئۇتۇق بىزنىڭ ..... (18)
ئۇكام ساڭا ..... (20)
بۇيۇك جۇڭگو ..... (23)
قىزىم يىغلىماڭ! ..... (26)
ئۇنۇتما! ..... (32)
گېزىت ..... (38)
ئوقۇغىلى كەتكەن ئىنىمغا خەت ..... (40)
ئىلىمگە ئىلھام ..... (43)
ئاسارەتتە تۇرۇپ قالغانلارغا خىتاب ..... (45)
ياشلاردىن ئىلتىماس ..... (47)
ئورماندىن گۈلباغ ..... (50)
ئىلىم ئۆگەن ..... (53)
ھەپسىدە كەتكەن دوستۇم ل. مۇتەللىپكە ..... (54)
ئالدىدا ..... (59)

جنايەتتىن شىكايەت ..... (65)
ۋەتەن قوربانلىرى خاتىرىسىگە ..... (69)
دوستلىرىمغا ..... (72)
ئويغان ..... (77)
ۋەتەن مۇھەببىتى ..... (80)
قەبرىدىن ئاۋاز ..... (82)
خاتا ..... (86)
غەلەت ..... (88)
جاۋابىم ..... (91)
قارلىقنامە ..... (95)
ئالدىدا ..... (97)
خەت ..... (100)
قەلەمنىڭ توۋىسى ..... (102)
ئايرىلدىم ..... (106)
غەزەل ..... (109)
سەپەردىكى يارىمغا ..... (112)
مەرسىيە ..... (116)
ئالدىدا ..... (122)
رەھبەر خاتىرىسىگە ..... (127)
مەكتەپ ئىلھامى ..... (131)
لەززەت ئالغاندا ..... (133)
بىر دىلبىرىمگە ..... (142)
ئۇسسۇل ..... (146)
قېيىقچى بوۋاي پىلك (باللادا) ..... (150)
قىز ..... (157)
مۇھەببەت سەۋداسى ..... (164)
چىقسام ناگاھ ئىشىككە ..... (167)
بەخت توبى ..... (172)

ئالدىدا ..... (174)
مۇھەببەت ئىپادىسى..... (179)
سېغىنىدىم ..... (182)
ئۇچرىشىش ..... (188)
ئۇنتۇلماس كۈن ..... (191)
ئېچىلغاي گۈلۈم..... (194)
ئالەم يولۇچىسىغا ..... (196)
تارىم قىزى ..... (203)
مەن سەن بىلەن ..... (206)
كۆرگەزمىدىن خاتىرە..... (208)
ئايدىڭ كېچە..... (218)
هورۇن بىلەن رەنا..... (220)
بىر نومۇر ..... (222)
كۆرگۈم كېلۈر..... (224)
يېڭى شىنجاڭىم مېنىڭ..... (227)
يۈرەك سۆزى ..... (228)
بىزنىڭ جەڭچىگە ..... (232)
ئەسلەيمەن..... (235)
تەرجىئى بەند ..... (237)
داغ قوندۇرمايمەن يۈزۈڭگە ..... (242)
ئۇمىدىم ..... (245)
خوتەن كىشىسى ..... (248)
پېقىرنىڭ ئىقرارى ..... (249)
رۇبائىي ۋە پارچىلار..... (252)
مىڭ ئۆيۈ ۋە پەرھاد ـ شېرىن (دىستان) ..... (261)
لەيلى ۋە مەجنۇن (ئوپېرادىن پارچە) ..... (345)
چۆچەكلەر ..... (372)
موللا تاپقاق ئاخۇنۇم..... (373)

ئىلان مۇئگۈزى ..... (399)
شتىلە بىلەن پىتىلە ..... (431)
زەرەك بىلەن زەرىككەك ..... (437)
دات ..... (445)
ئۇچقان ئادەم ..... (460)
ھۈنەرنىڭ خاسىيىتى ..... (465)

مۇھەررىردىن

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، داڭلىق شائىر ۋە جامائەت ئەربابى ئارمىيە ئېلى سايرامى 1906 ـ يىلى باي ناھىيىسىنىڭ سايرام يېزىسىدا ئېلى ئاخۇن ئىسمىلىك مەرپىەتپەرۋەر دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1922 ـ يىلدىن 1930 ـ يىلغىچە باي ۋە كۇچا ناھىيىلىرىدىكى مەدرىسىلەردە ئوقۇغان. بۇ مەزگىللەدە ئۇنىڭ خەلق قوشاقلىرى شەكلى بىلەن يازغان «بازار ۋە مازار» ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمى قول يازما ھالىتىدە خەلق ئىچىدە تارقالغان. 1930 ـ يىلى شۇ زامانىنىڭ داڭلىق ئىلىم مەركىزى — قەشقەر «خانلىق مەدرىس» گە كىرىپ ئوقۇغان. ئۇ بۇ مەكتەپتە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى، ئەرەب، پارس تىلى ۋە ئەدەبىياتىنى ئىستايىدىل تەتقىق قىلىپ ئۆگەنگەن ھەمدە ئۇ «مادارا ئەئزەم» («چوڭ ياراشتۇرۇش») ناملىق شېئىرلار توپلىمى بىلەن مۇھەببەت تېمىسىدا يېزىلغان «ئەنۋار ۋلھۇدا» («ھەقىقەت نۇرلىرى») ناملىق قەسىدىسىنى مەيدانغا چىقىرىپ، جامائەتچىلىككە تالانتلىق شائىر سۈپىتىدە تونۇلغان.

1933 ـ يىلى قەشقەردە جەن شۇرىنىنىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى دېھقانلار قوزغىلىڭى پارتلىغاندا ئارمىيە ئېلىمۇ بۇ قوزغىلاڭغا ئاكتىپ قاتنىشىپ، بىرقېتىملىق جەڭدە ئېغىر يارىلانغان. دوختۇرخانىدىن چىققاندىن كېيىن يازغان شېئىرلىرىنى «نەمشېھىت» (يېرىم جان) دېگەن ئەدەبىي تەخەللۇسى بىلەن ئېلان قىلغان.

نەمشېھىت ئۆزىنىڭ 43 يىللىق ئىجادىي ھاياتىدا نۇرغۇنلىغان شېئىرلارنى، باللادا، داستان، ئوپېرالارنى يازدى.

شائىر ئازادلىقتىن بۇرۇن يازغان «بىلىم ئىشقىدا»، «بۇيۇك

جۇڭگو» ، «قىزىم يىغلىماڭ» ، «ئۇنۇتما» ، «گېزىت» قاتارلىق شېئىرلىرىدا جاھانگىرلىككە، فېئودالىزمغا ۋە فاشىستىك مۇستەبىتچىلىككە قارشى كۈرەش قىلىش روھىنى ھەمدە ۋەتەننى ئۇلۇغلاش ۋە ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىش، ئەركىنلىككە تەلپۈنۈش ھېسسىياتىنى مەركەزلىك ھالدا ئىپادىلەپ خەلقنىڭ ئازادلىق ئۇچۇن بولغان كۈرەشلىرىگە ئىلھام بەردى.

ئۇ يەنە ئەسىرلەردىن بۇيان ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا ئېغىزدىن ئېغىزغا ئۆتۈپ، قەلبىدىن ـ قەلبىگە كۆچۈپ ئۇزۇلمەي داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان «مەڭ ئۆيۈ ۋە پەرھاد ـ شېرىن» توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنى توپلاپ «مەڭ ئۆيۈ ۋە پەرھاد ـ شېرىن» داستانىنى يازدى. بۇ داستان 1945 ـ يىلى «ئاقسۇ گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغاندا خەلق ئىچىدە خېلى كۆچلۈك تەسىر قوزغىغانىدى. شائىر داستانىنى قايتا ـ قايتا ئىشلەپ ۋە تولۇقلاپ 1948 ـ يىلى ئۆز خىراجىتى بىلەن كىتاب قىلىپ باستۇرغان. «مەڭ ئۆيۈ ۋە پەرھاد ـ شېرىن» داستانى مەزمۇنىنىڭ يېڭى ۋە موللىقى، قۇرۇلمىسىنىڭ ئىخچام ۋە مۇكەممەللىكى، بەدىئىي سەۋىيىسىنىڭ يۇكسەكلىكى، شەكلى ۋە ئۇسلۇبىنىڭ ئۆزگىچىلىكى بىلەن بۇگۈنكى كۈندىمۇ كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلماقتا.

نەمشېھمت ئازادلىقتىن بۇرۇن ئاقسۇدا ئىشلەپ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ يۈرگەن مەزگىلدە «لەيلى ـ مەجنۇن» داستانىنىڭ خەلق ئىچىدىكى بىرنەچچە خىل ۋارىيانتلىرىنى توپلاپ، شۇ ئاساستا «لەيلى ـ مەجنۇن» ئوپېراسىنى يېزىپ چىققان ۋە بۇ ئوپېرا سەھنىلەردە ئوينىلىپ تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن قوزغىغانىدى. ئەپسۇسكى، بۇ ئوپېرانىڭ تولۇق نۇسخىسى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نىڭ قالايمىقانچىلىقى ئىچىدە يوقىلىپ كەتكەچكە، توپلامغا ئوپېرانىڭ پەقەت ئۇچ پەردىسىنىلا كىرگۈزۈشكە مۇيەسسەر بولالىدۇق.

ئازادلىقتىن كېيىن شائىر نەمشېھمت شېئىرىيەتتە ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب يارىتىپ، قاينىق ھېسسىياتقا، باي پەلسەپىۋى پىكىرگە، ئۆتتەك قىزغىنلىق ۋە ئۇمىدۋارلىققا تولغان شېئىرلىرى بىلەن كىتابخانلار قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى. ئۇنىڭ «ئالدىدا» ، «سېغىندىم» ، «يۇرەك سۆزى» ،

«ئۇسسۇل» ، «تارىم قىزى» قاتارلىق شېئىرلىرى خەلقىمىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى ئۇرغۇتۇپ، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرى ئۈچۈن جەڭ دۇمبىقىنى چالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ شېئىرلىرىدا ئازاد يېڭى دەۋرنى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى، ئەمگەكچى خەلقنى كۈيلىدى.

ئازادلىقتىن كېيىن نەمۇنىۋى شېئىر ئىجادىيىتى ئىدىيەۋىلىك ھەم بەدىئىيلىك جەھەتلەردە يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى.

ئۇنىڭ كۆپلىگەن شېئىرلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنىپ، «شېئىرىيەت» ، «يەنخې» ، «شىنجاڭ مىللەتلەر ئەدەبىياتى» قاتارلىق ژۇرناللاردا ئېلان قىلىندى. 1981 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى خەنزۇچە «نەمۇنىۋى شېئىرلىرىدىن تاللانما» نى نەشر قىلدى.

نەمۇنىۋى ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى قىزغىن سۆيەتتى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى ئۆز ئىجادىيىتىگە مەنبە قىلاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىجادىي ھاياتىدا كۆپلىگەن خەلق قوشاقلىرىنى، خەلق چۆچەكلىرىنى توپلاپ رەتلىگەنىدى. بىز شائىرنىڭ ئازادلىقتىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ئەسەرلىرىنى رەتلەش، تولۇقلاش جەريانىدا ئۇ رەتلەپ نەشرگە تەييارلىغان بىر قىسىم خەلق چۆچەكلىرىنى ئۇنىڭ ئىجادىي ئەمگەكلىرى قاتارىدا توپلامغا كىرگۈزدۇق.

ئىشىنىمىزكى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاتاقلىق شائىرى، جامائەت ئەربابى نەمۇنىۋىتىنىڭ ئەسەرلىرى كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشىدۇ.

شبئسر لار

يۇرتۇمغا خەت

مىڭ پىغان ـ يۈزمىڭ پىغان بېشىمغا چۈشتى ئىپتىراق①،
ئولتۇرۇپ قان يىغلىسام، بولماس يېتىپ يول كۆپ يىراق.
كۆيدۈرۈپ كۆل قىلدى جانۇ ـ تېنىمنى ئوتلۇق پىراق،
ئەمدى پۈرقەت ئوتىغا كۆيمەككە تاقەت بولدى تاق.

ھەددىدىن ئاشتى سېغىنماق ـ جاندىن ئۆتتى ئىشتىياق،
خانۇ ـ ماندىن ئاجرىغانىنىڭ تەلىپى بولمايدۇ ساق،
ئىككى كۆزنىڭ چەشمىسىدىن ئاقار ھامانۇ قان بۇلاق،
كۆزگە زىنداندەك كۆرىنەر گۈل ـ چىمەنده سايرىماق.

ھەر كىشى ئايرىلمىسۇن، ئەۋلاددىدىن ـ ئەلدىن يىراق،
جۇپتى قىل يارەب مۇسەللىم ھەرگىزمۇ قىلما زادى تاق،
«ئاھ! ...» دىدىم مەن دوستلىرىم چۈشتى بېشىمغا ئوت ـ پىراق،
ئەل پىراقۇ، ئەل پىراقۇ، ئەل پىراقۇ، ئەل پىراق.

1929 ـ يىلى مىلادىيە
1347 ـ ھىجرى 2 ـ ئاي، قەشقەر

① ئىپتىراق — جۇدالىق، ئايرىلىش

ئۆيگە خەت

ھەي ئانام بىرلەن ئانام ئەھۋالىمىز بولدى خاراپ،
كەلسە بايدىن ئەگەر، «كەلدى!» دەپ قولغا قاراپ؛
نە سەۋەبتىن خەت يازمىدىڭلار يا كۆڭۈل ئاغرىقمىدۇر؟!
ياكى قەغەز ئالمىدىڭلار سەككىز - ئون پۇلنى ئايلاپ! ...

نە ئۈچۈن خەت يازمىدىڭلار يا كۆڭۈل ئەنسىزمىدۇر؟!
ئەۋەتسىلە بولماسمىدى بىر پارچە خەت ھالىم سوراپ.
ياكى مەندەك پەرزەنتلىرىنى ئۇنتۇپمۇ قالدىلىمۇ؟!
نە سەۋەبتىن خەت يازالماي چالدىلا غەمدىن راۋاپ؟!

1929 - يىلى
1347 - سنە ھىجرى 2 - ئاي، قەشقەر

ئۆمۈرخاتىرەمدىن

دەۋرى ئىلكىدە بۇ جانىم،
بۇلبۇل ھىناۋا بولدى.
سەيرى ئەتمەككە بۇ جانىم،
شەيدائى ھاۋا بولدى.

بىرمىڭ ئۈچيۈز ئەللىككە،
قوشتۇق يانا ئىككىنى.
بۇ يىل يۈرتىمىزدا،
چوڭ پۈتمەس بالا بولدى.

قەشقەر يېڭى شەھىردە،
دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلماق.
باش ۋەكىل نىڭ ① ئەمرى دەپ،
مىلتىقنى ئاتا بولدى.

سوقۇش بولدى ئون ھەپتە،
قانلار ئاقتى ھەر سەپتە.
مەن ئالدىدا ئوڭ سەپتە،
ئەسكەردىن جۈدا بولدى.

① قەشقەردە قۇرۇلغان يەرلىك ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت رەئىسى شۇنامدا ئاتالغان

يوق بولدى ماڭا سىددىق[1]،
قولۇمدا ئىككى مىلتىق،
گەرىكەلسە يېقىن دۇشمەن،
كۆكرەكنى يارا بولدى.

جەڭ ئوتى قىزىپ كەتتى،
ئەقىلىمنۇ ئېزىپ كەتتى،
سوقۇشمۇ؟ ! تاماشامۇ؟ !...
ئىش ئەمدى خاتا بولدى.

پەيشەنبە كۈنى كەچتە،
ساقەتمۇ ئىدى بەشتە.
سارالڭ لەڭزىگە ئەگىشتە،
دۇشمىنىم ئاتا بولدى.

تەككەن ئىدى گەردەندىن،
ئۆتۈپ چىقتى دەنداندىن[2].
پارچىلىۋەتتى ئىگىكىمنى،
جاندىن ئايرىلا بولدى.

ئوق تەگدىيۇ ھۇش كەتتى،
دوستلارغا خەۋەر يەتتى،
«ئۆلگەن» دەپ گۇمان ئەتتى،
گۆرگە ئۈزىتا بولدى.

---

① سىددىق — ئىشەنچلىك، راستچىل، سەمىمىي، ھەقىقىي دوست
② دەندان — چىش

«جېنىڭنى ئالارمەن دەپ»
قابىز① كەلدى بىر ياندىن،
ھەق ئېتىنى «جېنى تۇرسۇن»
دەپ رەھمى نادا بولدى.

ھەقنىڭ يارلىغى يەتتى،
قابىز پەيلىدىن قايتتى،
يېنىمدىكى دوستلارغا،
جېنىمدىن سادا بولدى.

ئەڭ ئاخىرقى ئۆمرۈم دەپ،
(ئىلاللەنى) ياد ئەيلەپ،
خىقىرىغان نەپەس يۈردى،
ئۆلگىنىم خاتا بولدى.

دىللاردىن بولۇپ ژولقان،
ياسىن پاتمە قۇرئان،
بېغىشلاپ ماڭا شۇئان،
شەپقەتلەر ياغا بولدى.

دوستلار دىللىرى زارى،
قېنىم توختىماي جارى.
ھەركىمنىڭ سۆيەر يارى،
شۇندا ئايرىلا بولدى.

---

① قابىز — قەبزى قىلغۇچى، جان ئالغۇچى، ئەزرائىل

ئاردا هايال ئۆتمەي،
كۆتەردى مالال بولماي،
تېزلىك بىلەن دوختۇرغا،
يەتكۈزۈپ ئادا بولدى.

جېنىم بولدى ژەيرانە،
كەلتۈردى شىپاخانە،
«ھەقنىڭ ئەمرى شۇنداق» دەپ،
سەبرى بىلەن ياتا بولدى.

گەژگەمدىن تەككەن ئوق،
ئۆكچەرچەك ئىدى يۈرتۈق،
شۇڭلاشقا بەرگەن سۈ،
كانايدا تۈرا بولدى.

يۈرەك ئۆرتىنىپ پۈتتى،
تەندىن ماغدۇرۇم كەتتى،
ئەجەل شەربىتى ئەمدى،
راستلاردىن داۋا بولدى.

دوختۇرلار بولۇپ ھەيران،
ئىزدىشىپ ئامال ھەريان،
تاپماستىن بىرەر دەرمان،
قارىشىپ تۈرا بولدى.

ئۈمىد ئۈزدىلەر جاندىن،
سۆزلەشمەكتە ھەر ياندىن،
«بىچارىنىڭ تۈپرىقى،
غۇربەتتە قالا بولدى.»

شۇ ئاردا بىر دوختۇر،
كۆپ جىددىي جەھەت ئەيلەپ،
ماشىنىغا سۇت ئېلىپ،
كانايغا قۇيا بولدى.

سۇت بەرگەچ بىرئاز ئارام،
غەم - قايغۇ بولدى تامام،
دورا بىلەن شەربەتتىن،
روھىم ياشىرا بولدى.

باغرىم بولدىلەر بەريان①،
دەردىم ئىدى يۈز چەندان،
يوق بولغاچ توققۇز دەندان،
چاينىماي يۈتا بولدى.

كۆپ ئاقتى مېنىڭ قانىم،
چىقىپ كەتتى يېرىم جانىم،
ئەمدى: «نىمشېھىت» نامىم،
تارىختا قالا بولدى.

كۈنلەرمۇ ئۆتىۋەردى،
ھەپتىلەر پۈتىۋەردى،
مەن دوختۇردا يانقانغا،
ئىككى ئاي راسا بولدى.

سوقۇشمۇ بولىۋەردى،
ئادەملەر ئۆلىۋەردى،

---

① بەريان — كاۋاپ

كىملەر دوست ۋە كىم دۇشمەن،
بايقىماي ئاتا بولدى.

دۇشمەنلەر بولۇپ بىر ئۆت،
خەلقلەرنى قىلدى نابۇت،
يامۇل ئىچىدە ساۋۇت①،
كىمگە پادىشاھ بولدى.

دۇشمەنلەر چىقار ئوقتەك،
ئەسكەرلەر قاچار دۇنتەك،
خالىغانچە خەقلەرنى،
ئايىماي بۇلا بولدى.

يۇرتلارنى قىلىپ ۋەيران،
خەلقلەرنى قىلىپ سەرسان،
مېلىنى بۇلاپ يەكسان،
يېگۈى شەھەرگە يانا بولدى.

ئارقىدىن كېلىپ ئەسكەر،
قولىدا قەلەم دەپتەر،
كىم ئاش بەردى، كىم ئات — دەپ
دۇشمەنگە يازا بولدى.

— دۇشمەنگە تەرەپسەن! — دەپ،
— ئات ئۇلاق بېرىپسەن! — دەپ،
— دىنىڭدىن چىقىپسەن! — دەپ،
دارلارغا ئاسا بولدى.

---

① ساۋۇت — ساۋۇت دامۇللاھاجى باش ۋەكىل

بىرسىدىن بۇلانغانلار،
بىرسىدىن تالانغانلار،
زۇلمىدىن تولا جانلار،
زىندانىدا ياتا بولدى.

ھىجىرىيە 1352 ـ يىل، شەئبان ئېيى
1933 ـ يىل، قەشقەر.

بىلىم ئىشقىدا

جاھان رەنالىرى ئىچرە بىلىمدەك بىر گۈزەل يار يوق،
بىلىمدىن ئۆزگە تۇنقان يار، بولۇر ئۇ گاھىدا بار ـ يوق.

قارا قاشلىق تۇلۇن ئايلار ساڭا بىر نەچچە كۈن يولداش،
ئەگەر سەن پۇلدىن ئايرىلساڭ سېنى تاشلايدۇ ھېچ ئار يوق.

كىرىپ نەپسىڭنىڭ كەينىگە، بىلىمدىن ئۆزگە يار تۇتساڭ،
بېشىڭغا چۈشسە بىر كۈنلەر، ئۇ چاغدا سەن كەبى خار يوق.

قۇلاق سالساڭ مۇھەببەت ئەھلىنىڭ پەريادى ـ ئاھىغا،
يۈتۈپ زەردەپ پىراقتىن دات دېمەكتىن باشقىچە زار يوق.

تەپەككۇر ئەيلىسەڭ ئىشقى ئەسرلەرنى ئوقۇپ ھەردەم،
قاراڭغۇ دەر يورۇق دۇنيانى ھەم ئالەم كەبى تار يوق.

يۈرۈپ مەنمۇ گۈزەل ئىزلەپ جاھالەتكە ئەسىر بولغان،
خالايىق ئالدىدا يۈرسەم، مېنىڭدەك بەلكى ئەغيار يوق.

ھاياتىمغا رەقىبلەر خاتىمە بەرمەكچى بولغاندا
قىلىپ تەۋبە بولۇپ ئازاد، دېدىم:
— بۇ يولدا زىنھار يوق.

پاراغەت ئىستىسىگە ئەسلا بىلمىدىن ئۆزگە يار تۇتما! . . .
سېنىڭ قەدرىڭنى ساقلاشتا بىلمىدەك ياخشى ھەمكار يوق.

ھاياتلىقتا بىلىم قانداق كىشىنىڭ يولدىشى بولسا،
قەيەرگە بارسا باش قاتماس بىلمىدەك ئاڭا غەمكار يوق.

بىلىمسىز ساق تېنىڭ ھامان مەجرۇھلاردەك ناله ـ پەريادتا،
جاھان ئىچرە بىلىمسىزنىڭ دىلىدەك ئەسكى بىمار يوق.

بىلىمگە ئاشنا بولساڭ ئوقۇش ئىشقىدا بول، بۇلبۇل،
ئۆگەنمەككە ماڭارىپ باغچىسىدەك ياخشى گۈلزار يوق.

بۇكەڭ دۇنيانىڭ قانداق پۇچمىقىغا باش تىقىپ ياتساڭ،
بىلىم تارتىپ چىقار مەيدانغا ھېچبىر كىمگە ئەخبار يوق.

بىلىم روھى ئۇزۇق ئىنسان ھاياتىغا ئەگەر بىلسەڭ،
بىلىمىنىڭ قەدرىنى بىلگەن ئۆلمەس بۇڭا ئىنكار يوق.

چاپان ھۇرمەتلىرى ھېچ چاغ چاپاندىن ئايرىلمىپ قالماس،
كېيىم پۇلدىن يىغىلغان ھۇرمىتىڭ پۇل بىرلە ئەسرار يوق.

چاپان بىرلە ئۆزۈڭنى پارقىراتساڭ بىر بويىاقچىسەن،
بىلىم ئەسىرى بۇگۈن سىرلىق چاپانلارغا خېرىدار يوق.

بۇلاردىن قولغا كەلگەن ئابروي جىنلار چۈشى ئوخشاش،
خىيالى بۇ تىلەكتە سېنىڭدەك باخشىغا جىندار يوق.

گۇمان قىلما پەلەكنى ھەر قاچان بەختىڭگە چۆرگىلىمەس،
بۇگۈن باي، ئەتە سەندەك ھېچ گاداي يوق، بەلكى قەرزدار يوق.

بىلىمدىن چەتتە كۆرگەن دۆلىتىڭ جانىڭ جاپاسىدۇر،
جاپا قىلماقتا جېنىغا بىلىمسىزدەك زور سىتەمكار يوق.

بىلىمدىن ھەممە ئىش مەيدانغا چىققان ئەسىردۇر بۇ،
بىلىش لازىم بىلىمسىزلەرگە بۇ ئەسىردە خېرىدار يوق.

بىلىمدىن باتىنىك① نۇرلانمىسا، كۆڭلۈڭ قاراڭغۇ تۇن،
قۇياش نۇرىغا مۇنكىر ② شەپەرەڭلەرگە مەدەتكار يوق.

زېمىننى توپ قىلىپ ئويناشنى سەن چاخچاق گۇمان قىلما!...
ھەقىقەتنۇر بۇگۈن ھەر ئىش، كەمەك ③ تەك جادۇ - ھەييار يوق.

ئەجەبلەنمە بۇلار كۆڭلى بىلىم نۇرىدا نۇرلانغان،
شونىڭچۇن كۆكتە، سۇدا، تاغ، دېڭىزدا يۇرسە دىشۋار يوق.

بىلىمدىن تاغنى باغ قىلىشتا ھېچقانداق جاپا كۆرمەس،
ھەسرەتتىن قان يۇتاردا نادان كىشىلەردەك جاپاكار يوق.

جاھىللار كۆڭلى تۇن ئوخشاش، ئۇنى پەرق ئەتكىلى بولماس،
قارا تۇنگە شەپەرەڭدىن بۇلەك ئەسلا تەلەپكار يوق.

ئۆزۈڭ ھەم «نەمشېھىت» بۇ پىكرىڭنىڭ تەستىقى بول قۇربان،
بىلىمدىن يۇز ئۆرىگەنلەردەك قاتتىق گۇناھكار يوق.

1936 - يىل فېۋرال، باي

---

① باتىنىك — ئىچكى دۇنيايىلىك.
② مۇنكىر — بۇ يەردە ئۆچ قارشى، دېگەن مەنىدە.
③ كەمەك — قەدىمكى ئىران شاھلىرىدىن جەمشىتنىڭ ھەييارى.

باي ناهيىسىنىڭ هەسرەتلىك ساداسى

كەل ئەي بادى سابا ① ئەرزىمنى ئاڭلا! بىناۋا بايمەن،
نىتەي هەسرەت بىلەن قان يىغلىماقتا مۇپتىلا بايمەن.

بۇ ۋەتەن تۇپرىقىدا مەنمۇ بىر كىشىلىك ئورۇن ئالغاچ،
تاۋارىخ سەھىپىسىگە يېزىلىشقا ئاشنا بايمەن.

دەريا دەردۇ هالىم سورىغىلى هېچبىر كىشىم يوقتۇر،
ئىنىڭچۇن هېچبىر گېزىتلەردە ئېتىم يوق، بىۋاپا بايمەن.

هەمىشە خىزمىتىم كۆپكە يېتىشلىك، ئات كۆتەرگەنمەن،
يېرىدىن، ئۆيىدىن ئايرىلغان يېتىملەرگە ئاتا بايمەن.

تېخى هەر نەۋئى مەدەنگە مېنىڭ قۇچاقلىرىم تولغان،
زېمىن ۋە تاغۇ ـ سۇلەر كەڭرىلىكتە پۈر باها بايمەن.

تاپاخور②ئەيلىمەككە مەندە ئوتتۇز جايدا مەكتەپ بار،
مائارىپقا ئىنائە ئەيلىگەن، كۈندە راسا بايمەن.

ئېچىلدى مەندىمۇ دارىلمۇئەللىم ئىككى يېرىم ئاي،
قىرىق بەش تەن مۇئەللىمنى قىلغان ئەلگە ئاتا بايمەن.

---

① بادى سابا — سۇبهى شامىلى، سەھەر شامىلى
② تاپاخور — پەخىرلىنىش ـ پەخىرلەنمەك.

ئوقۇشقا ياردەم ئەيلەپ چىقاردىم نەچچە مىليون پۇل،
گېزىتكە يازدۇرالماستىن ئۆتۈپ كەتكەن خاپا بايمەن.

ئىنانە پۇللىرىمنىڭ كۆپرەكى ئالتۇن ـ كۈمۈش پۇلدۇر،
بۇ پۇللار نامىنى ھېچ كۆرمەيسەن، كۆڭلۈم قارا① بايمەن.

گېزىتتە نەشرى ئەتمەكتىن جاھانغا پاش ئەمەس مەقسەت،
ۋەلېكىن ئەل قاتاردا ئېتىم يوق بىئاتا بايمەن.

ماڭا «شىنجاڭ»، «يېڭى ھايات»، «ئىلى»، «چۆچەك خەۋەرلىرى»
يەنە «ئاقسۇ ئۇچۇرى»②دا ئورۇن يوق بەك خاپا بايمەن.

سەۋەب كىمدىن، قەيەردىن ماڭا ھېچكىم بىر ئورۇن بەرمەس،
ئېنىقچۇن ئويلىدىم بېشىم كۆتەرمەستىن ياتا بايمەن.

1936 ـ يىل ئىيۇل، پاي

---

① قارا — بۇ يەردە گۇمان مەنىسىدە ئىشلىتىلگەن
② قوش تىرناق ئىچىدىكىلىرى شىنجاڭ ھەم شۇ چاغدىكى ۋىلايەتلەرنىڭ گېزىتلىرىنىڭ نامىلىرى

دۇنياغا بىر نازارەت

قىلسام تۇرۇپ ئورنۇمدىن،
دۇنياغا بىر نازارەت.
ھەردەم ئۆتۈپ تۇرىدۇ،
نەچچە تۇرلۈك ئالامەت.

يەئنى جاھانگىر جاللات،
ھەر يەرگە كۆزلىرىنى،
چەكچەيتىشىپ ئالايتىپ،
تۇرغان ئىمىش بۇ سائەت.

شۇ جۇملىدىن ياپونلار،
ئوتلۇق زەھەر قولىنى.
جۇڭگوغا سوزغىنىدا،
بولدى ئەجەپ قاباھەت.

بۇ ئىش شۇم ياپونىنىڭ،
كۆرسەتتى ئىنقىرازىنى.
بۇ ئىشقا ئەجەپلەنمە،
يېقىن ئاڭا قىيامەت.

دېمەك ئاڭلا! بۇرادەر،
خەلق ماقال سۆزىنى.

تەمسىل ئۇچۇن ئىشلەتكەن،
باردۇر بۇندا پاساھەت.

يەنىي ئەگەردە چاشقان،
ئۆلمەكنى ئارزۇ قىلسا
چىشلەپ مۇشۇك قۇيرىقىن،
تارتىشنى قىلار ئادەت.

تەھقىق يېپون جاھانگىر،
بۇ سۆزگە بولدى تەمسىل،
دۇنيادا كۇن كۆرۈشكە،
ئەمدى قىلالماس تاقەت.

ئوتەي تېخىدا يانقان،
جۇدەي جاناپلىرىنى.
كۆردۈڭمۇ ئەي جاھانگىر،
بەردىمۇ سانكا راھەت؟!...

1939 - يىل، ئاقسۇ

ئاخىرقى ئۇتۇق بىزنىڭ!

مەملىكىتىمىز ئازادلىقىنى قولغا ئېلىشقا،
ساغلام، باتۇر ئوغۇل ـ قىزلىرىمىز راسا تىرىشتى.

باسقۇنچى، مىللىتارىست ياپون سامۇرايلىرى،
تەڭ كېلەلمەي قۇيرۇق تىكىپ تازا قېچىشتى.

خائىن ـ سانقۇن ژاڭ جىڭۇبيەنىڭ دۇشمەن كۇچىكى،
ئۇلۇغ ژەنەن نوموسىنى ساتماق بولۇشتى.

كىملەر كىرەر ئارقىسىغا ئۇ قارا يۇزنىڭ،
يالغۇز ئۆزى دۇشمەنگە تىزىنى پۈكتى.

جۇڭگودا ئۇنداق سانقۇنغا ھەرگىز ئورۇن يوق،
جۇڭخۇا خەلقى بىرلىك سەپكە گاڭدەك ئۇيۇشتى.

قورقمايمىز بىز دۇشمەنلەرنىڭ ياۋۇز ئوقىدىن،
پولات مۇسكۇل جەڭچى باللا ئالغا بېسىشتى.

ئالدىنقى سەپ مەيدانىدىكى قەھرىمانلارنىڭ،
قېنىچ، مىلتىق قوللىرىدا جەڭگە كىرىشتى.

خوتۇن ـ قىزلار قوللىرىدا ئەرلەرگە ئوزۇق،
يەتكۈزۈشۈپ ھەممە سەپتە مەدەت بېرىشتى.

«ئازادلىق!» دەپ جۇشقۇن قىزلار ئەرلەر بىلەن تەڭ،
دۈشمەنلەرنى ئۆز گۆرىگە تەڭ ئىتتىرىشتى.

تۆت يۈز ئەللىك مىليون ئەلنىڭ بىرلىك سېپى،
ئازاد ۋەتەن قۇرۇش ئۈچۈن قولمۇ قويۇشتى.

يۈزلەپ ـ مىڭلاپ جەڭگە چىقسا ياپون ئەسكىرى،
«چاشقان تۆشۈكى ساراي» بولۇپ جاننى بېرىشتى.

ھارماي ـ تالماي ياردەم قىلدى دوستىمىز سوۋېت،
بۇ ياردەمگە جۈڭگو خەلقى رەھمەت ئېيتىشتى.

كۆچمىز ئاشتى تەجرىبە بىلەن ئۈچ يىل ئىچىدە،
ئارقا سەپنىڭ ياردىمىگە ئۇلار ئېرىشتى.

ھارام تۇرمۇش، قۇللۇقنى بىلمەيمىز بىزلەر،
شۇڭلاشقا ھەممە بىردەك جاننى تىكىشتى.

قانخور ياپون فاشىستلارنىڭ ئالۋاستىلىرى،
«ئۈچ ھەپتىلىك مۇلچەر»نى دالۋاي قىلىشتى.

ئۈچ يىلنى زەپەر بىلەن ئۆتكۈزدۇق بىزلەر،
ۋەھشى دۈشمەن قۇتۇلغۇسىز ھالغا چۈشۈشتى.

بۇ ئۈچ يىللىق غەلىبىنى كۆرگەن خەلقلەر،
ئاخىرقى ئۇتۇق بىزنىڭكى، دەپ جەزمى قىلىشتى.

1940ـ يىل 1ـ ئاۋغۇست، ئاقسۇ.

ئۇكام ساڭا!

سالام يوللاي ۋەتەن ئۇچۇن جان كۆيدۈرۈپ،
ئىشلەۋاتقان قىزغىن روھلۇق ئۇكام ساڭا!

چىن كۆڭۈلدىن بەلنى باغلاپ خەلق ئۇچۇن،
تىنماي ئىشلە نىشانسىزلىق ھارام ساڭا!

شەخسىي ئىشىڭ ۋەتەن ـ ئەلگە بېغىشلانسۇن،
پەن ـ مەرپەت ئىشلىرىگە قىل جان پىدا!...

ئېغىرچىلىق ـ قىيىنچىلىق تالدۇرمىسۇن،
ھاردىم دېيىش زور ئېيىپتۇر ئۇكام ساڭا!

خەلقىمىزنىڭ كۆتكىنىنى ئادا قىلىش،
ئىجاد قىلىش، مېھنەت قىلىش قەرزدۇر ساڭا!

ئەۋلادلارغا نەمۇنىلەر قالدۇرۇشقا،
ئۆمۈربويى ئىشلىگىنىڭ راھەت ساڭا!

ھەركىم ئەگەر ئىستىقبالغا سېلىپ نەزەر،
ئىش باشلىسا ئۇ، بولغۇسى ئۇستاز ساڭا!

ئوتلۇق يۈرەك قەلبىڭ تازا بولسۇن ھامان،
ۋىژدانلىق ئەر مەزلۇم ئەلگە چوڭ بىر پانا!...

كېلەچەكنىڭ مېھمانلىرى ئەستە بولسۇن،
قالدۇرغىنىڭ ئۇلار ئۇچۇن ئارتسۇن يانا!

ئاناڭمۇ ھەم ساڭا بەرگەن سۇتلىرىگە،
رازى بولسۇن كۇتكىنىدەك ئىشلە ئۇكا!

خۇشال بولسۇن سېنىڭ ئۇسكەن ئايماقلىرىڭ،
ۋەزىپەڭنى جان كۇيدۇرۇپ قىلغىن ئادا.

تەكەببۇرلۇق، ئىككى يۇزلۇك، يالغانچىلىق،
مەغرۇرلۇقنى سەن ئۇزۇڭگە ھېچ يولاتما!

قىزغىن روھلۇق، ئۇتكۇر كۇزلۇك، چىداملىق بول،
ئۇنۇتمىغىن ئەلنى دائىم ئەستە ساقلا!

بۇ سۇزۇمنى ئىش يۇزىدە كۇرسىتىشتە،
«سۇزى باغدا، ئىشى تاغدا» بولۇپ قالما!

كونا تۇرمۇش ئادىتىنى ئارزۇ قىلغان،
قۇرۇق مېڭە جاھىللارغا ئۇرغىن پەشۋا!

گۇللەپ ئۇتسۇن يۇرتىمىزدا مەدەنىيەت،
قانلار يۇتسۇن كۇرەلمەسلە ھەم ئىپلاسلا!

ئارزۇلارنى كۇڭۇل قويۇپ ئىشلىگەندە،
قەتئىي بولۇڭ كۇچلۇك بىلەك سىزدەك ياشلا!

بۇگۇن سېنىڭ بۇ شەرەپلىك خىزمەتلەرنى،
ئۇتەش ۋاقتىڭ سۇسلۇق قىلما سەن بۇ يولدا.

خەلق ئۈچۈن ئىشلەيدىغان يارانلارغا،
ئىلھام بولسۇن ئىلتىماسىم ئۆز ۋاقتىدا.

سېزىلسە ئەگەر خەلق ھاياتىنى قىرقىغۇچى،
يوقۇتۇشقا بىر مىنۇتمۇ سۈسلۈق قىلما!

يالغۇز ئەگەر نۇرغۇن دۈشمەن ئارا كىرسەك،
بومبا بولۇپ پارتلا ئۇنى تىتىپ تاشلا!...

قاينىپ تۇرسۇن قىزىق قېنىمىز ۋولقانلاردەك،
پۈرسەت بەرمە ئالدامچىغا ئىنسان ئەسلا!

ئۆگىنىشتە تىرىشچانلىق يولۇڭ بولسۇن،
يەنچىپ تاشلا ئەگەر يولۇقسا توسالغۇلا!

چېلىش ـ كۈرەش مەيدانىدا جەڭلەن قىلغىن،
ئارتتا قالغان ئوغلانلارنى ئالغا باشلا!

شۇ مەقسەتتە ئىشلەيدىغان بارلىق ئۇكام،
نىمشېھىتىنىڭ تىلىكى شۇ بېسىڭ ئالغا!...

1941ـ يىل 23ـ ئاۋغۇست، ئاقسۇ

بۇيۇك جۇڭگو

بۇيۇك جۇڭگو سېنىڭ بەش مىڭ يىللىق ئۇزۇن تارىخىڭ بار،
كۇمۇش سۇلار، ئالتۇن تاغلار سانسىز ئورمان باغلىرىڭ بار.
تۇرلۇك مەدەن، نېفىت، كۆمۈر ھېچ تۈگىمەس بايلىقىڭ بار،
يەر شارىنى تويغۇزغىدەك كەڭرى مۇنبەت تۇپرىقىڭ بار.

خۇاڭخې دەريا، جۇجيانڭ بىلەن ياڭزىجيانڭنىڭ شەربەت سۈيى،
تامچە ئىچسە كەتمەس ئۇنىڭ لەززەتلىرى ئۆمۈربويى.
جانغا راھەت، تەنگە قۇۋۋەت خېيلۇڭجيانڭنىڭ تاتلىق سۈيى،
خەلقىڭ ئۇچۇن ئابى ھايات — ئېقىن دەريا سۇلىرىڭ بار.

گەر تەۋرەنسە تاغنى يۆتكەپ باشقا جايغا تاغ قىلغۇدەك،
سۈيى ئۇلۇغ دەريالارنى توسوپ - ئېتىپ توختاتقۇدەك.
يەردە يۈرۈپ، سۇدا ئۈزۈپ، كۆكتە ئۇچۇپ نام ئالغۇدەك،
باتۇر يۈرەك تۆت يۈز ئەللىك مىليون نوپۇس ئەللىرىڭ بار.

ئۇيغاقلىشىپ يايراپ يۈرگەن تاغلىرىڭدا كېيىكلىرىڭ،
سېنى كۆيلەپ سايراپ تۇرغان چىمەنلىكتە بۇلبۇللىرىڭ.
ئازاد - ئەركىن ئۈزۈپ يۈرگەن سۇدا ئالتۇن بېلىقلىرىڭ،
مىليون سىرلار يوشۇرۇنغان قاتلام - قاتلام جايلىرىڭ بار.

بۇنى كۆرۈپ چىدىيالماستىن كۆپتىن بېرى تەييارلىنىپ،
بار - يوقىنى راسخوت قىلىپ قول - پۇتقىچە قوراللىنىپ.

غالجىرلىغان پەيلى بۇزۇق يىرتقۇچلىرى راست تاللىنىپ،
ئۆزىنى ئانتى لۇگۇچياۋغا شۇم ئاياقلىق ياپون پاكار.

شۇنىڭ بىلەن سۇزۇك ھاۋا - يورۇقلىقنى باستى تۇمان ،
بۇلاپ - تالاپ، قىرىپ - چېپىپ سۇ ئورنىغا ئېقىتتى قان.
شۇنداق بىر ئاز ئىلگىرلىدى دەسلىپىدە قارا بوران،
ۋاقتىنچىلىك بىر قانچە جاي توردا بولۇپ قالدى شىكار.

دۇشمىنىڭگە يول قويۇشتى ساڭا ئۆگەي ساقلاندىلا،
يۇزۇڭگە داغ ئورنۇتۇشتى ۋەھشىلەرچە شۇڭاندىلا.
ئادەم سۇرەت چېقىر كۆزلۈك، سېرىق كۆينەك ئاپەت - بالا،
ئىنسانلارنى ھايۋانلاردەك قۇللاشتۇرۇش مەقسىتى بار.

بوش كەتمىدى كۆكنى يېرىپ لۇگۇچياۋدا ئېتىلغان توپ،
سەندىن بۇيرۇق بولدى بىزگە:
— قارشى تۇرغىن، قوزغالغىن قوپ!
قانغا قان، جانغا جان تۇر ئورنىڭدىن! بولۇپ توپ - توپ!
ھەممە بىردەك قوزغال قارشى، تاغنى تەۋرەت ھەم كۆكنى يار!

دەرھال كۇرەش باشلىدۇق بىز، دۇشمىنىڭگە قارشى تۇرۇپ،
ئازادلىق دەپ پۈتۈن خەلقنى بىر نىيەتكە ئۇيۇشتۇرۇپ.
ئالدىنقى سەپ، ئارقا سەپتە گاڭ - پولاتتەك قورغان قۇرۇپ،
دۇشمىنىڭنى گۇم قىلىشقا قەتئىي كۇرەش ۋەدىمىز بار.

سۇندۇرالماس كۆچىمىزنى شەرقنىڭ ياۋۇز چاياڭلىرى،
تىز پۈكمەيمىز قانچە بولسا زەھەرلەشكەن پىلانلىرى.
تېخى مەھكەم بىرلەشتۇردى بىزنى ئۇنىڭ زىيانلىرى،
بىز يېڭىمىز بۇ كۇرەشتە خەلق كۇچى - يۆلەنچى بار.

خەلقىمىزنىڭ قانلىرىنى ژەھشىلەرچە ئېقىتسىمۇ،
گۈزەل ئاۋات شەھەرلەرنى بومبا بىلەن يەتتسىمۇ.
يەر - ھاۋادىن ھۇجۇم قىلىپ، زەھەر تەمىن تېتىتسىمۇ،
پەقەت گەپ بىر، باش ئەگمەيمىز بىزدە بۈيۈك ئىشەنچ بار.

شۇ نىيەتتە، شۇ كۈرەشتە ئالتى يىلغا قەدەم باستۇق،
كۈرەش قىلىپ، غالىبىيەت مەنزىلىگە يېقىنلاشتۇق.
چىداملىق روھ، غەيرەت بىلەن تۇنقۇنلۇقتىن يىراقلاشتۇق،
يېڭىپ چىقىش ئۈچۈن بىزدە قەتئىي تۇلۇق ئىشەنچ بار.

1942 - يىل ماي، ئاقسۇ

قىزنىم يىغلىماق! . . . ①

قىزنىم بۇچاغ يىغلايدىغان زامان ئەمەس،
قىز يىغلىسۇن، ئوغۇل كۆلسۇن ھېچكىم دېمەس.

تۇگەپ كەتكەن يىغلايدىغان قارا يىللار،
شەپقەت تۇزنى تېتىمىغان تۇزسىز دىللار.

دەرۋەقە ئۇ چاغدىكى توزاقچىلار،
قىزغا قىيىن، ئۆزىگە ئويۇن مازاقچىلار.

خوتۇن ـ قىزنى ئۇ بىھايا «قانۇن» بىلەن،
يىغلىتاتتى ئۆيدە، تاپقان «زاكۇن» بىلەن.

ئوغۇللارغا: «ئېزىش» يولىنى ئۆگىتەتتى،
تاپتىن چىقسا، خەۋپلىك نىشان كۆرسىتەتتى.

قىزنىم سىزدەك ئايالارنىڭ دەردىمۇ ھەم،
يالغۇز ئانا ئۈستىگە جىق يۈكلەيتتى غەم.

---

① 30 ـ يىللاردا ئىلغار ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك ھەرىكەتلىرىنىڭ تۇرتكىسى ھەم تەسىرى ئارقىسىدا رايونىمىزدا، ئايالار ئەركىنلىكى، نىكاھ ئەركىنلىكى قاتارلىق ھەرىكەتلەر بىلەن بىللە خوتۇن ـ قىزلارغا زاۋاللىقنى يەنىي مەكتەپلەرنىمۇ ئىشكى ئېچىلىشقا باشلىغان ئىدى. شائىر بۇ شېئىرىدا ئوقۇش يېشىدىكى قىزلارنى يۇرتىغا قولدىن بەرمەي تېرىشىپ بىلىم ئېلىشقا، كونىلىقنى تاشلاپ جەمئىيەتتە ئۆزىنىڭ رولىنى ئالغىلى ھالدا جارى قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

ئېغىر تۇرمۇش ئاستىدىكى قىز - ئوغۇللار،
ئۇلاق بېقىش، تېزەك تېرىش، ئىش بىلەنلا!

مەشغۇللىنىپ مەكتەپ يۈزىن كۆرمەس ئىدى،
تۇرمۇش خەۋپى ئۇنى خۇشال قىلماس ئىدى.

ئانا سۆتى تېخى تەنگە سىڭمەستىنلا،
يېشى ئۇنىڭ ئون ئۇچلەرگە يەتمەستىنلا.

«تۆھمەت يېشى» بىر - ئىككىنى قوشار ئىدى،
تار قەپەزگە ئۇ قىز دەرھال چۈشەر ئىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ قىز باغدىن - باغقا قاچقان،
بەزىلىرى جاندىن تويۇپ تاغقا قاچقان.

ياكى ئاتا قىزغا بىرئاز رەھمى قىلغاي! ...
ياكى ئانا بېرىپ ئۇنىڭ ھالىنى سورىغاي! ...

ياكى يىگىت دىلىنى بىرئاز يۇمشاتسىچۇ؟!
ياكى «قانۇن» ئۇندا بىرئاز يول تاپسىچۇ؟!

ئالغان يىگىت پۇل خەجلىگەن، قىلمايدۇ غەم،
يۈرت - مەھەللە توي ئويىنىغان ئۇرمايدۇ دەم.

قانداق قىلسۇن تۆت تەرەپكە باشىنى ئۇرۇپ،
تىنماي يىغلار يۈرەك - باغرى قانغا تولۇپ.

ئاسمان ئېگىز، يەر ئۇنىڭغا قانتىنق كەلگەن،
چىداش بەرسە جان ئۇنىڭغا تاتلىق كەلگەن.

بەزىلىرى ئاخىر جاندىن تويار ئىدى،
ناھەقتىنلا سىرتماق سېلىپ ئۆلەر ئىدى.

ياكى دەريا، كۆل قۇدۇققا ئۆزىن تاشلار،
خەنجەر ئېلىپ ... ئۇچەي باغرىن چۇۋۇپ تاشلار.

ھەي بولمىغۇر كۆپ ئۇچرايتتى ئەھۋال بۇنداق،
كىم غەم يېسۇن؟! جاۋاب ئاسان «نەقدىر شۇنداق!...»

* * *

تۇققان ئانا قىز كەلگۈسىنى بىلەر ئىدى،
قىزىغا «بەخت» خۇدايىمدىن تىلەر ئىدى.

— كۆپ پۇلى بار بايغا نېسىپ ئەيلىگەي، — دەر،
— قىيىنچىلىق تۇرمۇشنى ھېچ كۆرمىگەي! — دەر.

— تويلىقىغا كەلگەي نەچچە كالا — مالدىن،
بەتىنكەيۇ، دۇخاۋا ھەم بورتمە شالدىن.

دۆلەت ـ راھەت كۆرۈپ ئۇنىڭ كۆزى تويغاي،
ئىچكىرى ئۆينىڭ تۆرىگىلا «خېنىم» بولغاي.

رەنجى ـ غەم، دەرد ـ ئەلەمنى ھېچ كۆرمىگەي،
يېمەك ـ ئىچمەكتىن باشقىنى ھېچ بىلمىگەي.

نېسىپ بولسۇن، ئالتۇن ساپاق، ئالتۇن ئۈزۈك،
دوپپا قاداق بىلىكىگە قوش بىلەيزۈك.

غۇلاچ تاتما، گۈيەك ئاسقان چۈمبەل بىلەن،
سۆسەر تۈماق، ئەتلەس كۆينەك، تامبال بىلەن.

ئۆمرى ئىچرە تاشقىرىغا بىر بار چىقسا.
دوست ـ دۇشمەننىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتسە توغرا.

قالماس ئىدى شۇ دۇنيادا بىزدە ئارمان،
نېسىپ ئەتسۇن بۇ تىلەكنى ئىگەم راخمان.

تەقدىر يەنە بۇ ئۇمىدنى يوق قىلىدۇ،
كىمگە نېسىپ بولۇشىنى كىم بىلىدۇ؟!...

ئالغان يېگىت بىر تەرەپكە كېتەرمىكىن؟!...
قېينانىدىن ئازار ـ كۈلپەت يېتەرمىكىن؟!...

ئۇچ خوتۇنلۇق ئەرگە تېگىپ قالمىغدى؟!...
گۈلدەك يۈزى خازان بولۇپ سولمىغدى؟!...

بۇنداق ئويلاپ مېھرىبان ئانا ئېغىر غەمدە،
چوڭقۇر خىيال باسقان ئۇنى ھەر قەدەمدە.

گاھى تەدبىر ئۇنى كۆككە ئۇلاشتۇرغان،
تەقدىر ئۇنى غەم چۆلىگە ئۇلاقتۇرغان.

ھېچبىر ۋاقىت بىر ئۇمىدتە تۇرالمايدۇ،
ياكى ئويلاپ بىرەر يولنى تاپالمايدۇ.

باي ـ غوجامدىن ئۇنىڭ كۆڭلى خارلىنىدۇ،
يوقسۇللۇقتىن دىلى تېخى زارلىنىدۇ.

قىزىم ئەمدى ئۇنداق زامان يىراقلاشتى،
خەلق ئويغىنىپ ئاڭ سېزىمى تۇراقلاشتى.

ئاڭلىغانسەن بۇندىن توققۇز يىللار بۇرۇن.
يېڭى ھايات ئۆلكىمىزدە ئالدى ئورۇن.

شۇندىن بۇيان يۈقىرىقىدەك دەھشەت زامان،
گۈمران بولدى زەربە يېدى جۇت ـ شۇئىرغان.

كۆرگەنسەن ئۆيۈ يېنىدا چىغىر يولنى،
چوڭ قەدەملەپ ئۆتىۋاتقان قىز ـ ئوغۇلنى.

گۈس ـ گۈس چامداپ ماڭغىنىغا قارىغانسەن،
«قەيەرلەرگە بارىدۇ؟!» دەپ سورىغانسەن.

«ئوقۇش ئۈچۈن بارىدۇ» قىزىم ئاڭلا!...
جەمئىيەتنى گۈللىتىدۇ بۇگۈن تاڭلا...

شۇنىڭ ئۈچۈن غەم قىلمىڭىز ھالىڭىزغا،
بەخت ئىشىكى ئوچۇق سىزدەك مىليون قىزغا...

ئۆيدە گاھى بۇندىن سۆزلەر قىلىشقاندۇ؟...
«قىز ـ ئايالنىڭ بەختى بۇ!...» دەپ ئېيتىشقاندۇ.

لېكىن نەدىن كەلگىنىنى ئېيتتىمىكىن؟
بۇ تۇرمۇشنىڭ قىممىتىگە يەتتىمىكىن؟...

بىلىڭ بۇ ئىش ئىنقىلابنىڭ مۇسىدۇر،
سىز، بىز ئۈچۈن ھاياتلىقنىڭ جىلۋىسىدۇر.

سىز غەم يېمەڭ ھېچبىر ۋاقىت يېتىم ئەمەس،
بۇيۇڭ ۋەتەن پەرزەنتىنى يېتىم دېمەس.

ئۆزىڭىزنى دەۋرى بالىسى — بەختلىك بىلىڭ!...
بۇ ۋاقىتتا بىكارلىقنى ھارام قىلىڭ!...

ئېغىز گەپكە كەلگەن ھامان ئۇقۇڭ قىزىم،
يۈكسىلىشىنىڭ ساھەسىدە بىسىڭ ئىزىم.

ئالغا ئاتلاڭ بەلكى بىزدىن نەچچە چەندان①،
دەشت ـ بىنەمىلەر بولۇپ كەتسۇن كۆكۈل مەيدان.

تۇپتۇزلەنسۇن ئېتىزلىقلار ـ ئەگرى قىرلار،
گۈلدۇرلىسۇن ئېتىزلاردا تراكتورلار.

بۇ ھەدىيە ئۆلكە چېچەك ـ مۇنچاقلىرى،
قوبۇل قىلىڭ بارلىق مىللەت قىزچاقلىرى.

1943ـ يىل فېۋرال، ئاقسۇ

① چەندان — ھەسسە

ئۇنۇتما!...

دوستۇم ئون يىل بۇرۇنقى،
كۈنلىرىڭنى ئۇنۇتما!
تاڭ ئاتقىچە يىغلىغان،
تۈنلىرىڭنى ئۇنۇتما!

مۇستەبىتلەر ئالدىدا،
ئىتتىتىن بەتەر خار ئىدىڭ.
ھەقسىز ئىشلەش يېرىدە،
كېچە ـ كۈندۈز بار ئىدىڭ.

كۈنلەر بويى ئاچ يۈرۈپ،
پارچە نانغا زار ئىدىڭ.
قاينىقسۇمۇ كۆرمىگەن،
چاغلىرىڭنى ئۇنۇتما!

ئوقۇش يېشى ۋاقتىدا،
قىمارۋازغا قېتىلغان.
ئۇنتۇرغاننى تۆلىيەلمەي،
ئات ـ كالىدەك سېتىلغان.

گۇناھسىزلىق «گۇناھ!» دەپ،
ناھەقتىنلا ئېتىلغان.

ئېچىلمىغان غۇنچىدەك،
باللىرىڭنى ئۇنۇتما!

ئېسىڭدىدۇر بۇرادەر،
تۇنقۇنلىقتا تۇرغۇنۇڭ.
تولا يىغلاپ «ئاھ!...» ئۇرۇپ،
چاچ - ساقالنى يۇلغۇنۇڭ.

كېچىپ بۇندىق ھاياتتىن،
تىرىك گۆردە بولغۇنۇڭ.
قولۇڭ ئارقا باغلانغان
داغلىرىڭنى ئۇنۇتما!

ئۇ كۈنلەردە، دەر ئىدى:
«ئالۋاڭ دېگەن گالۋاڭغا!»
يېتىشمەيتتى ئون توخاق،
بىر تۇخۇملۇق ئالۋاڭغا.

رەھىم - شەپقەت قىلمايتتى،
ئاچ - يالىڭاچ قالغانغا.
دەرمانى يوق دەردلەرگە،
پانقىنىڭنى ئۇنۇتما!

قارا كۈنلەر يۈرەكنى،
زەردابۇ قىلىپ ئېقىتقان.
«خوش تەخسىر!» دىن چىقسىلا،
قامچىدىن قان تېمىتقان.

مۇجۇپ زەھەر چاڭگاللار،
ئىككى پۈكلەپ يىقىتقان.

تىرىك تاپقا كىيدۈرگەن،
تونلىرىڭنى ئۇنۇتما!

دۇەيلىشىپ تۇرۇشقان،
چاقتان زەھەر چايانەك.
شۇنىڭ ئۈچۈن چىرايلار،
بولۇپ قالغان ساماندەك.

بىرئاز پۇرسەت تېپىلسا،
يېتىپ ئېلىش ھايانەك.
ساق تېنىڭنى «كېسەل!» دەپ،
يانقىنىڭنى ئۇنۇتما!...

غەم يۈكلىرى ئاستىدا،
بولغان بېلىڭ ئىككى مۈك.
تەييار ئىدى رۇسلانساڭ،
ئىككى پۇتقا بىر ئۆتۈك.

قورقۇنۇچتا دەز كەتكەن،
يۈرەكلىرىڭ دەككە ـ دۈك.
كامالەكتەك پۈكۈلۈپ،
يۈرگىنىڭنى ئۇنۇتما!

يەر ئاغزىنى ئاچاتتى،
ھاقساڭ سېنى يۇتۇشقا.
كۆككە ھاقساڭ تۆۋەنلەپ،
چۈشكەن سېنى بېسىشقا.

جۇدۇن ـ چاپقۇن، شامالار،
سېنى ئوڭدا قويۇشقا.

دەھشەت تۇمان ئىچىدە،
قالغىنىڭنى ئۇنۇتما!

بوققان زۇلۇم ئەتراپىنى،
قىمىرلاشقا ماجال يوق.
ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن،
قۇتۇلۇشقا ئامال يوق.

قانات — قۇيرۇق يۇلۇنغان،
ۋاقىت يەتسە ھايال يوق.
تەقدىرنىڭنى «شۇنداق» دەپ،
تۇرغىنىڭنى ئۇنۇتما!

ئىسسىق قانىنى سوۋۇتۇپ،
جان بوغۇزغا يەتكىچە.
پۈت ـ قولۇڭنى بوغۇشلاپ،
كانايغا تىغ تەككىچە.

«بىسمىللا» نى دەپ بولۇپ،
«ئاللاھۇ ئەكبەر» نى ئېيتقىچە.
«ئازادلىق!...» دەپ قوزغالغان،
چوڭ دولقۇننى ئۇنۇتما!

جاللاتلارنى يېقىتىپ،
يەر بۆشۈككە بۆلىگەن.
كېلىپ سېنى قولتۇقتىن،
ئىككى قوللاپ يۆلىگەن.

كۆز يېشىڭنى تازىلاپ،
چاڭ ـ تۇمانىنى پۈلىگەن.

تىلەكلەرنى ھەل قىلغان،
دوستلىرىڭنى ئۇنۇتما!

بەختىڭگە بەك مۇڭاپىق،
دوستلارغا جانۇ - دىل ئۇ.
تىنچلىقنى ئورنىتىشتا،
دۇشمەنگە ئەزرائىل ئۇ.

ساڭا ئەجەپ مۇلايىم،
ئۇنىڭغا شىر ۋە پىل ئۇ.
كۆيۈپ پىشار چاغدىكى،
سايىۋەننى ئۇنۇتما!

قىش - ياز دېمەي بېغىڭدا،
بىردەك ئېچىلسا گۈللەر.
ئىرپان سۈيىگە سىراپ،
بولسا ھەر قىز - ئوغۇللار.

تۈزلەنسە ھارۋاڭ سۇنغان،
ئۇي - دۆڭ ئەگرى يوللار.
تۈز يولدا مەغرۇرلىنىپ،
مېڭىشىڭنى ئۇنۇتما!

ئون يىل ئىچىدە ئۆلكەم،
ئۆسۈش تەرەپكە ئۆتتى.
ئەكس تەرەققىياتلەر،
قايتماس تەرەپكە كەتتى.

ۋەھشى - ياۋۇز قاۋانىڭ،
زىندانلىرى بۇزۇلدى.

تەڭلىك توختام تۈزۈلەر،
كۈنلىرىڭنى ئۇنۇتما!

ھازىر سېنىڭ چېلىشىڭ،
ئۇچ يەتتىگە ئۇلاشتى.
دۈشمىنىڭمۇ ئامال يوق،
كۈندىن ـ كۈنگە سولاشتى.

ئاخىرقى ئۆمرى قىستاپ،
ئەجەل ھىدىن پۇراشتى.
غالىبىيەت ئاساسىن،
قۇردۇڭ بۇنى ئۇنۇتما!

يېقىن قالدى دۈشمىنىڭ،
گۆر ئىچىگە مۆككىسى.
يا بولمىسا باللىرىڭ،
ئۇچەي قارنىن تۆككىسى.

ياكى دېڭىز قەھرىگە،
بېرىپ ئاستىن چۆككىسى.
شانلىق زەپەر سەندىدۇر،
يېقىن قالدى ئۇنۇتما!

1944ـ يىل يانۋار، ئاقسۇ

گېزىت

ئەل ئىچىرە مەشھۇر نامىمدۇر گېزىت،
جېنىم ھەم تېنىم، قانىمدۇر گېزىت.

مەسئۇلىيىتىم تاغدىنمۇ ئېغىر،
ئىشلىمىسەم ئۇنى قانمايدۇ بېغىر.

كۆزلىگەن نىشان ئاسماندىن ئېگىز،
مەنزىلىم ھاۋا قۇرۇق ھەم دېگىز.

ئىنقىلاب يولى مايىكىم مېنىڭ،
شامالدىن تېزدۇر ئاياغىم مېنىڭ.

ئەلگە خەۋەرچى، ئۇزاق سەپەرچى،
دۇنيادا مەشھۇر خالىس بىر ئەلچى.

ئىنسانلار ئۈچۈن مەدىنىي ئوزۇق،
دۇشمەن كۆكسىگە بولىمەن قوزۇق.

يىراق - يېقىننى ئاڭلىشىم بىردەك،
ياخشى - يامانىنى تاللىشىم بىردەك.

قەيەرگە بارسام مۇبارەك قەدەم،
ھۆرمەتلەپ ئالار كۆرگەن ھەر ئادەم.

دوستلارغا تۆھپە، دۈشمەنگە خەنجەر،
بۇ دىلغا ئارام، ئۇ دىلغا نەشتەر.

بىرىمەن ئەلگە كۆپلىگەن ئىلھام،
تۈمەنلەپ خەۋەر، مىليونلاپ ئىنئام.

راستچىللىق ماڭا ئادەت ھەر چاغدا،
يالغانچىلارنى قويمەن داغدا.

بۇرۇن غەپلەتكە خەلقىم پۇركەنگەن،
ئالغا بېسىشنى مەندىن ئۆگەنگەن.

باشلايمەن ئەلنى يېڭى قۇرۇلۇشقا،
بەخت ـ سائادەتلىك يېڭى تۇرمۇشقا.

ساداقەتلىكنى كۆڭلۈمدە تۇتۇپ،
پۈتۈن خەلقە ئۇنى ئوقۇتۇپ.

شۇ بىلەن خەلقنى قىلىمەن بەختلىك،
دۆلەتمەن ھەمدە تاجۇ ـ تەختلىك.

دىيانەت بىلەن ئاجرىتىپ تونۇش،
پۈتۈن ئىشلاردا نومۇسچان بولۇش.

تەلىماتىمدۇر مەندىكى ھۈنەر،
ۋەتەنگە، خەلقە يۈرتقا كۆيۈنەر.

1944ـ يىل مارت، ئاقسۇ

ئوقۇغىلى كەتكەن ئىنىمغا خەت

چىمەنلىكتە بۇلبۇل ئەركىن سايرىشىپ كەتسۇن،
ئانا ۋەتەن قۇچىقىدا يايرىشىپ كەتسۇن،
چوغلۇق دىلغا باھار بۇلۇتى ئەتىرلەر سەپسۇن،
ئىرپان سۈيى ئەلەمزادىلەر قەلبىگە يەتسۇن،
ئوقۇش ئۈچۈن كەتكەن ئىنىم مۇرادىغا يەتسۇن.

ئىلمۇ ـ ئىرپان دولقۇنلىرى مەۋج ئۇرماقتا،
تەشنا لەۋلەر بەھرىلىنىپ سىراپ بولماقتا،
شۇم قۇش ئۇۋىسى بىر تەرەپتىن چۈۋۈلماقتا،
ئوقۇش ـ ئۆگىنىش خەلقىمىزگە زۆرۈر بولماقتا،
قانلار يۈتۈپ شەيتان لەئىن دوزاخقا كەتسۇن.

ئۆلكەم ئىدى ئون يىل بۇرۇن مەيدە ئاغرىقچان،
خەلقىمىزمۇ ھەيكەل بولۇپ قالمىغانتى قان،
شۇم بويىلار تېگىدە بېسىلىپ قالغانتى رەيھان،
بولمىغان نان ياكى تەندىن چىقمىغان بۇ جان،
تازىلانغان بۇ ئىللەتلەر قايتىپ كەلمىسۇن.

ئۇ كۈنلەردە قۇرۇق سۆڭەك گەۋدىلىك دېھقان،
چۈنكى خەلقنىڭ كۆپى كېسەل، قالغىنى نىمجان،
ئەڭ يۇقىرى دورا بولۇپ «كىرگۈزەتتى جان...
يالپۇز بىلەن يۇمغاقسۇت، ئارپا بېدىيان.....»
كۆز كۆرمىسۇن، ئىبرەت ئۈچۈن قۇلاق ئىشتىسۇن.

ئۇزاق ئۆتمۇش مۇدهىش ئىدى، شۇنداق بەك يامان،
هالسىز بەدەن، قانسىز چىراي سارغايغان سامان،
كۆزىمىزگە تار كۆرۈنگەن كەڭرى بۇ جاهان،
ئېسىت!... بىزنى ئەزگەن ئىكەن شۇم دەهشەت زامان،
كۈلى ئۆچسۇن كۆككە مەڭگۈ، ئەمدى كەلمىسۇن.

زۇلۇم شۇنداق چەككە يەتكەن، مەن ئىدىم بىتاپ،
تۇيۇقسىزدىن ئەلدىن كەلدى:
— ئويغان! — دەپ خىتاب،
ئەل ئويغاندى، جانلار ئازاد بولدى بەھىساب،
ياڭرىدى دىل، خەلق قۇردى بىلىمگە شىتاب،
دېدى خەلقىم چىن كۆڭلىدىن:
— هۆرلۈك ياشىسۇن!—

جاهالەتنىڭ ئىشىكىنى چېقىپ تاشلىدى،
ئوقۇش ئۆچۈن هەممىمىزگە كەڭ يول باشلىدى،
خەلقىمىز شاد، دۇشمەنلەرنىڭ كۆزىدىن ياشلىدى،
نادانلىقنىڭ تورلىرىنى يىرتىپ تاشلىدى،
بۇ يول بىلەن بارلىق خەلقىم مەقسەتكە يەتسۇن.

ئوقۇ ئىنىم، مىنۇت چېغىڭ بوشقا كەتمىسۇن!
جەمئىيەتنىڭ كۈتكەنلىرى بىكار كەتمىسۇن!
هورۇنلۇقتىن ساقلا كېيىن ئەلەم يەتمىسۇن!
خىجىللىقتا يەرگە پېتىپ، بېشىڭ قاتمىسۇن،
تىرىشچان بول! خەلق ساڭا رەهمەتلەر ئېيتسۇن.

جەمئىيىتىم ئايرىدى ساڭا بىر بۆلۈم خىزمەت،
مۇمكىن ئەمەس ئورۇندىماي، ساڭا قىل دەققەت!

قايتماس روھ بول! كۆرەش ئۈچۈن توپلىغىن غەيرەت،
مەيۈسلەنمە، تاغ ـ داۋاندىن ئاتلا! قىل جۈرئەت،
ئالى غايەڭ خانتەڭرىدىن ئۈستۈنرەك بولسۇن.

مەخسۇس ئەمەس بۇ ئېيتقىنىم ئىنىمغا تامام،
قۇلاق سالسۇن ئوقۇش ئۈچۈن بارغان خاسئام،
تەسىرلەنسۇن بارچە مىللەت پەرزەنتى ئۇكام،
ياش يۈرەكلىك قېرى ئاكاڭ يوللايدۇ سالام...
ئەل خىزمىتى كۆڭلۈڭلەردە يىلتىزلار تارتسۇن.

1944ـ يىل ماي، ئاقسۇ

ئىلىمگە ئىلهام

يۈرەكتە داغۇ ھەسرەت، دىلدا «ئازادلىق» تەمەننا سى،
نەدۇر ئازاد دېسەم، كۆكسۈمدە بار «قۇللۇق» نىڭ تامغاسى.

ھاياتىم ھالال ئەمگەك ۋەتەن ھەم ئىدى مىراسىم،
كېلىپ بىر مۇتەھەم قىلماقتا خوجايىنلىق دەۋاسى.

ھاللال رىسقىمنى ئەركىنلىكتە مىننەتسىز يېيەلمەيمەن،
تۇرالمايدۇ بىر تۇخۇمغا تەڭ ئون توخامنىڭ ھەممە ئەزاسى.

ئەگەر بىركىم بۇ زۇلۇمدىن مىڭ تۇمەنلەپ زارلەر قىلسا،
چاتاق يوق تېخى ئاشماقتا ئۇنىڭ سەيلە تاماشاسى.

يېگۈزمەي تارتىۋالغان پۇل ۋە ماللار زاى كىمنىڭكى؟!...
ۋە يا ئەمگەك بىلەن تاپقانمۇ گومىنداڭنىڭ ئىپلاسى!

زۇلۇمنىڭ قامچىسىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆتەرگەن يوق،
بۇ سۆزنىڭ ھەقلىقىغە شاھىدىم ئىنسانىي دۇنياسى.

قەبىھ دۇشمەنگە قارشى سەن كۈرەشكە چىقمىساڭ ئەسلا،
يۈز ئەللىك يىل ئۆمۈر كۆرۈشكە بارمۇ تەڭرىنىڭ ئىمزاسى؟!

قورال تۇتماي، كۈرەش قىلماي پەقەت ئەركىن ياشىيالمايسەن،
جاھان بازاردا شۇنداقلا ئازادلىقنىڭ سەۋداسى.

قاراقاش ئورنىغا ئەمدى قېلىچنى ياخشىراق سۈيگىن،
ھايات ئۇ، ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، كۆرەشكە بولسا ئىخلاسى.

ئېلىك، يۈرتۇڭ، ھاياتىڭ ھەمدە ئەۋلادىڭنى قايغۇرماي،
قورساق تويغانغا شۈكرى ئېيتساڭ بولۇرسەن ھەممىگە ئاسى.

كېسىپ - چاپ، دۈشمىنىڭنىڭ بېشىنى قويما يۈرتۇڭدا!.....
بۇڭا تەكلىپ قىلۇر قەلبىڭدە ۋىجدانىڭنىڭ شولاسى.

ئۇ، بەدبەختلەرنى ئىنساپقا كېلىدۇ، دەپ ئويلىما ھەرگىز،
كۆرەش قىلماق بۇ كۈندە بولدى ھەممە ئىشنىڭ ئەلاسى.

دىلىڭغا ئەسلا نۇقسان يەتمەسۇن تۇرلۇك گۇمانلاردىن،
گۈلۈڭنى سولدۇرمەسۇن ھەرگىز ئۇلارنىڭ پىتنە - ئىغۋاسى.

ئەگەر ئۆلسەڭ شېھىت سەن، ھايات قالساڭ ئېتىك غازى،
بۇدۇر ھەقنىڭ كالامى، نەمشېھىتنىڭ ساڭا ئىماسى.

1945- يىل نويابر، غۇلجا

ئاسارەتتە تۇرۇپ قالغانلارغا خىتاب!

كۆزۈڭ ئاچ، دەۋرى غەپلەت ئۇيقىسى، كۆرەش ئەمدى جاناناڭ،
دېمەك كۆرەش بىلەن كەلدى، يۈرەككە دەردكە دەرمانىڭ.

ئۇزۇن يىللار قارا زۇلمەت ـ تۇمان ئاستىدا زارلاندىڭ،
ئېنىقكىم كوھىقاپقا كەتكۈسىدۇر ئەمدى شەيتانىڭ.

ئېسىڭدە بارمۇ؟! «دىن» شۇ دەپ ئۇچ مەسلەككە باش ئېگىپ،
شۇڭا بېغىشلانغان شېئىرىڭ ـ ماقالەڭ ھەممە يازغانىڭ.

ئەگەر «يېڭىلىپ» ۋەتەن، مىللىتىڭ ھەققىدە گەپ قىلساڭ،
گۇمان يوق يەتتە يىل زىندانىدا ياتماق بولدى جەريانىڭ.

زىيالى دەپ تونۇلغان مەيلى ياشلار، مەيلى دېھقانلار،
خىيانەتكار دېگەن نامدا بۇزۇلدى لالە ـ رەيھانىڭ.

نامىز ئورنىغا ھەر كۈنى ئىككى نۆۋەتتىن قەسەم ئىچتىڭ،
ئېسىڭدىن كەتمىگەندۇر، شۇم ياغاچ ئالدىدا تۇرغانىڭ.

قاراپ باق! ئۇچيۇز ئاتمىش كۈن پەقەت تىنماي مىدىرلايسەن،
يەنە ئاخىر قۇرۇق قالغان قولۇڭ ـ يانچۇق ۋە پۇلدانىڭ.

تەشەككۈر ئېيتىسەن مىڭ بارە، ئوغۇل بالا يۈزىن كۆرسەڭ،
بىلىپ قوي! ئاتا ئالۋانچى تۇغۇلغان قىز ۋە ئوغلانىڭ.

ساڭا مەھكۇمىيەتنى ھەق ئەزەلدىن تەقدىر ئەتكەنمۇ؟!
ئاڭا تەقدىم ئېتىلگەنمۇ چىرايلىق ھۇر - غىلمانىڭ؟!

تولۇق تەسۋىر قىلىشتا ئول لەئنەلەر زۇلمىنى بىر - بىر،
يېزىپ پۈتمەس ئەگەر ھەر قانچە بولسا ئىلمۇ - ئىرپانىڭ.

ئەزەلدىن ئاقىۋەت بۇ ھارام تۇرمۇش ساڭا خاسمۇ؟!
سائادەتمۇ جەھەننەم ئىتلىرىغا بەرگەن تۇرلۇك ئالۋانىڭ.

بۇنىڭدىن بىر يىل ئاۋۋال «ئويغىنىڭلار!...» دەپ سادا بولغان،
نىدىن ھازىرغىچە غەپلەتتە بولدۇڭ، يوقمۇ زەررە ۋىجدانىڭ؟!

دىلىڭدا قورقۇنىشتىن باشقىمۇ خىسلەتلىرىڭ بارغۇ؟!...
تۇرۇپ بىر تەۋرىنىپ باققىن، قالمىسۇن كۆڭۈلدە ئارمانىڭ!...

پۈتۈن ئەل «ھۇرىيەت!» دېسە تېخى غەپلەتتە ئۇخلامسەن؟!
ئۆلۈمدىن قورقما ھەرگىز مۇكەممەل بولسا ئىمانىڭ!

تېخىچە: «ئۇزمە پىش ئاغزىمغا چۇش!» دەپ يانقىنىڭ ئۇيات،
قايان كەتتى ئۇزۇن يىللاردا يىققان ھەمدە تاپقانىڭ؟!

كۆتەر بېشىڭنى غەپلەتتىن، نەزەر سال ھەممە ئەتراپقا!
كۆڭۈلدە تىلىگەننى قىلغىن، ئەمدى كەلدى دەۋرانىڭ.

ۋەتەندىن ساڭا بۇيرۇق نىمشېھىتىنىڭ قەلىمى بىرلە،
قوبۇل تۇتساڭ ساڭا رەھمەت قىلۇر ھەر دەمدە ئىمانىڭ!

1945- يىل دېكابر، غۇلجا

ياشلاردىن ئىلتىماس

شانلىق ۋەتەن قارا كۈنلۈك يەرگە پاتتى،
پاك يېرىڭگە سائادەتنىڭ تېڭى ئاتتى.

مەغرۇر ئىدۇق ئۆز ۋاقتىدا سېنىڭ بىلەن،
ئەركىن ئۆسكەن بەرگەن ئۈزۈق نېنىڭ بىلەن.

ئېلىڭ خۇشال جاراڭلىغان كېچە ـ كۈندۈز،
بەخت يوللاپ ئەۋلادىڭغا سەئىد يۈلتۈز.

شۇنداق كۈلۈپ كەلگەن ئىدى بىزلەرگە بەخت،
ئەلگە مىراس بولۇپ كەلگەن تاج بىلەن تەخت.

ئۆچيۈز يىللار بۇرۇن بىزدىن كەتتى ئامەت،
ئەل بېشىغا ياغدى ھەر خىل زۇلۇم، كۈلپەت.

بېسىپ كەلدى بىزنىڭ ھەر بىر ئويغىنىشىنى،
قارشى تۇرۇپ كۆتۈرۈلگەن قوزغىلىشىنى.

بۇ قېتىمقى ئىنقىلابنى باسالمىدى،
ھېيلە بىلەن بۇ دولقۇننى توسالمىدى...

ئىش يۈزىگە چىقتى بىزنىڭ ئويلىغانلار،
مەيۈسلىكتە قارا ئۆيدە كۆيلىغانلار.

كېرەك ئەمدى بۇنىمەتنىڭ قەدىرىن بىلىش،
لايىق ئەمەس بۇڭا تېخى مەغرۇرلىنىش.

ئالدىمىزدا تېخى ئۇلۇغ كۆرەشلەر بار،
قالغانلارنى قۇتقازماسلىق بىزلەرگە ئار.

ئەي ۋەتەننىڭ مىراسخورى ياش ئىنسانلار،
تەلمۈرمەكتە بىزگە نۇرغۇن ئېزىز جانلار.

قورقماڭ پەقەت ئالغا ئاتلاڭ جەسۇر هامان،
مىڭ بولسىمۇ بىرىگە هەم بەرمەڭ ئامان.

بىر مىنۇتلۇق پۇرسەتنىمۇ قىممەت بىلىڭ،
بوشاڭلىقنى ئۆزىڭىزگە هارام قىلىڭ.

چۈنكى ۋەتەن سىزگە مىراس ئىشلەڭ بۇگۈن،
ئىش يۈرمىسە تەس بولىدۇ ئەتە - ئۆگۈن.

ئۆرنەك ئېلىڭ ئاتىلاردىن بۇگۈن پۇرسەت،
پايدا بەرمەس ئەرتە قىلغان قايغۇ - هەسرەت.

ئانىڭىزنىڭ بەرگەن سۈتى هالال بولسۇن،
هاياتلىقنىڭ خەزىنىسى جامغا تولسۇن.

خىزىر كەلسە ئابىھايات «يوق!» دەپ يۈرمەڭ،
شەيتان كەلسە «ئىسمى ئەزەم» « ئىزدەپ يۈرمەڭ!

دېمەك دوستقا تۆھپىلەرمۇ بۇرۇن بولسۇن،
دۈشمەنگىمۇ ئەجەل ئوقى تەييار تۇرسۇن!

ياش ئەۋلادلار قولىدادۇر ئىش ئاساسى،
قوبۇل قىلىڭ نىشىھىتىنىڭ ئىلتىماسى.

1946ـ يىل فېۋرال، چۆچەك

ئورماندىن گۈلباغ

(قەھرىمان ئورمانباغ جەڭچىلىرىگە بېغىشلايمەن)

ئىلاھا مېھرىبان تەڭرىم بۇ ئەسكەرلەرنى قىلغىن شاد،
قىلىپسەن ئۇشبۇ جاڭگالنى ئۆزۈڭ قۇدرەت بىلەن بۇنياد.

مۇقەددەس بۇ ۋەتەننىڭ كەڭ يېرىنى پاك ئېتەرمىز دەپ،
يىگىتتەك باش كۆتەرگەن ھەممە ئوغلانلارغا قىل ئىمداد.

چىقىبان ئىنقىلابنىڭ مەركىزى ئول غۇلجا شەھرىدىن،
ئورۇنلاشقان يېرىدۇر يەنسىخەي، ئۇنى قىلىپ ئاباد.

ئويلىماڭ بۇ ئورۇننى سىز ئەل بىلەن ئاۋات يېزىدۇر دەپ،
ئۇنىڭ ئەتراپى قارايا‌غاچ ھەم جىگدىلىكتىن ياد.

بۇلار تۇرغان مۇبارەك جاي ئېقىندۇر، كونا سۇ ئاققان،
بۇ يەرگە ئۆي قېزىشتا ھەر بىر ئەسكەر بولدى بىر پەرھاد.

بۇ يەرمۇ خۇددى جاڭگالكەن ئادەم ئايىقى يەتمىگەن ئاۋۇال،
سايا‌ھەتكە ئەگەر جىن كەلسە ھەم ئەيلەر ئىكەنمىش داد.

بۇ ئەسكەرلەر جاسارەتتە كېلىپتۇر ئۇشبۇ ۋادىغا،
زېمىنىڭ تەكتىگە تۇرغۇن ئىمارەتلەر قىلىپ ئىجاد.

شەھەرنىڭ زىبۇ ـ زىننەتلىك ئۆيىدىن بەلكى ئارتۇقتۇر،
قەۋەت ئەينەكلىك ئۆيلەر ھەم بۇنىڭ ئالدىدا ئۇر بەرباد.

بۇ جاڭگال ئەسلىدە دەھشەتلىك جاي دەپ ئات كۆتەرگەندى،
بۇخىل ئەپسانىدىن ئاغزىدا ئىزھار ئىدى پەرھاد.

بۇرۇن جىنلار بۇجايدىن «ئەلھەزەر!» دەپ قورقىشار ئەردى،
شاياتۇن ئۆتسە ھەم «ئەستەغپىرۇللا!» نى قىلاتتى ياد.

قارايا غاچ، جىگدىلىكلەر، گۈل ـ گۈلىستان باغقا تەڭ ھازىر،
بۇ يەردە ھەر سەھەر بۇلبۇللار ناۋا ئەيلەر خوشالۇ شاد.

بۇ جايغا توپلىشىپ ئەسكەر، ئەل، سەھرا، ۋەتەننى دەپ،
تامام ياۋۇز رەقىبلەرنى يېڭىشكە قىلدى قەسەمياد.

شۇنىڭچۇن ئەل، ۋەتەننى، مىللەتنى دۈشمەندىن قۇتۇلغاي دەپ،
جىھاد قىلماقنى ئالدى، گەردىنىگە بۇ قەھرىمان ئۆزلاد.

خۇدا مەقسىتكە يەتكۈزسۇن، بېلىڭنى باغلا مۇستەھكەم،
يوقالسۇن ئەكسىيەتچى گومىنداڭ ۋەتەننىڭ دۈشمىنى جاللاد.

تونۇلدى جەڭ ئارا پالۋان، باھادىر جەڭچىلەر داڭقى،
بولۇپ توشقان كەبى دۈشمەن، ئۇلار بولدى گويا سەييياد.

شەرەپلىك، ئىنتىزاملىق، قەھرىمان، غەيرەتلىك ئەسكەرلەر،
مۇقەددەس پاك ۋەتەننىڭ كەلگۈسى سىلەر بىلەن ئاباد،

«ۋەتەن!» دەپ ئائىلە دوست ـ يار ھەمدە خانۇ ـ ماندىن،
كېچىپ بۇ چۆلدە يانقان غازىلەر ئەلنى قىلۇر ئازاد.

قۇرۇق كەلگەچ خىجىل بولدۇم، لېكىن بىر ئاز غەزەلخانىمەن، شۇڭا ياڭراق غەزەلىمنى ئېلىپ كەلدىم قىلىپ سۇڭغات.

ئىشىكلار خەيرلىك بولسۇن، تىلەك مەقسەت ئورۇندالسۇن، سۆيۈملۈك دوستلىرىم سىزگە بۇ ئەشئار نىمشېھىتىدىن ياد.

1946ـ يىل 7ـ مارت، ئورمانباغ

ئىلىم ئۆگەن!

ئىككى دۇنيادا ساۋادەت ئىزلىسەڭ ئۆگەن ئىلىم!
بۇ دۇنيادا تاپقىنىڭنىڭ ھەممىسىدىن ئۈستۈن بىلىم.

ئىلىمدا تەڭ بولمىغاندىن ھۈرمىتىگە باقمىيىن،
يېڭىلىپ قالدى خىزمىتىڭ ئالدىدا مۇسا كىلىم.

دۇنيادا بىلىملىك بولماقنى دىلىڭدا قىلساڭ تىلەك،
ئۆگىنىشنى تاشلىما! «ئاقاردى دەپ چاچ - ساقىلىم».

گەر جەھەننەمدىن ھەزەر قىلماقچى بولساڭ بار ئوقى!
مەرىپەتلىك بولغان ئادەمنىڭ بولۇر قەلبى سېلىم.

ئىلمۇ - ئىرپان باغچىسىدا يايرىغىن باغۋەن بولۇپ،
ئۈيۈلۈپ غەپلەتتە ئېيتما سەن: «قېتىپ قالدى تىلىم».

سەن بۇ دۇنيادا نادانلىقتىن ھىدايەت تاپمىساڭ،
«ئاخىرەتتە قۇنقۇزار!...» دەپ ئويلىما! «تاپقان مېلىم».

بولما مەغرۇر ئالتە كۈنلۈك دۆلىتىڭگە ئىلىمسىز،
بىر كۈن ئايرىلساڭ بولۇر ھالىڭ سېنىڭ تۈزسىز شىلىم.

مەرىپەتنىڭ تۈخۈمىدىن بولسا دىلىڭدا زەررىچە،
ھەر قەيەرگە بارساڭ ئىقبالغا چىقار بارلىق ئىلىم.

1946- يىل ئىيۇن، غۇلجا

هەپسىدە كەتكەن دوستۇم
ل. مۇتەللىپكە

ئەي كاج پەلەك نە ئىدى جاھان،
قانلار يۇتۇشقان مىليونلىغان جان.

قاراڭغۇ مۇدھىش، زىندان ئىچىدە،
يورۇقلۇق كۆرمەي كۈندۈز - كېچىدە.

يۈرەكتە ھەسرەت پىغان قاينىغان،
تاماق ئورنىغا زەھەر چاينىغان.

يىراق ئۇ زالىم ئىنسانىيەتتىن،
يۇمۇلغان كۆزى ھەققانىيەتتىن.

كىم «ھەقىقەت!» دەپ پىدا قىلسا جان،
ئاققۇزغان ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قان.

ئىشلەش يولىدا كەتسە دەرماندىن،
كۆيۈنۈپ ئىشلەپ، كەچسىمۇ جاندىن.

بارى بىر تىمىن ئۇنىڭ ئالدىدا،
ھەممە خىزمىتى قالغان دالدىدا.

قانچه كۆيۈنۈپ ئىشلىسه كىشى،
پەقەت باھارغا ئۆزگەرمەس قىشى.

قايغۇ ـ ئەلەمگە يۈرەكلەر تولغان،
سىرتقا چىقالماي كارناي بوغۇلغان.

قانچىلار تويۇپ تۇغۇلغىنىغا،
ئەركىن ھوقۇقتىن بوغۇلغىنىغا.

دېسە قاي بىراۋ خۇدايا پانا ...
يازار بويىنىغا يوغان بىر گۇنا ...

دەرد سىغدۇرالماي ئۆرتەنسە جىگەر،
سىغماي ئىچىگە ئاھ! ... دېسە ئەگەر.

دىلو ئىچىگە چۈشەر بىر ژاراق،
قىلار ئۇنىڭدىن ھەر تۈرلۈك سوراق.

يەتتە قات ئۆيدە، قاراڭغۇ تۇندە،
چوڭراقلا تىنسا يالغۇز بىر بەندە.

ئەتىسى شۇنگەن سوراققا ئالغان،
بىچارە خەلقىم شۇ ھالغا قالغان.

ھەر بىر كىشىدە كىرامەن كاتىبىن①.
ئىككىدىن ئارتۇق بولمايدۇ لېكىن.

---

① كىرامەن كاتىبىن — پەرىشتىلەر ئىسمى، ئۇلار ئادەمنىڭ ئىككى مۇرىسىدە تۇرۇپ بىرى ياخشىلىقنى يەنە بىر يامانلىقنى يازىدۇ.

جۇيجاڭ ۋە شۇنگەن قويغان ئىشپىيون،
ھەر بىر كىشىدە بولغان سەككىز ئون.

كىرامەن كاتىبىن يازسا ئېيتقانىنى،
ئىشپىيون يازغان دىلدا يانقانىنى.

ئاھ!... ۋەتەندىشىم!... ئاھ ... قېرىندىشىم!...
نەدە سەن بۇگۈن «قايىنام ئۆركىشىم؟!...»

سەن ئەمەسمىدىڭ خەلق غەمخورى،
ھېكمەتلىك ئىدى سۆزۈڭنىڭ ھېرى.

كۆكلەشكە يېتىپ، زىمىستان ھېغىڭ،
كەلگەن ۋەتەنگە راست ئىشلەش چېغىڭ.

بۇگۈن بۇ باغدا كۆرمەيمەن سېنى،
كۆرەش قويىندا كۆيلەيمەن سېنى.

سىغدۇرالمىدى سېنى بۇ جاھان،
ئاسسىريالمىدى ئۇ، كاج شۇم زامان.

تۇنقۇنغا بەردى سېنى قاي بەندە؟!
خەلقە، ۋەتەنگە ئاسىي شەرمەندە؟!.

ياش يازغۇچىلارنىڭ بۇلبۇلى ئىدىڭ!...
خەلق ھېغىنىڭ بىر گۈلى ئىدىڭ!...

ئەركىن ھاياتقا پۇرسەت كەلگەندە،
غەمكىن بۇلبۇللار سايراپ كۈلگەندە.

كاشكى سەن ئەمدى بىللە بولساڭچۇ؟!...
شېئىر بېغىدا سايراپ تۇرساڭچۇ؟!...

ئەل ۋە يۇرتۇمغا ئەركىنلىك تىلەپ،
پۈرسەت كۈتەتتىڭ قەلىمىڭ بىلەپ.

قايتماس ئىرادەڭ ئەلگە تىلەكداش،
بەخت ئىزلەشتە يۈرتقا مەسلەكداش.

ئەي ۋەتەندىشىم، ياتمىغىن مەيۈس،
سېنى زىنداندا قويمايمىز مەھبۇس.

تىلەكداشلىرىڭ ئۇنتۇماس سېنى،
تۇتقۇنغا چۈشتۇڭ قانداق ئەس كۈنى؟!

نە بولسا بولسۇن ئاخىر چىقارسەن،
دۈشمەن بېشىنى گۆرگە تىقارسەن.

ئەگەر قېنىڭنى سوۋۇتسا زۇلۇم،
يوللىغان بولسا مۇبادا ئۆلۈم.

يەنە شۇنداسەن بەختسىز ئەمەس،
كۈرەش ئىرادەڭ ھەرگىز تەۋرىمەس.

تېخى ئۇ چاغدا ئىنتىقام غەزەپ،
ئوتلۇق يۈرەكنى قوزغىتار بىزەپ.

زۇلۇم مەسلىكى ھەر قاچان خاراپ،
ھەممە ئەتراپنى ئالسىمۇ ئوراپ.

سەندەك كۆرەشچان قەھرىمانلاردىن،
قانچە مىڭىنى قىلسىمۇ قىرغىن.

كۆرەش روھىمىز ھەرگىز توختىماس،
قانلىق ئىنتىقام ھەرگىز ئۇخلىماس.

تاكى ۋەتەنگە ئالمىساق ئەرىك،
بېرىمىز قۇربان، قالمايمىز تىرىك.

ئاۋۋەل ۋە ئاخىر ئۇشبۇدۇر تىلەك،
قايتماس ئىراده ئانت بېرەر يۈرەك.

ۋەدىگە ۋاپا نىمشېھىتقا خاس! ...
ۋەتەن ئىشقىنى جاندىن ئايرىماس.

1946ـ يىل ئىيۇن، غۇلجا

ئالدىدا

ۋەسلىدىن ئۆزگە كېرەكمەس ماڭا جانان ئالدىدا،
ئارزۇيۇم سەن ئېرۇرسەن تەن بىلەن جان ئالدىدا،
بىر گۈلى رەنا ئېرۇرسەن باغۇ ـ بوستان ئالدىدا،
تا زىيارەت قىلمىسام مەن سېنى ئىمكان ئالدىدا،
يۈزلىرىم شەرمەندە بولسۇن تاڭلا سۇبھان ئالدىدا.

دۇنياغا تەڭ ئەيلىمەيمەن تاغلىرىڭنىڭ تېشىنى،
سېنىڭ دەپ تاشقا قوشارمەن دۇشمىنىڭنىڭ ېيشىنى،
سەن ئۇچۇن دەريا ئېقىتسام شۇم رەقىبلەر يېشىنى،
مۇمكىن ئولغايمۇ كۆرۈشكە ئايغا ئوخشاش قېشىنى؟!
قارا بەختىم ئاق بولاردى شۇندا رەخمان ئالدىدا.

سەن ئىدىڭ دۇنيادا بىر ھۆسنى گۈزەل نازۇك بەدەن،
ئىككىمىزدە باغلىنىش گويا كى ئەردى جانۇ ـ تەن.
ئاھ!... گۈزەل يار ئويىنغان قەشقەر، كۇچار، يەكەن، خوتەن،
نېمىلەر بولدى ئىكىن ئىپلاس ئاياقتا پاك ۋەتەن؟!
سەن ئۇچۇن كۆزگە كۆرۈنمەس قانچە قۇربان ئالدىدا.

سۇلىرىڭ ئابى ھاياتتۇر ئەي گۈزەل ياريم سېنىڭ،
تۇتىيادۇر تۇپرىقىڭ، كۆزۈمگە دىلدارىم سېنىڭ،
جانغا جاندۇر ئۇندا ئۆسكەن بارچە غەمخارىم سېنىڭ،

ئايرىلىش تىلدى يۈرەكنى كۆزى خۇمارىم سېنىڭ،
ئۆرتەنۈر كويۇڭدا قەلبىم چەرخى كەيۋان① ئالدىدا.

ئاۋۋالمدا سەن ئىدىڭ جەننەتكە ئوخشاش بىر ماكان،
ئەركە ئويناپ ئۆسكەن ئەردىم قىسمىغان بۈكەڭ جاھان.
خۇش پۇراقلىق گۈل - چېچەك تاللاپ ئۇ بەردى باغىبان،
ئابرويۇڭنى ساقلار ئىدىم مەن بولۇبان پاسىبان،
دۇشمىنىڭ كۆز تىكمەس ئىدى شىرغىرران ② ئالدىدا.

باغدا گۈل، شېخىدا بۇلبۇل، نېمىتىڭ شۇكرىن ئوقۇر،
تاڭ سەھەر تورغايلىرىڭ تەسۋىي سېرىپ قانات قاقۇر،
بەلكى قۇشلار بارچىسى مەدھىيەڭ بىلەن يەرنى چوقۇر،
چۈنكى خەۋپسىز يەر، ھاۋا، تاغ، چۆل ۋە سۇ، دۆڭ ھەم چوقۇر،
ئەركىلەپ ئۆسكەن ئىدىم شاھزادىدەڭ خان ئالدىدا.

مەن ئۇ چاغدا سەندىن ئايرىلماقنى ئەسلا كۈتمىگەن،
«ئېھتىيات قىلغىن رەقىپتىن دېسە» ھەرگىز پۈتمىگەن،
چۈنكى ئىسىق - سوغۇق ئۇ كۈنلەردە بېشىمدىن ئوتمىگەن،
ئارغىماقمىنى ئەپەندى قەبرىدە ئۇركۈتمىگەن،
باشقا قامچا تەگمىگەندى يولدا كارۋان ئالدىدا.

ھال - شېكەردىن بەلكى شېرىندۇر كۈمۈش رەڭ سۇلىرىڭ،
تاغلىرىڭدا يايرىشىپ ئەركىن ئۆسەر ئاھۇلىرىڭ،
چېنىقىپ ئەردى رەقىبكە قارشى قول - بازۇ ③ لىرىڭ،

---

① چەرخى كەيۋان — چاقتەك ئايلانغۇچى پەلەك.
② شىرغىرران — قۇرامىغا يەتكەن شىر.
③ بازۇ — بىلەك.

ساڭا تەسىر يەتكۈزەلمەس ئەردى ھېچ جادۇلىرىڭ،
سەلتەنەتلىك شەۋكىتىڭ بولغاچقا ئىنسان ئالدىدا.

ماختىناردىم سەن كەبى ھىر نازىنىنىڭ يارى دەپ،
يارىنىڭ كۆكرىكى تەككەن سازىنىڭ ھىر تارى دەپ،
ساڭا باغلانغان مۇھەببەت ھەيىمىدىن يۇقارى دەپ،
خاھ گۈلۈم ... خاھ بۈلبۈلۈمغا قىش ۋە ياز باھارى ... دەپ،
كوكۈلۈڭ بويىن ئۈپەردىم لالە - رەيھان ئالدىدا.

دىلبىرىم، ئاھۇ كۆزۈم، خۇرشىد يۈزۈم، شەرىن سۆزۈم،
ھۆسنى ئەپلاكىڭدا ① تۇققان ئەردى تەلەي يۈلتۇزۇم،
لەۋلىرىڭدىن قىزغانۇردى باغدا پىشقان تال ئۈزۈم،
قاشلىرىڭ مىھراپ قىلىپ سەجدە قىلاي تەنھا ئۆزۈم،
چوڭ گۇناھكار بولسىمۇ دىن ھىرلە ئىمان ئالدىدا.

ۋادەرىخا قايسى كۈندۇر، شۇم رەقىب باستى ئاياق،
سەن كەبى ھۆر نازىنىنلەر ئۇستىگە سالدى تاياق،
مەن قۇچقىڭدا تۇرۇپ تارتتىم ئەجەپ دەردى پىراق،
نېمىتىڭ لەززەتلىرىدىن ئايرىلىپ قالدىم يىراق،
ھىر تىلەمچىدەك قىسىلدىم كۈزدە خارمان ئالدىدا.

يىغلىدىم شۇندىن بۇيان تۇن - كېچىلەر بىدار بولۇپ،
رەھىمسىز ئۆگەيگە قالغان قىز يېتىمدەك خار بولۇپ،
ھەۋزى كەۋسەرنى ② كېچىبان تامچە سۇغازار بولۇپ،
تارلىشىپ كەتكەن جاھانغا سىغمايىن بىمار بولۇپ،
بويىنى باغلانغان مۆشۈكتەك ساڭدا ساچقان ئالدىدا.

---

① ئەپلاك — پەلەك.
② ھەۋزى كەۋسەر — كەۋسەر كۆلى - شەربەت كۆلى.

شۇنداق ئۆمرۈم ئۆتكەن ئىدى ئۆرتىنىپ ھەم كۈل بولۇپ،
ئات، ئېشەكلەر ئورنىدا دۈشمەنلىرىگە قۇل بولۇپ،
«ئاللا ئەمرى شۇمىكىن؟!» دەپ ساتسا بەلكى پۇل بولۇپ،
ئۆتكەن ئۆمرۈم ئەسلىسەم يېشىم تۆكۈلۈر كۆل بولۇپ،
موللىنىڭ ئىمانى بولدۇم خۇددى شەيتان ئالدىدا.

ئاقسۆڭەت قوغلاندى بولدۇم، بىر يولى تارتتىم پىراق،
شۇم رەقىبنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلدى مەن بولدۇم يىراق،
جانغا تويغان خۇددى بىر پەرۋانىمەن، سەن بىر چىراق،
كۈنمۇ - كۈن ئارتتى ساڭا كۆڭۈلدە بولغان ئىشتىياق،
نامچە سۈغا زارى بولدۇم بەھرى ئومان[1] ئالدىدا.

مەيلى مەن بارغۇنچە يىرتقۇچلۇق بىلەن خەلقىمنى ئات،
مەيلى مەھبۇب بېشىدا قانلىق قىلىچىڭ پارقىرات،
مەيلى ۋەھشىلىك بىلەن ئادەمچىلىك ئاڭنى يوقات،
ئىنتىقام ئالغۇم سېنىڭدىن تاكى جېنىم تەندە ھايات،
ھېچقاچان ئادەم يېڭىلمەس ۋەھشى ھايۋان ئالدىدا.

ئۆلگۈنۈم ياخشى ئىگارىمدىن تىرىك ئايرىلغىچە،
ئۇچىمەن ساڭا بېقىپ تاكى قانات قايرىلغىچە،
كۆز يېشىم قايتماس رەقىب جېنى تېنىدىن ئايرىلغىچە،
بولدى ئەمدى سەۋرى يوق ياتتىم مانا بىر يىلغىچە،
ئورما ئورماق ئانچە تەس بولمايدۇ دېھقان ئالدىدا.

تارت قولۇڭنى ۋەھشى دۈشمەن تېخى جېنىم تەندە بار،
ئىنشائاللا پات يېقىندا سېنى قىلغۇم تارمار،

---

① بەھرى ئومان — ئومان دەرياسى.

ئەي پەلىد ① چاپسان يوقال! گۈزەل يېرىمنى قىلما تار،
سەن قارا زۇلمەتنى يوقاتسام سائادەت تاڭ ئاتار،
كۈن نۇرىن كۆرسەتمىگەنسەن پەردە ئاسمان ئالدىدا.

كۈرىشىم ھېچ توختىماس تا قەتىرە قانىم قالغىچە،
تەسىرىڭنى يوق قىلۇرمەن قەلبىم ئارام ئالغىچە،
ئەزرائىل پۈتتى ئىشىڭ دەپ تاكى جانىم ئالغىچە،
تەن سوۋۇپ يۈرەك - تومۇرقان - ھەربىكەت توختالغىچە،
شۇندا ئەۋلادىم تۇرار دەۋاغا سۈلتان ئالدىدا.

مەن بارۇرمەن ئەي نىگارىم سەن ئۈمىدنى ئۈزمىگىن،
دۈشمىنىڭنى ئۇر! پەقەت ئەركىنغىنا يۇرگۈزمىگىن،
ئالدىنىپ دۈشمەن بىلەن سەن ئەيشى - ئىشرەت تۈزمىگىن،
شۇم رەقىبكە باغلىرىنىڭ مۇيسىن ئۈزگۈزمىگىن،
پات يېقىندا تېپىشارمىز گۈل - گۈلىستان ئالدىدا.

ئەر ئەمەسمەن تاكى دۈشمەننىڭ قېنىن ئاققۇزمىسام،
دۇنيادا خائىنلىق ئەيۇن كۆكسىگە تاققۇزمىسام،
ئوت زەھەرلىك نەشتەرلە ئۆزىنى چاققۇزمىسام،
«ئەللەي ئېتىپ» يەر بۆشۈكتە ھەمىسىن يانقۇزمىسام،
شۇندا «مەرد» نامىنى ئالغۇم شاھمەردان ئالدىدا.

ئەي سەنەم ئەتراپقا باق، خەلقىڭمۇ ھەم تىنچ ياتمىسۇن،
«تاشلىۋەتتى سۆيگىدىن كەچتىمۇ؟!» دەپ باش قاتمىسۇن،
جىم يېتىپ ھەسرەت چېكىپ قانلار يۇتۇپ دەرد تارتمىسۇن،
ھىلىگەر مەككار رەقىبكە ئابرويىنى ساتمىسۇن،
ئەسلىسۇن خار بولغۇنۇمنى ئۇندا زىندان ئالدىدا.

---

① پەلىد — ئىپلاس.

دەرتلى دىل ھېچ توختىماس سىرلىق قەلەم قاياپ يازار،
مۇڭلۇق دادامنى ئىشىتسە خىزرى تەسىبىھىدىن ئازار،
چۈنكى ئول بەدبەخ رەقىبلەر نىمشىھىتكە گۆر قازار،
مەيلى ئۆلسەم سۆيگۈ يولىدا مەجرۇھ تېنىم بولغاي مازار،
كۆز يېشىم ئارتار تېخى قىز ۋە ئوغلان ئالدىدا.

1946- يىل ئاۋغۇست، غۇلجا

جىنايەتتىن شىكايەت

ئۇزۇن مۇددەتلىك مەھكۇملىقتا دىلدا دەرد ناھان بولدى،
خۇداغا شۇكرىكىم بۇگۇن بۇنى ئېيتار زامان بولدى،
كۇچار، شەھيار، بۇگۇر، باي ئەھلىدىن بۇسىر بايان بولدى.
ئۇ شۇل قانخور سىياسەت زەردىدىن دىللارغا قان تولدى،
قوشۇمچە ئەزگۈچى خەلقنى سېيىت ئەخمەت چايان بولدى.

دەرىخا زۇلمى ئىستىبدات سىياسەتتىن قىلۇر ئەل داد،
سېيىت ئەخمەت «غوجامنىڭ» دەستىدىن يۇز ھەسسە داد ـ پەرياد،
قاچانكىم شېكىڭ شىسەي قاسساپ دۇكانغا چىقتى ئول بىداد،
«پۇكانچىڭ مەن بولاي!» دەپ چىقتى سېيىت ئەخمەت دېگەن جاللاد،
بۇنىڭ زالىملىقى ئەل ئىچىدە ئاشكارا ـ ئايان بولدى.

بۇنىڭ قىلغان جىنايەتىن ئاز ـ ماز ئەيلىسەك تەسۋىر،
ئوقۇغان ئىلمىنى ئۆز ئورنىغا ئىشلەتمەي قىلۇر تەھقىر،
بۇرۇندىن پۇلغا زورلاپ بەگ ۋە شەنجاڭغا قىلىپ تەسخىر،
ئورۇنسىز قازى بولدى پارىخورلۇقنى قىلىپ تەقدىر،
يېتىشتى شېكىڭ شىسەيگە ئىككى تىللىق بىر يىلان بولدى.

خالايىقنىڭ شەرئەت ئىشلىرىن ناھەق زۇلۇم ئەيلەپ،
غېرىپ بىچارىلەرنىڭ تاپقىنىغا ھەم جەددي ھۇجۇم ئەيلەپ،
قارانى ئاق قىلىپ، ئاقنا قارا بىلەن ھۆكۈم ئەيلەپ،
ھەمىشە پارىخورلۇق بىلەن نەپسىنى تولۇم ئەيلەپ،
بۇ بىر يەپ تويمۇغۇر چۆللۇكتىكى ۋەھشى قاۋان بولدى.

خۇسۇسەن بۇ قېتىمقى ئىنقىلابتا خەلقنى بەك ئەزدى،
خالايىقمۇ «غوجام» دىن بىناھايەت تويدى ھەم بەزدى،
كۆچار، شەھىيار بىلەن بايىنى ئارىلاپ بىر قېتىم كەزدى،
بۇ بىر قېتىمدا قىلغان زۇلۇمنى ئىنسانۇ - جىن سەزدى،
ئۆزى بىر ئوت بولۇپ، ئىلكىدە تۇنقان قامچىسى قان بولدى.

بۇلاپ ئالدى خەلقنىڭ مۇلكىنى «نىسەن» گە ئالدىم دەپ،
بالاڭ «ئوغرىغا قوشۇلغىنىغا» پالە سالدىم دەپ،
بىراۋنى «سېنى مەن ئۇشبۇ ئۆلۈمدىن ئايرىپ ئالدىم» دەپ،
«سېنىڭ يولۇڭدا مېڭىپ چارچىدىم ۋە ياكى تالدىم» دەپ،
شۇنىڭدەك بانا بىلەن بۇ ئىنقىلاب ئاڭا ھايان بولدى.

ئەجەلنىڭ شەربىتى قانلىق قېلىچتىن قاينىغان - تاشقان،
زۇلۇمنىڭ دەستىدىن بىر قانچىلەر جاننى ئېلىپ قاچقان،
ئۇلارنىڭ تۇققىنىدىن قانچىنىڭ ناھەق خۇنىن چاچقان،
بۇنىڭ ئۇستىگە سېيىت ئەخمەت قازانىڭ دەپتىرىن ئاچقان،
ھەمىشە قىلمىشىدا ئەسلى ئىستىبدات سىيان بولدى.

تېخى پەتۋا چىقاردى جان قاچۇرغانلار ھەققىدە،
ھالال قىلدى بۇلاپ ئالماقنى مېلى بولسا دەستىدە،
«مۇباھ!» قىلدى خوتۇننىنى ئەجنەبىگە بولسا ئەقدىدە،
شۇنىڭدىن بولدى ئىپپەت - نومۇسسىز ئاياق ئاستىدە،
بۇنىڭ قەلبىدە ئىمان بارلىقىغا خەلقتە گۇمان بولدى.

زۇلۇمغا ياندىشىپ ھازىر ھەربىيدە مەسلىھەتچى ئۇ،
زۇلۇم ئەربابلىرى ئۈيقىدا يانقاندا كۆزەتچى ئۇ،
قان ئىچكۈچ خۇددى بىر قۇشخانىدا بولغان «تۈلەكچى» ئۇ،
خالايىقنىڭ مال - مۈلۈك ۋە گۆشلىرىنى يېمەكچى ئۇ،
خۇدايا قورقۇشتىن گۆش سىزىپ تەن ئۇستىخان بولدى.

«غوجام رەھبەرلىكىدە» خەلقە زۇلۇم ئەيلەپ قبرى ـ ياشىدىن،
سېپىل سوقماق بولۇپ ئەردى كۆچار، بايغا يېڭىۋاشتىن،
ئەجەپ قاتتىق ئىكەن كۆڭلى، ئۆتۈپ كەتكەن قارا تاشتىن،
ئىستەكلەر قۇرۇمايتتى كۆزدىن ئاققان قان بىلەن ياشىدىن،
غۇرۇر ئۆسكەن دېھقان بالىلىرى مۇھتاجى نان بولدى.

بۇ زۇلمەت مەسلىھەتنى باشلىغاندا كەتتى بۇ ئىللەت،
دېمەك توختام بويىچە باپ ـ باراۋەر بولدى ھەر مىللەت،
ئاسارەتتىن قۇتۇلدۇق، بېشىمىزدىن كەتتى بۇزىللەت،
«غوجام» ھەسرەت چېكىپ باغلاپ بېرەلمەي قالدى بىمىننەت،
ئاقارماس ئابى زەمزەم بىلەن يۇز يىللىق قازان بولدى.

بىتىمگە رازى ئەمەس، چۈنكى ئۇ، دۈشمەنگە سېتىلغاندۇر،
جىنايەت سايىسىدا يارەمچىمەن دەپ ئېتىلغاندۇر،
ئۇنىڭ بۇ پىكرىگە بىر نەچچە خائىنلار قېتىلغاندۇر.
بۇ سۆزنىڭ راستلىقىغا نەچچە ھۇججەتلەر تېپىلغاندۇر،
بۇنىڭ كەينىدە داۋۇت موللىدەك بىر نەچچە نادان بولدى.

خۇدادىن ئەسلى قورقمايدۇ، تېخى خەلقتىن ئۇيالمايدۇ،
ھەقىقەتچى كىشىلەرگە گۆر كولايدۇ، ياتمايدۇ،
ئوغۇلنى ئاتىغا، خوتۇننى ئېرىگە يولاتمايدۇ،
شايانۇن قازىسىدەك ھېچقان ھەقنى يارامايدۇ،
بۇنىڭ «شەپقەتلىك» قولىدا قانچىلەر گۆرگە راۋان بولدى.

ھايانتىن ھەقتى يوق كەتسۇن بو دۇنيادىن تۇمۇغ جايى،
مېنىڭ ھۆكمىم ئەمەس، بەلكى زامان ۋەزىيىتىنىڭ رايى،
نىجاسەت قىلمىسۇن دۇنيانى بەدبەخ خوجىنىڭ پايى،
ئۆتۈپ ئونبەش قاراڭغۇ، ھازىر ئايدىڭلاشتى خەلق ئابى،
دېمەك نۆۋەت خەلقلەر بەختىگە كەلدى، ئامان بولدى.

يىگىت بولساڭ تۇر ئورنىڭدىن!... تەلەپ قىل ئىنتىقامىڭنى،
زەبۇنلۇق يەتمىسۇن باغلا، ۋەتەنگە ئېتىقادىڭنى،
تەرەققىي ئەيلىگىن سەن ھەممە مىللەت ئېتىۋارىڭنى،
سېتىمپ قويما سېپىت ئەخمەتكە ئوخشاش ئىختىيارىڭنى،
قۇرۇتساڭ سەن ۋەتەن سانقۇچنى يۇرت، ئەلگە ئاسان بولدى.

1946 ـ يىل دېكابر، غۇلجا

ۋەتەن قۇربانلىرى خاتىرىسىگە

قېرىندىشىم، ۋەتەندىشىم، تىلەكدىشىم،
ئېغىر قايغۇ ـ غەمگە پاتتىڭ، مۇڭلۇق بېشىم.

مەرھۇم ئىزدىم ل. مۇتەللىپ تۇنقان يولى،
قېرىندىشىم، جىگەردىشىم قادىر ئىلى.

داۋۇتوۋ ھەم بىلال ئېزىز بىر مەسلەكداش،
ئارمان بىلەن كەتتى ئوتتۇز يەتتە يولداش.

«ئازادلىق» دەپ ئاقسۇدا بىر قۇرۇم تۇزگەن،
ھاياتلىقنىڭ تومۇرىغا قان يۈرگۈزگەن.

ۋەتەنپەرۋەر ياشلار بىللە باش قوشۇشقان،
ئازادلىقنىڭ نۇقتىسىغا چىڭ ئۇيۇشقان.

راست تىرىشىپ ئىشلىگەندە بەش ـ ئالتە ئاي،
ئاۋاز قوشتى بۇ قۇرۇمغا كۆچار ھەم باي.

قەسەم ئىچكەن «ئازادلىق!...» دەپ بىر ئېغىزدىن،
چىقىپ قالدى ۋەتەن سانىۋچ ئارىسىزدىن.

يۈرتقا قانتىق جىنايەتچى ئىككى يۈزلۈك،
چېقىر كۆزلۈك، ئىككى تىللىق، ئىككى سۆزلۈك.

شۇنداقلارنىڭ قىلمىشىدا قانچە ياشلار،
قۇربان بولدى ۋەتەن ئۈچۈن قەبرىنداشلار.

مۇستەبتلەر زىندانىغا بولدى تۇنقۇن،
ئوتلۇق دىلدىن قاچان ئۆچەر نامىڭ «لۇتۇن!»

جىسمىڭ كەتتى قەبرىنداشلار، روھىڭ ھايات،
مەرھەمەتسىز ئاسارەتتە بولدۇڭ مامات.

دۇنيا ھايات، ئېلىڭ ھايات، نامىڭ ئۆچمەس،
ئىنتىقامدىن ئوتلۇق يۈرەك ھەرگىز كەچمەس.

بىزمۇ پىدا، قۇللۇقتا جىم ياشىمايمىز،
كۆرەش قىلىش ئەھدىمىزنى تاشلىمايمىز.

خاتىرەڭلەر جەمئى بولسۇن قەبرىنداشلار،
قايغۇرماقتا سىزلەر ئۈچۈن قەبرى - ياشلار.

ۋەتەن ئۈچۈن، سىزلەر ئۈچۈن پىدادۇر جان،
خورلۇق بىلەن ئۆتتى ئۆمۈر يۈرەكلەر قان.

ئەي پىداكار، قىلمىساڭمۇ قوراللىق جەڭ،
يىرىڭ بولسۇن شېھىتلەرنىڭ جايىغا تەڭ.

كۆرەش بىلەن روھىڭلارنى شاد قىلارمىز،
ھەر كۆرەشتە نامىڭلارنى ياد قىلارمىز.

بىزگە كېرەك يېرىمىزنىڭ ئاۋاتلىقى،
بىزگە كېرەك خەلقىمىزنىڭ ئازادلىقى.

ۋەتەن بىلەن خەلقىمىزنىڭ شەرەپ ـ شانى،
ئارمان يوقتۇر ئۇشبۇ يولدا چىقسا جانى.

تاكى يۇرتتا ئازادلىق تاڭ ئاتمىغىچە،
دۈشمەن بېشىن تاشقا ئۇرۇپ چاقمىغىچە.

تۇرگەن يەڭنى چۈشۈرمەيدۇ ھېچبىر ئېلىم،
توختىماستىن نەپرەت يوللار قەلىمىم ـ تىلىم.

1946ـ يىل دېكابر، غۇلجا

دوستلىرىمغا[1]

1

يۈرەكنىڭ تەپكىنىدىن تىنجىماس ئەسلا دىلۇ ـ جانىم،
سوراقلار ھەر نەپەس ھىجران ئازابىدىن دىل ئارامىم.
كۆرۈنمەس يول يىراغىدىن نە ئىشلار بولدى گۇلباغىم،
زۇلۇمنىڭ دەستىدىن ئوت ئىچىرە قالغان ئىدى سايرامىم.

مېنىڭ ھالىمنى سورىساڭ، لەيلىنىڭ ۋەسلىدىكى مەجنۇن،
يەنە ئەركىن مەئىشەت ئىچىدە مېھمان بۇندىمەن ھەر كۈن.
لېكىن ئويلاپ سېنى ھەردەم، يۈرەكلەر لەختە ـ لەختە خۇن،
قاچان بولغاي مۇيەسسەر ماڭا باغ ئىچىدە رەيھانىم.

ماڭا راھەت كېرەك ئەمەس، سېنى ئوندىن خالاس ئەتمەي،
غېرىپلىقتا سەنەمنىڭ ببغىغا مەن بېرىپ يەتمەي.
ئوراپ ئالغان قارا پەردىنى تاكى يىرتمەيىن ئۆتمەي،
دېمەك ئازادلىقىڭغا مۇنتەزىردۇر سۇبھى بىلەن شامىم.

سېنىڭ تۇتقۇنلىقىڭنى ئويلىسام تۇرلۇك ھېكايەت بار،
رەقىب ئالدىشىدا قېرىنداشتىن بولغان شىكايەت بار.
يەنە ئۆز بەختىگە قەست ئەيلىگەن تۇرلۇك خىيانەت بار،
بۇ سىرلىق پەردىنى يىرتماي تاپمىغايمەن سەرئەنجامىم.

---

① بۇ شېئىر شۇ ۋاقىتتىكى قەلەم ئىگىلىرىگە قارىتىلغان دوستلۇق چاقىرىقى بولۇپ، شېئىرنىڭ 2 ـ قىسمىدىكى مىسرالار ئىچىدە قوش تىرناقتا ئېلىنغان سۆزلەر، شۇ يىللاردا ئۇنىكەن شائىرلارنىڭ تەخەللۇسى — قەلەم ئىسمى.

سەۋەب بىرلەن تەلەپ قىلساڭ تىلەكلەر بولغۇسى تەسىرىق،
كۆڭۈلنى ھەم ئىشىكنى ھۇرىيەتكە ئېيلىگىن تەدبىق.
ئۇممىدلەر - ئارزۇلار دەل شۇ چاغدا كەلگۈسى تەھقىق،
يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ساڭا بۇ ئەمرۇ پەرمانىم.

يۆلەنچۈك ھەم تايانچۇقنى ئۆزۈڭنىڭ ھىممىتىدىن سور،
يۈزۈڭگە پەردە تارتما، كۈنگە قارشى بولمىغىن شەپكور.
رەقىب تارىخىن سوربىساڭ ئەزەلدىنلا ئىدى قانخور،
خارابلاشتى ئۇ مەلئۇنلار قولىدا باغۇ بوستانىم.

مۇھاجىر بولمىقىم «قۇللۇق» قا، قارشىلىق «گۈناھىم» بار،
ئەگەر سەن تەۋرىسەڭ يارۇ - يۆلەككە ئوتلۇق «ئاھىم...» بار.
سۆزۈم چىندۇر بۇڭا ئۆتمۈشتىن تارىخىي گۈۋاھىم بار،
ئۇخلىغانلارنى ئويغاتماققا يوللاندى بۇ ئىلھامىم.

قىزىلگۈلدەك چىرايىڭ نە ئۈچۈن سېرىق باھار چاغدا،
ئۆزۈڭ ھەر يەردە سەرگەردان، رەقىبىڭ دائىما باغدا.
پەلەكنىڭ ئۇشبۇ تەڭسىزلىكىدىن ھەمىلەر ئېرۇر داغدا،
بولۇرمۇ ئىشقا ئاشقان كۈن مېنىڭ قەغەزگە يازغانىم؟!...

يېرىمنىڭ تارىخىغا كىرىتكۈم، مەن ھەقىقىي بىر تۈس،
پەلەكمۇ قىلمىشىغا توۋا بىلەن ئەيلىگەي ئەپسۇس.
شۇنىڭچۈن ئەي ساۋا ئېيتقىن، ئىلىمگە بولمىسۇن مەيۇس،
كاپارەت ئەيلىگەي ئۆتمۈشتىكى شۇم كۈنگە دەۋرانىم.

2

قارا زۇلمەتنى يەڭمەككە مېنىڭ كەڭرى پىلانىم بار،
«مۇشەققەت ئورنىغا راھەت كېلۇر» دەپ چىن ئىمانىم بار.

سائادەت ئاسمىندا يورۇق يۇلتۇز ھىلالىم بار،
شۇنىڭچۇن نۇر بىلەن تولغان مېنىڭ ھەممە شەبىستانىم.

پەلەككە ياتقۇرغان خەلقنىڭ زۇلۇمدىن چەككەن ئاۋازى،
ئاسارەتتە ياشاشقا بولدى ھەممە يەردە نارازى.
زۇلۇم ئاستىدا ئوخشاشتۇر ئېلىمنىڭ قىش بىلەن يازى،
قاچان ئۆز ئورنىغا چۈشكەي مېنىڭ خاتىر پەرىشانىم.

رەقىبلەر كەيپ ئۈچۈن مېھنەت ھالالىمنى بۇزار ئىدى،
مىنىپ ئات ئورنىدا گەدەنگە ئىشرەتلەر تۇزەر ئىدى.
يېشىم دەريادا شۇڭلاشقا ئۆردەكلەر ئۇزەر ئىدى،
بۇلۇت يەڭلىغ تۇمان بولغان يۇرەكتىن ئۆرلىگەن ئاھىم.

ھارام تۇرمۇشقا كۆنمەس ئالى روھلۇق «قىسمىتى»[1]مىزبار،
قەلەمگە يار بەرمەككە تېخى يېنىمدا «بەختىم يار»[2].
قارا قىشنى يېڭىپ چىققان غازاڭ بولماس «باھار»[3]ىم بار،
«قىزىق»[4]سايرايدىغان «كاككۇك» كەبى يارۇ - ھەمكارىم.

دېڭىزنىڭ مۇزلىشى ئادەت «قىزىق» سۇۋۇغانغا مەن ھەيران،
ئەگەر سەن قاينىساڭ دۇشمەنلىرىڭ تەھقىق بولۇر ۋەيران.
ئىشلەڭ تەشەبرلىسۇن كۆڭلۈڭدە سىرىڭنى ئېچىپ ھەرئان،
سەھەرلەردە تۇرۇپ سايرار سائادەتتۇر بۇ «بىدار»[5]ىم .

بۇكەڭ دۇنيانى سەيرى ئەيلەپ، ئېلىم ھالىن تاماشا قىل!
رەقىبلەر بار يەرگە نىسبەتتە مىنۇت چاغنىڭ پادىشاھ بىل!

---

① «قىسمىتى» — قاسىمجان قىسمىتى
② «بەختىيار» — ساپاخان پولات
③ «باھار» — روزى قادىرى
④ «قىزىق» ، «كاككۇك» — تۇرسۇن ۋاھىدى
⑤ «بىدار» — ئەرشىدىن تاتلىق

ئەگەر دۇشمەن ئارا بارساڭ گويا «چاقماق»①بولۇپ چاقسا!
دېگىن ئازاد بۇ كۆنلەرنى، يېنىمدا ھۇر - غىلمانىم.

كۆڭۈل بېغى سۇ ئىچكەي ئەردى ئولكۇن شادۇ «پەرھەت»②دىن،
دۇشمەنلەر قان قۇسۇپ ئۆلگەي چىدالماي بۇ مۇھەببەتتىن،
سادا قىلماس شۇ چاغ ئەلنىڭ «دوستى»③مەيداندا پۇرقەتتىن،
جاراڭلاپ تىرىككە تەسىر ئېتەر شۇندا مېنىڭ سازىم.

ھاياتنىڭ «بەختى»④ھەم قىلسا بېغىم ئىچىرە سەمەر پەيدا،
قىزىلگۈلدەك نىھالىڭغا جاھان «بۇلبۇل»⑤لىرى شەيدا.
ئەگەر «جۇرئەت»⑥قىلار بولسا قىلۇر دۇشمەننى ناپەيدا،
كۆكەرگەي، ئابۇ - رەھمەتتىن مېنىڭ ئازاد چارا گاھىم.

رەقىب ئەمدى ئېلىمگە دىلنى ئارتۇق باغلىيالمايدۇ،
يورۇق دۇنيانى كۆرگەننى جادۇلار ئالدىيالمايدۇ.
ئۆزى مۇھتاج كىشىلەرنىڭ ھاجىتىنى قامدىيالمايدۇ،
ئامان تاپماس ئاڭا قارشى قوزغالسا «قەھھار»⑦نىم.

ئەگەر ھەر قانچە «ز.ق»⑧بولسا ئېرىيدۇ بىر ناۋا قىلسام،
ساقايتۇرمەن ئەگەر ھەرقانچە «دەردمەن»⑨گە داۋا قىلسام.
قالۇر ھەيران مۇھەببەت بەزمىسى ئىچرە مەن ساما قىلسام،
غەزەلخانمەن مۇھەببەت ئەھلىدىن بولسا خەبەردارىم.

---

① «چاقماق» .....؟!
② «پەرھەتى» ، «پەرھەت» — نەسرىللا قارى
③ «دوستى» — مەھەممەت ئىمىن ھېكمى
④ «بەختى» — زەينىدىن سالى
⑤ «بۇلبۇل» — ساتتار
⑥ «جۇرئىتى» ، «جۇرئەت» — تىمىپجان ئېلىيوپ
⑦ «قەھھار» — تۇرسۇن قەھھار
⑧ «ز.ق» — زۇنۇن قادىرى
⑨ «دەردمەن» — ئابدۇرېھىم ئەيسا

قانائەت قىلغىچە تەڭرىم نېسىپ ئەتكەي ھايات روزى...
تېخى «سەزگۈر»①تۇزۇپ تەسۋىرلەر، تىنماي كېچە - كۈندۈزى.
يورۇتماي تارىخنى توختىماس يىغلاپ قارا كۆزى،
سەمەندەر②دەك بولۇپ ئوت ئىچرە قالدى ئۇندا جانانىم.

بۇ ئەركىن تۇرمۇشىڭنى تۆھپە قىل خەلقىڭگە ھەر سائەت،
ئۇممەتسىز لىكنى خەلقىمدىن يىراق قىل، بولما بىتاقەت.
سېنىڭ ھۆرمىتىڭگە ھېچقاچان يەتمىگەي دەخلى ھەم ئاپەت،
كۆكەرسۇن ئابۇ - رەھمەت بىرلەن ئازاد گۈلىستانىم.

غۇرۇرلۇق ئۇيقىسىدىن تۇرمىسىڭ بۇندىن كېيىن دوستلار،
دېيىلمەسمۇ سېنى ئۆز يولىدا چارچىغان سۈسلار.
خەلقتە تۇيغۇ بەر دائىم، سىقىلسۇن بولسا جاسۇسلار،
ساڭا دائىم كۈلۈپ باقسۇن مېنىڭ بۇ يېڭى دەۋرانىم.

قانائەت ئەيلىمەيدۇ نىمشېھىت دوستلىرىم سەندىن،
ئېلىمنى ھۆرىيەتكە باشلا سەن ھېچ قورقما دۈشمەندىن.
دىلىڭدا مەقسىتىڭنى قويما ياز! چىقماستا جان تەندىن،
دېمەستە باش كۆتەرگىن، ئۇيقىدا تەڭ يولدا قالغانىم.

1947 - يىل يانۋار، غۇلجا

---

① «سەزگۈر» ——.....؟
② سەمەندەر —— ژولقانلار ئىچىدە يۈرىدىغان ئوت چاشقىنى.

«ئويغان!»[1]

ئويغاندى «ئويغان!» بىرلىككە قورغان،
ئالىي تىلەككە يولباشچى بولغان.

ئۆتمۈشتە مەيۈس خەلقىمنى ئالداپ،
ئۇخلاتقان ئىدى ئىبلىس ۋە شەيتان.

خەلقىم زۇلۇمدىن، جاندىن ئۈمىدسىز،
دەردلىك يۈرەكلەر زەردايقا تولغان.

زارىن ئىشىتمەس، ھېچ رەھمى ئەتمەس،
زۇلمىن كېمىتمەس شۇ ئەسكى دەۋران.

ئاھۇ - پىغانلار تۇرمۇش كۈيىدۇر،
خەلق بىر قەپەزدە تورغايچە بولغان.

يۇز مىڭلىغان خەلق، ئىستەك سوراق يوق،
زالىم پەلەكنىڭ قۇربانى بولغان.

شۇنداقتىمۇ خەلق ياتماي ئۈمىدسىز،
ئەركىنلىك ئىزدەپ مەيداندا تۇرغان.

---

① «ئويغان» — ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى بىلەن، ئويغانغان ۋەتەنپەرۋەر خەلقلەر تەرىپىدىن ئۇرۇمچىدە چىقىرىلغان گېزىت. كېيىن ۋەزىيەتنىڭ قىسمىنى بىلەن، ئىلىغا يۆتكەلگەن.

ئاخىر بۇ مەقسەت ئاشقاندا ئىشقا،
خەلقنىڭ يېرىمى تەڭ يولدا قالغان.

«تاڭ ئاتتى تۇر!...» دەپ تەۋرەتتى خەلقنى،
غەپلەت ئۇيقىدىن بۇ چاغدا «ئويغان».

كۈندۈزگە قارشى كور شەپەرەڭلەر،
ئاپتاپتىن قېچىپ ئىغۋا قوپارغان.

ئىغۋا كۈچۈيۈپ، ھەددىدىن ئېشىپ،
«ئويغان» نى قايتا يوقاتقا تارتقان.

توسۇن كېلىندەك يوقاتقا بارماي،
«ئويغان!» بويىچە كەڭلىككە ماڭغان.

تۇننى ياقلىماس، مەڭگۇ ئۇخلىماس،
بىلسەڭ خەلق ئۇچۇن بۇ روھىي ژۇرنان.

غەپلەتتە قالغان خەلقىمنى «تۇر!...» دەپ،
ئىسراپىل كەبى سۇرنى تارتقان.

ئەلنى ئويغىتىش دىلنى يورۇتۇش،
زۇلمەتكە قارشى نىشانى بولغان.

يەر، كۆك ھەم دېڭىز كۈنلۈك يولىدۇر،
كۆرگەن خەلقنىڭ مېھمانى «ئويغان»!

ئۆتكۈر كۆزىده باقسا جاھانغا،
پەرده بولالماس «ئالتاي» ، «تيانشان»①.

ياقلايدۇ خەلقنى، سۆزلەيدۇ ھەقنى،
تىنچلىق بىتىمنى ئىشقا ئاشۇرغان.

شۇڭلاشقا مەڭگۈ كۈلگەي ھاياتىڭ،
بولسۇن رەقىبىڭ تېز خانۇ - ۋەيران.

سەددىن ئىمشېھىت كۆتكەن ئۈمىد شۇ،
پارلاق كەلگۈسىڭ بولسۇن پاراۋان.

1947 - يىل فېۋرال، غۇلجا

① «ئالتاي» ، «تيانشان» — ئۆلكىلىك گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ خىراجىتى بىلەن شەخسلەر ئىگىدارچىلىغىدا، ئۈرۈمچىدە ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنغان گېزىتلەر.

ۋەتەن مۇھەببىتى

سەندىن ئارتۇق سۆيگۈنۈم يوق بۇيۇك ۋەتەن،
ساڭا پىدا، ساڭا قۇربان جان بىلەن تەن.

سېنى كۆتۈش، سېنى ساقلاش ماڭا بۇ پەرز،
ۋەتەن سۆيۈش ۋەتەن ئوغلىغا ئەزەلدىن قەرز.

بارلىقىممۇ سېنىڭ ئۈچۈن يارىتىلغان،
تىلەك ـ مەقسەت بەختىڭ ئۈچۈن قارىتىلغان.

ماڭا سەندىن ئۇلۇغ نېمەت كېرەك ئەمەس،
سېنىڭ ئۈچۈن ئازادلىقىڭ كۇپايە بەس.

ھاياتىممۇ، ماماتىممۇ سېنىڭ بىلەن،
سائادىتىم، شاقاۋىتىم① سېنىڭ بىلەن.

كەڭ قوينىڭدا تۇغۇلغان ۋە شۇندا ئۆسكەن،
چىن ئىنسانلىق مەيدانىغا شۇندا چۇشكەن.

شۇنىڭچۇن بوشاتمايمەن قۇدرىتىڭنى،
جان ـ تەن بىلەن ساقلايمەن ھۇرمىتىڭنى.

---

① شاقاۋەت — بەختسىزلىك.

شۇ مەقسەتنى ئورۇندايمەن دەپ نىمشېھىت،
ئارمان يوقتۇر بولسام ئەگەر پۇتۇن شېھىت.

1947- يىل مارت، غۇلجا

قەبرىدىن ئاۋاز

سالام سىزگە ئەي يۇرتۇمنىڭ ئازاد ئىلى،
سالام سىزگە باغلىرىمنىڭ قىزىل گۈلى.
بويۇن قىسماي سايرا باغنىڭ خۇش بۇلبۇلى،
ئېچىلغاندۇر ئەركىن سايراش هايات يولى.

بىز ئويلىغان: كۆكنى دىلبەر جارانلىتار،
بۇلبۇل سايراپ تاغۇ - دەشتنى هەم ياڭرىتار.
ئەتراپلارغا مۇڭلۇق مۇقام - ساز ئاڭلىتار،
نە بولغاندۇر بوغۇلغاندەك سۆزلەر تىلى؟ !...

مۇڭلۇق بۇلبۇل گۈلگە تېخى يەتمىگەندەك،
شۇم قۇشلارمۇ گۈل يېنىدىن كەتمىگەندەك.
باغۋەنىمگە ئەركىن هوقۇق ئۆتمىگەندەك،
ئەركىن بولسۇن هەر تەرەپكە سوزغان قولى.

نە ئۈچۈن بىز ياتالمايمىز قەبرىدە جىم؟ !...
خەلقىمىزنى ئالدىمىسۇن «شەيتان رەجىم» ! .
يۈرگۈزۈلسۇن تېز هەم تولۇق «ئون بىر بىتىم! » ،
بولمىسۇن خەلق يەر ئۈستىدە قۇلنىڭ قولى.

غاپىل تۇرما! قەهرىمانلار هېچ تېڭىرقىپ،
كۆزۈڭنى ئاچ، ئەتراپلارغا تېز - تېز بېقىپ.

تۇر! بۇلبۇلۇم پەرۋاز ئەيله قانات قېقىپ،
پۇرسەت ساڭا هاياتلىقنىڭ ئەركىن يولى.

خەۋەردار بول، يوللاردا كۆپ قۇرۇلغان دام،
نومۇسسىزلار: «چۆچۈرنى سانايدۇ خام».
كۆرەشچان ئەل هوشيارلىقتا قىلسا داۋام،
ئازدۇرالماس ئۇچ بېشى بار يىلان يولى.

ئەركىن هوقۇق ئالمىغىچە ئالما ئارام،
هاياتلىقتا هەركىشىگە قۇللۇق هارام!...
يۇرتسىزنى قىلمىغۇنچە خۇشال - خورام،
توختىمايدۇ يۇرەكلەرنىڭ ئاققان سېلى.

كىملەر ئۇچۇن جان بەردۇق بىز ئۇنتۇلمىسۇن!
قەبرىمىزگە شاقاۋەتلىك كىر قونمىسۇن!...
خىزمىتىمىز نام - نىشانسىز يوق بولمىسۇن! ...
خاتىرلەنسۇن بىز شېھىتنىڭ ئوق هەم سولى.

ئازادلىق!... دەپ مەيدان ئارا جەڭلان قىلغان،
ۋەتەننى دەپ، خەلقنى دەپ قۇربان بولغان،
ئېغىز، قۇلاق، كۆز، بورۇنغا تۆپراق تولغان،
بىز شېھىتنىڭ بۇگۇن يەنە سۆزلەر تىلى.

ۋەتەننى دەپ ئاققان قانلار بوش كەتمىسۇن،
مىليونلىغان بوزەك ئەلنى قاخشاتمىسۇن.
خەلقىم يەنە هەر تەرەپلەپ دەرد تارتمىسۇن،
زۇلۇم بىلەن دۇمچەيمىسۇن ئەلنىڭ بېلى.

ئازادلىق! ... دەپ بىز شېھىتلىك نامىن ئالغان،
ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن قانغا غەرق بويالغان،
ئەجەل يېتىپ يەر ئاستىدا ئورۇن ئالغان،
رازى بۇڭا ۋەتەن، خەلق ئەلنىڭ دىلى.

لېكىن بىزنىڭ ئالىي تىلەك قېنى بۈگۈن؟!...
دېمەكچىمىز: «ئەلنىڭ دىلى بولسۇن پۈتۈن!»
ئونتۇلمىسۇن قان يىغلىغان كۈندۈز ۋە تۈن،
يالغۇز بىزگە بەخش ئەمەس يىلان يىلى.

دۈشمەن يەنە بەختىمىزنى زەبۇن قىلسا،
خەلقىمىزنى بۇرۇنقىدەك يەنچىپ قىرسا،
ۋەتەن، خەلق دېگەنلەرنىڭ باغرىن تىلسا،
رازى ئەمەس بىز سىلەردىن ۋەتەن ئىلى.

كاشكى ئەمدى بىز تىرىلىپ قايتا تۇرساق،
سىزلەر بىلەن كۈرەشلەردە بىرگە بولساق.
بۇنداق يەنە قانچە قېتىم قۇربان بولساق،
بىزنىڭ تىلەك نەق شۇ ئىدى، بولماس ھېلى؟!...

كۈرەش قىلىڭ، قايتماڭ ھەرگىز يولىڭىزدىن!
جان ئايماڭ، زەپەر كەتمەس قولىڭىزدىن!
قەست قىلسىمۇ دۈشمەن ئوڭ ھەم سولىڭىزدىن،
قورقماڭ كەتمەس، يېنىڭىزدىن بەخت دۈلدۈلى.

قوشۇلدۇق بىز مەھبۇسلارنىڭ ئەرۋاھىغا،
شاھىد بولدۇق سولانغانىڭ «گۈناھىغا!...».
ھەسرەت بىلەن كەتتى ھەقنىڭ پاناھىغا،
«ۋەتەن!» ئىكەن ئۇلارنىڭمۇ تۇنقان يولى.

يەنە كەلدى ئارقىمىزدىن نۇرغۇن مەھبۇس،
ھاياسىزلار قوللىرىدا بولغان مەنھۇس①،
قىلمايمىز بىز بۇنىڭ بىلەن دىلنى مەيۇس،
چۈنكى، بوشاپ قالغىنى يوق ئەلنىڭ ببلى.

يەنە بۇمۇ بولسۇن سىزنىڭ يادىڭىزدا،
ئەۋلادىمىز قالدى سىزنىڭ ئالدىڭىزدا.
سىز يانقاندا بىغەم مېھمانخانىڭىزدا،
ئوتى ئۆچۈپ، سورۇلمىسۇن كۆككە كۈلى.

تۇل - يېتىمۇ ئىشىكلەردە تەلمۈرمىسۇن،
مەرھەمەتسىز پەلەك خارلىق كەلتۈرمىسۇن.
ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ: «ئاھ!...» دەپ ئۇمتۇلمىسۇن،
پەريات چېكىپ بوغۇلمىسۇن ئۇلار گېلى.

ئەي نەمشېھىت سەنمۇ قويما زۇلپىقارنى،
تاشلىۋەتمە پىراقىڭدا كۆيگەن يارنى.
يولاتمىغىن پاك تارىخقا نومۇس ئارنى،
بۇزۇلمىسۇن بىز شېھىتنىڭ قۇرغان ھۈلى.

1947 - يىل مارت، غۇلجا

① مەنھۇس — يوق قىلىنغان، نابۇت قىلىنغان، ئۇلتۇرۇلگەن

خاتا

مەست - مۇستەغەرق بولۇپ غەپلەتتە ياتماقلىق خاتا،
يەنى غاپىللىق بىلەن ئۇيقىغا پاتماقلىق خاتا.

يېمەك - ئىچمەك ھەممىنى ئۆز نەپسى ئۈچۈن توپلىۋېلىپ،
بىرگە توققۇز نەرق قويۇپ، پايدىغا ساتماقلىق خاتا.

ئاممىنىڭ ئىمانىغا قەست ئەيلىسە شەيتان لەئىن،
ئاسراپ ئۆز ئىمانىنى، كۆپتىن كۆز ئالماقلىق خاتا.

مەردىمەن، ئەل بىرلەن ئول، بىللە تىرىل ھەم بىللە كۈل،
بىللە يىغلا، ئەلنى تاشلاپ چەتتە ياتماقلىق خاتا.

جان بىلەن تەڭ قولغا كەلگەن راھىتىڭ قەدىرىنى بىل!
چۈنكى مەغرۇرلۇق بىلەن ئەپسانە بولماقلىق خاتا!

خەلقنى دە، «تەۋرات» ئوقۇ «ئىنجىل» ۋەيا «قۇرئان» ئوقۇ،
نېمە قىلساڭ قىل، لېكىن نومۇسىنى ساتماقلىق خاتا.

زارلىنىپ بىچارىلەر غەمدىن كۆزىگە ئالسا ياش،
ياش تۇرۇپ، يوشۇرۇن يۇرۇپ، پىنھاندا ياتماقلىق خاتا.

سەن يىگىت جايىڭدىن تۇر! مەزلۇم بولۇپ دەرد تارتمىغىن،
ئەر تۇرۇپ: «مەزلۇم!» دېگەن بەدنامنى ئالماقلىق خاتا.

گەردىسەك جېنىم جاپاكارلاردىن جاپا تارتمىسۇن،
كۆپكە باق ئەمما لېكىن، كۆك بۆككە باقماقلىق خاتا.

غەمخورۇك دائىم سېنىك غېمىڭنى يەپ زار قاخشىسا،
ئاقىلىماي گاستەك بولۇپ، تاماشا قىلماقلىق خاتا.

چۈنكى سەنمۇ ئەر ئۆزۈك، ئەردەك ئۆلۈغ مەردانە بول!
تەڭرىنى يادلاپ قويۇپ، تەدبىرنى قويماقلىق خاتا.

تەڭرىنىك تەقدىرىنى ئىشلەشكىمۇ تەدبىر كېرەك.
تېرىماي «ئاش چىقمىدى!» دەپ ئۆسەك تاراتماقلىق خاتا.

«يارىتىشنى ھەق يارالتتى، يارىلىش ئۆزۈڭدىدۇر...»
بايقىماي كۆرۈپ تۇرۇپ قاپقانغا باسماقلىق خاتا.

ۋەدىگە تۇرماق ھەربىر ئادەمنىك شەرەپلىك شەنىدۇر،
باشتا بىر ۋەدە قىلىپ ئاخىردا بۇزماقلىق خاتا.

چارە يوق بۇزماسقا گەر چىقسا مۇخالىپتىن بۇزۇق،
تەندە جېنىك بار تۇرۇپ «ئەلھۆكمى» ئېيتماقلىق خاتا.

قەدىرلىك يۇرت، ئەل، ۋەتەڭگە نىمشېھىتىنىك ئەرزى بۇ،
«دات» دېگەنلەر «دادىنى» دالدىغا قاقماقلىق خاتا.

1947 - يىل ماي، غۇلجا

غەلەت[1]

سەن خەلقتىن زارلىنىپ قىلغان شىكايىتىڭ غەلەت،
ئەل بەختىنى قارا دەپ قىلغان خىيالاتىڭ غەلەت.
ئەلنى سەن قۇربان قىلىپ تاپقان ئىناۋىتىڭ غەلەت،
قوي تۇرۇپ سەن بۆرىدىن ئالغان ھىمايەتىڭ غەلەت!

ئەر ئەمەستۇر ئول كىشى كۆكسىدە ژىژدان بولمىسا،
تائىتى بولماس قوبۇل كۆڭلىدە ئىمان بولمىسا.
قىش ژە ياز ئىشلەپ تۇرۇپ ئۆيىدە بىر نان بولمىسا،
ئول گادايدۇر، كۆز بويىپ «دېھقان» دەپ ئېيتقانىڭ غەلەت!

جانغا - جان ھەمرا بولۇپ، تەن ئىچرە بىر ژىژدان كېرەك،
«ئىلمىي تەرىيبۇت» قا ئالدانماس ھەر بىر كىشى بولسا زېرەك.
جان بۆلەكنىڭ، تەن بۆلەكنىڭ بۇنداق ئىنسان ئەكبەرەك،
سەن جەھەننەمدە تۇرۇپ جەننەت ھېكايەتىڭ غەلەت!

شاھى ئادىل بولمىغاي، قان يىغلىسا خەلقى دائىم،
زەررە ئارام تاپمىسا ئالۋان - سىلىقتىن خاسۇ - ئام.
ئوق - قىلىچ زورلۇق بىلەن خەلقنى ئۆزىگە قىلسا رام،
باش بېرىپ تاجى كىيىپ «شاھ!...» دەپ ئاتالغانىڭ غەلەت!

---

① بۇ شېئىر — مەسئۇدىنىڭ ئولكە رەئىسى بولغانلىقىغا قارشى يېزىلغان (ئاپتور)

«شاھ!...» بولۇر شۇنداق كىشى خەلق يىغلىسا، تەڭ يىغلىغان،
تەڭ كۆرۈپ، تەڭ كۈلۈشۈپ ئورتاق مۇھەببەت باغلىغان.
خەلقنىڭ بەختىنى ئۇ، ئۆز بەختىدىن ئۈستۈن چاغلىغان،
بۇ سۈپەتلەر بولمىسا، قىلغان بايانىڭ غەلەت.

بويىنى سىمدا باغلانغان قورچاققا سەن بولدۇڭ مىسال،
بولمىسا ئۆزىدە جان مەقسەتكە ئول بولماس ژسال.
گەر ھەقىقەت بولمىسا ھەر بىر سۆزى بولغان ئوسال،
مىللىتىڭدىن ژاز كېچىپ «مىللەتچى» دەۋايىڭ غەلەت!

خەلقنى ئالداش يولىدا گەر قۇرسىمۇ تۇرلۇك پىلان.
تەقسىگە چوغنى ئېلىپ خەلققە دېسە:
— يەڭ بۇ چىلان!
بەربىر گىرىم بىلەن رەڭ ئەيلىگەن ئۇچ باش يىلان،
خەلقنى ئوت ئىچرە تارتىپ كۆرگەن ھالاۋەتىڭ غەلەت!

مەقسىتىڭ ئەل ئىچىگە پەيدا قىلىش بۆلگۈنچىلىك،
«يېتىمەن!» دەپ ئويلىما بۇ ئىشقا تا ئۆلگۈنچىلىك،
ئىتتىپاق خەلقىم، ئاراش يوق تامچا سۇ كىرگۈنچىلىك،
كېمىگە چاشقان سولاپ سەن تۆشۈك ئەتكەنىڭ غەلەت!

چۈشىدە كۆرگەن ئەپەندى، قولىدا بولغان خوراز،
ئىككى تەڭگىگە ساتمىغان:
— قوشقىن! ـ دېگەن ـ بۆنىڭغا ئاز!...
سىلكىنىپ ئويغانسا يوق، قولىدا پۇل ياكى خوراز،
ساڭا بۇ تەمسىل دېسەم كۆزۈڭنى يۇمغانىڭ غەلەت!

زۇلمى بىرلەن قورقۇتۇپ، خەلق مېلىنى ئالسا بۇلاپ،
سالسا ھەر تۈرلۈك سېلىق ئۈستى - ئۈستىگە ئۈزمەي ئۇلاپ،
كىمكى سۆز ئاچسا ئۇنى شۇنگەن تۈتۈپ قويسا سولاپ،
ئەل قېنى بىرلەن سۇغارغان باغۇ - بوستانىڭ غەلەت.

ئۆز ۋۇجۇدىن ھەر كىشى قورچاقتىن ئەتسە ئىمتىياز،
كۆپچىلىككە خىزمىتىن بېغىشلىسۇن قىش ھەمدە ياز.
قارىغۇدىن قۇيماق تەما قىلماقتىن ئەتكەي ئېھتىراز،
ئۆز ئېلىڭنى چەتكە تاشلاپ، پاختا ئانقانىڭ غەلەت.

نىمشېھىت رازى ئەمەس «ئىملاچى» ئىستىلاسىغا،
سالمىغاي ھەرگىز قۇلاق «ئۇلۇسچى» نىڭ ئىغۋاسىغا.
باشلىدىم قارشى كۆرەش شەيتان لەئىن ۋەسۋاسىغا،
بۇ كۆرەشكە قارشى قويغان ئەمرۇ - پەرمانىڭ غەلەت.

1947 - يىل ماي، غۇلجا

جاۋابىم①

بىر زاماندا مۇھىت سۈيى چايقاپ - چايقاپ،
ئانقان ئىكەن بىر پاقىنى چەتكە تاشلاپ.

ھەيرانلىقتا ئۇ، بىچارە مەيۈس پاقا،
يول ئىزىقىپ كېتىپ قاپتۇ باشقا ياققا.

«كىمگە مۇھىتىم قەيەردە؟!» دەپ ھەسرەتلىنىپ،
قانتىنى ئەلەم ئورىۋاپتۇ غەمگە سېلىپ.

يۇرەر ئىكەن ھامان مۇھىت سۈيىن ئىزلەپ،
بوران - چاپقۇن توسار ئىكەن ئۇنى يۇزلەپ.

بېرىلمەستىن مۇشەققەتكە يۇرگەندە ئۇ،
تۇن كېچىدە يولۇقۇپتۇ كىچىك بىرسۇ.

مۇھىتتىن بىر قولتۇق دېگەن گۇمان بىلەن،
سەكرەپ چۈشۈپ شۇكرى ئېيتتى زابان بىلەن.

---

① 1947 - يىلى ئۇرۇمچى شەھىرىدە گومىندالىڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن «ئىسلام دىنىنى ھىمايە قىلىش» نىقابى ئاستىدا بىر ئەكسىيەتچى يوشۇرۇن تەشكىلات قۇرۇلغان. ئۇ، تەشكىلات ماڭا خەت يېزىپ مېنى ئۆزىگە تارتماقچى بولغان ئىدى. مەن بۇ ئىشىمنى شۇ خەتكە رەددىيە ئورنىدا يازغان ئىدىم (ئاپتور).

چۇشۇپ كۆرسە، مۇھىت ئەمەس قۇدۇق ئىكەن،
سۇيى سېسىق، بۇسى يامان بۇزۇق ئىكەن.

چىدىيالماستىن زارلىنىپتۇ خۇدايىغا،
ئىجاۋەتلىك تەلەپ قىپتۇ دۇئايىغا.

كېچە - كۈندۈز قۇرۇماپتۇ يىغلاپ كۆزى،
ئەلەم بىلەن سارغىيىپتۇ گۈلدەك يۈزى.

بۇندىمۇ بىر مىسكىن پاقا ياشار ئىكەن،
«غەنىيمەت!» دەپ قۇدۇق سۇيىن ئاشار ئىكەن.

مۇساپىرنىڭ قىلغان يىغا - زارىن ئاڭلاپ،
كەپتۇ يۇگۈرۈپ بىچارىنىڭ ھالىن سوراپ:

—بۇ كەڭ جاھان، نېچۈك ئاڭا پاتماس جانسەن؟!
شۇكرى ئېيتماي بۇ نېمەتكە بەك نادانسەن!

— يامان سېسىق ئىكەن بۇ جاي ھەم تارچىلىق،
ھۆكۈم سۈرەر ئىكەن دائىم ئاچارچىلىق.

مۇھىت دېگەن كەڭ جاھاننىڭ پەرزەندىمەن،
مىليون - مىليون يۇرتداشلارنىڭ دىلبەندىمەن.

بۇنى ئاڭلاپ قۇدۇقتىكى مىسكىن پاقا:
— ئەي مۇساپىر، كۆزۈڭنى ئاچ! باق بۇياققا! —

دەپ قۇدۇقنىڭ بۇلۇڭىغا بارماق تىرەپ:
— مۇھىتىڭنىڭ سۇيى شۇنچە كىلەمدۇ؟! — دەپ،

قىچقىرىپتۇ:
— ئەي مۇساپىر كەل! — ... دەپ ئۇنى
كۆرسىتىپتۇ بىر پىيالە مۇقدار سۇنى.

مېھمان پاقا دەپتۇ:
— مۇھىت كەڭ بىر جاھان.
بۇ قۇدۇقتەك كۇن نۇرىدىن ئەمەس پىنھان.

بۇنى ئاڭلاپ مىسكىن پاقا، بوپتۇ خاپا،
نەسىھەتلىك سۆزلەر بىلەن قىپتۇ تاپا:

— بۇندىن چوڭمۇ سۇ بولامدۇ؟! بۇ — قۇرۇق گەپ،
ساراڭمۇ سەن كۆپ سۆزلەيسەن ئەي بىئەدەپ.

بۇندىن ئارتۇق لەززەتلىك سۇ نەدە بولسۇن؟!
ياقمىغانلار دىلى دائىم غەمگە تولسۇن.

* * *

غېرىپ پاقا كۆرگىنى شۇ كىچىك قۇدۇق،
ئەتراپىدىن كۆرۈنمىگەچ ھېچبىر يورۇق.

ئىشەنمىگەن مۇھىت - دېڭىز بارلىقىغا،
ئىمان ئېيتماس تەبىئەتنىڭ يارلىقىغا.

مېنى سورىساڭ، بۇرۇن تاشلاپ تار قۇدۇقنى،
كۆرۈپ قالدىم مۇھىت ئوخشاش كەڭ يورۇقنى.

دىلىم مۇھىت لەززىتىنى تېتىپ قالدى،
تار قۇدۇقنىڭ مېھرى دىلدىن كېتىپ قالدى.

دېمەك قۇدۇق تۆۋىدە ېىر مىسكىن ياقا،
كوكىرايدۇ:
— كېلىڭ! ... دەيدۇ ئۇشبۇ ياقتا!

سىز كوكىراپ مېنى ئېلىپ بارالمايسىز،
ئىنشائاللا ئەمدى قىلتاق قۇرالمايسىز.

بۇگۈنكى كەڭ مۇھىتتا مەن ئۆزگىنىمدە،
ئەركىن ھايات بەزمىسىنى تۆزگىنىمدە.

— بارالماسمەن تار قۇدۇققا — جاۋاب مانا،
چۈشمىگەيمەن سېسىق قۇدۇق ئىچرە يانا.

دىمىغىمدا ھازىرمۇ بار سېسىق بۇيى،
كۆرمىسەممۇ ئېسىمدەدۇر «تىنىق» سۇيى.

تەنلىرىمدە زەھەرلەنگەن ئىز تېخى بار،
ئەركىنلىكنى سېغىنىش ماڭا نومۇس ۋە ئار.

ماڭا سىڭمەس، سىزگە سىڭگەن ئۇ سېسىق سۇ،
شۇنچە بولار تۇمۇغلاردىن چىقسىمۇ ھۆ!

قۇلاق سېلىڭ نىمشېھىتتىن شۇدۇر جاۋاب:
— سىز كوكىراپ تاپالمايسىز پەقەت جاۋاب! ...

1947 - يىل ئىيۇل، غۇلجا

قارلىقنامە

ھەمدۇ سانايى بىئەدەد ئول خالىقى پەرۋەردىگار،
رەھمىتى بىلەن قار ياغدۇرۇپ پەزلىنى قىلدى ئاشكار.

خەللاقۇ ئالەم قۇدرىتى ياز بولسا يامغۇر ياغدۇرۇپ،
يەر، كۆك، دەرەخلەر كۆكلىتىپ چۆللەرنى قىلدى نەۋ باھار.

قىش بولسا ئالەم چۆل بولۇر، ئاسمانۇ - يەر يەكسان بولۇر،
چۆللەرنى بوستان قىلغىلى قادىر ئىگەم ياغدۇردى قار.

قار ياغسا گەر بۇ يۇرت ئارا، رەسمىي بولۇپتۇر قائىدە،
بىر - بىرىگە قارلىق تاشلىماق، ئادەت قەدىمدىن بارۇ - بار.

پەسلى زىمىستان ۋاقتىدا، «بەزىم ئەيلىسەك» دەپ ئارزۇ،
غەم - غۇسىنى دەپئى ئەتكىلى دوست ۋە ياران قارلىق يازار.

بىز تاشلىدۇق قارلىق يېزىپ، بەزمى ئەتسىلە ئىززەت قىلىپ،
دۇشمەنلىرى ھەسرەت قىلىپ، قان يىغلىسۇنلەر زار - زار.

غەم قىلمىڭىز كۆپ قايغۇرۇپ، جابدۇق ھەممە تەييار ئىرۇر،
مىڭ شۇكرى ئالەم توقچۇلۇق، ھەر نەرسىلەر كەڭ - كەڭرى بار.

قوتاندا قوي، ئامبارىدا ئۇن، ساندۇقتا پۇل، كۆتكۈچى ھەم،
لازىملىقدۇر يەل - يېمىش، قەندۇ - شېكەر بازاردا بار.

چەينەكتە چاي، پەتنۇستا نان، زىختا كاۋاپ، خوّندا گىزەك،
مايلىق توقاچ ھەم قاتلىما، گۇشنان، ھەسەل، تۇرسۇن قاتار.

تاۋۇز، قوغۇن، ئالما، ئانار، ئەنجۇر، بەيە، نەشپۈت، گىلاس،
بادام، ئۈزۈم، مېغىز، پىستە ھەر قايسىدىن تۆت - بەش تاغار.

نەغمە - ناۋا بولسا كېرەك، ئەسۋابلىرى ھازىر ئىكەن،
قالۇن، ساتار، تەمبۇر، غىجەك، سوناي، راۋاب، ناش، داپ، دۇتار.

سورۇنغا زىننەت بەرگىلى بىر دىلبىرى رەنا كېرەك،
شوخلۇق قىلىپ بەزىم ئەھلىدىن ھۇش ئالغىلى بىئىختىيار.

ساقى بولۇپ مەجلىس ئارا چاي تۇتسا ئول نازۇك بەدەن،
رەقىس ئەيلىبان بەزىم ئەھلىنى ھەردەم قىلۇرلەر بىقارار.

مەقسەت يېمەك - ئىچمەك ئەمەس، ئەھلى مۇھەببەتنىڭ ئىشى،
دىلدا مۇھەببەت بولمىسا بۇ تەن دېگەن نى ئېتىۋار.

بەزىم ئەيلىمەك كەلسە ئېغىر ھەم بار ئاڭا چارە - ئىلاج،
پەھىم بىرلە قارلىق ئىلىپ بارغان كىشىنى دەل چىڭ تۇتار.

ئۆز قارلىقىنى تۇتتۇرۇپ، ياندۇرسا ئۆيىگە ئۇقتۇرۇپ،
ئىككى يۇزىگە رەڭ بېرىپ، زىننەتلىسۇن خوددىدى ئانار.

بۇ ئىشنى ھەرگىز قىلمىغاي ھىممىتى ئۇستۇن كىشى،
غەيرەت قىلىپ بەزمى ئەيلىگەي، بۇ ئىشنى بىلگەي ئېتىبار.

1947 - يىل 12 - نويابر، غۇلجا

ئالدىدا

مەن نىگارىمنى كۆرەلمەي چەرخى بىداد ئالدىدا،
كېچە ـ كۈندۈز زار ئېلەپ بولمۇدۇم شاد ئالدىدا،
كۆكسىمە تاشلار ئۇرۇپ ھەم ئەيلىسەم داد ئالدىدا،
پاتمە، ئىخلاس ئوقۇبان ژىردى ئەژراد ① ئالدىدا،
بىر كۆرەرمەنمۇ يېلىنسام پىرى ـ ئۇستاد ئالدىدا.

ئەي تەڭرىتاغ توسما يارىمنىڭ جامالىن بىر كۆرەي،
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرىمنىڭ تۇپرىقىن كۆزگە سۈرەي،
يولىدا تۆھپە ئۈچۈن «باش قوي!» دېسە جانىنى بېرەي،
توسما يولنى مەن بېرىپ دىلبەر بىلەن بىللە يۈرەي،
كۆنمىسەڭ رەسۋا بولۇرسەن تىغى پەرھاد ئالدىدا.

ئەي سەنەم مەندىن كۆڭۈلنى ئۈزمىگىن «كېچىكتى» دەپ،
«ئاھ!... ئۇرۇپ ھەسرەت چېكىپ بولالمايىن زېرىكتى» دەپ،
شۇم رەقىبلەرگە مېنى تاشلاپ ھامان «تېرىكتى» دەپ،
ئويلىمايمەن ھېچقاچان رەقىب بىلەن «بىرىكتى» دەپ،
يىمىرىلۈر تاغدەك توسالغۇ ئادىمزات ئالدىدا.

يوللىغىن بادى سابادىن ـ ھالى ئەھۋالىڭ بىلەي،
دوستلىرىڭدىن ياردەم ئالغىن مەنمۇ ھەم نۇسرەت تىلەي،

① ژىردى ئەژراد — دۇرۇت

بۇ تىلەكتە جەۋرى ـ مېھنەت كەلسە راھەت دەپ بىلەي،
شامدىكى پەرۋانىدەك بېشىڭنى دائىم چۆرگىلەي،
گۆر تىلەر دۇشمەنلىرىڭ سەن قەددى شەمشاد ئالدىدا.

مەن بارۇرمەن ئاقىۋەت توسالغۇنى بىت ـ چىت قىلىپ،
دۇشمىنىڭنىڭ گۆرىگە يەردىن ـ ھاۋادىن ئوت يېقىپ،
غارقىراپ كۆكتە ئۇچۇپ بۇلۇت مىنىپ قانات قېقىپ،
مۆككىلى تۆشۈك تاپالماي، قان يۇتار شۇندا رەقىپ،
پۈت ـ قولىن بوغقان گۇناھكارلارچە جاللات ئالدىدا.

ئۆزىگە رام قىلسىمۇ دۇشمەن تىغىلە قورقۇتۇپ،
پۇل بىلەن ئالداش بىلەن ۋە ياكى جادۇ ئوقۇتۇپ،
ئالدىنىپ كەتمە! ماڭا بولغان ئىشەنچىڭ يوقۇتۇپ،
دۇشمىنىڭنىڭ بېشىنى زاغۇ ـ زۇغەن ① غە چوقۇتۇپ،
مەن خىجالەتتىن چىقارمەن سەن پەرىزات ئالدىدا.

مەن يېتىپ بارغۇچە ئۇندا سەنمۇ مەيۈس ياتمىغىن،
مېنى «كەلمەس» دەپ ئۇمىدسىزلىك لېيىغا پاتمىغىن،
تاقىتىڭ بارىچە تەۋرىمەن، كۈرىشىڭ توختاتمىغىن،
ئالدىنىپ دۇشمەن سۆزىگە نومۇسنى سەن يوقاتمىغىن،
ئىلىنۇر قاپقانغا ئاخىر تۈلكە سەييات ئالدىدا.

بىلىمەن سەندە رەقىبكە بېرىلىشتىن يوق ئەسەر،
ئالدىنىپ قالما رەقىبكە ئاقىۋەت بېشىڭ كېسەر،
تاپسا پۇرسەت بىر كۈنى، شەك يوقكى مۇڭگۈزسىز ئۆسەر،
مەن كۆرەشنى تاشلىمايمەن ئۆلسەم ئەۋلادىم ئۆسەر،
ئىنتىقام دەۋاسى قوزغالغاي شۇندا ئەۋلاد ئالدىدا.

---

① زاغۇ زوغەن — قاغا ـ قۇزغۇن

ژاخ يېقىندۇر سەۋرى قىل، دۈشمەن يۈرەكنى تىلسىمۇ،
ۋەھشى ھايۋانلار كەبى غۇنچەكنى قۇربان قىلسىمۇ،
گەرچە بوغۇزىڭدىن زۇلۇم قارمىقىدا ئىلسىمۇ،
ئادەم ـ ئىنسان كۆرمىگەن قاتتىق زۇلۇملار قىلسىمۇ،
نا ھەقىقەتلىك زەبۇندۇر، ئاخىرى دات ئالدىدا.

ئەي كۆچار، ئاقسۇ، خوتەن، قەشقەر تولا قان يىغلىما!
دۈشمىنىڭدىن زارلىنىپ، ئوتلۇق يۈرەكنى تىلغىما!
مېنى كۆپ «كېچىكتى» دەپ باتناپ، بويۇننى تولغىما!
دىلنى ئۈزۈپ، مەيۈس بولۇپ پاك تارىخىڭنى بۇلغىما!
ئىنشائاللا تېز بارۇرمەن چەرخى بۇنياد① ئالدىدا.

مەن بارۇرمەن يەر ھاۋادىن، تەڭرى تاغىدىن ئۆتۈپ،
مەن بېرىشقا ۋەدە قىلغان ئانت ئىچىپ قۇرئان تۇتۇپ،
مەن بارۇرمەن دۈشمىنىڭنى تەسلىم قىلىپ ھەم يوقۇتۇپ،
بارىمەن ياتماي پىراقتا: «ئاھ!...» ئۇرۇپ قانلار يۇتۇپ،
ئەركسىزلىك بەك نومۇستۇر ھۇر ۋە ئازاد ئالدىدا.

يارغا يەتمەكلىك ئاسان ئەمەس جان بېرۇر يا، جان ئالۇر،
دىلرەبا ۋەسلىگە ئاشىق قانچە قۇربانلار چالۇر،
بۇنداق ئاشىقلاردىن ئەبەت دۇنياغا مەشھۇر نام قالۇر،
بۇنداق ئاشىقلار مۇھەببەت سازىنى تىنماي چالۇر،
نىمشۇبھىتلارمۇ تىرىلگەي سازى ئىمداد ئالدىدا.

1947ـ يىل نويابر، غۇلجا

① چەرخى بۇنياد — مەۋجۇت دۇنيا

****

خەت

چىن مۇھەببەتلىك كۆڭۈلدىن مەن يازاي يارىمغا خەت،
دەردى ھىجران ئوتىدا قالغان ئۇ، دىلدارىمغا خەت.

ئاپتاپ ھۆسنىڭگە تەشنا سەن پەرىنىڭ ئىشقىدا،
مۇپتىلا قىلغان جېنىمنى روزى رۇخسارىمغا خەت.

گەرچە مەن مەجنۇن دېسەم تۇرغان يېرىم دەشت چۆل ئەمەس،
جەننەتۇل پىردەۋسىدىن① ئول كۆزى خۇمارىمغا خەت.

لەيلى دەپ ئېيتاي دېسەم، لەيلى نېچۈك چۆلدە ياتۇر،
شۇم بوران - چاپقۇن چۆل ئەتكەن بەلكى گۈلزارىمغا خەت.

كۆيمىكىمدىن تاك قالۇر پەرھاد، لېكىن مەن تاغدا ئەمەس،
ئۇخلىماي تۈنلەردە ياد ئەتكەن ئۇ، بىدارىمغا خەت.

سېنى «شېرىن» دەپ ئەگەر ئېيتسام مۇناسىپ بولمىغاي،
خىسراۋ زۇلمىدىن خارابلاشقان ئۇ بازارىمغا خەت.

ۋاھ ... دەرىخا ئويلىسام ئۆتمۈشتىكى ئاشىق ئىشىن،
چۆلدە ئاشقلار يازاردى باغدا رەيھانىمغا خەت.

---

① جەننەتۇل پىردەۋسى — سەككىز جەننەتنىڭ بىرى

بۇ نېچۈك ھالدۇر يۈرەر مەشۇقى سەرگەردان بولۇپ،
باغۇ - بوستاندىن يازارمەن سۆيگۈ دەپ زارىمغا خەت.

تۈندە ئاي بەرمەكتە دېرەك يارىمنىڭ جامالىدىن،
ئاي ئۆزۈڭ يەتكۈز ببرىپ مەندىن ۋاپادارىمغا خەت.

كاج پەلەكنىڭ قانچە قىلسا ئۆتمىگەي گال كاتىرىسى①،
ھىچ كېسەلمەس مەن ئەگەر يازسام شېكەر خارىمغا خەت.

ئاپئاق بەدەن قىز تاقسا مەرۋايىت بويۇنچاق تىزىپ،
چىشلىرىڭدىن بەلگە دەپ، يازسام پىداكارىمغا خەت.

نەرە تارتسام غاقىراپ چىقسا تەڭرى تاغدىن سادا،
گۈلدۈرلىگەن كۆكتەك بولۇپ يەتسۇن دىل ئەسرارىمغا خەت.

ھور بولۇپ ئاھىم ھاۋانى قاپلىسا ئوتلۇق تۈمان،
«يەر يۈزىن بوشات!» دېگەندەك تەگدى ئەغيارىمغا②خەت.

نەمشېھىت تويماس ھاياتنىڭ ئىشقىغا تارتسا ئەلەم،
چۈنكى قەلبىمدىن «ۋەتەن» دەپ ئالدى ئىقرارىمغا خەت.

1947 - يىل دېكابر، غۇلجا

① كاتىرىسى — تۈمۈردىن ياسالغان بالىلار پىچىقى
② ئەغيار — غەيرىي

قەلەمنىڭ توۋىسى

كەچۈر ۋەتىنىم تارىخىنىڭ قارىسىنى،
ساقايتۇرغىن يۈرىكىمنىڭ يارىسىنى.

مېنىڭ ئىشىم ئەزەلدىن ئىدى ھەقنى يېزىش،
بەش - ئون يىلدىن ئىشىم بولدى «ئورا» قېزىش.

سېنى سۆيگەن ئەۋلادىڭنى «خائىن!» دېدىم،
«ۋەتەن!.....» دېسە «قارا ئاغۇ ئۆي جايىڭ!» دېدىم.

تىنچ - خاتىرجەم يانقۇزمىدىم ھېچ ئادەمنى،
بەختىن بۈزۈپ، يوللاپ پىغان ۋە ماتەمنى.

ھەقسىزچى بولسا ھەر كىم يا زىيالى،
كېچە - كۈندۈز مەندىن قورقۇش بولدى ھالى.

«دېھقان» دېسە يازدىم ئاتا تۈرلۈك تۆھمەت،
خوتۇن، ئوغۇل - قىزلىرىغا سالدىم كۈلپەت.

«نەسەن»① گە دەپ يازدىم ئونلىك بار - يوقىنى،
شۇنداق بوغدۇم خەلقەرنىڭ ھوقۇقىنى.

---

① نەسەن — مال - مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىش

سودىگەرنى تۇنجۇقتۇرۇش تېخى ئوڭاي،
«پىڭجا»① دېسەم سارغىياتتى گۈلدەك چىراي.

ئالىملارغا «خۇراپى» دەپ توقۇپ توقۇم،
ھاپىزلارغا خەلق يىغدى دەپ ئاتتىم ئوقۇم.

ئەلنى بوغدۇم ئەركىنگىنە دەم ئالدۇرماي،
چوڭراق تىنسا سولاپ قويدۇم بىر سۆز سورىماي.

«سۆزلىگەننى تىلدىن تۆتۈپ ئاسسۇن!» دېدىم،
«شۇك تۇرغاننى گاڭزىلارغا باسسۇن!» دېدىم.

ئىلدام ماڭسا ئەمىر قىلدىم: «كېسىك ئايال!»
ئاستا ماڭسا سىلىك دېدىم: «قاتتىق تايال!»

دېمەك، مەندىن ھېچكىم ئامان قالغىنى يوق!
نەگە بارسا ئايىقىغا قازدىم قۇدۇق.

ھېچبىر كىشى ھەقىقەتنى دېيەلمىدى،
مەندىن ئامان قېلىشنىمۇ بىلەلمىدى.

نېمە يازسام «ياخشى!» دېدى قورقۇپ خەلق،
شۇنىڭ ئۈچۈن خەلققە سالدىم سانسىز سىلىق.

بۇ توغرۇلۇق ھېچكىم سوئال بېرەلمىدى،
كۆپچۈلۈك خەلق ھەقىقەتنى سۆزلەلمىدى.

---

① پىڭجا — توختام باھا

قانداق قىلسۇن سۆز قىلىشقا چارىسى يوق،
«لام - جىم» دېسە جايى زىندان ياكى بىر ئوق.

يۈرىكىمگە ياكى خەنجەر سالالمىدى،
خەلقىمىزمۇ بۇ ئەھۋالغا چىدالمىدى.

ئاخىر بولماي بىرلىكتە خەلق قوزغىلىشتى،
«ئازادلىق!» دەپ ھەق مەيدانغا چىقىپ ئۆيۈشتى.

ئىشقا ئاشتى خەلقلەرنىڭ بۇ تىلىكى،
ئازاد بولدى بۇ ئۆلكىنىڭ بىر بۆلىكى.

خىجىل ھازىر ۋەتەن سېنىڭ ئىلكىڭدىمەن،
«توۋا» قىلدىم ئەپۇ قىلغىن ئالدىڭدىمەن.

نەچچە يىللىق قىلمىشتا مەن جىنايەتكار،
يۈزۈم قارا شەرمەندە ھەم خىيانەتكار.

«توۋا» قىلدىم كەچۈر ۋەتەن، كەچۈر ۋەتەن!...
چۈنكى مەن بىر قۇرۇق تومۇر، جانسىز بەدەن.

بەلكى مېنى ھەر تەرەپكە ئىشلەتكەن قول،
شۇ قولنىمۇ ھەرىكەتكە كەلتۈرگەن پۈل.

بەلكى جانىڭ تاناۋىنى تارتىپ قويغان،
بۇ ئۇچىگە شۇ ئىشلارنى ئارتىپ قويغان.

مېنىڭ توۋام كىنايىدۇر يازغۇچىدىن،
«ئاقچىنى» دەپ ھەقىقەتتىن ئازغۇچىدىن.

ئازاد بۇگۈن نىمشېھىتىنىڭ ئىلكىدىمەن،
ژەتەن سۆيەر خەلقچىلىنىڭ سىلكىدىمەن.

1948 ـ يىل يانۋار، غۇلجا

ئايرىلدىم

ۋاپا دۇنياسىدا مەغرۇر شۇڭقارىمدىن ئايرىلدىم،
مۇرۇۋەت بوستانى يېنىدا گۈلزارىمدىن ئايرىلدىم،
سۆيۈملۈك جان ئانام، يەنى جىگەر زارىمدىن ئايرىلدىم،
زامانىنىڭ كاجلىغىدىن جەۋرئىلە يارىمدىن ئايرىلدىم،
ئۆسكەن يېرىم ئۆڭ ھەم ماكان - جايىمدىن ئايرىلدىم.

خەلقىنىڭ غەيرىتى كۆپتۇر، ئۇمىدنى زادى ئۈزمەيمەن،
شەرەپلىك تارىخىمنى قارىلاپ مەن ئەھدى تۈزمەيمەن،
يەنە ۋەتەن خەلقىمنىڭ ئەھدىسىنى ئەسلى بۇزمايمەن،
پەقەت گەپ بىر، ياش تۆكمەيمەن، سۆزۈمنى ھەمدە سوزمايمەن،
كۈرەش مەيدانىدا قادىر ئىلى جانىمدىن ئايرىلدىم.

ئۇمىدىم كۆپ بۇ دۇنيادىن قىلۇرمەن تاغنى تاغاقتەك،
رەقىبنىڭ پوستىنى ئاشلاپ، تۇلۇم ئەيلەيمەن ياغاقتەك،
ھارام قان ئىچكۈچىلەرنىڭ تىلىپ باغرىنى باغاقتەك،
سۇغۇرسام تىللىرىنى ئاجىز قىلىپ قەلبىنى «قاماق» تەك،
دېمەسمەن دەل شۇ چاغدا گۈل - گۈلىستانىمدىن ئايرىلدىم.

ئەدەپسىزلىك دېمەك دوستلار مېنىڭ دەۋالىرىم چىنىدۇر،
زەھەرلىك ئەجدىھانىڭ نەشتىرىن ئېلىشمۇ مۇمكىنىدۇر،
تىلەكسىمگە قوشۇلغان دەردىمەندۇر، ھەممىدە مۇمىنىدۇر،
يېرىم مۇنبەت ھوسۇلى مول ئىگە ئەل ئاچ ۋە مىسكىنىدۇر،
ئاسارەت كوچىسىدا مەن يېگەن نانىمدىن ئايرىلدىم.

جاهان ئەھلىگە ئوخشاش يەر يۈزىدە مەنمۇ ئىنسانمەن،
تىرىكلىكتىن ئەسەرلەر قالدۇرۇشقا ھەم تىرىشقانمەن،
تېخى ئۆز ۋاقتىدا دۇنيا بېشىغا تاجلار قىستىغانمەن،
نېمە بولدى، بۇ كۈنلەردە زۇلۇم ئىلكىدە ۋەيرانمەن؟!
ئەجەپ خارلىقتا قالدىممەن، يېرىم جانىمدىن ئايرىلدىم.

تىلەكىمدۇر تەڭرىدىن، كەتمىگەيمەن ئۇشبۇ دۇنيادىن،
يوقاتماي پاك يېرىمدىن تىرىك تاپلار بىخى بۇنيادىن①،
تەلەپ قىلماي تېخى ئاندا زۇلۇم چەككەن خەلق دادىن،
جاھان ئىنۇانغا يازدۇرمايىن ئاخىر ئىلىم ئاتىن،
دېگەيمەن شۇندا ھەم: «سانقۇن تىرىك تاپىم» دىن ئايرىلدىم.

ئىلىم ھوشيارلىقتا، ئېھتىياتتا باسسا ھەر يەرنى،
زەئىپلەرمۇ تەۋەللۇت ئەيلىسە رۇستەم سۇپەت ئەرنى،
ئىككىنچى كۆرمىسە خەلقىم بۇ كۈندەك ئەسكى مەزھەرنى②،
كۆرۈپ خەلقىم سۆيۈنسە ئۆز ئىچىدىن تۇزگەن ئەسكەرنى،
دېمەيمەن شۇندا كەتسەم ئەمدى دۇنيايىمدىن ئايرىلدىم.

مىراس قىلسام ھەم تېخى شۇندا ئەركىنلىكنى ساقلاشنى،
بۇ ئۆتكەن نەچچە يۈز يىللىق قارا تارىخنى ئاقلاشنى،
ئەمەلدە ھەممە بىرلىك باراۋەرلىكنى ياقلاشنى،
ئۆگەنسە خەلقىمىز تارىخنى ئوقۇدىن ۋاراقلاشنى،
بۇ ئىشلاردىن بۇرۇن ئۆلسەم، مەن ئارمانىمدىن ئايرىلدىم.

ئەجەپ ياتتۇق ئاسارەتتە، پەلەكتىن ئاشتى «ۋاي داتلار!»
قۇلاق سالمايدۇ بۇ زالىم، تامام خەلق قىلسا پەريادلار،

---

① بىخى بۇنيادىن — بىخ ۋە يىلتىزى
② مەزھەر — دەھشەتلىك سىمۋولنۇش

ياۋايىدۇر ئۇ، بىر ئادەم سۈرەتلىك ۋەھشى جاللاتلار،
ئېزىز جانلارنى قۇربان ئەيلىمەكتە بەلكى سەييادلار،
بۇ شۇم قۇشلارنىڭ زۇلمىدىن چىمەنزارىمدىن ئايرىلدىم.

قۇتۇلماق ئىزدىگەن جانلار قېنى دەريا كەبى ئاقتى،
ئۇنىڭ تەۋەلىرىگە زۇلۇمنىڭ قايتا ئوتلىرىن ياقتى،
ۋاپاسىز شۇم پەلەك ھەم شۇنچە چاغ سول كۆز بىلەن باقتى،
ئىلىم قەلبىدە ئورناشقان ساداقەتلىك ئۆيىن چاقتى،
شۇنىڭچۇن قۇل بولۇپ مەن دەردكە دەرمانىمدىن ئايرىلدىم.

چىدىيالماي ئاخىرى قۇللۇققا قارشى قاينىدى ۋىژدان،
جىگەرلەر لەختە ـ لەختە ھەم يۈرەككە تولغان ئەردى قان،
جىنازا ـ گۆر ـ كېپەن قىلماي يۇغۇشتۇرغاچ قارا زىندان،
باراۋەرلىك ساداسىغا قوشۇلماي قالمىدى بىر جان،
كىرىپ مەنمۇ بۇ يول ئىچرە كاساپاتىمدىن ئايرىلدىم.

بىرىپ ئېيتقىن سابا خەلقىمگە غەپلەت ئۇيقىدىن تۇرسۇن!
جاھان خەلقىگە ئوخشاش ھۇرىيەتتىن بازار قۇرسۇن!
ئېزىلگەن ھەممە مىللەتنى بۇ بازارغا ئۈيۈشتۇرسۇن!
چۈشەنمەسلىككە يول قويماي، تۇرۇپ بىر ـ بىر تونۇشتۇرسۇن!
يېقىن تارتسۇن كىشىنى، ئېيتسا مەن ئەزايىمدىن ئايرىلدىم.

قوبۇل تۇت ئەھلى دەردىمەن نىمشېھىتتىن ئۇشبۇ بۇيرۇقنى!
يوقات تېز بۇ زېمىندىن مۇستەبىتنى ھەمدە قۇيرۇقنى!
تام قوشنالىدىن سوراپ بىل، ئەمەلدە يول ۋە يورۇقنى!
كۆرەش بازاردا يوق ئەيلىگىن باشتىكى بۇ خورلۇقنى!
تولا ئۇخلاپ قارا باسقاچ قەدىردانىمدىن ئايرىلدىم.

1948ـ يىل فېۋرال، غۇلجا

غەزەل

تەنە ئۇرماڭ ئەي قەبرىنداش تاڭ يورۇشنىڭ ئالدى بۇ،
ئاتسا تاڭ، كەتسە قاراڭغۇ، ئاپتاپقا روبىرۇ.

تۇندە ئۇچقان شەپەرەڭنىڭ كۆزى بولسا نابىنا،
تۇندە جەۋلان ئەيلىگەن جىن ئىنتىسە ئەلدىن پانا.

ئىنتىزارمەن بۇ يورۇق تاڭ تېز ۋۇجۇنقا چىققۇسى،
يوق بولۇر تۇنلەردە يوتقان ئىچرە جىنلار قۇنقۇسى.

قىلما ئازاد بۇلبۇلۇڭنى «ئۇچمىدىڭ!» دەپ- تەنە بەند،
چۈنكى ئازادەمەن، قەبرىنىدىشىم قەپەزلەر ئىچرە بەند.

قۇنقۇزۇش بۇرچۇم مېنىڭ قاراڭغۇ زىنداندىن ئۇنى،
بۇ تىلەككە يەتمىگۈچە ئۇخلىمايمەن بىر تۇنى.

سۇندى مەنھۇس شۇم قەپەستە نەچچە بالداق زور بىلەن،
بېكىتەلمەي قالدى سەييات نا ئۇمىد ھەم تور بىلەن.

جانغا ئاپەت بۇ ھايانلىق، قالسا قەرداش قۇل بولۇپ،
لايىق ئەمەس بىزگە خۇشال سايرىماق بۇلبۇل بولۇپ.

ئەي قەبرىنداش ۋەھىمىدىن يېغما ئىلكىڭ بۇ زامان،
مېنى كۆرمەك ئىستىسەڭ ئال قولۇڭغا زەپىران.

رازی ئەمەس راھىتسىمگە ئەلنى ئازاد ئەتمىسەم،
توختىمايمەن بۇ كۆرەشتىن تا - ئۆمىدكە يەتمىسەم.

چۈنكى قۇدرەت، شانۇ - شەۋكەت، ئارۇ - نومۇس مەندە بار،
نەچچە ۋاقىتتىن يۇز ئۆرىگەن بەخت - تەلەي ئەمدى يار.

ماڭا قۇللۇق بەك ئۇ ياتتۇر «ئاھ!...» ئۆتمۈشتىن پاناھ،
ئابرويۇم بولدى قۇربان بۇ نە يەڭلىغ زورگۇناھ.

ئۆرتىدى دىلنى زۇلۇمنىڭ دەۋرىخى دۇنيادا ئىخ،
زۇلمى بىرلەن ھەم يۇرەككە «سەۋرى» دىن سانچىلدى زىخ.

ۋاي، دېمەسلىك پەرز ماڭا، يارسا كۆكرەكنى زۇلۇم،
نا رىزالىق چوڭ گۇناھدۇر، گەرچە بەخش ئەتسە ئۆلۇم.

بەلكى ئەۋلادلارغا مىننەت، گۆر - كېپەندىن يوق غېمى،
ھەم جىنازا كۆتۈرۈشكە لازىم ئەمەس ئادىمى.

تېخى ئەۋلاد مال بۆلۈشمەك، تەقسىم ئەتمەكتىن خالاس،
چوڭ مىراسخور بولدى «نىسەن» خەلقتە بىر پۇل ئۇخلىماس.

سەنمۇ بۇندىن ئاز مۇقەددەم مەندىن ئۆتەر خار ئىدىك،
گۇل - گۈلىستان سۆزى قايدا، ياپرىقىغا زار ئىدىك.

قايسى چاغ تۇغدى قۇياش، تۇنتى قولۇڭنى پاسىبان،
بەس شۇ سائەت ساڭا ئازادلىق بولدى ئىنسان - داستان.

ئىستىكمەدۇر سەن كەبى ئازاد ياشاش گۈلشەندە شاد،
دەل شۇ مەقسەت ئۈستىدە قىلماقتىمەن تىنماي جىھاد.

ئىنشائاللا، ئەمدى بېغىم ئىچرە ياشنار لاله - گۈل،
بولمىغاي بۈلبۈل سېغىزخانغا، قاغىغا ئۇ چاغدا قۇل.

كۆر چەۋەنداز يەر بۆشۈكته مەڭگۈ ئۈيقۇ باشلىغاي،
گۈل ۋە بۈلبۈل ناله زارىن شۇندا بىر يول تاشلىغاي.

نىمشېھىتمۇ جامى مەغرۇردىن سادا - ئىلهام ئالار،
ئەل تىلىكى بىرله شۇ چاغ چۈستىغا مېهمان بولار.

1948- يىل ماي، غۇلجا

سەپەردىكى يارىمغا

تاڭ ۋاقتى يېقىنلاشتى،
جانان ئەمدى تىنچلانسۇن!
شەپەرەڭ پېشىن قىسىپ،
يەر ئۈيگە بېغىشلانسۇن!

ئۇنىمسۇن تىكەن يولغا،
تەگمىسۇن شامال گۈلغا،
جاي ياساڭلا بۇلبۇلغا،
تاللىمايلا جايلاشسۇن!

سۇبھىنىڭ شامىلىدىن،
يارىمدىن خەۋەر كەلدى،
باغ ئىچىدىكى گۈللەر،
دىدىم:
— ياردىن ئايلانسۇن! ...

يولىغا قاراپ قالدىم،
ئاخىر ئەمدى ئاتلاندىم،
دەرد تارتقان يۈرەكلەرگە،
يارىنىڭ زۇلپى باغلانسۇن!

يەتكۈزگىن سابا يارغا،
گۈللەرنىڭ سالامىنى.

ئاڭلىغاندا: «ئاھىنى!...»
چاربىسىنى ئويلانسۇن!

ئورماندا سېغىزخاندىن،
ئۈچ باشلىق ئىلان خاندىن.
بىزارمەن ئۇ «مېھماندىن!»
جەھەننەمگە يوللانسۇن!

ئەي باغۋەن بۈگۈن خۇشال،
يار كېلەر پاياندا سال،
زاغلارنى قىلىپ پايمال،
بوستان ئەمدى گۈللەنسۇن!

بىخوتلىقنى سەن تاشلا،
ھوشيارلىقتىن ئاداشما.
يوقالسۇن يالاڭ پاشنا،
ئازازۇللار قوغلانسۇن!

تۇر!... ئۇخلىما ئويغاق بول!
يار مىنىپ كېلەر دۇلدۇل.
بۇندا سەن خېرىدار بول!
يار تېخىمۇ روھلانسۇن!

ئەي يار بىزگە بول مەشئەل!
ۋاق ئۆتمىسۇن تېزراق كەل!
خەلقچىللىقنى سەن قىل ھەل!
تەشنالار سۇغا قانسۇن!...

كېلىشىڭگە مەن تەشنا،
چۈنكى سەن ماڭا ئاشنا...
پاك ۋىژدان بىلەن ياشنا...
ئەل يولۇڭغا ئاتلانسۇن!...

ئەلنى «ئەل» دېسەك تەھقىق،
ھەممە بولسا بىر تەدبىق.
تىلىكىڭ ماڭا تەستىق،
زاغۇن باشلار يوقالسۇن!

مەن ساڭا تىلەكداشمەن،
چىن كۆڭۈلدىن ئاداشمەن،
قەدىرىڭ بىلگىلى ياشمەن،
بۇياقلارمۇ يادلانسۇن!...

سۆزلىسەم دېمە: «ئېسيان!»
چۈنكى مەنمۇ بىر ئىنسان.
شەپقەت بىرلە قىل ئېھسان،
زەردىپ دىلمۇ شادلانسۇن!

ئوي بازارۇ - دۆڭ بازار،
شۇم قۇشتىن تامام بىزار.
كېرەكمەس قۇرۇق مازار!...
ئەلنى ئەل ھېسابلانسۇن!...

قانتىق سوغۇق قارا قىشتا،
بولمىغان تۇماق باشتا،
دۇشمەن ئۆيدە بىز تاشتا،
بۇمۇ دىلدا ساقلانسۇن!...

باقمىساڭ ئەگەر سەنمەم،
ئەھۋالىمغا ئۇرماي دەم.
دەردلىك دىلنى باسقاي غەم،
بۇنداق پىكىر تاشلانسۇن!

زاغ بىلمەس باھار قەدىرىن،
ياش بىلمەيدۇ «يار» قەدىرىن.
ئەر تونۇيدۇ ئەر قەدىرىن،
مەيلى قولمۇ - قوشلانسۇن!

بېغىم ئەسلىدە كۆڭگەي،
دۇنياغا ئەمەس ئۆگەي.
كېرەك ئەمدى بىر «رۇگەي!»①
دەۋر چاقى قىسىرلانسۇن.

نىمشېھىت نېمە بولدى؟!
بۇگۈن ئۆزىچە كۆلدى؟!
كۆتكەن چاغ يېقىن قالدى ...
باشقىلارمۇ جانلانسۇن!...

1949 - يىل سېنتەبر، غۇلجا

① رۇگەي — لوق گۆش

مەرسىيە

(ئەخمەتجان قاسىمى ژاپاتى مۇناسىۋىتى بىلەن)

نېمە دەپ قىلاي ئەي كاج پەلەك ھېكايىتىڭنى؟ !
ئەلگە قىلاي ئەمدى سېنىڭ شىكايىتىڭنى! ،
كۆرگەنمۇ خەلق بىرەر قېتىم ئىنايىتىڭنى؟ !
تاشلارسەنمۇ قىلىپ كەلگەن خىيانىتىڭنى؟ !

قايسى بىرلەر يوقسۇزلۇقتا جاپا چەككەن،
قايسى بىرلەر شۇم قۇشلارغا بويۇن ئەككەن،
گاھى گۈلگە باھار بولماي ئۈششۈك تەككەن،
كۆرسەتمىگەن بىزلەرگە سەن ھالاۋىتىڭنى! ...

قىلماق بولۇپ گاھى بىراۋ چۆلنى بوستان،
تىكىپ كۆچەت قىلسا يېڭى گۈل - گۈلىستان،
يوللىدىڭ سەن توسالغۇ بوپ جۇت - زىمىستان،
كىم بىلمىسۇن سېنىڭ بۇنداق جىنايىتىڭنى؟ !

بۇنداق قىلىش ئەسلى سېنىڭ ئادىتىڭدۇر،
ئۆزلۇكسىزچە ياساپ ئالغان سائادىتىڭدۇر.
يا ئۆزۈڭچە قىلغان بىرەر تائىتىڭدۇر،
كىملەر سۆيسۇن سېنىڭ بۇنداق ئالامىتىڭنى؟ !

گاهی بىرنى ئاتسىدىن ئايرىپ قېلىپ،
يا مېھرىبان ئانىسىدىن قايرىپ قېلىپ،
يېتىملىكتىن قانچىلارغا كۈلپەت سېلىپ،
تىكلەرسەنمۇ ئېيتچۇ ئۆزۈڭ ئىناۋىتىڭنى؟!

«بىر نەچچىلەر: «ئاھ ... بالام!...» دەپ ئوتلار ياقار،
خەستە بۇلبۇل سۆيگەن باغنى قانداق تاپار؟!
بېلىق سۈدىن ئايرىلغاندەك ھوشسىز ياتار،
سۆزلەر ھەركىم ھەركۈن تۇرلۈك مالامىتىڭنى!...

بۇ ئىشلىرىڭ ئەل ئارىلاپ بولار ئىدى،
خەنجەرلىرىڭ يۈرەكلەرنى تىلار ئىدى،
كۆز ياشلاردىن كۆلدەك نەپسىڭ تولار ئىدى،
ۋادەرىخا ئۇنتۇدۇڭ سەن ئادالىتىڭنى!

چۈنكى بۇگۈن ھەممىگە تەڭ قايغۇ سالدىڭ،
كارابىمنى سۈدىن ئېلىپ لايغا سالدىڭ،
ئۆلكىمىزنىڭ خەلقىن بىر دەك ۋايغا سالدىڭ،
كىم بىلمەيدۇ سېنىڭ بۇنداق ئاداۋىتىڭنى!؟...

تۈيۈقسىزدىن سالدىڭ بۇگۈن بىزگە ماتەم،
«قايدا كەتتىڭ، ئەخمەتجان؟!...» دەر ھەممە ئادەم.
ئاھ!... جىگىرىم، قېرىندىشىم قاسىم زادەم.
قىزغاندىڭمۇ بۇگۈن بىزدىن ھىدايىتىڭنى؟!

بىزلەر ئىدۇق كۆپ زامانىدىن «قۇلىڭ قۇلى»،
توزار ئىدى باھار بولماي ئەلىڭ گۈلى،
سايرىيالماي ئۆتەر ئىدى ھەم بۇلبۇلى،
كۆرسىتىشكە باشلىغاندىڭ ماھارىتىڭنى!

تىللار كېسىك، كاناي بوغۇق، دىللار ئۇزۇك،
شۇنداق كەلگەن ئەگرى يوللار بولماي تۈزۈك.
ئەمدى بولاي دېگەن چاغدا ھاۋا سۈزۈك،
كۆرەلمىدىك قىزىل گۈلدەك مالاھىيىتىڭنى.

ئۆلكىمىزدە قۇرماق بولۇپ يېڭى گۈلباغ،
خەلقىمىزنى قىلغان ئىدىك ئەجەپ خۇشچاغ.
شۇم خەۋەردىن يۈرەكلەرگە ئورنىدى داغ،
بىھۇش بولدۇق يوقاتقاچقا سالامىتىڭنى.

ھەر بىر سۆزۈڭ يۈرەكلەرگە داۋا ئىدى،
ئابى ھاۋاغا خوشخۇيلۇغۇڭ ناۋا ئىدى،
سەندەك دانا ئۆلكىمىزگە راۋا ئىدى،
«ئاھ، ھەسرىتا!...» كۆرەلمەيمىز ساماھىتىڭنى.

شۇم قۇشلاردىن باغنى ئازاد قىلغانىدىڭ،
يىرتقۇچلارنىڭ يۈرەك باغرىن تىلغانىدىڭ،
زەھەر تىلىن قارماق بىلەن ئىلغانىدىڭ،
كۆرگەن ئىدۇق سېنىڭ قانچە كارامىتىڭنى.

بەخت ئۈرۈقىنى تەرگەن ئىدىڭ ئۆلكىمىزگە،
ئورتاق ئىدىڭ يىغىمىز ھەم كۈلكىمىزگە،
كاشكى بولساڭ كۆتۈرەتتۇق يەلكىمىزگە،
ئۇنۇتمايمىز ئۆمۈرۈڭنى جاسارىتىڭنى.

قانداق قىلاي ئاھ!... جۇدالىق سەندىن بۇگۈن،
پىراقىڭدا قان يىغلىسام كۈندۈز ۋە تۈن،
زەردەپ بولغان يۈرەك بولار قانداق پۈتۈن؟!
خەلق قوپاردى بۇگۈن سېنىڭ قىيامىتىڭنى.

ياش گۈل ئىدىكى، غۇنچە ئىدىك ئېچىلمىغان،
چېچەك - مۇنچاق بولۇپ تېخى چېچىلمىغان،
بويۇڭغا تون ئۆلچەپ تېخى پىچىلمىغان،
كۇن - تۇن يازسام تۈگمەيدۇ رىيازىتىڭنى.

تۇنتنى ئەجەل كۆكتە ئەمەس، يەردە ئەمەس،
تۇمان بۇلۇت ئارىسىدا يولۇقتى بەس،
جەستىڭنى تاپماق بىزگە خوپ بولدى تەس،
يادلىغانسەن جان ئۆزەردە ژىلايىتىڭنى.

سېنىڭ ئېزىز تېنىڭ قالغان بولسا چۆلدە،
تاغ - داۋاندا دېڭىزبويى ياكى كۆلدە،
تاپارمىز بىز ئىزدەپ يۈرۈپ ئويدا - دۆڭدە،
قىلارمىز بىز ئاخىرسېنىڭ زىيارىتىڭنى.

بۇنىدىن كېيىن دىدارىڭغا قانالمايمىز،
قەبرەڭ ئۆزرە گۈللەر ياپماي تۇرالمايمىز،
«قازا...» دېمەي باشقا چارە تاپالمايمىز،
ئەمما قولدىن بەرمەيمىز بىز پاراستىڭنى.

يېشىڭ كىچىك ئىدى، لېكىن تەدبىرىڭ ئۇلۇق،
ھەر بىر ئىشقا پاراستىڭ ئىدى تولۇق.
كۆتكەنىدى خەلق سەندىن يورۇقچولۇق،
ئارمان بىلەن تاشلاپ كەتتىڭ ساباقىتىڭنى.

ۋەدە بەرگەن خەلق سېنى ياقلايمىز، دەپ،
كۆز قارىسى كەبى سېنى ساقلايمىز، دەپ،
سىزنىڭدا تارىخ بېتىنى ئاقلايمىز، دەپ،
ئېلىپ كەتتىڭ ئۆزۈڭ بىلەن شاپائىتىڭنى.

باقالمىدىكى نارىسىدە پەرزەندىگە،
شېرىن كەبى يېغلاپ قالغان دىلبەندىگە،
ھاياتىنى بەخش ئەتكەن پەيزەندىگە،
چۈشتە كۆرەر ئەمدى ئۇلار گۈل قامىتىگنى.

گاھى بەھۇش، گاھى ھوشيار تۇغقانلىرىكى،
قاچان ئەستىن چىقار كۈلۈپ باققانلىرىكى،
مۇھەببەتتىن پىستە - مېغىز چاققانلىرىكى،
قەدىرلەيمىز ئەمدى سېنىكى شىجائىتىگنى.

ھەر ئىشتا سەن خەلق غېمىنى يېگەن ئىدىكى،
خىتاپ قىلىپ: «ئويغان خەلقىم!...» دېگەن ئىدىكى،
ھەر سۆزۈڭدە بىزگە ئىلھام بەرگەن ئىدىكى،
ئەمدى بىلدۈق سېنىكى ھەربىر ئىشارىتىگنى.

سەن، دۈشمەننىكى ھىلىسىنى پاش ئەيلىدىكى،
كۆزلىرىنى كۆرەشلەردە ياش ئەيلىدىكى،
بىرلىك سەپنىكى ھۆلىن گاكى - تاش ئەيلىدىكى،
بىز ئۆگەندۇق سېنىكى تۈنقان سىياسىتىگنى.

ئەل دۈشمىنى ساڭا قانچە قەست ئەيلىگەن،
ئىشىكى ھەقچۈن تەڭرىم ئۈنى پەست ئەيلىگەن.
ھەر ئورۇندا سېنى زەبەر دەست ئەيلىگەن،
ساقلايمىز بىز سېنىكى سۈنماس ئىرادىتىگنى.

ھەممىگە تەكى كەلدى بۇگۈن دەرد بىلەن غەم،
چارە يوقتۇر باشقا چۈشتى ئېغىر ئەلەم،
تارىخىگنى يازار دائىم ئالتۈن قەلەم،
ھۆرمەت بىلەن ساقلايمىز بىز ئامانىتىگنى.

تېنىڭ كەتتى، لېكىن روھىڭ بىزگە يولداش،
ھەر سائەتتە، ھەر مىنۇتتا ئىشتا قولداش،
مەيۈسلەنمە، سەن ئېلىڭدىن، ئەي ۋەتەنداش،
ھېچ بۇزالماس شەيتان سېنىڭ ئىمارىتىڭنى.

بوشقا كەتمەس بىزگە بەرگەن تەربىيىتىڭ،
قۇلاقتا بار سېنىڭ قىلغان نەسىھىتىڭ،
ئورۇندىلار ئەلگە قىلغان ۋەسىيىتىڭ،
ئۆزۈڭ شۇنداق ئۆگەتكەنتىڭ جامائىتىڭنى.

قانىمغاندى خەلق سېنىڭ جامالىڭغا،
تەشنا ئىدى يەنە كۆپلەر نىھالىڭغا،
يەتكۈزمىدى پەلەك سېنى كامالىڭغا،
ئاڭلاش ئۈچۈن مۇشتاق ئىدۇق پاساھىتىڭنى.

ئەي نەمىشبەھىت، دۇنيادا ھېچ كامال بارمۇ؟!
«مەرسىيە» دىن ئۆزگە ئىشقا ماجال بارمۇ؟!
«سەبرى» دېمەي بۇ قىسمەتكە ئامال بارمۇ؟!
قەدىردانغا يوللا بۇگۈن ۋاكالىتىڭنى!...

1949 - يىل 5 - نويابر «ئالغا» گېزىتىدىن ئېلىنغان.

ئالدىدا

1971 — 1950

ئۆزگە جانان نە كېرەكتۇر بىر پىداكار ئالدىدا،
لەۋلىرى گۈھەر نىسار ئەتكەن شېكەر خار ئالدىدا،
سايرىسام بۇلبۇل سۈپەت تۇن - كۇن ژاپادار ئالدىدا،
ئەرزىگەيمۇ نالىشىم ئول كۆزى خۇمار ئالدىدا،
يۈزى گۈل، سۆزى ھەسەل شوخى ستەمكار ئالدىدا.

بولسا مەجنۇن قەلبىگە لەيلى ژىسالىدىن ئارام،
قانچە يىل «ژامۇق» ئېقىپ «ھۇزرا» دېسە مەقسەت مۇدام،
ياكى پەرھاد كۆڭلىدە شىرىنغا قىلسا ئېھتىرام،
ماڭا ئۇ روبى ئاناردىن باشقىسى بولسۇن ھارام،
ھېچ گۈزەل كۆزگە كۆرۈنمەس، ئول گۈزەل يار ئالدىدا.

يول تاپالماي ئەچچە يىللاردىن قاراڭغۇ تۇن ئارا،
ئول سەنەمنىڭ ئىشقىدا ھەر كۈندە يۈزمىڭ ماجىرا،
ئاقىۋەت بولدى رەقىبلەرنىڭ ئۆيى ماتەم - سەرا،
شۇم لەئىن شەرمەندىلىكتىن بولدى ئاخىر يۈزى قارا،
شادلىقىمدىن تىنماي ئېيتاي ئەرزىمنى گۈلىيار ئالدىدا.

تاڭ قېتىپ پەرۋانە قالسۇن ئۆرگىلەي بېشىڭنى جان،
ھەم ژىسالىڭ شەربىتىدىن نۇش ئېتەي كۆرسۇن جاھان،
خۇددى مەستتەك سىرتۆكۈشتە سۆزگە كىرسۇن بۇ زابان،

تەك ئەمەستى ھىجرىدىن رەڭگىمگە رەڭگى زەپىران،
ئەندىلىپىتەك ئەرزىم ئېيتاي باغدا گۈلزار ئالدىدا.

خەيرىيەت كەڭلىككە تەك، ھەققانىيەتكە شادىمەن،
ئەل غېمى ھەم بەختىگە ئورتاقچى دېھقان زادىمەن،
ئەمدى مەن خەلقىم بىلەن ئۇشبۇ كۈن ئازادىمەن،
مۇستەبىتلەر كۆزىگە بىر قاتىلى جاللادىمەن،
ئەمدى خەلق تۈرمىس گادايدەك تەلمۈرۈپ غار ئالدىدا.

يوق چىمەنزاردا قارغا بىلەن ھوقۇشقا ئورۇن،
سايرىسۇن بۈلبۈل غېمسىز ئىزھار ئېتىپ بولماي ھورۇن،
بىز كەبى ئەۋلاد ئۈچۈن ئازاد ۋەتەن بولسا بۈرۇن،
بولماس ئىدۇق رەھىمسىزلەر ئالدىدا تەرى سۆرۈن،
قىسماس ئىدۇق بويىنىمىزنى ھېچبىر ئەغيار ئالدىدا.

بولغان ئىدۇق ئەسىرلەر ئەركى جاھاندىن ىنىپسىپ،
دۇنياغا باقتۇرمىغان نا ئەھلى گەردەندىن ىپسىپ،
باش كۆتەرسەك يوق قىلاردى باش كېسىپ، دارغا ئېسىپ،
شۇڭلاشقا زىندانلىرىغا مۇردىلار تولغان سېسىپ،
قان يۇتارمەن ئويلىسام بوچەرخى زەڭگار ئالدىدا.

ھېچقاچان خەلق ھالىغا بىر زەررەمۇ قىلماي نەزەر،
قالدى ماڭارىپ يامغۇرىنىڭ تامچىسىدىن بەخۇەر،
كۆرمىگەن ئوڭ ـ سولدا دۇنيا بولسىمۇ زىرۇ ـ زەۋەر،
دەر ئىدى خەلقىم زۇلۇمدىن «ئەلھەزەر، ىمڭ ئەلھەزەر!»
پېرىخۇندەك سۇپ ـ كۆچ ئويناپ كەلسە جىندار ئالدىدا.

دەرت ـ ئەلەمنىڭ كۆپلىكىگە باشتا چاچ ئازلىق قىلار،
گۈل ـ گۈلستان باغلىرىمنى بىرلەھزىدە سازلىق قىلار،

بىر كۆڭۈل ئاچسا ئەگەر يىللىق ھوسۇل ئازلىق قىلار،
كەيپ ئۇچۇن ئەلنىڭ ھاياتى بىرلە جانبازلىق قىلار،
كۆك ئېگىز، قانتىق زېمىن، ئولدەم گۈناھكار ئالدىدا.

زاھىرىنى «چومچىغان» دەك ھىلىدىن رەڭ ئەيلىگەن،
ئادەمنى تۆت ئاياقلىق ھايۋان بىلەن تەڭ ئەيلىگەن،
مەرىپەت دۇنياسىغا قارشى تۇرۇپ جەڭ ئەيلىگەن،
ئەل بەختىنى قارا قىلماق يولىنى كەڭ ئەيلىگەن،
كۆرمەس ئىدۇق بىز كۈن نۇرىنى زەررە مەككار ئالدىدا.

ھەر جاناپلارنى جەنۇبتىن قىلماس ئىدى ئىمتىياز،
پارىخورلۇق تۇخۇمىن ئەكمەك ئادەت ئىدى قىش ۋە ياز،
پارىدىن «ئاخۇن» قىلىپ ئاق باشلا بولسا مەيلى تاز،
خەلققە قىلغان تۆھمىتى ھەم بولمىدى شۇڭلاشقا ئاز،
ھۆلگە ئولاشقان چۈشەندەك ئىدى بەسيار ئالدىدا.

خىيانەت ساھەسىدە ھەم يوق ئىدى مىسلى ئۇنىڭ،
چوڭ مۇقەددەس ئىش ئىدى تۆھپە ئەيلىمەك تاپقان نېنىڭ،
نامىڭ ئېيتىلسا ئۇلار بار يەردە قالماس ئارمىنىڭ،
چەشمەدەك ئاقار ئىدى قازىنىغا قىزىل قېنىڭ،
تەلمۈرەر ئىدىڭ بويۇن قىسىپ زېمىندار ئالدىدا.

ھەر تەرەپ كەتمەك ئۆيىن تاشلاپ تۇپەيلى ئىدى نان،
ئىگرىشىپ قالغان سەبىلەر تېنىدىن چىقماي بۇ جان،
زۇلۇمنىڭ دەريا سىدا سەل ئورنىغا گەر ئاقسا قان،
بەرمىگەن شەپقەت يۈزىدىن ئەلگە بىر سائەت ئامان،
كۈنگە قاخلاپ كۆكسىنى يىغلايتتى دۈزار ئالدىدا.

ئۆرتىگەن ئاقباش مومايلار قەلبىنى پەرزەنت دېغى،
ھىجرىدىن تىلغان بوۋايلار كۆكسىنى زۇلمەت تىغى،
بېشىمىزدىن كەتمىگەن خىسراۋ سۈپەت جاللات تىغى،
مۇت كىپەنلەرگە بېغىشلانغان ئىدى شېرىنىڭ بېغى،
ياسىمەندەك جادۇگەرلەر ئىدى تەييار ئالدىدا.

باتىنى زۇقۇم بىلەن تولغان يىلاندىنمۇ بەتتەر،
شەپشەكى جادۇغا ئوخشاش شەپقەتتە شاياتۇندىن ئۆتەر،
يەتتە باشلىق يالماۋۇز مەيۇس بولۇپ كەلسە كېتەر،
سىغدۇرالماي دەردىنى خەلقىم دەمبەدەم زەردەپ يۇتار،
نان تىلەپ يالغان كېسەل يانقانتى مازار ئالدىدا.

ئەل ھايات، دۇنيا ھايات ئەركىن تىلەك ھەردەم چېلىش،
شاھ بولۇش مەقسەت ئەمەس خەلقنى پاراغەتلىك قىلىش،
ئەزگۈچى قانخور سەتەمكار بولسا دائىم يوق قىلىش،
ئەلنى «ھايۋان» لىقتىن ئايرىپ ئەل قاتاردا قىلىش،
كونا موزدۇزدەك يالاڭ پۇت قالغان خېرىدار ئالدىدا.

قۇل بولۇپ تۇرمۇش كۆچۈرگەندىن زادى نېمە پايدا بار؟!
ئۆلگىنىڭ ياخشى ئەمەسمۇ ئەرك ئۈچۈن بولغىچە خار!
رەھىمى قىلدى بىزگە ئاخىر خەلق كۈچى كەتمەي بىكار،
شۇنىڭچۈن خەلقچىل كىشىلەر بىرلە قىلدى بىزنى يار،
ئەمدى بوي ئەگمەس ئىلىم توغراي دېسە دار ئالدىدا.

ئىككى يۈز يىللىق كۈرەشكە ئۇشبۇ دەۋرىمدۇر يەكۈن،
چۈنكى تەييارتاپ مەرەزلەر جايىنى تاپتى بۈگۈن،
خەلق كۈچىدە مۇستەبتىلەر بولدى تالقان ھەم كۆكۈن،
ئەمدى شەكسىز كەمبەغەللەر ئانلىرى بولغاي پۈتۈن،
تەلمۈرۈپ ئىنساپ تىلەپ تۇرماس ساماۋەر ئالدىدا.

ئەي ۋەتەن ئەھلى غەنىيمەت دەۋرىنىڭ قەدىرىنى بىل!
تاشلا هورۇنلۇقنى، باشلا ئىشنى، هەممىنى ئورندا قىل!
سەھرى باغلاپ كەلسە جادۇ، قورقما تۇر، باغرىنى تىل!
چارە يوق «تەقدىر» گە دەپ، زەردەپ يۇتۇپ سەن بولما سىل!
خەلقىمۇ سەن هەم شاهمۇسەن بىلسەڭ بۇ هەمكار ئالدىدا.

شاخلىسۇن، يىلتىزلىسۇن خەلقىمدە بىرلىك ـ ئىتتىپاق،
هەممە ئادەم كۆڭلىدە ۋەتەنگە بولسۇن ئىشتىياق،
كىرمىسۇن دۇشمەن ئاراغا، بولمىسۇن دىلدا نىپاق،
ئوقۇسۇن تۇرلۇك بىلىملەر، باسمىسۇن كۆزنى چاپاق،
كۆك يېرىش هەم سۇ ئۇزۇش بولمايدۇ دىشۋار ئالدىدا.

هەر كىشى قىلماقچى بولسا ئەل ـ يۇرتنى بەختىيار،
ئىشلىسۇن جان كۆيدۇرۇپ ئىلكىدە باردۇر ئىختىيار،
يېڭى خەلقچىللىق تۇزۇمدۇر بىزگە ئەڭ ئالى شۇئار،
بەرگۈسى بۇ يول ۋەتەنگە ـ خەلقىمىزگە ئېتىبار،
ئۆتمۇشۇم دىلدىن قاچان كەتكەي ئۇ خۇنخار ئالدىدا.

نەمشېھىت ئۆتمۇشنى قوي، سەن دەمبەس قەدەم ئالدىڭغا باس!
ماغدۇرۇڭ بار، ئالدىدا بول، قالما كەينىدە خالاس،
ئېغىرلىق كەلسە گەر، ئىشتا دەۋرىدىن قىل ئىلتىماس،
چۈنكى هەردەم ئالغا باسماق خەلق ئۈمىدى بىرلە ماس،
ياي خېرىدارلارغا سەن رەختىڭنى بازار ئالدىدا.

1950 ـ يىل ماي، ياي

رەھبەر خاتىرىسىگە

ئەخمەتجان ئىدى جانانىمغا جان،
بەلكى يۇرەكنىڭ تومۇرىغا قان.

ئاھ!... بۇ جان ئىدى يۇرەككە داۋا،
سۇ ئىچەر ئىدى ھەر بىر بىناۋا.

«ئەل ئۈچۈن بۇ جان كاپالەت!» دېگەن،
«ئۆلكەم كۆرمىسۇن مالالەت!» دېگەن.

ئارىمىزدا يوق بولغان ئۇ مەرھۇم!...
ئەمما يۇرەكتە ئۇ قىلغان مەپھۇم.

ئەبىدى ساقلىنار كۆڭۈلدە يادىڭ،
بۇگۈن ئەمەلگە ئاشقاي مۇرادىڭ.

ئەي ئېزىز رەھبەر سەن ئىدىڭ بىرنۇر،
يۇرەكلەر سەندىن ئالاتتى ھوزۇر.

ئەلنىڭ راھىتى ئىدى تىلىكىڭ،
خەلق بەختى ئۈچۈن سالغان يۇرۈكۈڭ.

سالغاچ نەزىرىڭ سەن ھەممە تەرەپ،
خەلقىمگە ياغقان سەن بىلەن شەرەپ،

خەلق ئىدى سېنىڭ ھەممە ئارمانىڭ،
خەلق ئىدى سېنىڭ دەردكە دەرمانىڭ.

يىغاڭ ۋە كۈلكەڭ خەلق بىلەن ئورتاق،
سەندە بار ئىدى شۇنداق ھال مۇتلەق.

ئىسمىڭ جىسمىڭغا ئەجەپ مۇناسىپ،
ئۆلكەمدە ئىدىڭ ماھىر ھىر كاسىپ.

كۈرەش چاغلىرىدا نامىڭ ئىدى يار،
ئوتلۇق يۈرەككە دائىم مەدەتكار.

سەندىن ئۆگەنگەن ئازادلىق، ۋەتەن،
ئۇنتۇلماس سېنى ئېزىلگەن ئىنسان.

«ئازادلىق!» دەپ تۇرۇپ چىقتىڭ يەڭ،
ھەممە مىللەتنى قىلماقچىدىڭ تەڭ.

يىقىلدى زۇلۇم يەر بىلەن يەكسان،
ئەزگۈچى جانلار باشلىرى سەرسان.

ئەلنىڭ جېنىغا راھەت قوشقانسەن،
چىڭىتماق بولۇپ كۆكتە ئۇچقانسەن.

بەردى خەتەرگە تۇمانلىق ھاۋا،
دىللارنى دەردتە قويدى بىداۋا.

(قوغلۇشۇپ ئەجەل ئۇنىڭ قەستىدە،
بىرىپ يەتكەندە كۆكنىڭ ئۈستىدە.)

«سەندىن غېمىم يوق ئەي ئەجەل!» دېدى،
«بىراق ئايرىلىش بىمەھەل!» دېدى.

شۇ بىلەن بولدى ھاياتى تامام،
«ئۇنتۇلماس خەلقىم» دېدى «ۋەسسالام.»

قالدى دىللاردا مۇبارەك ئىسمى،
گاھى چۈشلەردە كۆرىنەر جىسمى.

بىر يىلغا تولدى ئۇنىڭ ۋاپاتى،
تىللاردا جارى تۇرلۇك سىپاتى.

ھېچكىم قالمىدى ھازا ئاچمىغان،
يوق ئۆلكىمىزدە تىلغا ئالمىغان.

بىر يىل مۇقەددەم دىللارنى باسقان،
قايغۇلۇق ماتەم لەۋھەسىن ئاسقان.

ئۇنتۇماس ئۇنى ئېزىلگەن ئەللەر،
ئۆتسىمۇ گەرچە كۆپ ئۇزۇن يىللار.

چۈنكى بولغان خەلق ئۈستازى،
ھەممە خەلق ئىدى ئۇنىڭدىن رازى.

يادىكار قالدى باسقان ئىزلىرى،
ئەمەلگە ئاشار قىلغان سۆزلىرى.

ئەي ئىزىز رەھبەر يېرىڭدە تىنچ يات!
بولماقتا خەلقىڭ بەختىيار ھەم شات!

نەمشەھەت يازدى ساڭا مەرسىيە،
ئالغاچ سېنىڭدىن تەلىم - تەربىيە...

1950- يىل ئاۋغۇست، غۇلجا

مەكتەپ ئىلھامى[1]

ئوقۇشنى سۆيۈپ چىن قەلبىدىن بارچە گۆدەكلەر،
جەمئىيەتنىڭ كەلگۈسىگە يارى ـ يۆلەكلەر،
ئەتە سەھەر كېلىپ مەكتەپ ئىچىدە چەرخى پەلەكلەر،
ھۆرمەت سىلەرگە ياغقۇچى ئوقۇڭ، ئالىي تىلەكلەر.

چىقسام تۇرىدۇ قاتار ـ قاتار مەكتەپ دەرۋازىسىدا،
تەرتىپ بىلەن سۆز بارماقتا ئىكەن دەرس بارىسىدا.
قالۇن كەبى، تۇگۇن يوق زىل ئاۋازى ئارىسىدا،
شوخ تۇرمۇشتا خۇددى باھاردەك غۇنچە پورەكلەر.

بالىلىق ھەۋىسى يوقتەك ئۇلارنىڭ كۆرىنىشىدىن،
ئوقۇش كويىدا ئۆز ئارا ھىر ـ بىرىگە يۇزلىنىشىدىن،
خۇرسەنلىكى كۆپ مەكتەپ ئىچىنىڭ گۈللىنىشىدىن،
دىللار كۈلسۇن سىزلەر بىلەن ئەي شوخ يۇرەكلەر.

كەلگۈسى پارلاق مەكتەپنى كىشى قىلسا نىشانە،
دەۋرى تېپىپ بەردى ھايانقا شەۋكەتنۇ ـ شانە.
بۇ بىلەن ماڭمىسا ئالغا باسالماس ئەگرى پېشانە،
سۆيۈرۈپ تاشلاڭ يولدا يولۇقسا تاشۇ ـ كۆتەكلەر.

---

① قەشقەر كونىشەھەر 6 ـ باشلانغۇچ مەكتەپكە بېغىشلايمەن. (ئاپتور)

ژاقىت غەنىيەت، ئۆگىنىش سىز ئۇچۇن جانىڭ بەختى،
ئىلمۇ - ئىرپان ھەر بىر كىشىنىڭ تاجۇ تەختى.
قانچە بويالسا بىلىمى يوقىنىڭ ئۆتمىگەي رەختى.
تىرىكتاپ جانلار، تۇغ شادىسى يوق ئۆلگەن تىرەكلەر.

خەلقىمنى دېسەڭ، ئۆگىنىشكە راسا باغلا بېلىڭنى،
ئۆگىنىش چېغىدا باشقىغا بۇرىما زېھنۇ - دىلىڭنى،
خىزمەت يۇزىدە رازى قىلماق بولساڭ ئېلىڭنى،
مەكتەپ ئىشىغا دائىم بولغىن پايى - پېتەكلەر.

سىرتىدىن كۆردۈم ئالتىنچى ئىكەن مەكتەپ نامى،
جەمئىيەتنىڭ سىزلەر بىلەندۇر ياخشى مۇقامى،
ئەسلى ئوقۇشتا تىكلەنگۈسىدۇر ئىلىمنىڭ قىيامى،
گۈللەر ئۆسىدۇ ژاقتىدا سۇغا قانسا چۆنەكلەر.

نىمشېھىتىكلار سىزلەرنى كۆرۈپ كۈلدى دىلىدىن،
ئىلھاملاندى بۇ مەكتەپنىڭ ياش غۇنچە گۈلىدىن،
تۆھپە ئەتمەك ئۇچۇن ئۇشبۇ قۇرۇق سۆز كەلدى قولىدىن،
ئوقۇڭ، ئۆگىنىڭ، تىرىشىڭ، ئىشلەڭ كۆچلۈك بىلەكلەر.

1952 - يىل نويابر، قەشقەر

لەززەت ئالغاندا

يۈرەك بۈگۈن باشقىچە تېپىدۇ،
بىر يوقاتقان ئاجايىپنى تاپقاندەك.
خىرە كۆڭلۈمگە ئىلھام نۇرلار سېپىدۇ،
مەيۈس دىلىمنى ۋىسال ياپقاندەك.

نە ئۈچۈن ئۇزۇن ۋاقىت كۈلمىگەن كۆڭۈل،
بۈگۈن ئىختىيارسىز چەكسىز بەك خۇشال؟!...
مۇرانقا يەتمەي سولغان غۇنچە گۈل،
بۈگۈن قىسقاندەك ھېشىغا نەھال.

يادلاپ ئۆتمۈشنى - بەختسىز كۈنلەرنى،
ھەسرەتلەر چېكىپ، غەملەرگە چۆمگەن.
بۈلۈت ئارىلاپ ئىقبالغا قاراپ،
ئۇ غەملەرنى تۈپراققا كۆمگەن.

ياشلىق چاغلىرىم زىبا غۇنچىدەك،
يوق ئىدى ساقال، يۈزۈمدە قورۇق.
تۈتۈن ئىچىدە يانقان كۆڭلىدەك،
شۇم زامان قىلغان كۆكرەكنى يېرىق.

كۆرۈپ بويۈمنى توسقان يولۇمنى،
ھەر بىر دوخمۇشتا مۇھەببەت پايلاپ.

بىرىلگەن ئاڭا تاللاپ تويۇمنى،
گاھى تۆتۈلمايۋ كەتكەن ئاۋايلاپ.

ئۇ چاغ مېنىڭ نەق ياشلىق چاغلىرىم،
غۇيۇلداپ ئۆتتى خۇددى باخشىدەك.
ئەمما تېخى بار يۈرەك داغلىرىم،
قەدىرسىز كۈنلەر جىنىڭ چۈشىدەك.

كىممۇ قەدىرسىز دېسۇن ياشلىقنى؟!
ئايدەك نىگارى تۇرسا قېشىدا.
كىملەر يازالىسۇن قەلەم قاشلىقنى؟!
زۇلمەت قېلىپچى تۇرسا بېشىدا.

دېمەك، شۇ چاغنىڭ ئەسىرى ئىدىم،
قىلمىغاچ پەلەك ھەرگىز مۇرۇۋەت.
بەختسىزلەرنىڭ ۋەكىلى ئىدىم،
چىرمىغان ئۇچۇن ساختا مۇھەببەت.

تېز ئۆتۈپ كەتتى نەۋ باھار كۈنۈم،
كەچكۈزدە قالغان غازاڭغا ئوخشاش.
دالدىدا قالدى سۆزۈم ھەم ئۇنۇم،
زەيكەش يەردىكى سازاڭغا ئوخشاش.

ئۆمرۈم تولىسى ئۆتتى غۇربەتتە،
ھەر كۈندە يىرتىپ كالىندارىنى.
غەمدە كۈلپەتتە، دەردتە زۇلمەتتە،
كۆزگە سۈرتەلمەي سۆيگەن يارىنى.

بەختسىز رەقىپ ئىلكىدە بولغاچ،
ئىنساپقا كەلسە ببرەتتى چاغلاپ.
چىدىيالماي تېخى زەردايقا تولغاچ،
تاشلايتتى باشقا غەمنى قوچاغلاپ.

تارتماسقا ئۇنى قانداق چارە بار؟!
بولمىسا قىلچە ئەركىنلىك ھايات.
يۈرەكتە ئىسپات ـ داغ پارچىسى بار،
بەختلىك كۈنلەر بولغاچ بىزگە يات.

بىزگە شادلىقنى «كۆھىقاپتا» دېگەن،
«يەتتە تىلسىمدىن ئۆتسە تاپقىدەك.»
سۆمرۈغنى تاپماي ئۆتۈش تەس ئىكەن،
مەڭگۈ ئېچىلماس تۆمۈر قاپقىدەك.

بولغان كۆپ كىشى بۇ يولدا قۇربان،
«ئەسما پەرى»نى چۈشتە كۆرەلمەي.
كىمە يۈرگۈزگەن كۆزدىن ئاققان قان،
زۇلمەت قوينىدىن چەتكە يۈرەلمەي.

مەيۈس كۆڭۈللەر داۋاملىق غەمكىن،
ناله ـ زارى ھەم بولاتتى ئىسيان.
چۈنكى بوغاتتى سىياسەت كەسكىن،
«ئاھ!...» دېگەنلەرنى رەھىمسىز سىققان.

ئۇلۇغ ئىنسانلار ئاتالغان: «ئوغرى!...»
بار يەنەھەرخىل ھاقارەت ـ بەدنام.
تۈپ ـ تۈز سىزىقتا ماڭسىمۇ توغرى،
ھەر بىر قەدەمدە ئاڭلىغان دەشنام.

ئاڭلىماسمىكىن ياكى خۇدايى،
ئۇلارنىڭ قىلغان ئاھۇ - زارىنى.
مىليونلىغان خەلق بولۇپ پىدائى،
قۇربان ئەيلىگەن يوقۇ - بارىنى.

بۇنداق گەۋدىلەر، قورايدەك ئورۇق،
تېرە يېپىشقان سۆڭەككە مومدەك.
كۆزلىرى چوڭقۇر، لەۋلىرى يورۇق،
ئاچ ئىدى ئىشلەپ ھېسابسىز قۇمدەك.

چاچ - ساقال ئاپئاق، ئارزۇ نۇرلۇق،
باسقان يىللىرى سەكسەن ژە توقسان.
كۆچەتلەر تىككەن تارتسىمۇ خورلۇق،
كېلەر ئەسىرگە ياسايدۇ بوستان.

مەغرۇر «جاناۋلار» قاۋاندەك سېمىز،
ياغ ئالغان مەشتەك قوساق سېلىشقان.
بوغاز چوشقىدەك ماڭالمايدۇ تېز،
ئولتۇرۇپ - قوپۇش ئەمەس ھېچ ئاسان.

پەلەك شۇلارنىڭ رايىچە بولغاچ،
ھەر كۈن تۇغاتتى مۇقەددەس ئايى.
ئېچىتقۇسى كۆپ خېمىرغا ئوخشاش،
ساڭگىلاپ تۇرغان قانسىز چىرايى.

دائىم شۇلارنىڭ قىلغىنى قىلغان،
ساق كۆڭۈللەرنى قىلاتتى يارا.
بويىقچىلارنى قالدۇرۇپ ھەيران،
ئاپئاق چىرايىنى بويايتتى قارا.

زىده كۆكرەكلەر تاپاتتى غەمخور،
غىچىرلىغاندا «يارىيار» ھارۋا.
ئېغىر يۈكلەرنى تارتىشقا مەجبۇر،
بولمىسا ھەمرا بىرغىنا سارۋا.

قاراڭغۇ غارغا يوشۇرۇنغان جىنىدەك،
ئايالار ئىدى مۇددەتسىز مەھبۇس.
كۆزى كور ئادەم تارتقان دۇربۇندەك،
رومال ئىچىدە ئۆتەتتى مەيۇس.

بولمىغان ئوخشاش ياشاشقا ھەققى،
ئىلمۇ ـ مەرىپەت بولغان ئىدى يات.
نىسىپى يوق دۇنيا بولماي تەرەققى،
يېرىم شېھىتتەك ئۆتەتتى ھايات.

ياش بوغۇنلارنىڭ ئۆمرىمۇ ئىسراپ،
ئالماي قويىنىغا مائارىپ ھەم پەن.
تۇتۇپ ئالالماي بەختىنى ئاسراپ،
بەكمۇ قىينالغان جاھالەتتە تەن.

ئۆمرىدە ئەسلا كۆرەلمەي راھەت،
قۇرماي كەلگەن كۆزلىرىدىن نەم.
ھارام قىلىنغاچ بەخت ـ سائادەت،
دۇنيا ئۇلارغا بولغان جەھەننەم.

ھېيت ـ ئايلاردە يانقان ئۆيدە،
مىراسى مەھرۇمدەك بويىنىنى قىسىپ.
ھوزۇر ئالاتتى تامنىڭ تۈۋىدە،
ئاپتاپ نۇرىنى تاپقاندا ئىسسىپ.

كىملەر ئىدى ئۇ، ھەسرەتلەر چېكىپ،
جېنىمنى نانغا تېگىشكەن ئىنسان؟!
ئىقبالغا قاراپ كۆزىنى تىكىپ،
تەلمۈرگەنلىرى ئاتالغان ئىسيان.

كىم ئۇ، تۇن بويى كىرپىك قاقالماي،
زالىم پەلەكتىن شىكايەت قىلغان؟!
يېتىم تايلاقتەك ئەمچەك تاپالماي،
مۇڭلۇق بوزلاپ يۇرەكنى تىلغان.

كىم ئۇ، تىنماستىن چاپسا كەتمەننى،
تويماس قورسىقى تۇزۇك بىر قېتىم؟!
ھەر بىر دوخمۇشتا كۆرۈپ دەردمەننى،
چارە تاپالماي قالاتتىك يېتىم.

كىم ئۇ، ياش تۇرۇپ پۈكۈلگەن قەددى،
ھاسا بىلەنمۇ تۇزەلمەس گەۋدە؟!
«ئاھ!...» دېگەن ھامان تۆكۈلگەن يېشى،
ناله ـ زارىلەر كەتكەن بىھۇدە.

بىرمىڭ توققۇز يۈز قىرىق توققۇزدا،
سېنتەبىر ئىدى، قۇياش يورىدى.
قاتتىق زىمىستان، ئىسسىق تومۇزدا،
يىغلىغانلارنىڭ ھالىن سورىدى.

ئېچىلدى ھاۋا، يوقالدى تۇمان،
يېڭى ھايانقا بولدى «بىسمىللا!.....»
قىسىپ كەشىنى لەھەتكە راۋان،
بولدى ئادەمخور بۇزرۇق ئىستىللا.

تاڭ ئاتماس تۈنلەر بۇزدى ۋەدىنى،
ئۇيۇق ياقىسىنى يىرتقاندا سۈۋە.
ئېزىلگەن خەلق ئالدى دەردىنى،
تۈپ - تۈز بولغاندا يېقىلماس دۆۋە.

شەرقتىن تۇغۇلۇپ دەردمەنلەر ماھى،
مىسكىن ئۆيلەرگە چاچتى نۇرىنى.
«قوزغال خەلق! دەپ» ئەلنىڭ پاناھى،
جاداڭگەرلەرنىڭ قازدى گۆرىنى.

شۇ كۈندىن باشلاپ، گومىنداڭچىدىن،
قۇتۇلدۇق شادلىق ياڭرىدى كۆككە.
فېئودال - زومىگەر ھەم بۇلاڭچىدىن،
ئېلىپ ھېسابات بەردۇق بىز دەككە.

يەر ئىگىسىدىن ئۆسۈم كېمەيتىپ،
تەۋرىتىپ ئاتتۇق يىلتىزلىرىنى.
يۇلۇپ تاشلىدۇق كەلمەسكە قايتىپ،
بۆلۈشۈپ ئالدۇق ئېتىزلىرىنى.

ئىگىلمەس ئەمدى خەلق قامىتى،
پارتىيىمىز بار ئەلنىڭ پاناھى.
بەختسىزلەرنىڭ كەلدى ئامىتى،
ئەرشكە يەتكەچ يىغلىغان ئاھى.

تەڭگە سىغمىدى بۇ چاغدا يۈرەك،
ئەزگۈچى كۈلى كۆككە توزىغاندا.
ئېچىلمىسۇنمۇ، غۇنچە ھەم پورەك،
باھار مەۋسۈمى قىشنى بۇزغاندا.

ئەر ـ ئايال ئوخشاش تۇرمۇش پاراۋان،
ئۆز ئەركى بىلەن ھەركىم كەڭتاشا.
«ئەنە، بېيجىڭ!...» دەپ كۆزلەر نىگاران،
ئۇلۇغ پارتىيە ياشا، كۆپ ياشا!...

سەندىن سۇ ئىچتى تەشنالار دىلى،
تارتمايدۇ خورلۇق، ئازاپ ـ ئوقۇبەت،
سەندىن نان تاپتى دانسىزلار گېلى،
كۆرمەيدۇ ئاچلىق ئىككىنچى قەۋەت.

سەندىن كۈچ ئالار دېھقان بىلىكى،
ئەمگەك ئېتىزدا قاينىغان چاغدا.
سەندىن روھلىنار باغۋەن يۈرىكى،
بۇلبۇللار قوشاق توقىسا باغدا.

سەندىن رۇسلىنار دۇمچەيگەن تەنلەر،
بولغاچقا يولۇڭ خەلققە تايانچى.
سەندىن شادلىنار خورلانغان ئەللەر،
ئەمدى ھايۋاندەك ئېزىلمەس خاڭچى.

سەندىن گۈللىنەر خەلقىم باغلىرى،
چۈنكى دەۋرىگدە يېتىشتى سۇغا.
سەندىن مىننەتدار ئۆلكەم تاغلىرى،
چىمەنزار يايلاق، كېيىك ھەم بۇغا.

سەندىن نۇرلىنار شائىرلار دىلى،
چۈنكى ھەردەمدە يېتەر ئىلھامىڭ.
سەندىن زوقلىنار بۇلبۇللار تىلى،
چۈنكى ئەركىنلىك بەردى ئىنئامىڭ.

سەندىن جان تاپار نىمجان يۈرەكلەر،
نىمشىبھىتىمۇ ھەم قالماس دالدىدا.
بولۇپ ژەتەنگە پايى - پېتەكلەر،
يازسام تىلەكنى داھى ئالدىدا.

1953 - يىل مارت، باي

بىر دىلبىرىمگە

ئۆلچەپ سېنىڭ بويۇڭغا،
تون تىكەرمەن تويۇڭغا.
بەكمۇ خۇمار بولدۇممەن،
جانان سېنىڭ خۇيۇڭغا.

كۆيۈپ پىشار يۈرۈكۈم.
سېنى كۆرمەك تىلىكىم،
خۇشخۇيلۇغۇڭ تەسۋىرلەپ،
يېزىپ تالماس بىلىكىم.

شىر ـ شىر قىلىپ سۇ ئاقسا،
خەستە كۆڭۈلگە ياقسا.
نېمە بولغاي قارا كۆز،
مەجرۇھ كۆڭۈلگە ياقسا.

ئاخىر ببرىپ كۆرەرمەن،
قول ئېلىشىپ يۈرەرمەن،
«بولدۇم ئۆزۈن تەشنا!» دەپ،
تا قانغىچە سۆيەرمەن.

پەلەك ماڭا نەزەر سال!
يۈرىكىم ياش، ئۆزۈم چال.

مەجنۇن كەبى بولۇپمەن،
«مەشۇققە تېز خەۋەر سال! ...»

تۇرغان يېرىم ئىدى تۇن،
بولدى يۇزۇڭ ماڭا كۇن،
«تۇيدۇرماستىن كۆرەي! ...» دەپ،
چىقارمىغان ئىدىم ئۇن.

بولدۇم ئەجەپ خۇمارى،
نامىڭ قىلدىم تۇمارى،
بىر كۆرمىسەم يۇزۇڭنى،
بولماس ئۆمرۇم باھارى.

بىر كۆرگىلى تەلەپكار،
مەستانىلىك ئەمەس ئار،
گۇل يۇزۇڭنى كۆرۇشكە،
بىر كۇن پەلەك بولۇر يار.

سوراپ بارسام بازارغا،
ئالسام قەلەم يازارغا،
تاكى سېنى كۆرمىسەم،
بارمىغايمەن مازارغا.

ئىزدەپ چىقسپ سەنەمنى،
كەزسەم تاغۇ ـ بەنەمنى،
باقسام خۇمار كۆزىگە،
تاشلاپ دىلدىن ئەلەمنى.

مەن ئاشنا مەن ئۇزۇڭگە،
شەرىن - شەكەر سۆزۈڭگە.
جاننى پىدا قىلايمەن،
ئىككى قارا كۆزۈڭگە.

ئايغا ئوخشاش يۈزلىرىڭ،
دىلغا چىراغ كۆزلىرىڭ،
مەجرۇھ دىلنى ساقايتتى،
سېنىڭ قىلغان سۆزلىرىڭ.

كۈلۈپ باقتىڭ ماڭا سەن،
كۆرمەي كۆيدۈم ساڭا مەن.
ھەقىقىتى بار بولسا،
پىدا بولسۇن جانۇ - تەن.

مەن خورلانغان چېغىمدا،
دۈشمەن تۇرغان ۋېغىمدا.
ئۇچۇپ كەلدى لاچىنىڭ،
ئاسمان پەلەك تېغىمدا.

ناھەقىقەت ئالدىدا،
تۇرار ئىدىم دالدىدا،
تۆھپە قىلدىڭ ھاياتلىق،
جان بېرىشىڭ ئالدىدا.

سۆيگۈ ئوتۇڭ تۇتاشتى،
شۇم بويلار سولاشتى.
پەرۋاز ئۇرۇپ شۇ چاغدا،
بۈلبۈل گۈلگە ئۇلاشتى.

ژەتتىمنىڭ ساماسى،
ئەجەپ خۇشخۇي ھاۋاسى،
زىدە بولغان يۇرەكنىڭ،
ئۇ يەردە بار داۋاسى.

مېنىڭ دەردىم ئىچىمدە،
سۆيگۈم تۇرار بېيجىڭدە.
نېسىپ بولسا كۆرەرمەن،
يېقىن پۇرسەت ئىچىندە.

بېيجىڭدە گۈل ئېچىلدى،
بويى كېلىپ چېچىلدى،
نىمشېھىتنىڭ كۆڭلىمۇ،
باھار بولۇپ ئېچىلدى.

1953 ـ يىل ئاپرېل ، باي

ئۇسسۇل

ئەي مېنىڭ سۆيگەن جانانىم ئۇسسۇل،
قەلبىم ئۆيىگە مېھمانىم ئۇسسۇل.
تەشنا يۈرەكتە ئارمانىم ئۇسسۇل،
كۆيگەن كۆڭۈلگە دەرمانىم ئۇسسۇل.

سەن ئۇسسۇل مېنىڭ قەدىرلىك دوستۇم،
چۈنكى سەن بىلەن تۇغۇلۇپ ئۆستۈم،
سۆيۈنەر كۆرسە تېنىم ھەم پوستۇم،
ئازاد بۇ كۈندە دەۋرانىم ئۇسسۇل.

نەقەدەر لەزىز ھەريان ئىرغىسا،
بەللەر ئېگىلىپ پۈتلەر سىيجىسا،
نازۇك غۇنچىدەك شاخنى تولغىسا،
كۆزۈمگە قۇۋۋەت ئارامىم ئۇسسۇل.

تالىنىڭ شېخىدەك مەيىن شامالدا،
يىپەكتەك چاچلار يەلپۈنسە زالدا،
مەنمۇ ئويىنىسام كەيپى شوخ ھالدا،
قىلغايمۇ قوبۇل سەرۋازىم ئۇسسۇل.

پەرۋاز ئەيلىسە قۇشلاردەك ئۇچۇپ،
خۇمار كۆزلەردە مۇھەببەت قۇچۇپ.

مەستانە دىللار تۇرالماس چۆچۈپ،
گەۋرىشىم تەندە جەۋلانىم ئۇسسۇل.

مەجنۇن تال خىجىل لەتاپىتىڭگە،
نەرگەس چىدالماس قىياپىتىڭگە،
بۇلبۇل تاڭ قالۇر لاياقىتىڭگە،
تاقەت قىلالماس قارارىم ئۇسسۇل.

ئورۇنلىيالماس ھەر قانداق كىشى،
جانغا ئوت سالۇر تەۋرەنسە قېشى.
خەستە دىللارنىڭ تۆكۈلەر يېشى،
غەمدە خۇشلۇقتا جەريانىم ئۇسسۇل.

تونۇتتۇڭ بۇگۈن جاھانغا مېنى،
يىراق دۇنياغا مېھمانغا مېنى.
شۇنىڭچۇن دائىم ھۇرمەتلەپ سېنى،
تەرىپلەر يازاي داستانىم ئۇسسۇل.

ئەزەلدىن مىراس سەن ماڭا جېنىم،
سەن بىلەن يۇغۇرۇلغان تېنىم ھەم قېنىم.
شەرەپتۇر ماڭا سېنى سۆيگۈنۈم،
شېرىن ئىشقىدا پەرھادىم ئۇسسۇل.

ئاندىن بىزلەر بىللە تۇغۇلغان،
قەددى ـ قامىتىم ئوخشاش قۇرۇلغان،
تۇنقۇن چېغىمدا بىللە بوغۇلغان،
دەردتە ـ كۈلپەتتە ھەمراھىم ئۇسسۇل.

ئۆتمۈشته سېنى كۆزگه ئىلمايتتى،
ئالەمده بەلكىم سۆزمۇ قىلمايتتى،
ئەمما ئېسىمدىن زادى چىقمايتتى،
قۇللۇق هاياتتا ئەسرارىم ئۈسسۈل.

ئۆلۈك تەنگه جان قىلغاندەك ئاتا،
تىرگۈزدى سېنى ئەۋلادىم يانا،
ئۇنىڭدىن ئايرىپ قاراشتۇر خاتا،
قەددى سەرۋىدەك شەمشادىم ئۈسسۈل.

گۈزەل غۇنچىلار نازغىپ ئويناسا،
هەريان تولغۇنۇپ غىر - غىر سويلىسا،
قۇرغۇيدەك ئۆچۈپ سەهنە بويلىسا،
باغدا سەنەمدەك سەيلانىم ئۈسسۈل.

ئىنساپ كۆزىده دوستلىرىم كۆرگەن،
ئاۋايلاپ قونغان كىرنى سۈپۈرگەن،
ئاندىن ئۇ سېنى سۈدەك سۈمۈرگەن،
غەربىي زالدىكى ئىسپاتىم ئۈسسۈل.

گۈل بىلەن بۈلبۈل تېپىشقان كەبى،
ياكى ئاننىنى تاپقاندەك سەبى،
ئوخشاش يورغان كۈندۈز هەم شەبى،
دېسەم هۇر بىلەن غىلمانىم ئۈسسۈل.

ئۈسسۈلچى سېنىڭ ئاۋازىڭ گۈزەل،
يۈزۈڭگه قىلغان پەردازىڭ گۈزەل،
لاچىندەك چاققان پەرۋازىڭ گۈزەل،
ئالدىڭ سەن مېنىڭ مەيلانىم ئۈسسۈل.

كىيگەن كۆينىكىڭ مەشرۇ - يىپەكتىن،
خۇشخۇي ئويىنىشىڭ ئۆتەر يۇرەكتىن،
قىيا بېقىشىڭ غۇنچە پورەكتىن،
ئارامجانىم، گۈلزارىم ئۇسسۇل.

سېنى كۆرگەندە دىللار ياشنىدى،
شەھلا كۆزۈڭدىن ئوتلار چاقنىدى،
مەيۈس كۆڭۈللەر غەمنى تاشلىدى،
يەنە ئۆستۇرەر ئەۋلادىم ئۇسسۇل.

ئاغزىڭ ئېچىلغان يېڭى غۇنچىدەك،
چىشلىرىڭ خۇددى تىزغان ئۇنچىدەك،
ساڭا تەلمۈرۈپ بولدۇم كۆنچىدەك،
ئىشقىڭدا ئېيتاي گۈلىيارىم ئۇسسۇل.

نەمشېھىت سېنى ھۇرمەتلەر ئاقلار،
شېئىرلار يېزىپ يۇرەكتە ساقلار،
قەدىرىڭنى ئەسلەپ دائىما ياقلار،
سەنمۇ ئۇنۇتما دىلدارىم ئۇسسۇل.

1954- يىل ئىيۇل، ئۈرۈمچى

قېيىقچى بوۋاي پىكى

(باللادا)

ئەمدىلا باغلاپ ئۇ چال قېيىقنى،
كۆزدىن كۆچۈرۈپ تۇنقان ېېلىقنى.

قىرغاققا يېڭى چىقىپتىكەن ئۇ،
مىلتىق تۇنقان ېىرسى تۇرۇپتۇ.

ېېشىدا شەپكە، يۈزى ئۇزۇنچاق،
شەپكە قىرىغا تىزىپتۇ مۇنچاق.

ياپما قاپاق ھەم كۆڭا بۇرنى،
ئىنچىكە بويۇن خۇددى ېىر تۇرنى.

تۆت بۇرجەكلىك ېىر كۆزى جىرتاق،
كۆزەينىكى ېار ېىر كۆزىدۈر ساق.

چوقۇر، قارا، ھەم سەپكۈل يۈزلۈك،
تەتۈر پېشانە، سەت ئورا كۆزلۈك.

قانسىز چىرايى كېسەككە ئوخشاش،
ئۇركۈپ كەتكەن ئېشەككە ئوخشاش.

تېز - تېز باقىدۇ ئۇ، ئارقىسىغا،
دۇربۈندا يانا دېڭىز ياقىسىغا.

خەنجەر يېنىدا تىغى پولاتتىن،
— كىم سەن، بۇ قەيەر؟! — دېدى توساتتىن.

— پىڭدۇر ئىسمىم — دېدى قېيىقچى،
— ئاتا كەسپىمدۇر تېخى بېلىقچى.

تەيۇەن يېرىنىڭ دېڭىز بويى بۇ،
شېرىن - شەربەت ئېسىل سۇيى بۇ.

تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئېسىل ماكانىم،
گۈزەل ۋەتىنىم ھەم جانۇ - جانىم.

نامى مەشھۇر جاھانغا جۈڭگو،
شانۇ — شەرىپى ھايات مەڭگۇ.

بىر ئۆلكىسىدۇر ئۇنىڭ بۇ تەيۇەن،
شۇنداق تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بىر ئەر مەن.

شۇڭلاشقا بۇ يەرگە بىر پاسىبان مەن،
بۇ ئىش بىلەن ئەلگە داستان مەن.

مەغرۇر ئېيتاي: ئەر ئوغلى ئەر مەن،
يۈرتنى ساقلاشتا گويا كى شىر مەن.

سەن كىم نە ئۈچۈن قورال قولۇڭدا؟!
شۇملۇق كۆرۈنۈپ تۇرار يولۇڭدا.

يالغۇز قالغان قاراقچىمۇ سەن؟ !
ياكى جاسۇس ماراقچىمۇ سەن؟ !

كىملەرنى بۇلاپ، بېشىنى كەستىڭ؟ !
نېمىدۇر بۇندا كېلىشتىن قەستىڭ؟ !

ئىسمىڭ نېمىدۇر، سەن راستىنى ئېيت؟ !
يالغاننى قوشۇپ ھېچ قىلمىغىن قەيت!

بۇگۈن بولدۇڭ، بىلگىن ماڭا سەيت،
يوقتۇر قۇتۇلۇش ئۇچۇن ساڭا پەيت.

سۆزلىگىن چاپسان تەتۇر پېشانە!
بۇ يۈرۈشتىدىن نەدۇر نىشانە؟ !

يات ئادەمنىڭ بۇزۇلدى تەرى،
كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەلدىلەر قەھرى.

— نېمە ھەققىڭ بار سوئال سوراشقا،
مەندەك كىشىنىڭ يولىن توراشقا؟ !

مەندۇرمەن سېنىڭ چوڭ پادىشاھىڭ،
سەن بېئىدەپنىڭ كۆپتۇر گۇناھىڭ.

ئاڭلاپ قوي! ئېتىم ئېرۇر مېنىڭ جېيىڭ،
پۇتكۇل جۇڭگوغا مەن بىر ۋېيىۋەنجاڭ.

چال ئاڭلاپ دېدى:
— ئەڭ زور ھاماقەت!
يالغاننى سۆزلەش سەندىكى ئادەت! .....

مەرد بار بۇ شەھەردە ئۇنىڭ ئىسمى جيالڭ،
ژۇيىۋەنجالڭ ئەمەس، بەلكى ئۇ، شەنجالڭ.

ئاڭلىسا سېنىڭ بۇ خىل سۆزۈڭنى،
شەكسىز ئويدۇ ئىككى كۆزۈڭنى.

ھەيدەپ بارىمەن سېنى ئۇنىڭغا،
تويىسەن قاراقچى شۇ بولغىنىڭغا!

تۇرۇشىدا ئۆزۈڭ بىر كاتتا ئەخمەق،
پۇلنى دەپ قىردىڭ ئەلنى كۆپ ناھەق.

بىلەلمەي قالدى سوراق بىلەن چال،
ئۆزگەرگەن ئىدى بۇ چاغدا ئەھۋال.

كەلدى قول - چوماق، ئۇياق - بۇياقتىن،
مىلتىقى بارلار يېقىن - يىراقتىن.

ھەر بىرى ئاچكۆز چىلبۆرە ئوخشاش،
كۆزلىرى چوڭقۇر بىر ئورا ئوخشاش.

قورشۇالدى جيالڭ، ئۇ، قېرى چالنى،
بايقىشىپ بۇندا بولغان ئەھۋالنى.

جيالڭ جيېشى دېدى سۆزۈپ قاپاقنى،
سۇرتۈپ كۆزىدىكى لەش ۋە چاپاقنى:

— كومموۇنىست ئىكەن، بۇ چالنى تېزتۈت!
بېشىنى ئالغىن، ئۆيىگە قويۇ ئوت!

كوممۇنىست بۇ، بىر بالايى ـ ئاپەت؛
نەگىلا بارسا يۇقار كاساپەت.

يەردە، ھاۋادا، سۇدا، يوقتۇر پەرق،
نۇرغۇن كېمىنى قىلىشتى ئۇ، غەرق.

تىنچىتىمىدى ئۇ ھەم ساماليونتا،
كۆپ ئايروپىلانىنى كۆيدۈردى ئونتا.

مەن ئايروپىلانغا چۈشەر چېغىمدا،
شاڭخەينى تاشلاپ قاچقان چېغىمدا.

خوپ تەكشۈرگەن مەن ھەممە ياقنى،
كىملەر گۇماناللىق ۋە قايسى ساقنى.

كوممۇنىستلاردىن يوق ھېچ ئىز،
ئاسمانىنى يېرىپ ئۇچار ئىدىم تېز.

ئوت قويدى شۇ چاغ بىرسى تۇيۇقسىز،
بىلدىم چارلىشىم ئىكەن تولۇقسىز.

نەگىلا بارماي قۇتۇلمىدىم مەن،
لېكىن ئۇنىڭغا تۇتۇلمىدىم مەن.

مەندىن باشقىسى ھەممىسى نابۇت،
ئايروپىلان بولدى خۇددى بىر تاۋۇت.

كۆكتە يولۇقۇپ بالا ـ قازاغا،
گىرىپتار بولدۇم مانەم ـ ھازاغا.

«بەختسم بار ئىكەن» قالدىم سالامەت،
بۇ يەرگە كەلسەم بۇخىل مالامەت.

تازىلاش كېرەك بۇ يەرنى تېزدىن،
ئىبرەت ئالسۇن ئۇ، بار، زەربىمىزدىن.

يوقۇتۇلسۇن ھەر گۇمانلىق ئادەم،
يەتكۈزەلمىسۇن بىزلەرگە ماتەم.

تازىلاش ئەتىتى ئالدىغا باسسۇن!
بۇنداق چاللارنى تېزدارغا ئاسسۇن!

چال دېدى:
— بىلدىم سەن ئورا كۆزنى.
جىياڭ جيېشى دېگەن سەت قارا يۈزنى.

دۈشمەنگە بېرىپ ئىتتائەت ئەتكەن،
ئۆز ۋەتىنىگە خىيانەت ئەتكەن.

ئۆز مىللىتىنى توپلارغا تۇتقان،
ئادىمگەرچىلىكنى قويماي ئۇنۇتقان.

قورقمايمىز بىز ئۆلۈمدىن ئەسلى،
چۈنكى باتۇردۇر ئېلىمىز ئەسلى.

بىرىمىز ئىزغا مىڭمىز تەييار،
ھەممىگە مەلۇم دىلدىكى ئەسرار.

ئۆلسەم ئورنۇمدا قالار ئىزىم بار،
ئەنتىمنى ئالار ئوغۇل - قىزىم بار.

بوينۇڭغا سالار ھەم تەۋقى - لەنەت،
ئوقۇر نامىڭغا ھەممىسى نەپرەت.

سەندەك بىر خائىن چايان قولىدا،
ئۆلسەم ئارمان يوق ۋەتەن يولىدا.

ئۇلۇغ شەرەپتۇر بۇخىلدا ئۆلمەك،
بولدۇم قولۇڭدا تىرىك كۆمۈلمەك.

دېدى، كېسىلدى، تېنى بىلەن باش،
تۆكۈلدى قېنى قىزىلگۈل ئوخشاش.

ئاڭلاپ نىمشېھىت بۇ ۋەھشى ھالنى،
تونۇتتى ئۆلگە پىدائىي چالنى.

1954 - يىل نويابر، باي

قىز

نازۇك چۈەر چاققان قىز،
جانغا ئوتنى ياققان قىز،
كىرپىكىدە ئوينۇتۇپ،
قىيا كۆزدە باققان قىز.

ئوقتۇرماستىن سىرىنى،
تاشلاپ كۆزىنىڭ قىرىنى،
ئويالدۇرۇپ پەرىنى،
ناز ئويقۇدا يانقان قىز.

تال چۈشتەك بويۇڭغا،
قىرغاۋۇلدەك خۇيۇڭغا،
كۈچۈم يەتمەي تويۇڭغا،
يېشىم سۈدەك ئاققان قىز.

لېۋىڭ لەئلى مارجاندۇر،
قېشىڭ جادۇ قىيغاندۇر،
ئەسلىڭ بەلكى ئىنساندۇر،
ھۇرلەر بىلەن تۇققان قىز.

قېلىچ ئوخشاش قېشىڭدىن،
مەن ئايلىناي بېشىڭدىن،

يىراق قىلما قېشىڭدىن،
كۆلۈپ قويۇپ قاچقان قىز.

ماڭا قاراپ قويمايسەن،
ئايىنى ئېلىپ ئويناپسەن،
ئەھۋالىمنى سورىمايسەن،
مەرۋايىتلار تاققان قىز.

سىيا زۇلپۇڭ ئەنبەردەك،
كۆز قارىشىڭ شەمشەردەك،
كىرپىكلىرىڭ خەنجەردەك،
كوھىقاپتىن چىققان قىز.

ئەي رەھىمسىز نادان قىز،
ئىنسانلىقىڭ گۇمان قىز،
پەرىزاتمۇ ئاناڭ قىز،
كۆز ئوقىدا ئانغان قىز.

باغقا بارساڭ بارارمەن،
ئىشلىرىڭغا يارارمەن،
بىللە ئالما ئۈزەرمەن،
ئالما بىلەن ئانغان قىز.

كېچە - كۈندۈز يىغلىدىم،
يۈرىكىمنى داغلىدىم،
نە دەپ ئۇمىد باغلىدىم،
بۇنىڭ بولۇپ قانغان قىز.

قىزدەپ ئېيتتىم پەرىسەن،
قوشۇلماقتىن نېرىسەن،
جاللاتلارنىڭ پىرىسەن،
ئاشىقىنى سانقان قىز.

توزمۇ خىجىل نازىڭدىن،
بۇلبۇل غەمدە سازىڭدىن،
گۈل غۇنچىسى ئاغزىڭدىن،
ئەگمە قاشنى ئانقان قىز.

بەكمۇ كۆيدۈم سەن قىزغا،
پەرىزانتا تەك قىزغا،
تەك ئىشلىسەم ئېتىزغا،
كەھرىۋادەك تارنقان قىز.

قەتلە قىلما داغىڭدىن،
قۇرۇق قويما باغىڭدىن،
خۇشال پۇرسەت چاغىڭدىن،
ئاينى كۈنگە چاققان قىز.

ئاينى كۆرۈپ پىراقتىن،
قىينىلىمەن پىراقتىن،
قاراپ قويۇپ نېراقتىن،
قۇرغۇي بولۇپ ئۇچقان قىز.

دەردىڭ ئېشىپ دەمبەدەم،
بولدى جانغا مىڭ ئەلەم،
كېچە بىدار، كۈندۈز غەم،
قامىتى ياراشقان قىز.

ھەر باھارنىڭ يازى بار،
يۇزمىڭ تۇمەن نازى بار،
گۈل ۋە بۇلبۇل سازى بار،
ھەممىسىنى يىغقان قىز.

باشقىلارنى كۈلدۈرۈپ،
مېنى ئوتتا كۆيدۈرۈپ،
كۈندە يۇزمىڭ ئۆلتۈرۈپ،
چاقماقتا ئوت چاققان قىز.

رەھمە قىلىپ جېنىمغا،
بىر كەلمىسەڭ يېنىمغا،
زامىن بولسەن قېنىمغا،
قونچاقتەك ئوينىتقان قىز.

چىدىيالمايمەن كۆرمىسەم،
كۆزۈمگە بىر سۈرمىسەم،
قول ئېلىشىپ يۈرمىسەم،
مۇرادىنى تاپقان قىز.

كۆرسەم كېتىمەن ھوشۇمدىن،
قولغا قونغان قۇشۇمدىن،
سۆزلىيەلمەيمەن چۈشۈمدىن،
ئەقلىم ئېلىپ قاچقان قىز.

كۆرەلمىسەم ئاشار غەم،
پىكرى - يادىم دەر سەنەم،
ئۆزۈم بىھۇش كۆزۈم نەم،
ھۆسنى بەك ياراشقان قىز.

بىر كۆرسىتىپ قېشىڭنى،
ئۇنچە تىزغان چىشىڭنى،
چايقاپ قويدۇڭ بېشىڭنى،
مېنى بوزەك تاپقان قىز.

شەرەت بىلەن «كەت!» دەيسەن،
ھالىمغا ھېچ يەتمەيسەن،
خىيالىمدىن كەتمەيسەن،
كىم شۇنداق ئوقۇنقان قىز؟!

بۇلاق دەيمۇ كۆزۈڭنى،
قۇياش دەيمۇ يۈزۈڭنى،
بىر ئاڭلىسام سۆزۈڭنى،
دوستىنى ئۇنۇتقان قىز.

مېنى شۇنداق قىينامسەن؟!
رەقىپ بىلەن ئويناملسەن؟!
ماڭا بويۇن تولغامسەن؟!
جاننى دارغا ئاسقان قىز!...

چارە يوق بۆلەك مەندە،
رەھمى بارمۇ ھېچ سەندە؟!
قىلما مېنى شەرمەندە،
سۆيگىدىن ئاداشقان قىز.

تاڭ ئاتسا قىلىپ ناله،
چىرايىم سېرىق لاله،
ياشقا تولدى پىياله،
يېشىمدىن ئۇيانقان قىز.

كېچە بولسا بىدارمەن،
ھۆسنۈڭگە خېرىدارمەن،
ۋەسلىڭدىن ئۈمىدۋارمەن،
ئىشقى ئوتىنى ياققان قىز.

يېنىمدىن ئۆتۈپ ھەريان،
ئەقلىمنى قىلىپ ھەيران،
ئەل ئىچرە قىلىپ ژەيران،
قېرىغاندا تاپقان قىز.

سەن ئۆتسەڭ خىرام ئەيلەپ،
يېشىمنى راۋان ئەيلەپ،
دۇنيانى ھارام ئەيلەپ،
ماڭسام ئاستا قاچقان قىز.

غۇنچە بويلۇق كۆموش تەن،
سۆزۈڭ شېكەر ـ لېۋىڭ قەن،
باغ ئىچرە قىزىل گۈلشەن،
لاچىن كەبى ئۇچقان قىز.

گۈلشەن ئىچرە سەن بىر گۈل،
شېخىڭغا بولاي بۈلبۈل،
ئۆمرۈم بويى بولاي قۇل،
ھەق شۇنداق يارانقان قىز.

خەلقى ئالەم كۆلىشەر،
بەلكى زاڭلىق قىلىشار،
باشقا كەلسە بىلىشەر،
ئاي چىراي تالاشقان قىز.

«قبرى! » دەپ قاراپ قويماي،
ياكى سەل ماراپ قويماي،
ساقىلىم تاراپ قويماي،
قۇتۇلمايسەن چاققان قىز.

قار ئاستىدا قالغان باش،
چېچىم ئاپئاق، ئۆزۈم ياش.
قىزلارغا ئاتارمەن قاش،
ئىستىكىنى تاپقان قىز.

كۈندۈز دېسەك كۈندىمەن،
كېچە دېسەك تۈندىمەن،
نەدە بولساك شۇندىمەن،
ئاپىسىدىن قورققان قىز.

نەمشېھىتنى لال قىلدىك،
قامىتىنى دال قىلدىك.
ئەسلىدە ژابال قىلدىك،
ئىشىق بىلەن سىناشقان قىز.

1955ـ يىل مارت، ئۈرۈمچى

مۇھەببەت سەۋداسى

ئۆزۈمنى چاغلىماي كۆڭلۈمنى بەردىم مەن ساڭا ئەي يار،
شىكايەت ئەيلىمەكتە ھەر تەرەپتىن دوست بىلەن ئەغيار.

ساڭا بەرگەن كۆڭۈلنى قايتۇرۇپ ئالماق ئەمەس مۇمكىن،
تېخى جېنىم تەسەددۇق، كۆيگىنىمنى ئەيلىدىم ئىزھار.

كۆرۈپ ئول كۈن جامالىڭنى ئاجايىپ ياخشى سائەتتە،
مۇھەببەت شەربىتىدىن بىر تويۇپ ئىچتىم كۆرۈپ دىدار.

يەنە كۆڭلۈڭ ساداسىن ئاڭلىدىم، بولدۇم خۇددى مەجنۇن،
بولۇپ تۇرسا ئىدى كاشكى بۇنداق كۆرۈشمەك ھەر بار.

ھامان بۇ كۈلكىنىڭ بائىسىن بىلمەي زارۇ - ھەيرانمەن،
سەنمىنىڭ كۈلكىسىنىڭ تەكتىدە بىلمەيمەن نېمە سىر بار؟!

ساڭا جېنىم پىدا قىلغانلىقىمنى بىلگىنىڭدىنمۇ؟!
ۋە ياكى سەنمۇ سەيت بولغانلىقىڭغا بولدۇڭمۇ ئىقرار؟!

«تەسەللايىن مۇھەببەت» دەپ ياكى كۆزۈڭگە ئىلمامسەن؟!
بۇنىڭدەك مۇرۇۋۋەتسىز پىكىر سەندە بولمىسۇن زىنھار.

سېنىڭ تۇرغان يېرىڭ يادىمغا يەتسە ھەر زامان ئەي گۈل،
بېرىپ سۆيمەي تۇرالمايمەن ئەگەر تۇن بولسا ھەم بىدار.

ئىگارىم خاكپايى دەپ كۆزۈمگە تۈتىيا قىلدىم،
بويۇم يادەك ئىگىلدى پۈرقىتىڭدىن جان بولۇپ بىمار.

ساڭا ئاشىپتە بولدۇم، بىر كۆرۈپ ئەقىلدىن ھەم ئازدىم،
مۇھەببەتتىن خەۋەرسىزلەر «سارالڭ!» دەپ ئېيتمىدى بىكار.

گۈمانسىز مەست بولۇر غەرق خىزىر كۆرسە جامالىڭنى،
ھاسا، جەندە، كۈلاھ، تەسۋىيىنى تاشلاپ ئەيلىگەي ئىنكار.

سېنى كۆرسە زىلەيخا ھەم چىقالماس پەردىدىن زىنھار،
جامالىڭنى بىر كۆرۈپ قالسا يۈسۈپمۇ بولۇر بىزار.

پەرىشتە كۆڭلىگە تەسكىن بېرەلمەس ئاي يۈزۈڭنى بىر كۆرسە،
سېنىڭ يادىڭدا چول جەننەت تەجرى تەھتىۋل ئەنھار①.

مۇھەببەتنى قازانماق موللىسى مەخسۇس ساڭا پۈتكەن،
شۇڭا روزى ئەزەلدىن مەن مۇھەببەت بىرلە ھەم ئەسرار.

بۇ يولدا خارى زار بولماق ماڭا بەلكى سائادەتتۇر،
ئىشقى ئەسىرىدىن رەنجى - مۇشەققەت چەكمىگەن كىم بار؟!

جەھەننەم ئاتىشى تاللاپ پەقەت ئاسىنى كۆيدۈرمىش،
مۇھەببەت ئۇچقۇنى ئالدىدا ئوخشاش ئاسى بىلەن ئەبرار.

باھار ۋاقتىدا سارغايغان چىرايىمدىن ئەجەبلەنمە،
تىۋىپ ئالدىدا زەپىرانىڭ سىرىقلىقىدىن باھاسى بار.

---

① تەجرى تەھتىۋل ئەنھار — بىر تېگىدىكى دەريا - مۇ.

كامان بولدى ئەلىپ قەددىم تولا ئويلاپ ئىگارىمنى،
ساڭا ھەم ئىشىنىمەن ھەردەم سەنمۇ ئىشتىياقى بار.

1955ـ يىل ئاپرىل، ئۈرۈمچى

چىقسام ناگاھ ئىشىككە

چىقسام ناگاھ ئىشىككە،
كۆرۈندى بىر جانان قىز،
كۆزلىرى گۆھەر يەڭلىغ،
يۈزى ماھى تابان قىز.

تىكىلىپ قاراپ قالدىم،
بىر نەپەس ئارام ئالدىم،
جىلۋە بىرلەن كۆز تاشلاپ،
قىلىپ كەلدى جەۋلان قىز.

ھا ... ھا ... قىلىپ ئۇن چىقتى،
ئىككى ياقتىن كۈن چىقتى،
قاشلىرى قەلەم ئوخشاش،
سۈمبۈل چېچى رەيھان قىز.

يېتىپ كەلدى بىر پەستە،
«ياخشىمۇسىز؟!» دېدى تەستە،
سۆزلىيەلمەي قېتىپ قالدىم،
بولدى ماڭا ھەيران قىز.

لېۋىدە تەبەسسۇم بار،
كۆڭلىدە تەرەھھۇم بار،

ئەما كۆزى قىمايدۇ،
قىلدى مېنى ۋەيران قىز.

ئۆتۈڭراق كۈلۈپ قويدى،
كۆڭ قىرىن سېلىپ قويدى،
مۇردا تەنگە جان بېرىپ،
قىلدى خەيرى - ئېھسان قىز.

كۆكرىكىدىن ئوت چىقتى،
ماڭا تەگدى دۈت چىقتى،
ئىشىق ئوتۇڭدا ئورتىنىپ،
يۈرەك بولدى بەريان قىز.

«مۇھەببەت» دەپ تۇغۇلدۇم،
پىراقىڭدا بوغۇلدۇم،
كىبرى بىلەن پەرۋاسىز،
يۈردۈڭ خۇلقى شەيتان قىز.

نە بولغاي بېقىپ كۈلسەڭ،
ئىشقى شارابىن سۇنساڭ،
ئىلكىڭدىن ئېلىپ ئىچسەم،
يۈرىكىمگە دەرمان قىز.

ئەي لەۋزى قىزىل ياقۇت،
قىلمىغىن مېنى نابۇت،
سەن ئۇچۇن تۇغۇلغانمەن،
ئىشىق ئەھلىگە سۇلتان قىز.

يۈزلىرى قىزىلگۈلدەك،
مېنى قىلدى بۈلبۈلدەك،
قۇلىقىدا نە سىر بار؟!
ئاڭلىمايدۇ نالان قىز.

لەيلى سەنۇ - مەجنۇنمەن،
جامالىڭغا مەپتۇنمەن،
ھىجرىڭدا ئېلىپ جاننى،
قىلماسسەنمۇ پۇشمان قىز.

تاھىر بىلەن زۆھرادەك،
ۋامۇق بىلەن ھۈزرادەك،
جېنىمنى پىغان بىلەن،
قىلاي ئەمدى قۇربان قىز.

قېشىڭنى قىلىپ مېھراپ،
باش قويايي ساڭا يىغلاپ،
«تەلۈە!» دەپ نەزەر سالمايي،
كېتەرسەنمۇ خەندان قىز.

ھىجرىڭ بىلەن داغلاندىم،
زۇلپۇڭ بىلەن باغلاندىم،
ئەقلىمنى ئېلىپ قاچتىڭ،
كۆڭلۈم ئىچرە پىنھان قىز.

قامىتىڭ ئەجەپ زىبا،
كۆيمىگەن ساڭا كىم با؟!
ھەممىسى لېكىن مەندەك،
بولمىغاندۇ سەرسان قىز.

سىڭمەيدۇ يېگەن ئېشىم،
يوق ئۆيدە سۆيۈكدېشىم،
كۈندۈز غەمدە تۈن بىدار،
شەھلا كۆزى چولپان قىز.

لېۋىڭنى دېسەم نەشپۈت،
كۆڭلىكىڭ ئىكەن مەشۇت،
ئەۋرىشىم بويۇڭغا مەن،
چىرمىشىپ تىلەي جان قىز.

ئۆمرۈم زارۇ - گىرياندىن،
كېچەي مەن ئېزىز جاندىن،
يادلايمەن گۈل ئۈزارىڭنى،
مەن كېتەي باياۋان قىز.

دۇنيانى قىلىپ روشەن،
چۆللەرنى ياساپ گۈلشەن،
سەن كەبى بۇ ئالەمگە،
كەلمەس ھۇرۇ - غىلمان قىز.

چۈشۈڭمۇ بۇزۇلغاندۇر،
يۈرىكىڭمۇ تۇيغاندۇر،
مەقسىتىڭ نېمە زادى؟!
باقمايسەن خىرامان قىز.

ساقلىمىنى «چال!» دېسەڭ،
«تۇرجايىڭدا قال!» دېسەڭ،
بويايمەن گىرىم بىلەن،
بولىدۇ سىيادان قىز.

سەسكەنسەڭ ساقالىمدىن،
پىرگەنسەڭ خىيالىمدىن،
غىردايمەن مىنۇت ئۆتمەي،
چارسى بەك ئاسان قىز.

يىگىتلىك تالاشمايمەن،
ياشلاردىن قېلىشمايمەن،
يېشىمدىن سوئال سورىماي،
باق ھالىمغا نادان قىز.

جان ـ تەندىن ساڭا كۆيدۈم،
چىن دىلدىن سېنى سۆيدۈم،
ئەمدى كۆڭۈل بەرمەيمەن،
كەلسە باشقا چەندان قىز.

ئوقۇپ كۆرسەڭ خېتىمنى،
نىمشېھىت دەر ئېتىمنى،
يىغلاتما مەن يېتىمنى!
مەنمۇ بۇندا مېھمان قىز.

1955ـ يىل ئاپرېل، ئۈرۈمچى

بەخت تويى

ئورنىغاچقا ژەتنىمدە ھەققانىيەت،
بولدى ئۆلكەم رايونلۇق مۇختارىيەت.

ئەركىنلىكتە، تەڭ تۇرمۇشتا ياشاش ئۈچۈن،
كومپارتىيە بەردى بىزگە ئىمكانىيەت.

جانۇ ـ جانىمىز، شەرەپ ـ شانىمىز،
پارتىيە بىزنىڭ قەدىردانىمىز.

نۇرلۇق قىزىل بايراق بۇگۈن قولىمىزدا،
يول كۆرسەتكۈچ مايماق باردۇر يولىمىزدا.

ھەممە مىللەت بىرلىكتە ئەمگەك قىلىمىز،
گۈل ـ چېچەكلەر ئۈندى ئوڭ ھەم سولىمىزدا.

ئالغا باسىمىز، تاغلار ئاشىمىز،
ساناقسىز تەلەشكەن دۆلەت قۇرىمىز.

پولات ئوخشاش چىڭماقتا ئىتتىپاقىمىز،
كۈندەك يورۇق، پارلاق بىزنىڭ ئىقبالىمىز.

بىر نىيەتتە ئەركىن چامداپ قول تۇتۇشۇپ،
چىن باغلاندى ھەممىمىزنىڭ ئىشتىياقىمىز.

ھۆر ھایاتىمىز، سائادەتىمىز،
يېڭى تۈس ئالدى قىياپىتىمىز.

يۈرۈڭ دوستلار قىزىتايلى بەخت تويىنى،
قول تۇتۇشۇپ بىردەك ئېيتىپ دوستلۇق كۈيىنى.

گۈللىتەيلى چېلىش بىلەن ھەممىمىز بىردەك،
پارتىيىنىڭ ئىجاد ئەتكەن ھۆرلۈك يولىنى.

ئالغا باسىمىز - تاغلار ئاشىمىز.....
كۈتكەن پەللىگە چوقۇم يېتىمىز.....

1955 - يىل سېنتەبر، ئۈرۈمچى

ئالدىدا

رۇخسەت ئەيلەڭلەر بۇگۈن سۆزلەشكە مەيدان ئالدىدا،
ئېيتايىن كۆڭلۈمدىكى سىرىمنى ژۈرۈدان ئالدىدا،
بۇلبۇلى شەيدا كەبى باغ ئىچرە رەيھان ئالدىدا،
تەنگە جان سىغماس خۇشالمەن خۇددى بوستان ئالدىدا،
ياش يىگىتنىڭ كۆڭلى ئوخشاش يارى - جانان ئالدىدا.

سۆز بېشىدا داھىمىز ماۋجۇشىغا ھۇرمەت تىلەي،
كوممۇنىستىك پارتىيە مىڭ - مىڭ ياشا دەپ ئۈرگىلەي،
ئىشچى - دېھقان بىرلىكىنى جاندىنمۇ ئارتۇق بىلەي،
دۈشمىنىم قان يىغلىسۇن، خەلقىم بىلەن داۋىم كۈلەي،
ئاتىمىز، ئۈستازىمىز داھى قەدىردان ئالدىدا.

نەچچە يۈز يىلدىن بۇ ئۆلكەم باغرىنى زۇلمەت قاپلىغان،
زومىگەرلەر ھەر قەدەمدە دېھقانغا تۆھمەت چاپلىغان،
قاپقاراڭغۇ زەي - سىبىسق زىندانىدا جانىنى ساقلىغان،
نەگە بارسا جان سىقىلغان بىردەم ئامانلىق تاپمىغان،
قانچە «سادىر»، «نوزۇگۈم»لار بولدى قۇربان ئالدىدا.

بوغسىمۇ مۇدھىش زۇلۇم ھېچ توختىماي ئۆستى تىلەك،
«ئاھ!... يورۇق تاڭ قايدا؟!» دەپ قان كەچتى ھەر كۈچلۈك بىلەك،
نەچچە «قاينام ئۆركىشى» ئالدى قەلەم ئوتلۇق يۈرەك،
قان ئىچىپ زار قاخشىتىپ كەلگەن ئىدى زالىم پەلەك،
كەتتى زۇلمەت، كەلدى ئازاد كۈن بۇ ئىمكان ئالدىدا.

خەلقىمىزنىڭ ئاھۇ - زارى ئەرشتىن ئۆتكەن ئىدى،
كاج پەلەكنىڭ «تەقدىرى» ماڭلايغا نەق پۈتكەن ئىدى،
كۆڭلىدە خەلقىم تىلەكنى دائىما كۈتكەن ئىدى،
تەندە ھەم كۆزلەردە ھەم غەزەپ ئوتى يانغان ئىدى،
«ئاقئۆەت راھەت كېلۈر» دەپ، بىزگە ئىنسان ئالدىدا.

قانچە مەردلەرنى زۇلۇم ئاتىسىدىن ئايرىغان،
قانچە بۇلبۇللار مازاردا «سۆيگۈنۈم» دەپ سايرىغان،
غۇنچىدەك نازۇك بەدەنلەرنى شېخىدىن قايرىغان،
يوق ئىدى ۋىژدانى بارلاردىن بىرەرسى يايرىغان،
خارلىنىپ يانقان ئەزىز تەنلەر گۈرۈستان ئالدىدا.

ئېيتىۋەرسەم تۈگىمەيدۇ زۇلۇمنىڭ مىڭدىن بىرى،
بېشى ئاق ئېيىق ئىدى، ئون ئىككى ياش قىزنىڭ ئېرى،
ھۆكۈمران ئەجدەر ئىدى، جانلاردىن ئۆتكەن نەشتىرى،
شۇم ھوقۇش ئىلكىدە بولغان قىز - ئوغۇلنىڭ تەقدىرى،
مۇرددىن ئالۋاڭ تىلەپ قويمايتتى زىندان ئالدىدا.

شۇنداق ئۆتمۈش بېشىمىزدا ئىدى خۇددى سايەدەك،
ئويلىغان ھەر كۈننى يىرتقۇچلار مۇقەددەس ئايەدەك،
شۇم زامان ئەلنى شورايتتى خۇددى ھايۋان مايەدەك،
«ئاھۇ - زارنى» ئاڭلار ئىدى خۇددى بىر «ناي - نايى» دەك،
شۇندا ئازادلىقتىن خەۋەر كەلدى گۈلىستان ئالدىدا.

كۈن چىقىشتىن كۈن چىقىپتۇ: «بارىكاللا!...» دېدى ئەل،
كوممۇنىستلار خەلقنى ئازاد قىلغىلى باغلاپتۇ بەل،
بولدى ئارمان - ئازرۇيىمىز پارتىيە يولىدا ھەل،
ئۇستىمىزدىن كۆتۈرىلدى چىقىراپ تۇرغان ئەجەل،
كۈن ئۆزى نۇرىنى چاچتى بىزگە ئاسمان ئالدىدا.

پارتىيەمىز بىزنى ئازاد قىلدى زۇلمەت ئىلكىدىن،
قوينى قويچى ئاسرىغاندەك بۆرى بىلەن تۇلكىدىن،
ئىشچى ـ دېھقان بولدى ئازاد فېئودالالار مۇلكىدىن،
قىز ـ ئوغۇللار توختىيالماس شادۇ ـ خۇرام كۆلكىدىن،
كۆز يېشى قىلماس ئېلىم ئەمدى زىمىستان ئالدىدا.

قىلدى ئۆلكەمدە زۇلۇمنى يەرگە يەكسان پارتىيە،
سۈنى باشلاپ چۆلنى قىلدى باغۇ ـ بوستان پارتىيە،
ھەر قەيەرگە بارسا قىلدى گۈل ـ گۈلىستان پارتىيە،
سايرىسا بۈلبۈل ساداسى بولدى داستان پارتىيە،
ھەممە ئىمكان بولدى تەييار ئىشچى ـ دېھقان ئالدىدا.

تۇغمەيدۇ تەرىپىڭنى قانچە يازسام پارتىيە،
دىل كۆلەر شەنىڭگە مەن سازىمنى چالسام پارتىيە،
ئارزۇيۇم دۇشمىنىڭنىڭ گۆرىنى قازسام پارتىيە،
قەدىرلىك بولغاي سۆزۈم ئىنۇانغا يازسام پارتىيە،
خەلقى ئالەم خۇش سۆيەر نامىڭنى داستان ئالدىدا.

بىز ئىدۇق ئەسىر بويى پەننى بىلمىدىن بىخەۋەر،
نەچچە يىللار ئوقۇساق بىلگىنىمىز «پەش، زىرۇ ـ زىۋەر»،
پارتىيەمىز قايسى چاغ تاپتى ئۆلكەمدە زەپەر،
بەس، شۇ كۈندىن بېرى بولدۇق مەكتەپ بىلەن مۆتىۋەر،
شۇ سەۋەبتىن پارتىيىنى سۆيىمىز جان ئالدىدا.

ئەل قاتارى تەڭ ھوقۇقلۇق بولدى ئەمدى خەلقىمىز،
ھەممە مىللەت تەڭ باراۋەر ئىتتىپاق ساپ قەلبىمىز،
كەمىستىشلەر يوقۇلۇپ پۈتتى ئاداۋەت غەلۋىمىز،
تارتىمىز تاناۋىنى چىقسا ئارادىن تەلۋىمىز،
تىلىمەيمىز «ئاھ!» ئۇرۇپ شەپقەتنى گۈلخان ئالدىدا.

ئالته يىلدىن بېرى بەردى بىزگە تۈرلۈك تەربىيە،
ھەممىنى ئەركىن ياشاتتى خەلق ئازادلىق ئارمىيە،
شۇ سەۋەبتىن «ياشا!...» دەيمىز كوممۇنىستىك پارتىيە،
«كۆپ ياشا!...» دەپ يەنە ئېيتاي كوممۇنىستىك پارتىيە،
ئەمدى باش قويماس ئېلىم ھەرگىزمۇ شەيتان ئالدىدا.

«ئۆلكىمىز مۇختارىيەت!» دەپ باشلىۋەتتۇق يېڭى توي،
پارتىيىدىن كەلدى بىزگە بۇ شەرەپلىك ئابروي،
كۈتۈرىلدى شادۇ ـ خۇراملىقتىن پەلەككە ھاي ـ ھۇي،
ئەل ئامان، ئازاد زامان، كۈلدى ژەتەن بولغاندا توي،
كۆپ ئاش ئالغان دېھقان ئوخشاش كۈزدە خامان ئالدىدا.

بەختىياردۇر ئۆلكىمىزنىڭ ھەمدە پارلاق كەلگۈسى،
سوتسىيالىزمغا بارماقنىڭ بۇ ئاساسىي بەلگىسى،
شانۇ ـ شەۋكەت، بەخت ـ سائادەت ئەلئارا تەڭشەلگۈسى،
ئەلگە راھەت ھەم سائادەت ئۆلكىدە تىكلەنگۈسى،
تۈرمىغاي خەلقىم گادايدەك تەلمۈرۈپ نان ئالدىدا.

يەڭگىل بولار بەس شۇ چاغدا بىزنىڭ ھەممە ئىشىمىز،
ئىشلىسەك بىردەك ئۆتەر ھېچ قايغۇسىز ياز ـ قىشىمىز،
ئاتنى تاغقا، گۈلنى باغقا، قوشقا تۆمۈرنى قوشىمىز،
ژاقىتنى ئاسراپ كۆك يۈزىدە قۇشقا ئوخشاش ئۇچىمىز،
قولدا بەش يىللىق پىلان ھۈججەت ئېرۇر سان ئالدىدا.

تانا تارتىپ قاتنىغاي تېزدىن تۆمۈر يولدا تۆمۈر،
راھەتتى ـ ئاسايىشتا ئۆتكەي ياشىنىغان بىزنىڭ ئۆمۈر،
كېمەيمەس ئۈستۈڭدە تون، ئامباردا ئۇن، خاڭدا كۆمۈر،

بەختسىز، ئىقبالسىزغا بولدى قانۇن جان تومۇر،
خىزرى تەبئىسمگە مۇناسىپ ئايى ھايۇان① ئالدىدا.

باسسىز ئالغان قەدەملەپ پارتىيىنىڭ ئىزىدىن،
ئالسىز كۆپلەپ ھوسۇل شۇندا ھەر بىر يېزىدىن،
سۆيۈنەر بوۋاي، مومايلار ئوغلىدىن ھەم قىزىدىن،
كەتكۈسى غەملىك ئالامەت ھەممە ئادەم يۈزىدىن،
بويغا يەتكەن قىزغا ئوخشاش ئۆيدە مېھمان ئالدىدا.

بۇ پاراغەتلىك ھاياتنۇر پارتىيىنىڭ شەپقىتى،
بىزنى ھۇرلۇككە چىقارغان ئارمىيىنىڭ ھىممىتى،
ئارزۇلارنى قىلۇر ھەل ئىشچى ـ دېھقان غەيرىتى،
ئەل ئارا ئاشماقتا ھەردەم خەلقىمىزنىڭ ھۇرمىتى،
نەمشېھىت ئېيتتى غەزەل، ئۇشبۇ مەيدان ئالدىدا.

1955ـ يىل ئۆكتەبر، ئۈرۈمچى

① ئايى ھايۇان — ھاياتلىق سۈيى ـ ئايى ھايات

مۇھەببەت ئىپادىسى

دىلىمنى بىر كۆرەي، دەپ،
مەن ناتىۋانۇ - خەستە،
بىلمەي ئېتىن سوراقلاپ،
يۈردۇم بازارۇ - رەستە.

گۈلشەن ئىچىدە ناگاھ،
بۇلبۇلنى قىلىپ ئاگاھ،
گۈل ئاشىقى ئىگەر سەن،
سەۋىتكىنى قىل ئاھىستە.

مەھكۇمى ئەمرى بولدۇم،
گويا كى قەبرى بولدۇم،
جان تەنگە سىغمىدى ھېچ،
بۇلبۇل كەبى قەپەستە.

مەن نەۋ باھار چېغىمدا،
غۇنچە ئىدىم بېغىمدا،
ھەيرانۇ - زار پەرىلەر،
ماراپ مېنى ھەۋەستە.

مەن خۇددى گاس كىشىدەك،
نالە ئۇلار ئىشىدەك،

مەغرۇر لاچىنغا ئوخشاش،
بولماس ئىدىم شىكەستە.

باققاندا ئۆتمۈشۈمگە،
گاھى كىرەر چۈشۈمگە،
رەھىمسىزلىك سازاسى،
مىڭ توۋا ھەر نەپەستە.

كىبرىلە غەمزە قىلسام،
قاش بىلەن رەمزە قىلسام،
نازۇ ـ كەرەشمەلىكلەر،
گۈللەر سۈنارىدى دەستە.

زۇلپى قاراڭغۇ تۈندەك،
مەڭزى گويياكى كۈندەك،
ئول چاچ قاراسى قۇندۇز،
ياقۇت لېۋى جىنەستە.

قىيغاچ قېشى يېڭى ئاي،
مەن كىم بېرىپ يېلىنماي،
مەجنۇن كەبى يۈگۈرسەم،
چۆل دەشتتە، دۆڭ ۋە پەستە.

يىغلايمەن ھېچ يېتەلمەي،
ياكى يىراق كېتەلمەي،
ئەمدى تۆگە باقايمەن،
مەشرەپ بولۇپ تېكەستە.

مۇمكىنمىدۇر ۋىسالىڭ؟ !
يە ياشقىمۇ خىيالىڭ؟ !
رەت قىلما نىمشىھىتنى،
تاپتى بۇ يولنى تەستە.

1955ـ يىل دېكابر، ياي

سېغىندىم

سېغىندىممەن، سېغىندىممەن، سېغىندىم،
ۋەتەن سېنى تەشنا بولۇپ، سېغىندىم،
مېھرىڭ تولغان يۈرىكىمدە سېغىندىم،
دولقۇنلىغان كۆكرىكىمدە سېغىندىم.

ئۆلسەم تېنىم قۇچىقىڭدىن جاي ئالسۇن!...
پاك ۋەتىنىم روھىم سەندە شادلانسۇن!...
شۇنىڭ ئۈچۈن، تېزرەك ساڭا يەتسەم دەپ،
تۆت كۆز بىلەن كېچە ـ كۈندۈز سېغىندىم.

بۈكەمگىچە ئايرىلمىغاچ سېنىڭدىن،
لەززەتلىنىپ شېرىن ـ شېرىنلىرىڭدىن.
يولغا چىققاچ قەدرىڭ ئۆتتى جېنىمدىن،
تۈپرىقىڭنى كۆزگە سۈرتەي سېغىندىم.

«ھەج» سەپىرى چۈشكەچ مېنىڭ دىلىمغا،
قاراپ بېقىپ مەيۈسلەندىم پۈلۈمغا،
كومپارتىيە كېپىل بولدى يولۇمغا،
بۈلۈت ئۈزرە ئۈچقۇنمدا سېغىندىم.

ئەل قاتارى بەش مىللەتنىڭ ئىچىدە،
ئالتىنچى ئاي ئايغىدا بېيجىڭدە،

ئونتۇز يەتتە كىشى بىرلىك سېپىدە،
ھەجگە قاراپ يۈرگىنىمدە سېغىندىم.

بىزنىڭ يۈرۈش يەردە ئەمەس بۇلۇتتا،
نەچچە مىڭ گەز يول باسىمىز مىنۇتتا،
بۇيۇك ۋەتەن سەن ئېزىزلاپ ئۇزاتقان،
چاغلىرىڭنى ئەسلىگەندە سېغىندىم.

سەندىن چىقىپ رانگون دېگەن شەھەردە،
مېھمان بولۇپ تۆت كۈن تۇردۇق ئۇ يەردە،
كۆتۈپ ئالدى قېرىنداش ئەل بېرمىلىق،
دوست ئەللەرنى كۆرگىنىمدە سېغىندىم.

خۇش ئېيتىشىپ ئۇزۇتۇشتى بېرمىلىق،
بىز بارار يەر تاغ بايا‌ۋان خورمىلىق،
بىز كەتسەكمۇ كۆڭۈل قالدى سەن بىلەن،
بەك ئۆتۈلدى قەدىرلىك ۋەتەن سېغىندىم.

ئۇندىن چىقىپ مىڭ گەز ھاۋا ئۇستىدە،
ئۇچاقتىمىز بەيتۇلھەرەم قەستىدە،
يېتىپ كەلدۇق كالكۇتتىغا كەچقۇرۇن،
ھاۋا بويۇك كەلتۈرگەندە سېغىندىم.

تالك مەزگىلى ئۇچتۇق يەنە ئەرتىلەپ،
ئامراق بالالك بىزلەر ساڭا ئەركىلەپ،
تۆت سائەتتە يېتىپ كەلدۇق بومبايغا،
بۇندا ۋەتەن يەنە سېنى سېغىندىم.

بومباي ئىكەن دېگىز بويى چوڭ شەھەر،
ياشايدىكەن نەچچە يۈز مىڭ ئايال ـ ئەر،
بوتا كۆزلۈك بىر نەچچە مىڭ «راجى»نى،
«سەرگەردان»نى كۆرگىنىمدە سېغىندىم.

ياش غۇنچىلار كۆزلىرىدۇر خۇمالىق،
خۇش پېئىللىك، چىرايى خۇش نۇمالىق،
چېكسىسىدە «بەخت مېڭى» تۇمالىق،
نەجان كۆردۈم ۋەتەن سېنى سېغىندىم.

رەستىلەردە قەۋەت ـ قەۋەت بىنالار،
بىر ـ بىرىگە رىقابەتلىك مۇنارلار،
نان ئۈچۈن كۈرەشلەرنى كۆرگەندە،
مول ھوسۇللۇق ۋەتىنىمنى سېغىندىم.

تۆت كۈن تۇرۇپ كەتتۇق بومباي ئەلۋىدا،
سەككىز سائەت قەدەر ئۇچتۇق ھاۋادا،
بەھرەيندە بىز ئېھرام باغلىغاندا،
مېھرىبانىم ۋەتىنىمنى سېغىندىم.

سائەت تۇرۇپ يەنە ئۇچتۇق ھاۋاغا،
«لەببەيك!» دەپ ھاۋا ئۇزرە ناۋاغا،
يېتىپ كەلدۇق چۈشتىن كېيىن جەددىگە،
قاقاس چۆلنى كۆرگىنىمدە سېغىندىم.

بىر كۈن تۇرۇپ بەيتۇللاغا جۆنىدۇق،
شۇ كېچىسى تاۋاپ بىلەن تۇنىدۇق،
ساپا، مەرۋە، سەيلىلەرنى تۈگىتىپ،
چىققىنىمدا جان ۋەتەننى سېغىندىم.

زىيارەتكە كىرىپ تۇردۇق پات - پات،
سەككىز كۈندىن كېيىن كەلدى ئەرپات،
تۆت كۈن تۇرۇپ ئەرپات ھەم مىنادا،
شەيتانغا تاش ئاتقىنىمدا سېغىندىم.

«دىلىل شاھ» نىڭ قوبۇلىغا ئەكىردى،
پادىشاھ كېيىن زىيارەتكە قىمچىقىردى،
ماۋزېدۇڭنى «ئامانمۇ؟!» دەپ سورىغاندا،
ئېخ ۋەتىنىم قايتا سېغىندىم.

پادىشاھنىڭ سارىيىدا ئولتۇرۇپ،
ئويلاپ كۆردۈم يۇرۇكىمنى تىندۇرۇپ،
بۇ شەرەپنىڭ كىمگە مەنسۇپلىكىنى،
بايقىغاندا ۋەتەن سېغىندىم.

بەيتۇللاغا تەكلىپ قىلدى پادىشاھ،
تاۋاپ قىلدۇق بەيتۇللانى كەڭتاشا،
ئەسكەر توسۇپ كەلتۈرمىدى باشقىنى،
شۆھرەت تاپقان ۋەتەن سېغىندىم.

«ھەجرىلئەسۋەت» تاشىنى بۇسە قىلىشقا،
پۇرسەت بولماي كەلگەن ئىدى بۇ ئىشقا،
ۋەتەن نامىڭ بىلەن ئىمكان تېپىلدى،
ئانا يۇرتۇم يەنە سېغىندىم.

بەيتۇللانى يۇيۇش ئۈچۈن شاھ كىردى،
بىزدىن بۇرھان شەھىدىنى ئەكىردى،
بۇ ئىش نېسىپ بولمايدىكەن چەت ئەلگە،
بىزگە بولدى ھۇرمىتىڭدىن سېغىندىم.

بۇنىڭ بىلەن بىزنى ئەلگە تونۇتتى،
دوستلار خۇشال دۇشمەنلىرىڭ قان يۇتتى،
كۇن نۇرىنى توسۇش مۇمكىن ئەمەسكەن ...
پارلاق نۇرۇڭ ئەسلىگەندە سېغىنىدىم.

ئۇ، پادىشاھ قىلدى سوۋۇغا ـ يادىكار،
بىردىن سائەت، تاج، رومال، تونمۇ بار،
بىزگە ئەمەس ۋەتەن سېنىڭ شەرىپىڭ،
قوبۇل قىلىپ ئالغىنىمدا سېغىنىدىم.

مەدىنىگە باردۇق يەنە كۆك بىلەن،
يەر تاناۋىن تارتقان كەبى توك بىلەن،
زىيارەتنى ئادا قىلىپ قايتقاندا،
باغۇ ـ بوستان تاغلىرىڭنى سېغىنىدىم.

ۋەتەن ھېسسى ھەممە ئادەم دىلىدا،
ئەمدى مەككە ـ مەدىنىگە ئەلۋىدا،
خەيرىلىشىپ مەن ئۇ يەردىن قايتقاندا،
ئېزىز ۋەتەن جانانىمنى سېغىنىدىم.

ئاۋغۇستقا بىر بولغان كۇنى قوزغالدۇق،
توري سىنا تەرەپكە بىز يول ئالدۇق،
ھاۋا ئۇزرە تۆت سائەتلەپ يول يۇرۇپ،
ۋادى ئەيمەن چۆشكىنىمدە سېغىنىدىم.

تۇرارکەنمىز بۇندا ئۇچ كۇن ئادەتتە،
كېتەركەنمىز يەتمىش ئىككى سائەتتە،
توري سىنا تۇرى ئىچىدە تۇرغاندا،
ئازاد ـ ئەركىن ۋەتىنىمنى سېغىنىدىم.

بۇندىن يۇرۇپ قاھىرىگە بارارمەن،
سېغىنغانىنى يەنە شۇندىن يازارمەن،
پەرزەنتىڭنىڭ بويىن شۇندىن ئالارسەن،
تۇرلۇك تۇمەن گۈللىرىڭنى سېغىندىم.

نىمشېھىتىنىڭ سېغىنىشلىق سالامى،
سېغىنغاندىن باشقا يوقتۇر كالامى،
قىزىلگۈلگە بۇلبۇل شەيدا بولغاندەك،
سەن گۈلىستان ۋەتىنىمنى سېغىندىم.

1956 ـ يىل، ئاۋغۇست،
گەرەبستان — تورى سىنا.

ئۇچرىشىش

كېتىپ بېرىپ بازاردا،
كۆزۈم چۈشتى بىر ئىزغا،
ئىزى ماڭا نە كېرەك،
پەرىزاتتەك بىر قىزغا.

قىزمۇ شۇنداق بولامدۇ؟!
ئاينى ئايال تۇغامدۇ؟!
كۆڭلۈم بېرىپ باغلاندى،
سۈمبۈل چېچى قۇندۇزغا.

ئىختىيارسىز قىلدىم سۆز:
— ماڭا قارالا غۇرۇلاي كۆز!...
قىيا بېقىپ بىر كۈلۈپ،
شەرەت قىلدى ئېتىزغا.

لېۋى ئاچتى غۇنچىنى،
قاتار تىزغان ئۇنچىنى،
جادۇ كىرپىك يارالقان،
بادام قاپاق مېغىزغا.

— دېھقان قىزى مەن!... ـ دېدى،
— ئىشلەپ يەيمەن قەن!... ـ دېدى،

قاراپ قالدىم لال بولۇپ،
قەن چاينىغان ئېغىزغا.

— كۆيگەن بولساڭ كەل! ... ـ دېدى،
— قولغا كەتمەن ئال! ... ـ دېدى،
— سۇ باشلاپ بىز چۆللەرنى،
ئايلاندۇرايلى، دېگىزغا.

ئانار پىشار گۈلباغدا،
تويمۇ بولار شۇ چاغدا،
تويىنى كۆمۈپ تاشلايمىز،
ئالما، ئۈزۈم، مېغىزغا! ...

ئەخلاقىغا خۇش كەلدىم،
جاۋابىغا بوش كەلدىم،
ئۆگەنگەچكە ئىشلىمەي،
شورپا، كاۋاپ، قېيمىزغا.

ھالىم كۆرگەچ بوشىشىپ،
كېتىپ قالدى خوشلىشىپ،
قاراپ قالدىم ئارقىدىن،
يىپەك كۆينەك قىرمىزغا①.

شەرەت بىلەن سۆزلەشتۇق،
مەقسەتنىمۇ كۆزلەشتۇق،
ھەيران بولدى كۆرگەنلەر،
بۇ ئىككى شوخ تىلسىزغا.

① قىرمىز — گۈزەل

پەرۋەردىسى ياساشتا،
ئايدىن ئۆتتى تالاشتا،
شەرىتىم يول بەرسە،
قۇل بولسام بىتىمىزغا①.

نىمشىھىتىنىڭ تىلىكى،
چاك بولسىمۇ يۈرىكى،
بېشىم قويۇپ ياتسامەن،
قىز ئورىغان ئېڭىزغا.

1956ـ يىل سېنتەبر، بېيجىڭ

① بىتىمىز — تەمى ئېغىزدىن كەتمەيدىغان تاتلىق.

ئۇنتۇلماس كۈن

يىگىرمە ئىككە ئىدى دېكابىر، كەچ سائەتكە تۆت ئەردى،
سەندم يۈزىنى كۆرۈشكە خۇش ئىلھام خەۋەر بەردى،
ئۇچۇپ بارىمۇ تېزلىكتە، خەۋىرىنتاڭدا يەر بەردى،
كۆڭۈل بۈدەم مۇقەددەس بۇ ساراي ئىچىرە مېھماندۇر.

كۈلۈپ چىقتى، بۈيۈك داھى باھارنىڭ ئاپتاۋىدەك،
يۈزى نۇرلۇق، ئۆزى خۇشخۇي، چىشى دۇررى لۇئابىدەك①،
قارا كۆزلۈك، قەلەم قاشلىق يۈزى گۈلگۈن گولابىدەك،
«ياشا! داھى...» دېگەن سۆزلەر يۈرەكتىن بەلكى ژولقاندۇر.

كېلىشكەن قامىتىدۇر، ئورتا بويلۇق ھەممە ئەزاسى،
شىپا بەخش يۈرەكلەرگە ئوچۇق ماڭلايۇ ـ سىماسى،
كۆڭۈل مۈلكىنى بەردىم ئەي زامانىنىڭ ئەھلى داناسى،
سېنىڭ بۇ خۇش مۇلاقاتىڭ ماڭا جان ئىچرە جاناندۇر.

«ياشا!... يىللار خەلقىنىڭ بەختىچۈن، ئەي مەشئەلى دەۋران،
گۈلى رەنا ھاياتىم باغىدا مەن بۇلبۇلى خۇش خان،
يېزىپ شەنىڭگە مەدھىيە، قىلالىسام گەرچە بىر داستان،
ساڭا نىسبەت ئېتىلگەندە، ئاران بىر سۆزگە ئىنۋاندۇر.

---

① لۇئابىدەك — ئىسىل ئۇنچىدەك

خەلقنىڭ بەختىنى تەمىن ئېتىشنى كۆزدە تۇتقانسەن،
خۇسۇسىي مەنپىئەتنى ئەڭ ئاخىر ئۇنۇتقانسەن،
ئېزىلگەن مەزلۇم ئەللەرنىڭ ھوقۇقىنى تونۇتقانسەن،
شەرەپلىك بۇ مۇقەددەس يول كۆرەشچانلارغا شايانداۇر.

زۇلۇمنىڭ چاھىنى يوقاتقان غەمگۇزارىمسەن،
يۇرەك تەشنالىقىنى قاندۇرۇشتا گۈل ئۆزارىمسەن،
بېغىمنى گۈللىتىپ ئازادە قىلغان باغۋەنمسەن،
سېنى كۆرگەندە خۇددى بۇلبۇل گۈل بىلەن قېنىشقاندۇر.

سېنى كۆرگەندە كۆڭلۈم خۇشلىقىدىن داڭ قېتىپ قالدىم،
ھوزۇرۇڭغا قۇرۇق كەلگەچ، خىجالەتكە پېتىپ قالدىم،
سېنىڭ يولۇڭدا ئازادلىقىنىڭ تەمىنى تېتىپ قالدىم،
بۇ يول ھەر بىر چېلىش مەيدانلىرىدا بىزگە قالقاندۇر.

دىلىمدىن چىقمىغاي ھەرگىز سېنىڭ بۇ خۇش مۇلاقاتىڭ،
ئامان بولسۇن!... خەلق يولىدا يانا جىسىم زاتىڭ،
تېنىڭ ساغلام، غۇبارسىز بولسۇن ھەممە ئۆڭقاتىڭ،
تەلەيسىز ئاۋام خەلقنىڭ تۇرمۇشى پاراۋاندۇر.

قۇلاق سال!... ئەي بۇيۇك داھى، ھوزۇرىڭدا مېنىڭ ئەرزىم،
خەلق يولىدا ئىشلەش بولدى مېنىڭ ئۇستۇمدىكى قەرزىم،
نېچۇنكىم ئىشقا ئاشتى دىلدا بولغان ئەڭ قىيىن قەرزىم،
غېرىپلەر بەختى ئېچىلغان بۇگۈن بىر يېڭى دەۋراندۇر.

سېنى كۆرگەن كۆزۈمگە قانچە مىڭ پەخرى ئەيلىسەم ئەرزىر،
ھاياتىمدا ئۇ كۈننى ھەممە ۋاق خاتىرىلىسەم ئەرزىر،
خەلقچۇن پىداكار دەپ ئۆمۈربويى ئىشلىسەم ئەرزى،
سۆزۈم مەقبۇلىغا نامىڭ گۈلىستان ئىچرە رەيھاندۇر.

پۈتۈن جۇڭخۇا ئېلىنىڭ رەھبىرى ھەم ئاتىسىن كۆردۈم،
دېمەككىم ئالتە يۈز مىليون خەلقنىڭ داھىسىن كۆردۈم،
ئۇزۇن يىللىق تارىخى بار پايتەخت ـ ئاستانىسىن كۆردۈم،
بۇ تەسىرنىڭ سىرى دائىم كۆڭۈل ئۆيىدە مېھماندۇر.

ئۆمىدى نەمشېھىتتىنىڭ پارلاق شۇ يول بىلەن يۈرسەم،
كارابىمنى كۆرەش قاينامىلىرىدا بىللە ئۇزدۇرسەم،
پۈتۈن خەلقىم بىلەن ئۇ، سوتسىيالىستىك دەۋرنى كۆرسەم،
ئۇنىڭغا ئەگىشىبان ھەم كومۇنىزم نامايانداۇر.

1957 ـ يىل ئاپرېل، باكۇ

ئېچىلغاي گۈلۈم

يېرىم ئەسىردىن ئۆتتى ئۆمرۈم مېنىڭ،
تارتتىم هېسابسىز جاپا، جەۋرى - زۇلۇم.
رەقىب ئىلكىدە ئىدى باغىم مېنىڭ،
ئۇزاتسام ئانارغا يەتمەيتتى قولۇم.

ئاسارەت چېكىنى بۆسۈپ تارقىتىپ،
يورۇقلۇققا چىقماق ئىدى مەشغۇلۇم.
بۇلۇت ئۈستىدە مەڭگۈ نۇر چېچىپ،
كەڭتاشا هايانقا چالاي مەرغۇلۇم.

بىراق، دەۋر ئەپسىز كېلىپ،
هامان پەردىدە ئىدى ئوك هەم سولۇم.
قەپەس رۇجىكىنى چوقۇپ خەستەجان،
تارايتتىم «ئۇلۇغ تويغا!» دەپ كۆكۈلۈم.

باش ئەگمەي هاياتنىڭ ئۇ تەقدىرىگە،
ئۆچار ئىدى يۇقىرىغا شوخ بۇلبۇلۇم.
رەقىب دۇمبىقىنى چېلىپ پىرىگە،
يۇرەكنى سۇۋۇتماقچى بولدى ئۆلۇم.

لېكىن، قايتمىدىم مەن كۆرەش قوينىدىن،
چىقارماي ئۆزەۋىنىڭ قولىدىن رولۇم.

كۆرەشته چايانئى ئۇزۇپ بويىندىن،
بۆسۇپ چىقتى مەيدان ئارا دۇلدۇلۇم.

هاياتىنىڭ بۇ ئۆتمۇش كىچىك پارچىسى،
ئۆمۇر تارىخىدىن دېمەك بىر بۆلۈم.
توزۇپ پۈتتى مۇدهىش تۇمان پارچىسى،
تۇتۇپ كۆرەشچان ئەلنىڭ قولىنى قولۇم.

ئۆلۈمنىڭمۇ ئەندىشىسى ئەمدى يات،
ياشار شېئىرلاردىن قۇرۇلغان هۇلۇم.
يېزىلغان ۋاراق ئۈستىده بۇ هايات،
يېشىلگەن ئۇچۇن باشتىكى مۇشكۈلۇم.

ئۆزۇم ئورمىچى ئوغلى بولغان ئۇچۇن،
بولۇپ قالدى بۇ يەردە كەڭرەك سولۇم.
بۇرۇنقى زامان ئەمدى بولغاچ يۇچۇن،
ياشىيالماس هېسابسىغا چاشقان تولۇم.

يېمەك نەشپىمت گەر ئۆلۈپ كەتسە غەم،
ياشارسىز بىلەن مەڭگۇ تۇنقان يولۇم.
ئولۇغ كەلگۈسىنىڭ باهاردا هەم،
شېهىتنىڭ قېنىدەك ئېچىلغاي گۈلۇم.

1957 ـ يىل ماي، ئۇرۇمچى

ئالەم يولۇچىسىغا

(پەننىڭ يېڭىدىن يېڭى غەلىبىلىرىگە بېغىشلايمەن)

ئۇچماقچى بوپسەن يېقىندا ئايغا،
خۇراپاتلىقنى تۆپتىن ئاغدۇرۇپ.
پۈتۈن جاھاننى ھەيران قالدۇرۇپ،
ھاتتا چۈشكىنۇ كىرمىگەن جايغا.

تىلەيمەن ئۇتۇق يولۇڭغا زەپەر،
يېتەرسەن بەلكى چەكسىز مۇشەققەت.
قىلماقتا ساڭا يەر جاھان دىققەت،
يولۇڭ مۇبارەك بولسۇن بەختەر.

قىلدى، دەپ ئۇقتۇم پۈختا تەييارلىق،
كومموئنىست ئەلگە، ساڭا خاس سۈپەت.
غەربلىكلەرگە بۇ چوڭ مۇسىبەت،
قىلسىمۇ مىكرى، ھىلە ئەييارلىق.

غەرب مەددىاھى قان - زەھەر يۇتسۇن،
يېرىلىپ كەتسۇن دەردىتە يۇرىكى.
«قۇرۇق مازار» نىڭ نېمە كېرىكى،
ئەمدى ئۆزىنىڭ گۆرىنى كۆتسۇن.

چاچراپ كەتسۇن كۆزى ئورنىدىن،
سوۋېتنىڭ ماڭغان يولۇچىسىدىن.
ئاسمانغا مەنزىل قۇرغۇچىسىدىن،
قان ئېقىپ كەتسۇن مەيلى بۇرنىدىن.

يوق ئۇ ئەھۋالنى يېزىشقا ژاقتىم.
زەھەر يۈتسىمۇ بوغۇلۇپ مەيلى.
شورى قۇرغۇرنىڭ ئۆزىنىڭ پەيلى،
پەننىي ئېقىمدا مەنمۇ ھەم ئاقتىم.

«ھاي ـ ھاي نەگە؟!» دەپ شەيتانى لەئىن،
توسۇپمۇ باقار يولۇڭنى تېخى.
بىلىمەن ئاڭا بولماستىن سېخى،
ئۆتۈپ كېتەرسەن كەلتۇرمەي يېقىن.

دېمەك پات كۈندە ئوغاق ـ بولقۇلۇق،
سوۋېتلەر تۇغى ئايدا يەلپۇللەر.
زېمىن ـ ئاسماندا ئېچىلىپ گۈللەر،
پەن ئالىمىدە ياڭراپ ئۈتۈقلۇق.

مەقسەتكە كەلسەك سەپىرىڭ ئالدىن،
تۇتماقچى ئىدىم ساڭا گۈلدەستە،
چاۋاكلار چېلىپ قالسامۇ پەستە،
گەرچە ژاقىتلىق جاي ئالماي ئايدىن.

لېكىن ساڭا بىر مۇھىم شەرتىم بار،
يېزىپ ئالارسەن خاتىرەڭگە ساق.
يۈرەك قېتىدىن قاينار ئىشتىياق،
يەتكۈزگىن ئۇنى كۆرۈشكەندە يار.

ئاي ئىدى مېنىڭ ئوماق ئادىشىم،
كىچىكلىكىمدىن ئوينىغان بىللە.
تۆۋەن چۈشكەندەك پەللىمۇ - پەللە،
كۈلۈپ كېتەتتى ئوخشاتسام قېشىم.

ئوينىشار ئىدۇق مۆكۈ - مۆكۈلەك،
ھەر كۈن ئاخشىمى تامنىڭ تۈۋىدە.
ياتالماس ئىدى بىردەم ئۆيىدە،
توسۇپ ئالسىمۇ يۈزىن تۇمان كەك.

مۆكۈپ ئالسام مەن ئىشىك كەينىگە،
ئىزدەپ تاپالماي ھەيران بولاتتى.
كۆرۈنۈپ قويسام كۈلۈپ كېتەتتى،
يانا كېلەتتى دەرھال ئەينىگە.

گاھىدا ئۇ ھەم مۆكۈپ ئالاتتى،
بىراق يوقىنى كونىراپ قالغان.
يىرتقىتىن پاختا كۆرۈنۈپ قالغان،
شۇڭا ئۆزىچە خىجىل بولاتتى.

گاھى ئوپۇقتا يۇمۇپ كۆزىنى،
كۆرسىتەر ئىدى سۈزۈپ قېشىنى.
كۆرسەتمەس ئىدى زادى بېشىنى،
دالدىغا ئېلىپ خۇشال يۈزىنى.

(ئىمامىلەر بۇچاغ قىلاتتى دۇئا:
«ياخشىلىق كەلتۈر يېڭى مېھمان» دەپ.
«بەرىكەتنى بىزدىن تۇتما پىنھان» دەپ،
تىكشايتتىمىكىن ئۇنى كەك ھاۋا...)

ئاچچىقىمدا مەنمۇ دومسۇيۇپ،
قاراپ تويمايتتىم نەچچە كۈنگىچە.
ئاخىر چىقاتتى بولماستىن كېچە،
كۆلۈپ غىدىقلاپ كېلەتتى سۆيۈپ.

گاھى يېنىغا قىچقىرىپ مېنى،
ئۇخلاتمايتتى ئۇزۇن كېچىدە،
«كېلەلمەيدۇ!» دەپ كۆلۈپ ئىچىدە،
«قانىتىڭ بولسا ئۇچقىن» دەپ «قېنى»!

بىرلا ئەيىپى چۈشمەي قېشىمغا،
قويماتتى مېنى ئۈدىسز - مەيۈس.
گاھى نەلەردە بولاتتى مەھبۇس،
ئېتىۋار قىلماي ئاققان يېشىمغا.

بەزى چاغلاردا سۇ ئىچمەك ئۈچۈن،
كۆلنىڭ تەكتىگە چۆكۈپ ئالاتتى.
ھۆرلىقادەك ئۇ غەمگە سالاتتى،
تىترەپ كېتەتتى ئاجايىپ يۈچۈن.

مەيۈس بولاتتىم بىر ھازاغىچە،
«ئەمدى ئاسمانغا چىقماسمىكىن؟!» دەپ،
دوستىنى يەنە كۈتمەسمىكىن، دەپ،
كۆزىتەر ئىدىم ئۇنى ھارغىچە.

ھازىر چوڭ بولۇپ، قېرىپمۇ قالدىم،
ئەمما يۈرەكتە مۇھەببەت ئىزى.
مىختەك قادالغان ئايخانىڭ كۆزى،
چۈشۈمدە گاھى بېرىپمۇ قالدىم.

بۇ قېتىم ئاڭلاپ سېنىڭ سۆزۈڭنى،
چىقماققا تەييار بولغۇنۇڭ ئايغا.
ئاينىدى يەنە بۇرۇنقى قايغا،
كۆرسەم ئىكەن دەپ سېنىڭ يۈزۈڭنى.

بۇ خەۋەر بىلەن ئۆتمۈشتىكى ئوت،
يەنە قايتىدىن گۈركىرەپ ياندى.
قېرىلىققا تەن بەرمىدى تاندى،
دوستۇم بۇ ھالنى سەن ئېسىڭدە تۇت!

چىدىيالمايمەن ھېچ سۆيگۈ ئوتىغا،
يۈرەكنى ئۆرتەپ بەرمەيدۇ راھەت.
پەرۋانىدەك جان قىلالماس تاقەت،
مۇھتاج ئەمەسمەن ئۇزۇن شوتىغا.

قىلساڭ ھاۋاغا قاناتسىز پەرۋاز،
يەر ۋە ئاسماننى تىترىتىپ دىر ـ دىر.
كۆك يۈلتۈزلىرىن قالدۇرۇپ بىر ـ بىر،
گۈلدۈرماما ھەم بولۇر پايانداز.

قېرى بوۋايمۇ چاقالماس چاقماق،
ھەسرەتتە قېلىپ باسقان يولۇڭغا.
بەلكى گۈل سۈنار سۆيۈپ قولۇڭغا،
ئىلتىپات ئالماس بولماسقا ئەخماق.

قاراشقا بەلكى ۋاقتىڭمۇ بولماس،
بولغاچقا يولۇڭ مۇھىم ھەمدە تېز.
ئېسىڭگە كەلمەس مۇھەببەتلىك قىز،
چۈنكى ئىرادەڭ پولات ۋە ئالماس.

كۆك پازا① دا چاقماقتىن راۋان،
ئۇزگەندە خۇددى ساماۋى جاندەك.
ئۇز سۆيگىنىگە ماڭغان جانانەك،
توسالماس سېنى ئاسمانەك داۋان.

پايانسىز يولنى ئارتتا قالدۇرۇپ،
ئاينىك يۈزىنى كۆرگەن هامانا.
ئۇنتۇپ قالما !... ئەي بۇيۇك دانا،
ئەسلىتەي ساڭا يانا يالۋۇرۇپ.

يەتكۈزگىن مېنىك سالامىمنى هەم،
كۆيگەن يۈرەكنىك ئوتلۇق زارىنى.
ئۇنتۇمىغاندۇر سۆيگەن يارىنى،
ئەمدى پىراقتىن قىلمىسۇن هېچ غەم.

بەلكى يانارسەن يەنە بىز سېرى،
ئايخاندىن ماڭا سوۋغاتلار ئېلىپ.
سۆيگۈنىك چوڭقۇر سىرىنى بىلىپ،
هەيرەتتە قالار يولۇڭدا پېرى.

كېلەرسەن ئاينى پىلانلاپ بەلكى،
بۇيۇك بىنالار قۇرۇشقا ئاتاپ.
تېخى مارسقا قىلىپسەن خىتاپ،
ساما قىزىدا قوزغىتىپ كۆلكى.

---

① كۆك پازا — كۆك گۈمبىزى، ئاسمان بوشلىقى

چىقارمەن مەنمۇ بەلكى يېقىندا،
سەن ئۆتۈپ بارغان مەنزىلدىن ئېشىپ،
ئەمگەكچى ناممدىن قىزىل گۈل قىستىپ،
ئىلغارلار بىلەن بىللە ئېقىمدا.

خىيالىي ئەمەس، تىلەك ھەقىقەت،
چۈنكى ئىلىم - پەن ئىجادىم مېنىڭ.
يېڭى تېخنىكا ئىمدادىم① مېنىڭ،
ئۆگىنىش ئۈچۈن قىلىمەن دەققەت.

زامانەم تېخى يېگىرمىنچى ئەسىر،
داخان ۋە رەممال كىتابىغا يات.
جىن ئەرۋاھقا سېغىنىش ئۇيات،
ئاينىڭ ئۈستىگە ياسايمىز قەسىر.

تىلەر نىمشېھىت ساڭا شەرەپ - شان،
خەيرىلىك بولسۇن مۇقەددەس سەپەر.
تېزراق يولغا چىق بولغىن بىخەتەر،
دوستلار شادلانسۇن، ياۋ بولسۇن ۋەيران.

1959 - يىل ئىيۇل، ئۈرۈمچى

① ئىمداد — مەدەتكار

تارىم قىزى

— ئاقسۇ دېھقانچىلىق 1 ـ دېۋىزىيە تارىم 2 ـ باش مەيدانىنىڭ ئەمگەك نەمۇنىسى شياۋلەيپۇغا بېغىشلايمەن.

ئەقلىمنى ئېلىپ قالدى، بىر ماھى پەرى ـ پەيكەر،
گۈل يۈزلۈك، قارا كۆزلۈك، چېچى بېشىدا چەمبەر.

چاچىنى ئەگەر يايسا ئۇ، كۈندۈز كېچىگە تەبدىل،
رۇخسارىنى كۆرسەتسە كۈننمۇ بىكار ئەيلەر.

كۆز تاشلىسا زۇلمەتكە، شەكسىز ئۇ، مۇنەۋۋەردۇر،
مەستانە يۈرەكلەرگە كىرپىكلىرىدۇر خەنجەر.

غۇنچە لېۋى تەۋرەنسە بىر ئىشقا تەبەسسۇمدىن،
گۈل بىلەن تولۇپ دۇنيا ھىدىنى چاچار ئەنبەر.

ئۇنچە چىشىنى كۆرسەك مەرۋايىت تىزىلغاندەك،
ئاقلىقتا ئاتالغانغا خىجىللىقتا قار تەرلەر.

«نېمىشقا؟!» دىيان بۇدىرە چېچىغا سوئال قويسا،
ھەر ھالقا كەمەندىدە دىللارنى شىكار ئەيلەر.

لالە شېخىدەك نازۇك بوينىنى كۆرەر بولسا،
ئىنسانمۇ پەرىزاتمۇ، ھۇرلەرمۇ بولۇر يەكسەر.

كۆز تاشلىسا كۆكسىگە مەستانە بولۇر خىزرى،
مەيخانە گادايىدەك جېنىنى نىسار ئەيلەر.

گۈللەر تۆكۈلۈر كۈلسە، بۈلبۈلمۇ قالار ھەيران،
قىممەتتە ئەگەر بىلسەك ھەر بىر سۆزى بىرگۆھەر.

يامغۇر تامچىسى كۆرمەي تەشنا يانقان قۇملۇقتا،
زىبانىڭ تۆپەيلىدىن تولدى سۇ بىلەن كۆللەر.

ئۇزۇندىن زىرائەتنى ئۇنتۇلغان بولۇق بوز يەر،
سەنەمنىڭ قولى بىلەن بوستان بولدى ھەم چۆللەر.

كۆزۈم چۈشتى زىبانىڭ ھۆسنىگە ئېتىزلىقتا،
سۈرەتتە ئوماق بىر قىز، ئەمگەكتە باھادىر ئەر.

نامىنى دېدى سورىسام:
— تارىم قىزى شياۋلەيپۇ،
ھەر بىر ھەرىكەت سۆزىدە ئۆزىنى تۇتار كەمتەر.

باشقۇرغان قوناق ئورنى ئىككى يۈزدە يەتمىش مو،
«مىڭ جىڭدىن ھوسۇلغا» دەپ مۆلچەرلەپتۇ ئون مو يەر.

تېرىغان قوناق ھازىر بىر مېتردىن ئېگىزرەك،
سىڭدۇرگەچكە ئەمگەكنى بايراقدار ئىكەن دىلبەر.

ھەممىگە بېرىپ ئىلھام، كوممۇنىستىك پارتىيە،
يېتىشتۇردى كۆپلىگەن سەن كەبى قىزىل ئەسكەر.

شۆھرىتىڭنى ئەتراپقا تارقىتىشقا مەن تەييار،
ئىلغارلىق تەرىپىڭنى ئۆگەنسۇن ئوغۇل - قىزلار.

قۇرۇق قول كېلىپ قالغاچ نىمشبەھت خىجالەتتە،
ئەجرىڭگە ھېچ تەڭ كەلمەس، يازسامۇ نەچچە دەپتەر.

1960 - يىل ئىيۇل، تارىم

مەن سەن بىلەن

ئەي كۆبالىق باتۇر دوستۇم ياۋنى چەيلە!
ئۆز ئېلىڭنى قۇزغۇنلاردىن خالى ئەيلە.

ئاتەش يۈرەك پىداكار روھ چېنىققان تەن،
ھەر بىر كۆرەش مەيداندا مەن سەن بىلەن.

دۇشمىنىڭدۇر: «تېشى پال - پال قەغەز يولۇاس»،
ھەيۋىسىدىن سېنىڭ خەلقىڭ قورقۇپ قالماس.

چاۋشەندە ئۇ، پەشۋا يېگەن بىزدىن راسا،
تىكىۋەتكەن باشقا تېگىپ ئەجەل - سوقما.

بايراقدارىم، پارتىيە، ئەل، ماڭا تىرەك،
كۈچ - قۇدرىتىم، غەيرىتىمگە بولۇپ يۆلەك.

كۆرەشلەردە مەنمۇ سېنىڭ مەدەتكارىڭ،
پىداكارمەن سېنى خالىس سۆيەر يارىڭ.

ئۇر! ... دۇشمەننى كۆرەشتە سەن يېتىم ئەمەس،
بۇ كۆرەشمۇ ساڭا تۇنجى قېتىم ئەمەس.

تىنچلىق سۆيەر بارچە ئەللەر ساڭا يۆلەك.
ئۆرلە! ... ئېگىز ئۆتۈقسىرى، باتۇر يۈرەك.

قالساڭمۇ گەر غالجىر - قانخور دۇشمەن ئارا،
بومبا بولۇپ بىرنى قويماي قىرىپ تاشلا!...

ئەگەر كەلسە دۇشمەنلىرىڭ دېڭىز بويلاپ،
غەرق قىلغىن قەھرىڭ بىلەن ئەجەل يوللاپ.

ئەگەر سېنى ئاسماندىن ئۇ، بولسا ئۇرماق،
كۆيدۇر ئۇنى باش ئۇستىدىن بولۇپ چاقماق.

ۋەتەن ئوغلى نەمىشېھىتنىڭ ئىلھامى شۇ،
تىنچلىق سۆيەر ئىنسانلارنىڭ پەرمانى شۇ.

1960 - يىل 1 - ئۆكتەبر، ئۈرۈمچى

كۆرگەزمىدىن خاتىرە

— ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 1960 - يىلىدىكى مەھسۇلات نەمۇنىلىرىدىن كۆرسىتىلگەن كۆرگەزمە خاتىرىسىدىن

I

مەن بېرىپ كۆردۈم ئۇرۇمچى شەھىرىدە كۆرگەزمىنى،
يۈزدە بىر تەسىرى ھەققىدە يازاي بۇ نەزمىنى.

گەر ھەۋەس قىلساڭ كۆرۈشنى ئورنىدۇر سايۇاغ رايون،
مۇمكىن ئەمەس كۆز بىلەن كۆرگەندە سۈنماسقا بويۇن.

ئۇچ يۈرۈشلۈك بۇ بىنا ئالدى شەرققە باقىدۇ،
كۆرگىلى ھەر كۈندە ئادەملەر دېڭىزدەك ئاقىدۇ.

بىر كۆرەي دەپ، ئەل قاتارى مەنمۇ باردىم سەپ بولۇپ،
كۆرمىسەم ھەسرەتتە قالماقچى ئىكەنمەن دەرد بولۇپ.

ئالدىدا دەرۋازا ئورنىدا قاتارى تۆت مۇنار،
ئوندىن ئۆتسەڭ گۈمبىزى ئالتۇن سېرىق ئالى بىنا.

ھەر ئۈتۈق ئىجادىيەتلەر بولسا ئون يىلدىن بۇيان،
ئۆز خىلى بىلەن بۆلۈملەرگە ھەم تىزىپ قىپتۇ ئايان.

ھەر بۆلۈمگە كىرسە بار بىردىن پەرىزات قىزلىرى،
ئۆزى گۈلدۇر، سۆزى بولبۇل، خۇددى ئاتەش كۆزلىرى.

كۆرسىتىپ تونۇشتۇرار ھەر نەرسىنى باشتىن ـ ئايان،
چارچىماستىن سۆزلىگەي قولىدا كۆرسەتكۈچ تاياق.

تىلى سۆزدە، قولى ئىشتا كۆزى ئەلدە تېز قەدەم،
تاكى سائەت توشمىغۇچە بىر مىنۇت ئالمايدۇ دەم.

سورىساڭمۇ ئون قېتىم زېرىكمەي بېرەر جاۋاپ،
تا قانائەت قىلمىغۇچە ھەرگىز تۇرمايدۇ قاراپ.

خىمىيە ئۆيىگە كىرسەك بار ئاجايىپ كەشپىيات،
ئوقۇمۇشلۇق ئۆتكەن كۈنۈڭگە ئېيتىسەن مىڭ پەندىيات.

ئېتىبارسىز تۇرلۇك تاشتىن چىقىرىپتۇ تۇرلى مايى،
تەجرىبە قىپتۇ ياغاچ، چۆپ، تاش كۆمۈرنى تاشلىمايى.

ئويلىنىپ: «ئېسىل تاۋار ئىشلەپچىقىشقا نى كېرەك؟ !...»
چىقىرىپتۇ نەچچە خىل ئاددىي ياغاچلاردىن يىپەك.

ئايرىماق قانتىق ياغاچلاردىن بۇ كەبى مەشۇتنى تەس،
ماھىيەتتە ئىككى مەشۇت مەنبەئى بىر خىل ئەمەس...

ئايرىغان بىلىم بىلەن تېخنىك سانائەت قوشۇنى،
يار ـ يۆلەك بولغان ھامان پارتىيە باش لۇشىيەنى.

يىپ ياساپتۇ پىللە ئوخشاش تاش كەبى ئەينەكتە ھەم،
توقىغان رەختتىن كىيىم، كىيىمۈن ئۈچۈن زىبا سەنەم.

تاشقا ئوخشاپ تۇرسا ئەينەك پارچە قانتىق پارقىراپ،
كۆزى بىلەن كۆرمىگەن ئاسان قىلالماس ئېتىراپ.

نۇرىنى چاچقان ئۇچۇنمۇ پارتىيە باش لۇشىنى،
كۇنمۇ ـ كۇن ئاشتى زىيادە كۆزىمىزنىڭ روشىنى.

كۆرسىتىڭ جېنىم بۇنى ئىشلىگەن كىم ؟ !... قايسى قول؟ !...
تاشۇ ـ تۇپراقتىن ئېچىلدۇرغان پۇراقلىق ياخشى گۇل؟ !...

* * *

ئىشچى يولداشلار ياساپتۇ بىر ئاجايىپ يېڭى ئىش،
بىر قېتىمدا بىر قېلىپتىن چىقىرىپتۇ ئون يەتتە خىش.

دەۋرىمىزدە بۇ ئاجايىپ كەشپىياتنۇر يېڭىلىق،
بىزلەردە بولغان ئەمەس بۇندىن بۇرۇن بۇنداق قىلىق.

باسسا بىرسىنى چۈشەر ئون يەتتە خىش يەرگە بىراق،
تېگىدە تۆت چاقى بار مەيدانغا لاي بولماس يىراق.

قايسى ئىشچى ئويلىغان ھەم ئىشلىگەن ئىجادىيەت،
سوتسىيالىزم قۇرۇش دەۋرى ئۇچۇن ياخشى نىيەت.

بىر قېتىمدا ئون يەتتىنى قۇيغان ئىجادكار خىشچىنىڭ،
«باركاللا!...» غەيرىتىگە ئاق كۆڭۈللۈك ئىشچىنىڭ.

قىلمىغان بۇنداق ھۇنەرنى بىزدە بۇرۇن بىر تۆھپىكار،
بەلكى تاپتى ئەقلى بىرلە ئىشچى ئاملىق بىر نىگار.

* * *

يەنە بىر بۆلۈم خەۋەر بەرگەي ھاۋا رايىغا خاس،
ئەمەلىيەتتە كۆرۈلدى ئالدىن ئېيتقان سۆزى راس.

بەرگەن ئاخباراتى ئۇچ كۈنلۈك ھاۋادىن ئىلگىرى،
توغرا بوپ چىققان ئۇچۇن ھېچكىمنى قىلماس دىلگىرى.

بۇنى قانداق بىلگىنىنى زەۋقلا تولغان بىر يىگىت،
بىزگە سۆزلەپ بەردى ئېنىق كۆرسىتىپ ھەر بىر چېكىت.

ئېيتىپ باقچۇ؟! ئەي يىگىت، سەن نېمە؟! ئىنسانمۇ سەن؟!...
ياكى غايىپنى بىلۈچى «خىزىر»مۇ سەن، شەيتانمۇ سەن؟!

شۇنچە قابىل كىم سېنى دانا قىلىپ ئۆستۈردى، ئېيت؟!
قايسى گۈلزارلىق ئىچىدىن ئەيلىدىڭ بۇ پەننى سەيت؟!

ئاسماندىن ياغماقچى بولسا ئېكىنزارلىققا تولا،
قايسى چاغدا ئەگە ھەم بايقار ئىكەن ئالدىنئالا.

بۇ بالانىڭ دەپئىگە تەييار ئىكەن ھەر نە كېرەك،
خىمىيىۋى تۈرلۈك دورا بىلەن توپ - زەمبىرەك.

جەڭگە ئوخشاش توپ ئېتىپ تارمار قىلىشقا تولىنى،
دورا بىلەن ئىسسىتىپ چۈشمەكچى بولغان يولىنى.

بۇ ياۋۇزنى پايدىلىق يامغۇرغا ئۆزگەرتەر ئىكەن،
ياكى ئۇششاق قار قىلىپ كۆكتە توزىتار ئىكەن.

كىم بۇنىڭدەك ئىشنى «ئادەملەر قىلار» دەپ ئويلىغان،
ئەكسىچە «تەقدىر» بۇنىڭغا «چارە يوق!» دەپ كويلىغان.

*　　*　　*

ئەمدى قانداق بۆلۈمگە بىز قەدەم قويدۇق يۇرۇپ،
خاتىرەمگە ئازغىنا ئالغانلىق ئېيتاي مەن كۆرۈپ.

رەسمىي پويىزدەك ياساپتۇ ئۇششاق - ئۇششاق كۆپ ۋاگون،
بىرىنى بىرسىگە چېتىپ يولغا تىزىپ بەرگەن ئۇزۇن.

ماڭغۇزۇپتۇ، بۇ پويىزدىن، گالۋ - پولاتتىن يول ياساپ،
توك ئاڭا قۇۋۋەت بېرەر، پاراۋۇزغا ئوخشاش بەھەيسەپ.

مېڭىشى ھەم توختىشى، ئىككىنچى يولغا چىقىشى،
ھەممە ئاۋازى پەقەت پويىز ئۆزىدۇر ئېيتقىشى.

بىرلا ئوخشاشماس يېرى: چۈشمەس بۇنىڭغا كارۋان،
باشقىسى ئوخشاش، پۈتۈن يۈزلۈك توسالماس تاغ - داۋان.

قانچىلىك تەسۋىرلىسەم پۈتمەس ئۇنىڭ تەسۋىرى كۆپ،
ئەي قەلەم ۋاق بەكمۇ زىق، بەس ئىلگىرى ماڭغانمۇ خوپ.

قانمىغانلار بولسا ئەمدى كۆز بىلەن كۆرسۇن كېلىپ،
شۇندا ئىلھام ئالغۇسى قەلبى بۇنى كۆرۈپ بىلىپ.

يەنە ئىشلەپتۇ ئاجايىپ نەچچە خىل ئايروپىلان،
شۇ بەش يىللىقلار ئايىغىدا ئۇچۇرۇشقا بار پىلان.

چوڭ بىرىدە ئولتۇرارمىش يۇزدىن ئارتۇق كارۋان،
يىگىرمە تونىنىدەك يۈك بىلەن ئۈچارمىش بىگۈمان.

بۇ قۇرۇق پىلان ئەمەس، ھازىر بېيجىڭ ـ شاڭخەيدە بار،
ئۇزۇن ئۆتمەي يۇرتىمىز — شىنجاڭغا كەلتۈرگەي قارار.

بېشىڭنىڭ ئىككى يېنىدا تۆت ماتور ھەركەت قىلار،
شۇنچە كۆپ ئادەم ۋە يۈكنى كۆتۈرۈشكە كۈچ قىلار.

* * *

ئەمدى كەلدۇق ئارىلاپ دېھقانچىلىق قىز بېشىغا،
قىزنى بويلاپ ئىختىيارسىز بەلكى بۇغداي قېشىغا.

توختىتىپتۇ، نەچچە تۈپ بۇغدايىنى يىلتىزدىن يۇلۇپ،
شادلىنىپ كەتتىم كۆرۈپ قەلبىمدە ئىلھامغا تولۇپ.

ئۆسۈپتۇ بىر تۈپتە بۇغداي، ئىككى يۈز ئاتمىش شېخى،
ھەممىسى بىردەك ئۆسۈپتۇ، بېشىمۇ ئوخشاش تېخى.

بۇنى شاھىياردىن ئەكەلگەننى يېزىپتۇ يېنىغا،
يەتمىسۇن ھەرگىز ئەلەم بۇنداق دېھقاننىڭ جېنىغا.

II

شاھىيار دېھقىنىغا

قانداق ئۆستۈردۈڭ بۇنى، كۆرسەتچۇ شاھىيار دېھقىنى،
چىقتى مەيدانغا سېنىڭ يېرىڭدە ئاشلىقنىڭ خېنى.

ساڭا بۇ ئىلهام قەيەردىن كەلدى ئەي دېهقان بېشى،
ئىشلىگەندۇر ئۆملىشىپ بىردەك تۇرۇپ، قېرى - يېشى.

بەلكى بولغاندۇر ساۋاق تەجرىبىلىك ئەرنىڭ سۆزى،
شۇڭا كۆرگەندۇر بۇ دېهقاننىڭ يىراقلارنى كۆزى.

قىغ - ئوغۇتنى نەچچە قات قۇيغاندۇ يەرگە چىڭ تۇرۇپ،
بەلكى چوڭقۇر ھەيدىگەندۇر، نەچچە قېتىم ئۆڭتۇرۇپ.

قۇيمىغاندۇ ياۋا ئوتنى ئارىسىدا ئارىلاپ،
ئويلىغاندۇ، «قويمىسام» دەپ ۋەدىمزنى قارىلاپ.

كۈننى تۇنگە ئۇلىغاندۇر راس قىزىپ كەتكەندە ئىش،
بەلكى مەلۇم بولمىغاندۇ ئىش بىلەن بولغاندا قىش.

بەلكى بۇندىن باشقا باردۇر نەچچە تۈرلۈك چارىسى،
يېنىدا تەڭ ئىشلىگەندۇر يۈرىكى سەكپارىسى.

قۇلىقىدا ساقلىغاندۇ پارتىيە ئاۋازىنى،
بەلكى ئەسكە ئالمىغاندۇ، نازىنىلەر نازىنى.

شۇنىڭ بىلەن كەلگەندۇر قولغا زور نەتىجە بۇ ئۇتۇق،
چىدىيالماي قالدى قالاق، ھورۇن بىلەن تەرى تۇتۇق.

سان - ساناقسىز چارە باردۇر باشقىمۇ مەن بىلمىگەن،
چۈنكى يەر تېرىش ئىشىغا قولۇم ئۇزۇندىن كۆنمىگەن.

بەلكى سىياسەتنى قوماندان قىلغاندۇر ھەر زامان،
شۇڭا زايە بولمىغاندۇر دانە بۇغداي ئاش سامان.

ئىشلە شاھىيار دېھقىنى نامىڭ ئېغىزدىن چۈشمىسۇن،
بەلكى بۇ سوتسىيالىزمدا داڭقىڭ ھامان ئۆرلىسۇن.

بولما مەغرۇر، بەلكى سەكرەپ ئالغا ئاتلا! ھەم يانا،
بەلكى قىلماقتىن قانائەت ئەيلىگىن دائىم يانا.

بەلكى بۇ ئىشنى كىشىلەر كۆرمىگەن بولسا كېرەك،
بەلكى شاھىيار دېھقىنىغا مۇنتەزىر تۇرسا كېرەك.

قايسى تەردى، تەربىيىلەپ، ھەم ئۇنى ئۆستۈردى كىم؟!
قولىغا سۆيەي، دېسەم، جايى بار يوقتۇر ئىسىم.

بۇ زامانداۋ بۇنداق ئۆستۈنلۈكنى ھېچ ئەر كۆرمىگەن،
ئەر ئەمەس، دەۋرىمىزدە بەلكى تېخى يەر كۆرمىگەن،

سوتسىيالىستىك ئەلدە بەلكىم بۇنداق ئىشلار بار چىقار...
قولى گۈلدەك مەن سۆيۈشنى ئارزۇ قىلغان يار چىقار...

ئەي شاھىيارنىڭ دېھقىنى قىلغان ئىشىڭغا ئاپىرىن! ...
ئەر - ئايالۇ چوڭ - كىچىك، قېرى - يېشىڭغا ئاپىرىن!...

ئىشنى ئەپلەپ، ئالغا سەكرەپ ماڭغىنىڭغا ئاپىرىن!...
سوتسىيالىزمغا ئېرىشكەن قۇتلۇق ئىزىڭغا ئاپىرىن!...

سېنى ئۆستۈرگەن يېرىڭگە، ھېممىتىڭگە ئاپىرىن!...
ئاق سۈت بەرگەن ئاناڭغا، مېھنىتىڭگە ئاپىرىن!...

كونىلىقنى تاشلىغان پاك ئىدىيەڭگە ئاپىرىن!...
ئىلغارلاردىن ئۆگەنگەن تەربىيەڭگە ئاپىرىن!...

پارتىيىگە ئەگىشىپ ماڭغان يولۇڭغا ئاپىرىن!...
تىرىشىپ ئىشلەپ گۈل ئۈندۈرگەن قولۇڭغا ئاپىرىن!...

ئىككى يۈز ئاتمىش شېخى بار بۈغدىيىڭغا ئاپىرىن!...
ئارقىدا قويماي ئېلىپ ماڭغان خۇيۇڭغا ئاپىرىن!...

ئىشلىنىڭ ئالدىنى ئويلاپ قىلغان ئويۇڭغا ئاپىرىن!...
يازدا ئىشلەپ كۈزدە شاد قىلغان تويۇڭغا ئاپىرىن!...

ئاپىرىن!... ھەم ئاپىرىن!... يۈز ئاپىرىن!...
مىڭ ئاپىرىن!...
باركاللا! غەيرىتىڭگە ئىمىشىھىتتىن ئاپىرىن.....

*　　*　　*

ئارزۇيۇم بىر بېرىپ كۆرسەم ئىكەن ئەي پاختىكار،
ئۆستۈرۈپسەن بىر كېۋەزنى ئوچيۇز ئوتتۇز غوزا بار.

نازىنىن كۈلگەنگە ئوخشاش ئېچىلىپتۇ ھەممىسى،
قالدى ئالدىدا ئۇيانتا ھۇر قىز گۈلدەستىسى.

بويى ئادەمدىن ئېگىزدۇر بۇ كېۋەزنىڭ تەپچىسى،
قانچە تەرىپلەر ئىدى گەر كۆرسە تۈرپان گەپچىسى.①

شاخ ئۈچىدا پاختا ئاق ئالتۇنغا ئوخشاش بەرق ئۇرار،
غۇنچە بويلۇقلار كېلىپ تېرىشكە ھازىر نەق تۇرار.

---

① تۈرپان گەپچىسى — بۇ يەردە تۈرپانلىق قىزىقچى موللا زەيدىن كۆزدە تۇتۇلغان

پاختا بىلەن قامدىلۇر جەمئىيەتتە ئېھتىياج،
بەرگۈسى سانائەت ئىشلىرىغىمۇ راۋاج.

ئەل كىيىم كىيمەككە مۇھتاج، پاختىغا ھېئتىيار،
ھەر كىشىنىڭ ھېشىدىن ئايىقىغچە ئالغاي قارار.

پاختىدىندۇر ھۇر كەبى نازۇك بەدەنلەر زىننىتى،
كېچە ھەم كۈندۈزدە ئايرىلماس ئۇلارنىڭ ئۇلپىتى.

پاختىدىندۇر، قىز ـ يىگىتنىڭ، رەڭمۇ ـ رەڭ كۆينەكلىرى،
لالە بىرلە غۇنچە يەڭلىغ خىلمۇ ـ خىل چەڭمەكلىرى.

پاختا بولغاندا ئۆيۈڭ، ۋەيرانە بولسا گۈل بولۇر،
گۈلشەن ئەتراپتا، ئوغۇل ـ قىز باغدىكى بۇلبۇل بولۇر.

پاختا بىرلە قامدىلۇر ئۆينىڭ پۈتۈن ھاجەتلىرى،
كۆرپە ـ يوتقان، لۆڭگە ـ ياغلىقلار كەبى ئادەتلىرى.

پاختا بولغاچقا غاقىراپ يۇرمەكتىدۇر فابرىكىلار،
ئەل ئۈستىدىگە مۇڭاپىق ئىشلىشىر تېخنىكىلار.

نىمشېھىت كۆردى ئۇرۇمچى شەھىرىدە كۆرگەزمىنى،
يۇزدە بىر تەسىرى ھەققىدە يازدى بۇ ئاز نەزمىنى.

1960ـ يىل10 ـئۆكتەبر، ئۇرۇمچى

****

ئايدىڭ كېچە

ئايدىڭ كېچە، ئوچوق يەرنىڭ قارا ـ ئېقى،
پاختىزارلىق ئىدى يولنىڭ ئىككى يېقى.

بۇ يول بىلەن مېڭىش ئۇچۇن مەجبۇر قىلغان،
بىر توپ قىزنىڭ ئېيتقان ناخشا شوخ ـ شوخ خۇلقى.

مېنىڭ ھەيران بولغىنىمدىن مەزە قىلىپ،
كۇلۇمسىرەپ ئانتى بىرسى چىلان قېقى .

خۇددى شۇ تاپ يۇرىكىمگە چۇشتى بىر ئوت،
ئەشۇ چىلان بولدى ماڭا ئىشقى ئوتى.

كۇلگەن ئىدى ئۇ قىز شۇ چاغ تۇن كېچىدە،
قاراڭغۇنى يېڭىپ كەتتى يورۇقلىقى.

بۇنداق قىزنى بۇرۇن ئايغا ئوخشىتاتتىم،
يەتمەيدىكەن ئاينىڭ ئاڭا نۇرلۇقلىقى.

كەچۇر سۆيگۇم ئەمدى ئايغا ئوخشاتمايمەن،
تەڭ كېلەلمەس ئاينىڭ ساڭا ھارى ـ يوقى.

سىزىشسىمۇ قانچە ماھىر ـ ئۇستا رەسسام،
ئۇستۇن تۇرار سۆيگىنىمنىڭ زىبا تۇرقى.

قاتار ـ قاتار ئاسقان نۇرلۇق مېدالىدىن،
كۆرۈندۇ تالايلاردىن ئارتۇقلىقى.

«ئەمگەكچى!» دەپ نامى باردۇر، ئۇنىڭ بىلىكى،
ئەينە شۇدۇر مېنى تارتقان ئۇلۇغلىقى.

ئۇلگە بولغاچ ئەمگەك سۆيەر قىز ـ يىگىتگە،
ئەل ئىچىدە شۇنچە كۆچلۈك تونۇشلىقى.

نەمشېھىتنى قېرىغاندا مەپتۇن قىلغان،
گىرىپ كۆينەك كىيگەن قىزنىڭ ئىشچانلىقى.

1961ـ يىل ئىيۇن، باي

هورۇن بىلەن رەنا

(ئىيتىشىش)

هورۇن: — ماڭا بىر بېقىڭ دىلدار،
ئىشقىڭىزدا مەن بىدار.
سىزگە يوق بۇ ئالەمدە،
ماڭا ئوخشاش خېرىدار.

رەنا: — نېمە دېدىڭىز يولداش؟!
قەسىدىڭىز ئادەم ئالداش!
بىھۇدە قاتۇرماڭ باش،
ئۆيىڭىزدە بار خوشتار.

هورۇن: — ئۇ، مېنى كۆتەلمەيدۇ،
نەزەردىن ئۆتەلمەيدۇ،
ئۇلپەتلىشىشنى بىلمەيدۇ،
كۆڭلۈم باشقىنى تارتار.

رەنا: — بىرنى دېدىڭىز «تەپكەك»
بىرنى دېدىڭىز «مۆڭگەك»
سۆيمەيسىز تېخى ئەمگەك،
ۋاقتىڭىز ئۆتەر بىكار.

هورۇن: — مەي قەدىرىنى بىلمەيدۇ،
مەن بىلمەن ئىچىلمەيدۇ،
كۆڭلۈم ئۇنى سۆيمەيدۇ،
بولدۇم ئۇندىن بەك بىزار.

رەنا: — مەيخورغا ئەمەس ئۇلپەت،
سالىمىكىز ئاڭا كۆلپەت،
سۆزىڭىز يۈرەككە دەرت،
بولسىڭىز كۆڭۈل ئازار.
سەۋلىتى قۇرۇق نوچى،
بولمىكىز ياۋا ئوۋچى،
دەۋرىگە بېقىڭ پوچى،
ئايالىارنى كۆرمەڭ خار.

1962ـ يىل ئىيۇل، باي

بىر نومۇر

(ئېيتىشىش)

يىگىت: — ئوت چاقنىدى كۆزۈمدىن باقسام جامالىڭىزغا،
قەلبىمنى پارە ئەيلەپ قىلغان سالامىڭىزغا،
قىلسام پىدا جېنىمنى ماڭلايىدا خالىڭىزغا،
جان تەندە مۇنتەزىرمەن سىزنىڭ جاۋابىڭىزغا.

قىز: — ئوتنى يېقىپ يۈرەككە ئەي ھۇڭا نېمە دەيسىز؟!
ئىشقىڭىزدا كۆيگىنىمدىن زەررىمۇ غەم يېمەيسىز!
ئونقا سېلىپ جېنىمنى، ھالىڭ نېچۈك دېمەيسىز!
تارتۇق چىدىيالماستىن كەلدىم جانابىڭىزغا...

يىگىت: — ئەيسىلىمەڭ جانانىم، مەنمۇ سىزنىمنى ئېيتاي،
قاچانغىچە مۇھەببەت دەردىنى يەككە تارتاي،
بەڭۇاشلىقىمنى تاشلاپ، ئەمدى ئۆزۈمگە قايتاي،
ئەشنا لېۋىمنى سۈرتەي دەرمان پىيالىڭىزغا.

قىز: — كەلسە باھار، قىزىلگۈل چاچقاي پۈراقلىرىنى،
بۇلبۇلمۇ زەۋقى بىرلە باشلار قوشاقلىرىنى،
كاككۇكمۇ زەينەۋىدىن تارتقان پىراقلىرىنى،
ھالىمنى پەم ئېتەرسىز كەلسەم خىيالىڭىزغا.

يىگىت: — شەرەت بىلەن ئېتىزدا بەرگەن ئىدىمغۇ ۋەدە،
قالدۇرماستىن ھوسۇلنى، يىغىشقا بىر دانىنى يەردە،
چىققاندا ھۆددىسىدىن، سىز قالدىڭىز قەيەردە،
توپ ـ توغرا نەق كېلۇرمەن ھەر بىر مىسالىڭىزغا.

قىــز: — راست دېدىڭىز خۇماكۆز، ئەسلەپ ئېتىز ئىشىنى،
تۇنلەردە باغلىدىم باغ، كۈندۈز تېرىپ بېشىنى،
قىلغان مۇساپىقىدە ئۆتكۈزمىدىم كىشىنى،
كەشتە تىكىشكە تەييار ئەمدى رومالىڭىزغا.

يىگىت: — زامانىمىز بەختىيار، سىزنى قىلدىم ئىختىيار.
قىــز: — مەنمۇ قىلدىم سىزدەكلا چىن كۆڭۈلدىن ئىختىيار.
يىگىت: — تولۇپ تاشقان مۇھەببەت بىرلە سىزگە ئىنتىزار.
قىــز: — مەنمۇ خۇددى سىز ئۇچۇن ئىشقىم بىلەن ئىنتىزار.
يىگىت: — شەرتىمۇ تولۇپ يېتىشتى قىلىپ ھەممە ئېتىبار،
باغۇەن ئۇزاتسۇن قولنى ئالما ـ ئانارىڭىزغا.
قىــز: — بۇلبۇل ئۇقۇر تەشەككۇر يېڭى باھارىمىزغا!...

1962 ـ يىل ئىيۇل، باي

كۆرگۈم كېلۈر

كۆرگۈم كېلۈر، كۆرگۈم كېلۈر، كۆرگۈم كېلۈر،
پايتەختتىم ھېيجىڭ سېنى كۆرگۈم كېلۈر.
مېھرى ئىسسىق شەھەر سېنى كۆرگۈم كېلۈر،
تىەنئەنمىنىدەڭ مەيدانىڭنى كۆرگۈم كېلۈر.

سېنى كۆرسەم سىراپ بولۇر تەشنا دىللار،
بەختى كۆلۈپ ياشناپ كېتەر سولغان گۈللەر،
ئالىي ئەخلاق، خۇش پەزىلەت قىز ـ ز ئوغۇللار،
جان ـ ز دىل بىلەن جانان سېنى كۆرگۈم كېلۈر.

يادىمدا بار سېنى كۆرگەن بەختلىك كۈنۈم،
مېھمان سۈپەت خۇەيرىنتاڭدا ئولتۇرغۇنۇم،
خىيال قىلسام كىرپىك قاقماي ئۆتەر تۈنۈم،
ئۇلۇغ داھى سېنى قايتا كۆرگۈم كېلۈر.

قوينىڭدادۇر دۆلىتىمىزنىڭ قارارگاھى،
يوقسۇللار ھەم ئىزىلگەنلەر پانا گاھى،
پارتىيە ھەم ماۋزېدۇڭنىڭ ئارامگاھى،
غالىپ شەھەر، مەركەز سېنى كۆرگۈم كېلۈر.

ئەجەپ گۈزەل چىيەنمېن داجې بازارلىرى،
ۋاڭفۇجىڭ ھەم بەيخۇا دالۇ تاۋارلىرى.

شىسەندىكى خانلار يانقان مازارلىرى،
ھاجەت راۋا شىدەن سېنى كۆرگۈم كېلۈر.

سەندە قاينار خەلق بەختىنىڭ بۇلاقلىرى،
دىل سۇ ئىچەر ئاڭلىغاندا قۇلاقلىرى.
بېيخەيدىكى ئۈزۈپ يۈرگەن قولۇاقلىرى،
زادى كەتمەس كۆز ئالدىمدىن كۆرگۈم كېلۈر.

ياشناپ كۈلەر دائىم ئۇنىڭ گۈلباھارى،
ئۈزۈن يىللىق گۈزەل سەنئەت يادىكارى،
ئوتتۇرىسىدا مەغرۇر تۇرار ئاق مۇنارى،
قەلبىم ئەسىر بولغان جايىنى كۆرگۈم كېلۈر.

دۇكئەنشىچاڭ، رېنمىنشىچاڭ ئەجەپ بازار،
ئۆتمۈشتە خەلق بۇ جايلاردىن بولغان ھىزار،
ئەمما ھازىر كىشىگە يوق قىلچە ئازار،
مېھرىبانىم قۇچاقىڭنى كۆرگۈم كېلۈر.

ئەگەر بارساڭ لۇگۇچياۋدىن ئۆتكەن ھامان،
بېيجىڭنىڭ خۇشپۇراقى بولۇر ئايان،
تۇگەتكىلى بولماس قىلسام بىر -ز بىر بايان،
قەۋەت -ز قەۋەت بىنالارنى كۆرگۈم كېلۈر.

سەككىز قەۋەت، ئون قەۋەتتىن ئىمارىتى،
ئىسپاتلىدۇر خەلقىمىزنىڭ جاسارىتى،
تامام بولماس يىللاردىمۇ زىيارىتى،
ئېسىل ھايات بۇلاقىڭنى كۆرگۈم كېلۈر.

بارساڭ دوڭئەنشچاڭ، پويىز ژوگزالىغا،
كۆزۈڭ چۈشەر مەغرۇر ئېگىز ئاشيانىغا،
ئالغا يۈرسەڭ يادىكارلىق ئاستانىغا،
ھەممىسىنى بىر - بىر كىرىپ كۆرگۈڭ كېلۈر.

مانا بۇ جاي تيەنئەنمىندۇر بۈيۈك مەيدان،
مىليون - مىليون ئەر - ئاياللار بولۇر خەندان.
يىراقلاردىن كېلىپ كۆرەر ھەر بىر ئىنسان،
جانغا ئارام تيەنئەنمىنى كۆرگۈم كېلۈر.

ئەي پايتەخت نىمشېھىتىڭ پىدايىدۇر،
تاغدەك مەغرۇر، كۆرۈنۈشتە گادايىدۇر.
ئېيتار سۆزى ساڭا مەدھىيە - سانايىدۇر،
مۇقەددەس جاي، ھەردەم سېنى كۆرگۈم كېلۈر.

1962 -ز يىل ئىيۇل، باي

يېڭى شىنجاڭىم مېنىڭ

بەختى كۈلدى، گۈلگە تولدى، يېڭى شىنجاڭىم مېنىڭ،
خانىلار بولدى ئاۋات، يېڭى شىنجاڭىم مېنىڭ.
« ئاھ!... پىراق!...» دەپ ناله قىلماس بولدى جانانىم مېنىڭ،
بەخت يارانتى بېغىم ئىچرە يېڭى مېھمانىم مېنىڭ.

ئەي بېغىم كۆكسۈڭگە داغ قويغان ئىدى شۇمقۇش بۇرۇن،
ئاق كۆڭۈل ۋەتىدانى پاكلار ئۆچۈن بەرمەي ئورۇن.
لالىلەر سۈسىز سولۇپ قالغان ئىدى، باغۇمن هورۇن،
دەۋرىمىزدە قاندى سۈغا غۇنچە خەندانىم مېنىڭ.

يېڭىۋاشتىن ئاچتى باغدا گۈل - گۈلىستانىم چېچەك،
ئاغۇ - چۆلمۇ بولدى ئاۋات باغۇ - بوستانىم چېچەك.
بەخت ئۆچۈن بولغان كۈرەشته شېئىر - داستانىم چېچەك،
كەلگۈسى كۈنگە ئاتاپ سايرايدۇ ۋەتىدانىم مېنىڭ.

گۈل بېغىمنى ياشنىتىشتا پارتىيەدۇر باغۇمن،
تەربىيىڭنى داستان قىلىپ بارچە بۇلبۇل سايرىغان.
ئەركىن - ئازاد بۇ هاياتتىن قاغا - قوزغۇن باغرى قان،
ئىپتىخارىم يېڭى جۇڭگو، يېڭى شىنجاڭىم مېنىڭ.

1962 - يىل ئاۋغۇست، باي

يۇرەك سۆزى

گۈل ئۈزارىم باغ ئىچىدە سېنى مەن دائىم كۆرەي،
تۈرلۈك - تۈمەن نازۇ - نېمەتلەر ئارا دەۋران سۈرەي،
دىلغا ئارام بەخش ئەتكۈچى ساپ ھاۋادىن ئۆرگىلەي،
مەن بۇيۇك ئازاد ۋەتەن پەرزەندى دەپ مەغرۇر كۈلەي.

ئەي ۋەتەن جانلارغا ئاسايىش شەرت - شارائىت سەندە بار،
ئادەم - ئىنسان ئېتىبارى، قەدرى - ھۆرمەت سەندە بار،
شۇڭلاشقا پاسىۋانمەن تاكى جېنىم تەندە بار،
كىمكى قەدرىڭ بىلمىسە تۈپراق ئارا دەسسەپ كۆمەي.

ھۆرمىتىڭ ئالەم ئارا مەشھۇر جانانىم ۋەتەن،
قەلبىم ئىچرە نۇر بېرىشتە ماھى تابانىم ۋەتەن،
تەن ئارا جېنىم، دىلىمدا نۇرى ئىمانىم ۋەتەن،
تۈپرىقىڭنى تۈتىيا ئورنىدا كۆزۈمگە سۈرەي.

ئەي ۋەتەن دۇنياغا مەشھۇردۇر تەبىئىي بايلىقىڭ،
مولچىلىقتا مىسلى يوقتۇر چارۋىلارغا يايلىقىڭ،
دورى - دەرمان، تۈرلى مەدەن تاغ - ئېدىر، قىر سايلىقىڭ،
ئىپتىخارىم سەن ۋەتەننى باشقا «تاجىم» دەپ بىلەي.

سەن بىلەندۇر ئابرويۇم، ئىززىتىم ھەم ھۆرمىتىم،
يەر يۈزىدە يوق مېنىڭ سېنىڭدىن ئارتۇق دۆلىتىم،

سەن بىلەن ئاشماقتا كۆندىن - كۆنگە شانۇ - شەۋكىتىم،
«مىسىر تەختىدىن كېچىپ كەنئان① گادايى» نى سۆيەي.

بىز ئىدۇق ئازادلىقىڭدىن ئىلگىرى ئەجەپمۇ خار،
كېچە - كۈندۈز ئىشلىسەكمۇ تويمىغان، ئاش، نانغا زار،
ئەمدى ھېچكىم كۆڭلىدە يوق قايغۇدىن زەررەغۇ بار،
ھەممە ئۆيدە، ئۇن، گۈرۈچ، ياغۇ - گۆش، ھورنىنى، مەي.

كۆز قاراسىدەك نىگارىم، تاجۇ تەختىم سەن ۋەتەن،
لالىزارىم، نامىدارىم، ھەرنە بارىم سەن ۋەتەن،
تەندە جانىم، كۆچ - مادارىم سايەۋانىم سەن ۋەتەن،
قايسى ۋىژدان، قايسى يۈز بىرلە سەندىن يۈز ئۆرەي.

ھەممە ھاجەتلەر راۋادۇر سەندە ئەي نۇرلۇق ۋەتەن،
ئەركىن ئازاد قۇچىقىڭدا تۇغىدى زورلۇق ۋەتەن،
ساتسا ھەركىم نومۇسىنى بار ئاڭا خورلۇق ۋەتەن،
مەن نىدەپ: «ئاسماندا غازىنىڭ شورپىسىغا تەلمۈرەي.»

ئورنىغان يۈرەكلىگە سەن سەنەمنىڭ قاشلىرى،
لەئلى - ياقۇتتىنمۇ ئارتۇق تاغلىرىڭنىڭ تاشلىرى،
سېنى ئاسراشقا پىدادۇر ھەممە مىللەت ياشلىرى،
كۆز ئالايتقان دۈشمىنىڭنىڭ بېشىنى يەنچىپ ئېزەي.

سەندىكى ئاددىي ھايات ئارتۇق فېرىدۇن ② تەختىدىن،
بەلكى ئالى كۈنلىرىم ھەم ئالى جەمشىت ③ بەختىدىن،

---

① كەنئان — جاي ئىسمى بۇ يەردە گەپ: «مىسىرنىڭ شاھلىقىدىن كەنئانىڭ گادايلىقى ياخشى» دېگەن ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەققىدىكى ماقال ئۇسۇلىدە بايرىدۇ.
② ③ فېرىدۇن جەمشىت — قەدىمى ئىران سۇلالىلىرىنىڭ ئىسمى.

بەلكى پارلاق كەلگۈمىز ئەۋزەل سۈلايمان ① رەختىدىن،
يۈرىكىم سەندە تۇرۇپ يانقا قانداق تەلمۈرەي.

شەرقىي تەيۋەندىن يۈرۈپ، غەربىي جەنۇپ تاكى خوتەن،
يالۇجياڭدىن تاكى شىزاڭ قوشۇلۇپ بىرگەۋدە تەن،
كۆكرىكىمنى يارسا گەر سوققان يۈرەك دەيدۇ:
— ۋەتەن! ...
قەشقىرىمدە چىلگە يەپ چاڭجياڭدا ئويناقلاپ ئۆزەي.

گۈللىنگەندە بېغىم ئىچرە قايغۇسىز قاينام هايات،
سوتسىيالىزىم ئۆچۈن بولغاندا هەر كىمدە ساۋات،
كۆردى جياڭ جېبشى چۈشىدە چوڭ قۇرۇلۇقتا «ناۋات»،
كۆزىنى ئاچماي جۆيلىدى، ئاغزىنى تاماشىپ «هەسسىنەي!».

«مەن چىقاي ئۈسۈپ قۇرۇلۇققا، بۇزۇپ خەلق بىرلىكىن،
ئايال - ئاستى ئەيلەيىن بىر يولى ئەلنىڭ تىلىكىن،
ئايرىۋەتسەم هەر كىشىنىڭ بولسا يارۇ - يۆلىكىن،
باش كېسىپ، قانلار كېچىپ، تەختىمنى قولغا كەلتۈرەي.»

جادۇگەر قاقباش كۆزىنى يۇمماي كۆرمەكتە چۈش،
تەبىر ئېيتۇر چۈشىگە ئاق سارايدا كىنىندى هوقۇش،
كەلسە يەيدۇ هەر تەرەپتىن، شۇبهىسىز گەردەنگە مۇش،
قارشى بىز تەييار هامان، بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرمىچى چىلەي②.

نەشپىهىت ئالدىنقى سەپ ئالدىدا تۇرماقنى كۈتەر،
هەر قەدەمدە باسمىچىغا مەن دېسەم:
— قولۇڭ كۆتەر! ...

---

① پەيغەمبەر هەم شاد ئىسمى.
② تۇرمىچى چىلەي — ئۆيۈشۈپ — كىتتىپاقلىشىپ ئورنىدىن تۇرۇش.

بولمىسا ئۆمرۈڭ تۈگەپ، جايىڭ جەھەننەمگە كېتەر!...
ئاقىۋەت جىياڭ جيېشى خائىن كۆكرىكىنى راسا چىنەي.

1962ـ يىل 15ـ ئاۋغۇست، باي

بىزنىڭ جەڭچىگە

قىشتا ھەم يازدا چېگرىدا ھوشيار،
تۇراتتى جەڭچى قويۇپ زېھنىنى،
ئويلار ئۆزىنى ئەلگە قەرزدار،
ۋەتەنگە ئاتىغان پۈتۈن مېھرىنى.

«شۇ پايانسىز ۋەتەن يېرىنى».
مۇستەھكەم ساقلاش مېنىڭ ئىشىم!» دەپ.
«رازى ئۆمرۈمدىن قەلبىم مېھرىنى،
تۆكۈپ شۇ يولدا كەتسە بېشىم» دەپ.

«ئەمگەكچىلەرنىڭ كۆڭۈل ئارامى،
تىنچ سانائەتنىڭ قۇرۇلۇشلىرى.
كۈنسېرى ئېشىپ شەۋكىتى ـ شانى،
ئالى مەقسەتكە يۆنۈلۈشلىرى.

ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ، يۇرتىڭ ـ ئىشى،
قىلمىسۇن دەپ پىراقتىن زارە.
غەمسىز بايىاشاد ئۆتۈپ ھەر كىشى،
بەخت كۆكىدە قىلسۇن سەييارە.

مەيلى خاتىرجەم ئويىنىسۇن — كۈلسۇن،
ئەندىشە قىلماي بارى — يوقىدىن.

بەلكى دىللارغا خۇشاللىق تولسۇن،
ئاسايىشلىقتىن، ھايات زەۋقىدىن!...»

دەپ بارغا ئۆزى تىكىپ جان،
داۋىم تۇراتتى چۈمۈر ۋە ھوشيار.
ئۆتەلمەس ئىدى چېگرىدىن جان،
ھەتتا ئاسمانغا ئۆرلىگەن قۇشلار.

بىر كۈنى قاپلاپ كۆكنىڭ يۈزىنى،
چاڭ - مانان پەيدا قىلىشتى جۇدۇن،
«كۆرەلمەيدۇ!» دەپ جەڭچى كۆزىنى،
چىقتى كۆھىقاپتىن «U - 2» قۇيۇن.

لېكىن جەڭچىنىڭ كۆزى چېنىققان،
ئايرىشتى تۇندىمۇ قاپقارا قىلنى.
ئۆزى كېلىشكەن ۋە راسا چاققان،
كۆتۈرۈپ باساتتى ھەتتاكى پىلنى.

بولۇت ئۈستىدە ئۆرلەيتتى بىغەم،
ئاشۇ شۇم قويۇن چېگرىغا قاراپ.
«كۆكتە شۇنداق ئۈستۈنلىكتىمەن،
جىنىمۇ كۆرمەيدۇ!» دەپ ھەريان ماراپ.

مەغرۇرلۇق بىلەن چېگرىغا كېلىپ،
ئىغۋا قىلىشقا ئۇرۇنغان ھامان.
ئاجايىپ ھەيۋەت لەرزىگە كېلىپ،
تەۋرىنىپ كەتتى پۈتۈن يەر - جاھان.

سر چاغدا ئوكيان تەكتىگە قاراپ،
مولاق ئېتىپ چۈشتى ساماليوت.
قۇيرۇقى ئۈستۈن ھەريان پېقىراپ،
كۆكنىڭ يۈزىگە چىقاردى ئىس ـ دۈت.

كوكتە كۆرۈلگەن بۇ ئالامەتنى،
دۈشمەن ھېچقاچان كۈتمىگەن ئىدى.
تىتىپ تاشلانغان بۇ كاساپەتنى،
دېڭىز تېگىدە لانقىلار يېدى.

شۇ چاغدا بىزنىڭ جەڭچىمىز قاراپ،
قىلدى تەبەسسۇم:
— لەنىتىلەر! ... — دەپ.
— قانداق شارائىت، قانداق چاغ ماراپ،
كېلىشسەڭ بىز تاشلايمىز ئۆرتەپ! ...—

جەڭچىمىز ھامان قويۇپ زېھنىنى،
كېچە ۋە كۈندۈز تۇرار ئورنىدا.
ۋەتەنگە ئاتاپ پۈتۈن مېھرىنى،
ۋەتەننى ساقلاش قەرزدۇر بويىندا.

جەڭچىگە ئېيتار نىمشېھىت سالام!
قىزغىن يۈرەكتىن مەدھىيە بىلەن.
شۇ خىزمەتكە خاس ئۆسمەكتە بالام،
ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيە بىلەن.

1962 ـ يىل سېنتەبر، باي

ئەسلەيمەن

— لۇتپۇللا ئەزىم ئوغلى مۇتەللىپ تۇغۇلغانلىقىنىڭ قىرىق يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن

هايات بېغىدا سەيرى ئەتكەندە مەن بىر گۈلنى ئەسلەيمەن.
قىزىل گۈل خۇشپۇراق چاچقاندا بىر بۇلبۇلنى ئەسلەيمەن.
چېچىش مەيدانىدا ئىلگىرلىگەن دۇلدۇلنى ئەسلەيمەن،
باھاردىن بەھرىسىز كەتكەن چۆھر ئوغۇلنى ئەسلەيمەن.

ئۇ شۇنداق بىر گۈلكىم غۇنچە دەۋرانىغا يەتكەندە،
ئېچىلماقتا سەنەمنىڭ ئاغزىدەك تەبەسسۇم ئەتكەندە،
تۇمەن جانلار تەلمۇرۇپ ئۇنىڭغا كۆزىنى تىككەندە،
غەزەپ بىرلەن ئۇنى ئۈزگەن زەھەرلىك قولنى ئەسلەيمەن.

سېنىڭ ھەر بىر سۆزۈڭ ئىدى دوستلارغا بىباھا گۆھەر،
لېكىن دۇشمەنگە نىسبەت ئەيلىگەندە خۇددى بىر خەنجەر،
بىلىم تەشنالىرىنى قاندۇرۇشتا شەربىتى ئىدى كەۋسەر،
ۋەتەن ئۈچۈن كۈرەشكە باشلىغان كەڭ يولنى ئەسلەيمەن.

قەدىردان دوست، كۈرەشچان روھ، پىداكار ياش،
ئىرادەڭ شۇنچىلىك قاتتىق دۇشمەنگە ئەگمىدىڭ باش،
قىيىن ـ قىستاق، كۈرەشلەرگە ئېگىلمەستىن قىلىپ بەرداش،
ۋەتەننىڭ ھۆرلۈكىنى ئويلىغان كۆڭۈلنى ئەسلەيمەن.

مۇھەببەت رىشتىنى باغلىغان ۋەتەنگە چىن دىلدىن،
ئىپادە ئەيلىگەن ئەل بىرلىكىنى نەچچە ئون يىلدىن،
ئۆزى خۇشخۇي، ژۇجۇدى ساپ ئىدى ناتوغرا ئىستىلدىن،
تولۇن ئايدەك يۈزلىرى ھەم چاچلىرى سۈمبۈلنى ئەسلەيمەن.

چېكەتتى خەلق بەختىچۇن ئايانماستىن ھەمىشە غەم،
«ئاخىرقى جەڭگە ئوغلىنى» ئاتاپ قويغاندى خاتىرجەم،
كېتىپ قالدى بۇ دۇنيادىن ئاتا ـ ئوغۇل بولالماي جەم،
ئاتىسىنىڭ ئەمرىنى ئىشلىيەلمىگەن كەشپۇللا ① نى ئەسلەيمەن.

پاراغەتلىك ھايات دۆلەت ئىچىدە ياشىنىغان چاغدا،
پۈتۈن جۇڭخۇا ئېلىنىڭ نەۋ باھارى گۈللىگەن چاغدا،
ئېزىلگەن ھەممە مىللەت بىرلىشىپ شوخ ئوينىغان چاغدا،
بۇ دەۋردىن نېسىۋە كۆرمىگەن لۇتپۇللانى ئەسلەيمەن.

خەلقنىڭ بەختىگە، قايغۇسىغا ئورتاق ئىدى سازى،
پۈتۈن دۆلەت ئىچىگە تارقىغان ھەم ياڭراق ئاۋازى.
شۇنىڭچۇن نىمشېھىت دەيدۇ:
— سېنىڭدەك دوستىدىن رازى!...
ۋەتەننى كۈيلىگەن سازىدىكى مەرغۇلنى ئەسلەيمەن.

1962 ـ يىل ئۆكتەبر، ئۈرۈمچى

---

① كەشپۇللا — ل. مۇتەللىپنىڭ ئاقسۇدا ئالغان خوتۇنى سوۋېيەتدىن تۇغۇلغان ئوغلىنىڭ ئىسمى، بۇ يەردە سۆز شائىر لۇتپۇللانىڭ: «ئاخىرقى جەڭگە ئاتاپ قويارمەن ئوغلۇمنى» دېگەن مىسرالىرى ئۈستىدە كېتىپ بارىدۇ.

تەرجىئى بەند[1]

مەن بۇگۈن ئەيلەي بايان باي ناھىيە ئەھۋالىدىن،
باينىڭ يېقىن ئۆتمۈشىدىن ھەم بۇگۈنكى ھالىدىن.

بايدا ئون يىل ئالدىدا يەرلەر پومېشچىك قولىدا،
سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىشلىگەنلەر بابىدىن.

ئىشلىگەن ئاپتاپتا قالغان، ئالغان ھوسۇلدىن بەھرى يوق،
شۇڭلاشقا قۇتۇلالماس ئىدى ئاچلىق نالىدىن.

پالتا، گۈرجەك، ئارا ـ كەتمەن ئۈپرىغانغا ھەق تۆلەپ،
بېشى كەتكەن قۇتۇلالماي بويىنىدا زۇننارىدىن[2].

كەمبەغەلدىن كەمبەغەل:
— ھالىڭ نېچۈك؟! — دەپ سورىمىسا،
باشقىلارنىڭ كارى يوق مىڭ نالە ھەم پەريادىدىن.

زومىگەرلەر كەمبەغەلنى قاخشىتىپ قىلغان جۇدا،
ئەمگىكىنىڭ ئەجرىدىن، سۆيگىسىي ـ جانانىدىن.

---

① ەرجىئى بەند — شېئىرىيەتتىمىزدىكى بىر شەكىل
② زۇننار — غەيرىي دىندىكىلەر ئىسلام مەملىكەتلىرىدە تۇرغاندا بويىنىغا ئېسىپ يۈرىدىغان بەلگە. بۇ يەردە قەرزدارلىق كۆزدە تۇتۇلغان.

شۇكرى يۈز مىڭ شۇكرىكىم بۇ ئادالەت دەۋرىگە،
ھەممە ئادەم بەھرىمەن بولماقتا ئۆز تاپقانىدىن.

يەر ئۈمۈمنىڭ، ئاممىنىڭ ھوسۇلىغا ئەمگەك كېپىل،
ياخشى ئەمگەك قىلسا تاغدەك ئاش ئالار خامانىدىن.

يېمەك ـ ئىچمەكتىن پەقەت بىر زەررىچە غەم ـ قايغۇ يوق،
تولدى ئاشلىق ساڭلىرى بۇ يىلقى مەھسۇلاتىدىن.

شۇڭا دەيمىز «باركاللا! پارتىيە مىڭ ـ مىڭ ياشا!...»
سەن سىزنىڭ بەرگەن يولۇڭ بىزگە كۆپايە كەڭتاشا!...»

* * *

ناھىيە ئۆتمۈشتە بەك ۋەيران ئىدى، خاراب شەھەر،
«تام بېسىپ قالماسمۇ؟!» دەپ قورقار ئىدۇق كەچ ھەم سەھەر.

تاملىرى ھەر يانغا قىڭغايغان ئۆچۈن قويغان تىرەك،
ئارقىسىدا «غوجا تام» ئەتراپلىرى ئاندىن بەتەر.

مۈستەبىتلەر ئالۇننىغا يارىتىلغاندەكلا پەقەت،
باشقا چاغدا يوق ئىدى، ناھىيە نامىدىن ئەسەر.

بىز بايان قىلغاندىن ئارتۇق ئۆي ـ ئىمارەت يوق ئۈچۈن،
خەلق ئىدى ئالىي زامانلاشقان بىنادىن بىخەۋەر.

ئۆي ـ ئىمارەتلەر تولاراقى توقۇلغان قۇرما تام،
شۇ سەۋەب ئولتۇرغىلى بولمايتتى ئەسلا بىخەتەر.

ياغسا يامغۇر ئۆگزىگە كۆل قۇيۇپ، تۆشۈك ئېتىپ،
قىشتا قار ياغسا بۇلار ئىدۇق ھەم تولا ئاۋارىگەر.

ئەمدى كۆرسەك ناھىيىنىڭ شەكلى ھەم ماھىيىتى،
ياخشىلاندى قالمىدى كونىلىقتىن بۇندا خەتەر.

مەيلى مەكتەپ مەيلى ھەر بىر جەمئىيەت ئورۇنلىرى،
كونا تاملاردىن ۋىدالاشتى قىلىپ زىرۋ - زەۋەر.

ھەممە جايدا يېڭى قۇرۇلۇش، يېپيېڭى ئالى بىنا،
ھەممە رايون، ھەممە يېزا، ھەممە مەكتەپ، ھەممە يەر.

شۇ بىلەن، مەيدان ئارا قىلدى جەۋلان يېڭى پاي،
بۇ دېمەك دەۋرىمىز ئىلھامىدىن بولغان ئەسەر.

شۇڭا دەيمىز: «بارىكاللا!... پارتىيە مىڭ - مىڭ ياشا!...
سەن سىزنىڭ بەرگەن بۇ يول بىزگە كۆپايە - كەڭتاشا.

* * *

يېرى مۇنبەتلىك بۇ پاي، تۆت تەرىپى تاغلىق رايون،
چارۋا ئۆستۈرمەك ئۇچۇن شارائىتى ياخشى ئورۇن.

تەبىئى شارائىتى شۇنداق قۇلايلىق بولسىمۇ،
چارۋىغا گاداي ئىدى بۇ جاي ئازادلىقتىن بۇرۇن.

نېرىنى كۆپ سۆزلىمەيلى ئەللىگىنچى يىللىرى،
بارى ئاتمىش مىڭ ئىدى، ئات، كالا، قوي، توپاق، قولۇن.

ناهيىنىڭ تاغ ـ تىكىس، ئابى ـ هاۋاسىغا قاراپ،
پارتىيە بۆلدى كۆكۈل چارۋا ئۈستۈرمەك ئۈچۈن.

تاغۇ ـ يايلاقلار ئومۇمنىڭ پايدىسىغا ئۆزگىرىپ،
ئۆستى تەك كۆزدە قارالغاچ چارۋىلار كۆرىمي جۈدۈن.

ئەمدى هازىر چارۋىنىڭ ئوت ـ چۆپ، قوتان بارلىق ئىشىن،
هۆددىگەر ئۆز ئۈستىگە ئالغاچ چارۋىغا يەتمەس زەبۈن.

قۇياشنىڭ نۇرى تاغ ـ يايلاققا تەكشى چۈشمەك بىلەن،
بولدى تۆت يۈز مىڭدىن ئارتۇق چارۋا سانى نەق بۈگۈن.

چارۋا باققانىنىڭ پەقەت چارۋىدۇر بارلىق غېمى،
تاغدىمۇ تۇرمۇش پاراۋان، ئاشۇ ـ نان، تاۋۇز، قوغۇن.

كەڭتاشادۇر گۈش ۋە ياغ ئادەتتە ئىستېمالىمىز،
هەممە ئۆيدە يۇڭ بۇيۇم، كىگىز ـ بىساتۇ بار پۈتۈن.

شۇنچىلىك كەڭ ناهىيە ئىستېمالىنى قامداش بىلەن،
ئۆستى سانى يۈزگە مىڭدىن، ئونغا يۈزدىن بىرگە ئون.

بولدۇق ئەمدى بۇ زاماندا بىز بەختلىك چارۋىچى،
شۇڭا بار يايلاقتا قوي، يانچۇقتا پۇل، ساندۇقتا ئۈن.

مىنگىلى ئات، يېگىلى ئاش، ئولتۇرۇشقا ياخشى جاي،
ئاسقىدا گۈش، كوزىدا ياغ، ئۈستىمىزدە يېڭى تون.

يازغىنىم يېڭىلىقنىڭ ئېرۇر پەقەت ئوندىن بىرى،
پائىلاتۇن، پائىلاتۇن، پائىلاتۇن، پائىلۇن①

نەمشېھتىنىڭ قەلىمى بىرلە يۈرەكتىن سېغىنىپ،
بىز تىلەيمىز دەۋرىمىز مەڭگۈ گۈللەپ ياشىنىسۇن!...

شۇڭا دەيمىز: «بارىكاللا!... پارتىيە مىڭ ـ مىڭ ياشا!...
سەن سىزنىڭ بەرگەن يولۇڭ بىزگە كۈچايە، كەڭتاشا!...

1962ـ يىلى ئۆكتەبر، باي

① بۇ مىسرا — ئاروز ۋەزىنىنىڭ بىر بەھرى.

داغ قوندۇرمايمەن يۇزۇڭگە

ئانا ۋەتەن قەدىرىڭ ئۇلۇغ، ھۆسنۈڭ گۈزەل،
جاھاندا سەن ھەر نەرسىدىن بىزگە ئەۋزەل.

ھېچبىر گۈزەل ھۆسنى ساڭا تەڭ كېلەلمەس،
ئالا ـ يېشىل بويالغۇ رەڭ بېرەلمەس.

مەن ماختىسام سۆيگىنىمنىڭ جامالىنى،
«ئېلىپتەك» تۇز نازۇك قەددى كامالىنى.

ياكى يازسام كۆپلەپ كەلگەن دارامەتنى،
ھەر مو يەردىن مىڭ جىڭلىغان ئالامەتنى.

ياكى تۇرمۇش ئېسىللىكىن تەسۋىرلىسەم،
دەۋرىمىزدىن رازى دېسەم تەقدىرلىسەم.

پەن ـ تېخنىكا، سانائەتنىڭ ئاشقانلىقىن،
قالاق كۈنلەر كەلمەس يەرگە قاچقانلىقىن.

ياكى چارۋا «ھېسابسىز!» دەپ ماختىنايمەن،
قانائەتلىنىپ كۆككە قاراپ ئاتلىنايمەن.

ھەممىسگە مۇندەرىجە ئەركىنلىكىڭ،
ئازادلىقىڭ، قۇدرەتلىكىڭ، تەمكىنلىكىڭ.

سەن، ئازادسەن سۆيگىدىن گەپ ئاچالايمىز،
باشلىرىڭغا مەرۋايىتلار چاچالايمىز.

تۇنقۇنلۇقتا مۇھەببەتتىن لەززەت بارمۇ؟!
ئادەملەرگە ئېتىبار ھەم ئىززەت بارمۇ؟!

ئاسارەتتە كىم كۆرۈپتۇ ئېزىز تەننى؟!
تولا كۆرگەن: «ئاھ!... پىراق!...» دا جان ئۈزگەننى.

ھازىر ئۇنداق كۈننى قىلغاچ بىز ئۇچ تالاق،
قەلبىمىز شاد، كۆڭلىمىز توق كۈلدۈق شۇنداق.

شۇنىڭ ئۈچۈن قەدىرلەيمەن سېنى ۋەتەن،
ساڭا پىدا قۇربانىڭدۇر جان بىلەن تەن.

گۈزەل ۋەتەن، كۆيەرىم سەن، سۆيەرىم سەن،
ھالاۋىتىم تەڭگە ماغدۇر بېرەرىم سەن.

دەردكە داۋا، يۇرەرگە ئات، ئۇچسام قانات،
تۇرمۇشىمدا يۇكسەلمەكتە يېڭى ھايات.

يەرسىزگە يەر، تەشناغا سۇ، مالسىزغا مال،
زادى قانداق ئىشقا بولسۇن باردۇر ئامال.

بىر سۆز بىلەن دېسەم ھاجەت راۋا ۋەتەن،
دەردمەنلەرنىڭ يۇرىكىگە شىپا ۋەتەن.

گۈللەۋاتقان گۈلباھاردەك ھاياتىڭ بار!...
«ئازاد!... باتۇر!...» دېگەن ئىككى قاناتىڭ بار!...

كىم قەستلىسە پاك يۈزۈڭگە داغ قويۇشنى،
شەرەپ بىلەي تېرىسنى نەق سويۇشنى.

دۇشمەن ئۇچۇن ھەر گىيايىڭ قۇرۇلغان دار،
بارچە خەلقىم ۋەتەن ئۇچۇن جەڭگە تەييار.

ۋەتىنىمنىڭ پەرمانىنى نىمشېھىت ھەم،
ئورۇنلاشقا، شەك ـ شۇبھىسىز تەييار ھەردەم.

1962ـ يىلى نويابر، ئۇرۇمچى

ئۇمىدىم①

مۇھەببەت ئەيلىبان ئاخىرى مەندەك ئەيىپكار بولمىسۇن ھېچكىم،
مېنىڭدەك زارۇ - سەرسان ھەم جاپاكار بولمىسۇن ھېچكىم،
بىراۋغا ئېتىقاد ئەيلەپ ئۆزى بى ئېتىبار بولمىسۇن ھېچكىم،
كۆزى ياشلىق، يۈرىكى زەردە، دىل ئازار بولمىسۇن ھېچكىم،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

ھوزۇرۇم يوق تېنىمدە، بىماجال، ئەمدى ئۆزۈم ھازىر،
يېغىپ باشىمغا بۆھتانلار ئوسال، ئەمدى ئۆزۈم ھازىر،
نىتەي توغرا سۆزۈم بولۇپ مالال، ئەمدى ئۆزۈم ھازىر،
قىلىندىم بى ئاساس دۈشمەن كېلىپ زاۋال ئەمدى ئۆزۈم ھازىر،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

كۆچۈمنىڭ باردا ئىشلەپ، ياشانغاندا زار سەرسانمەن،
ھەمىشە ياخشىلىق كويىدا قەدرى بىلگەنگە قەدىردانمەن.
كىشىلىك بەختىنى سۆزلەپ، شۇ كەسپتە قەلەم تۇتقانمەن،
بولۇپ توغرا سۆزۈم شەكلىك - گۈمانلىق بۇڭا ھەيرانمەن.
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

ئۆزۈمنىڭ شۇملۇقۇممۇ ياكى مۇھىتنىڭ جەۋرى - جۇربىدىن،
چۈشۈپ بېشىمغا غەم - كۈلپەت، تەقسىر - تەئىننىڭ زوربىدىن،

① شائىر بۇ شېئىرنى «4 كىشىلىك گۈرۇھ»نىڭ يەرلىك ئاتارمان - چاپارمانلىرىنىڭ زۇلمىغا گۇۋاھچىراپ خورلانغان چاغدا يازغان.

خالاس بولمىدىم بۇندا پىتنە - ئىغۇا قەستىنىڭ شوربىدىن،
پۈتۈم ھېچ ئاجرىماي كەلدى زەنجىر كىشەنلىڭ توربىدىن،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىنداندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

«ۋەتەن!» دەپ چىن ئەقىدەمدىن قىلىپ ئەردىم ياخشى خىزمەتلەر،
قىلىندى بىر تېسىن بۇ ئىش، نەسۈۋەم بولدى كۆلپەتلەر،
ۋەلېكىن شۇندىمۇ قىلدىم يەنە خالىس نەسىھەتلەر،
«ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماس» دېگەندەك بولدى ئۇلپەتلەر،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىنداندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

ئەزەلدىن سۆيگىنىم بەختتۇر ئەرككە ھەم ئاشنا بولدۇم،
كۆرەش مەيدانىدا نەچچە تۈرلۈك خەۋپكە مۇپتىلا بولدۇم،
ھاياتىم يېرىمى كېتىپ، يېرىم جانلىقتا يا بولدۇم،
شەرىپىم يەرگە تەڭ بولدى بۇگۈن ئۇندىن جۇدا بولدۇم،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىنداندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

رىزادۇرمەن ئەگەر ياخشى سۆزۈمدىن كەلسە مەڭ كۆلپەت،
قىلۇرمەن جان ۋە دىل بىرلە مالامەتلەرگە ھەم تاقەت،
نەتەرمەن قېرى چېغىمدا يېغان بىرلە چېكىپ ھەسرەت،
«كۆرەرمەن!» دەپ ئىشەنچىم بار سائادەت دىلبىرىدىن شەپقەت،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىنداندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

نەچۈن بىرەر ئاقىل ھەزەر ئەيلەپ بۇ ئىشقا ئىلتىپات ئەتمەس،
ئۆزۈمنىڭ قەۋمى قېرىنداشىم خۇشال كۆن - خۇش ھايات ئەتمەس،
تىرىك دوزاختا تاشلانغانلارغا ئەلەمدىن نىجات يەتمەس،
ئەرك ئىزدەپ ئۇزانقان قول نەچۈكتىن ۋايىغا يەتمەس،
ئۇمىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىنداندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

يامانلىق يوق ئىدى مەندە، لېكىن ماڭا بەك يامان قىلدى،
قاۋاندەك ھۆركىرەپ ۋەھشى ماڭا كۆپلەپ زىيان قىلدى،
قىيىن - قىستاق، سوراق بىرلە، تېڭىپ يۈك ناتىۋان قىلدى،
كۆڭۈلگە تولدۇرۇپ زەردەپ، يۈرەكنى لەختە قان قىلدى،
ئۇممىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

ئادالەت شاھى ھېچكىمنى مېنىڭدەك بىقارار ئەتمە!
پەلەكنىڭ جۇتلىقى ئاستىدا تەن - جىسمىمنى زار ئەتمە!
خۇسۇسەن ماڭا ئوخشاش ناتىۋاننى بى ئېتىۋار ئەتمە،
مېنىڭدەك كۈنگە قالغاننى ئاخىرقى ئۈمىدە شەرمىسار ئەتمە،
ئۇممىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

ئەگەر سەۋرى ئەتمىسەم جىمى ئالەمنى بۇزغاي بۇ ئاھىم،
قۇلاق سال ئەرزىمگە، نەزەر سال خەلق ھالىغا سەن دائىم،
يۇزۈڭنى ئاچ! بولۇتلاردا توسالغان خۇرشىدى ماھىم،
گۇۋاھلىق ئېيتىدۇ، كۆڭلۈم مېنىڭ يوق قىلچە گۇناھىم،
ئۇممىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

نەمشېھىت كۆرەرگە شەك قىلماس يېڭى سۈبھى سائادەتنى،
ئەگەرچە تارتساممۇ ھازىر ئەلەم رەنجۇ - پالاكەتنى،
ئۆچۈرمەس دىلدىن ئىخلاسنى، تەرك ئەتمەس ئىبادەتنى،
ئازازۇلغا بەخش ئېتەر، ئازابى گۈر قىيامەتنى،
ئۇممىدىم دوستلۇرۇم مەندەك قېرىغاندا خار بولمىسۇن ھېچكىم.

1968- يىل نويابر، باي

خوتەن كىشمىشى[1]

خوتەن كىشمىشىنىڭ لەئلىنى كۆردۈم،
دىللارغا ياققان تەمىنى كۆردۈم.

قەدىمىي ـ تارىخى ئۇزۇن شۇ يۇرتنىڭ،
بۈگۈنكى ياشنىغان پەسلىنى كۆردۈم.

غەزەلخان نوۋىتى پۈتكەن غەزەلدەك،
خوتەن ئولپىتىنىڭ ژەسلىنى كۆردۈم.

سۇغىكىزغا رەھمەت يوللار نىمشېھىت،
ئالدىمىزدا ھۇرمەت ئەھلىنى كۆردۈم.

1968ـ يىل نويابر، باي

---

① بۇ شېئىرنى، خوتەنلىك باش ھەۋەسكار بارات ئىمىن 1962 ـ يىلى شائىرغا سۇغا سۈپىتىدە ئەۋەتكەن بىر خالتا كىشمىشنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئەۋەتكەن.

پەقىرنىڭ ئىقرارى[1]

(مۇسەددەس)

پاتتى كۆكسۈمگە زەھەر تىرناقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
ئۈردى قانلىق قامچىسىن ئالچاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
قاخشىتىپ يۈتتى مېنى پانقاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
ئالدى گۈل ئورنى تىكەن - يانتاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
قان شوراپ چاقتى - زۇلۇك چاققاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
ھەر قەدەمدە مىڭ توزاق - قىلتاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

قايسى بىر نەس كۈنىكسم مەن تۆرەلدىم زېمىنگە؟!
قايسى بىر دۇنيا جەھەننەم ئوخشىغاي بۇ تۇرمىگە؟!
قان يۇتۇپ ھەردەم زەھەر - زەقۇم يېدىم مەن كۈنىگە،
مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ يول تىرىلدىم چەرخى بىداد زۇلمىگە.
باستى بېشىمنى بۇ زۇلمەت تاغلىرىڭ، ئەي شۇم پەلەك،
بارمىكىن دۇنيادا ئادىل چاغلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك؟!

ئۇچتى شەمئى كۆزلىرىمدىن ئۇچتى ئۇمىدىنىڭ نۇرلىرى،
كەتتى سەۋرى ئىلكىمىزدىن ئۆتتى ھۇرلۇك كۈنلىرى،
قايدا بارسام زۇلمى بىداد ناله - پەريادىم ئۈنلىرى،
كۆزىمىزنى باستى زۇلمەت قاپقاراڭغۇ تۇنلىرى،
قان يىلەن ئالۇدە قول - بارماقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.
بەلكى قول - پۈتتۈر ساڭا قورچاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

---

① شائىرنىڭ بۇ شېئىرى «تۆت كىشىلىك گۈرۈھ»نىڭ يەرلىك ئاتارمەن - چاپارمەنلىرى ئۈنى سوراق قىلىپ ئىقرارغا قىستىغاندا يېزىلغان.

كىمگىدۇر روزى - ساپا، كىملەرگىدۇر زۇلمى - سەتەم،
كىمگىدۇر بايراملىرىڭ، كىملەرگىدۇر چەكسىز ئەلەم،
بىز نېچۈن تەڭلىك سۆيىدىن بەھرى ئالماي قەتره ھەم،
سۆرسە شۇملەر ئەيشى - ئىشرەت بىز نېچۈن تەشنا شۇدەم،
يوق ئىكەن ئەدلىڭ بىلەن ئىنساپلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
بوغۇزىمىزغا سۆردى تىغ قاسساپلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

بولدى زۇلمىڭدىن جۇدا گۈلزاردىن بۇلبۇللىرى،
بىگۇناھ چۈشتى قەپەزگە قىرىلىپ نۇرغۇنلىرى،
ۋەتەنسىز بولدى قېچىپ يۇرتىدىن ئوغۇللىرى،
بولدى خار بويۇن قىسىپ يېتىم - يېتىمە تۇللىرى،
چىقمىدى دەردىڭ بىلەن ئارمانلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.
قايىدىدۇر ئەخلاق يەنە ۋىژدانلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

قانمىدۇر، مارجانمىدۇر، يا قەتره شەبنەم ياشمىز،
تاشمىدۇر، يا تاغمىدۇر، قايغۇدا قانقان باشمىز،
يوقمىدۇر دۇنيادا بىزنىڭ ئىچ كۆيەر يولداشمىز،
دائىما قايغۇ - ئەلەم، ھەسرەتمىدۇر قۇرداشمىز،
سورۇلۇپ باش ئۇستىگە توپراقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
بولدىغۇ زىندان كەبى ھەر ياقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

ۋاھ ... ئەجەپ قۇش ئۇۋىسىغا شۇم يىلان «مېھمانىكەن»،
بىلمىدۇق ئاۋۋال دىلىدا بىر غەرەز پىنھانىكەن،
ئالدىنىپ قىلتاقىغا چۈشتۇق ھىلىگەر دەۋرانىكەن،
ياكى قىسمەتتىن ئەزەلدە موللىسى يازغانمىكەن؟!...
زەپمۇ پانتى بوغۇزىمىزغا قارماقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
بىگۇناھلار كۆكسىنى يارماقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

نە گۈناھلىق بەندە بىز زۇلمەتتە قالدۇق ناگىھان،
جايىمىز پۈرقەتكە تولدى، داغ بىلەن قىينالدى جان،
يوق ئاداۋەت - گىنە بىرلە بىزگە بولدۇك بەدگۈمان،
كۆرمىگەندۇر شۇڭغىچە ھېچكىم بۇ ئىشنى ھېچقاچان،
كۆزۈڭ كىچىك تار سېنىڭ قورساقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك،
قان - يىرىڭ، زەردابقا تولغان دوۋساقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

بولدى قويلار پاسىبانى، بۆرىلەر ئاغزىدا خۇن،
كىم ھەقىقەتنى دېسە بولدى ئۇنىڭ ھالى زەبۇن،
ئايلىنىپ تەتۇر ھەمىشە چەرخىڭ سېنىڭ كاژ - ژاژىگۇن،
باستى تۆھمەت - پىتنىلەر ئالەمنى مانەندى قۇيۇن،
بولدى ھاكىم ئۇستىمىزدە زاغلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.
ئۆچمىگەي مەھشەرگىچە بۇ داغلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

ھېچ بۇلۇت كۈننى توسالماس، پەردە زۇلمەت چاك بولۇر،
نىمشېھىت قايغۇرمىغىن كۆپ، كەلگۈسىڭ پارلاق بولۇر،
نىسبى ئاي بولسا قاراڭغۇ، نىسبى روشەن ئاق بولۇر،
تا ئەزەلدىن بېرى بۇ قانۇن ئېرۇر، شۇنداق بولۇر،
ئاقىۋەت گۈم بولغۇسى راۋاقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.
ئۆرتىنىپ كۈل بولغۇسى تاياقلىرىڭ ئەي شۇم پەلەك.

1971- يىل ئاۋغۇست، باي

رؤبائي[1] ۆه پارچىلار

1 . 10 . 1968

ئىزاهات

1963 ـ يىل 4 ـ ئايدىن باشلاپ ئاز ـ تولا رؤبائي يېزىشقا كىرىشكەن ئىدىم. 66 ـ يىلنىڭ ئوتتۇرىلىرىغچە تەخمىنەن 300 دىن ئارتۇق رؤبائي ھەر تۈرلۈك تېمىدا يېزىلغان. كېيىن زايە بولۇپ كەتتى. بۇ دەپتەرنىڭ باش تەرىپىگە شۇنىڭدىن ئەسلىگەلىرىمنى خاتىرلەپ چىقتىم. 17ـ بەتتىن تۆۋەنگە يەنە يېڭىدىن يېزىشقا كىرىشتىم. ھازىر بولسا بۇرۇنقىدەك داۋاملىق يېزىش قابىلىيىتىم يوق، ھەر ئاز چارچىغانلىقتىن ئاندا — ساندا يېزىپ كەلگۈسى ئۈچۈن يادىكار قالدۇرسام دېگەن ئۈمىدىم بار.

---

① مەن 1963 ـ يىل 4 ـ ئايدىن باشلاپ ئاز ـ تولا روبائي يېزىشقا كىرىشكەن ئىدىم. 66 ـ يىلنىڭ ئوتتۇرىلىرىغچە تەخمىنەن 300 دىن ئارتۇق رؤبائي يازغان بولساممۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسى زايە بولۇپ كەتتى، بۇ دەپتەرنىڭ باش تەرىپىگە شۇنىڭدىن ئەسلىگەلىرىمنى خاتىرلەپ چىقتىم. 17 ـ بەتتىن تۆۋەنگە يەنە يېڭىدىن يېزىشقا كىرىشتىم. ھازىر بۇرۇنقىدەك يېزىش قابىلىيىتىم يوق. ھەر ئاز چارچىغانلىقتىن ئاندا ـ ساندا يېزىپ كەلگۈسى ئۈچۈن يادىكار قالدۇرسام دېگەن ئۈمىدىم بار. (يۇقىرىدە مۇشۇ سۆزنىڭ ئەسلى نۇسخىسى بېرىلدى).

رۇبائىيلار

ياشانغان چاغلىرىمغا يەتتى يېشىم،
قىراۋغا تولدى ساقال ھەر بىر چېچىم،
يىللارنىڭ بوينىدا ئىز ئىجادىم بار،
قېرىماس، قېرىسامۇ قىلغان ئىشىم.

* * *

نەمشېھىت دەپ ھېلۇر ئەل نەملىكىمنى،
كەڭ ژەتەن، خەلقىم ھېلۇر كىملىكىمنى،
تۇغۇلغان كۈندىن باشلاپ كۆرەشچىمەن،
كىشىلەر ھەرگىز بىلمەس جىملىقىمنى.

* * *

بەختىنىڭ كۈيچىسى شاد قەلەمچىدىم،
دۈشمەنگە سۆزلىرىم ئوق ئەلەمچىدىم،
— قاچانغىچە كەسپىڭىز شۇ؟! — دەپ سورىسا،
جاۋابىغا:
— ئۆمۈر بويى - دېمەكچىدىم.

* * *

ئەخمەتجان چۈشلىرىمدە زاھىرگاھى،
يېنىمدا پەيدا بولۇر ھازىر گاھى،
تىلىكى ئىشقا ئاشار كۈندۈر بۈگۈن،
غەلىبىگە قولداش بولۇپ نازىر گاھى.

پەرھادنىڭ جايى ئىرۇر خوتەن يۇرتى،
كۇچارنىڭ شەرىنىغا بىر تەن يۇرتى،
بۇ بىر جۇپ مۇھەببەتداش، بىر قەبرىداش،
تەقدىرداش، ئىككىسى بىر كېپەن يۇرتى.

* * *

تارىختىن يادىكار بولۇپ مىڭ ئۆي قالغان،
مىڭ ئۆينىڭ نەقشى مىڭ توي قالغان،
ھەققىم بار پەخىرلەنسەم ئەجدادىمدىن،
يۇرتۇمدا ناخشا ـ غەزەل شاد كۇي قالغان.

* * *

ۋۇجۇدۇمنىڭ خۇرچى باتۇر ئەلدىن بولغاچ،
گۇللىگەن بېغىم ئەجرى تەردىن بولغاچ،
چىدىمايى كۆز ئالايتار، داغدا قۇزغۇن،
ۋەتىنىم تاش ـ تۇپرىقى زەردىن بولغاچ.

* * *

دوستقا ئېزىز ئىشىم بولدى يامانلىق،
تۇرغان تۇرقۇم پۈتۈن شەكلىڭ گۇمانلىق،
ئالدىلار قاباھەت نەسلىڭ ئىلكىگە،
قەبرىغان چېغىمدا بەرمەي ئامانلىق.

* * *

جەھەننەم ئاپىتى ياغدى مول بايغا،
تاڭ نۇرى كەڭ ئىتەك يايغان بۇ جايغا،

يۇرتۇمغا قىسمەتداش قەلبىم ئەلەمدە،
غەزىپىم مۇزاتتەك تاشتى ھەر سايغا.

* * *

ئاخىرقى ئىجادىمنىڭ چالىسى قالدى،
قۇرلاردا يۇرىكىمنىڭ يارىسى قالدى،
ئىشەنچىم، ئىشەنچلىك دوستلار سىلەردىن،
كېينكى ئۇمىدىمنىڭ ژارىسى قالدى.

* * *

تۇتىيا ـ دۇنيادا مۇقەددەس توپا،
ئاغرىغان كۆزلەرگە بولىدۇ شىپا،
ئۇلۇغۋار ۋەتەننىڭ ھەر بىر تۇپرىقى،
تۇتىيادىن مۇقەددەس كۆرۈنەر ماڭا.

* * *

دەرىخ دوستۇم نېمە ئىش بۇ؟! ئېزىز جانلار نېچۈك بولدى؟!
تېررورلۇق ئىلكىدە تۇنقۇن ۋەسلى جانانلار نېچۈك بولدى؟!
بەختىم، شەۋكىتىم، پەخرىم ماھى تابانلار نېچۈك بولدى؟!
زامان بۇلبۇلى شائىر سۆزىنداىلار نېچۈك بولدى؟!

* * *

بىلگىل ۋەتەنداش، لازىم ئىزۇر بىر ۋەدىدە چىڭ تۇرماق،
شەرەپمۇ ئىش كۆتۈپ سەنچۈن خىسراۋ ئىشىكىدە ئولتۇرماق،

كېچىپ ئىنساپ، ئادالەتتىن بېچارىلەرگە تېغ ئۇرماق،
ئاسان ئىش ئەمەس ھېچۇاق ئەل بېشىدا تەخت قۇرماق.

* * *

زالىلار قىلمىشىدا ياخشىلار كۆرىشى جازا بولدى،
ئادالەت سۆزى بىزلەرگە تېپىلماس تۇتىيا بولدى،
قارا غار ئاغزىنى ئەتمەي، ئېزىتقۇ قوغلىنىپ پۈتمەس،
بۇزۇلغان تىنچلىقنى ئوڭشاش تەلەپ بىزدىن دەۋا بولدى.

* * *

سەدەپتەك ئەتىۋا ئىنسان بۇگۈن خارلىقتا ياش تۆكتۈك،
ناھەق تۇنقۇنغا ئايلاندىك قېلىچ ئالدىدا باش تۆكتۈك،
يارانقان ھەممە بايلىقنىك ئىگىسى سەن ئۆزۈك تۇرساك،
خېزىنەك قۇپقۇرۇق قاپتۇ، ماڭا كەلگەندە تاش تۆكتۈك.

* * *

قەدىم تەشرىپىڭىزغا مۇنتىزىر ھۇرمەتلى مېھمانىم،
كۆتۈپ ئالسام قالماس ئەردى دىلىمدا زەررە ئارمانىم،
باغاقتا كۆرسىتىلگەن ۋاقىت سائەتنى ئېتىۋار ئەتمەي،
كېيىن قالغان چاغدا قالماس تەندە زادى دەرمانىم.

پارچىلار

شۇ ئۇلۇغ بەختلىك ئەتىگە ئاتاپ،
گۈزەل باغ تىكىشكە تىكىمەن كۆچەت.
مىۋىسىنى كۆرەلمەي ئۆلسەم ئارمان يوق،
رازىمەن كۆرگەنلەر يادلىسا پەقەت.

* * *

توسالماس يولۇمنى ھېچقانداق داۋان،
خەلق ئۈچۈن ئىشلەشكە باغلاقلىق بېلىم.
ئىپتىخار قىلىشقا ھەققىم بار مېنىڭ،
غالىپلار تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئەل ـ ئىلىم.

* * *

ئالتۇن ۋە ياقۇت، گۆھەر ھەم ئالماس،
جاھاندا ئەتىۋار قىممەتلىك مېتال.
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ۋەتەن ئالدىدا،
دۆۋىسى كۆرۈنمەس كۆزۈمگە مىسقال.

* * *

ياشلىقىمنىڭ بەختىۋاشراق ئۆتكەن بىر كۈنى،
ئۈچراشتىم يار بىلەن يارنىڭ لېۋىدە.

ئەسلىسەم ئېسىمنى يېغىپ بار ئىكەن،
زەھەردەك مۇچلارمۇ يارنىڭ لېۋىدە.

* * *

كىشىلەر باي بولسا ئالتۇن يېغاتتى،
شۇ بىلەن ئۆزىگە قويياتتى مىننەت.
ۋەتەننى، خەلقىمنى كۆيلەپ يازغىنىم،
ھەر قۇرى مەن ئۈچۈن ئالتۇندىن قىممەت.

* * *

ئەي رەسسام دىلدىكى سۆيگىنىڭنى سەن،
سۈرەتكە سىزىپسەن كۆڭۈلدىكىدەك.
سۆيگۈمنى كۆرگەنمەن گويا چۈشۈمدە،
سۈرەتنى تارتىسائكەن ئوڭۈمدىكىدەك.

* * *

«مازار» دەپ ئېيتقىنىم يوغان ھىر گۈمبەز،
ھەيۋەتلىك، زىننەتلىك قۇرۇق ـ قەبرىدۇر،
لاتىلار، قۇيرۇقلار، موڭگۈزلەر ئېسىپ،
بىھۇدە شام يېقىپ تارتقان جەۋرىدۇر.

* * *

٩٨ دۇنيانىڭ ئېگىز ـ پەس بولۇشى ئېنىق،
كۆرەشتىن تەپ ـ تەكشى بولۇشى چوقۇم،
ئەسكى پالاسنى سۆرۈشۈپ نادان،
يېڭى بىناتتىن قالمىدۇ مەھرۇم.

* * *

بۇرۇن ئۆتكەن بىر ئەخمەق پەيلاسوپ:
«ئاكاڭ كىمنى ئالسا يەڭگەڭ شۇ!» دېگەن.
بەزى ۋېژدانسىز ئاشۇ گەپ بىلەن،
مېھرىۋان ئاننىدىن يۈزىن ئۆرىگەن.

* * *

ئۆتمۈشتە مېنىمۇ ئەزگەن ھەمىشە،
كونا دۇنيانىڭ زالىم غالچىسى.
نەپرەت ئوقۇيمەن بۇگۈن ئۇ كۈنگە،
يېڭى دۇنيانىڭ بولۇپ جارچىسى.

* * *

كەمتەرلىك كىشىگە ئىلگىرلەش يولى،
مەغرۇرلۇق ئۆتۈقتىن قىلىدۇ يىراق.
كىچىك پېئىل قەدىرلىك، كىبىرلىك خورلۇق،
دانانىڭ بۇ سۆزى قەلبىمگە چىراق.

* * *

كۆرەشسىز ھاياتنى دېمەي قۇي ھايات،
تىپ - تىنچ ياتاقلىق مۇردىنىڭ ئىشى.
كۆرەشتە تاۋلىنار تەدبىرلىك ئىنسان،
چېنىقىش يولىدا روھلىنار كىشى.

* * *

هاراقنی بەزىلەر دەيدۇ:
— پايدىلىق.
تەندىكى يەللەرنى كۆيدۈرەر ئىمىش،
ئاز ـ ئازدىن چېكىدا ئىچسىغۇ مەيلى،
مەست بولۇپ كوچىدا ياتقىنى نېمىش.

* * *

كۆرسىتەر بۇ ئەينەك،
ھەرنە ئۆزۈڭدە بارنى،
ھېچ يوشۇرماس زەررىچە،
ئاقنى ۋە ياكى قارىنى.

* * *

يوقلىقىڭغا ناله قىلما،
ئەي ئىنسان،
تەندۇرۇسلۇق،
ياخشى نېمەتتىن ئېنسان.

مىڭ ئۆي ۋە پەرھاد ـ شىرىن

(داستان)

مىڭ ئۆي ۋە پەرھاد - شېرىن

(داستان)

مۇقەددىمە

ئۇلۇغ ۋەتىنىم سىرلىق مۆجىزات،
تەڭرىتاغ قوينىدىن ئاقىدۇ مۇزات.

مۇزات دەريالىرى سۈيى بىپايان،
قىش - ياز توختىماي ئۆركەشلەر ھامان.

باي ناھىيە قىزىلغا يېقىن،
چۆل تاغنى كېسىپ ئۆتەر بۇ ئېقىن.

ئۇشبۇ دەريانىڭ ئۆتەر يېرىدە،
مىڭ ئۆي قېزىلغان ئۆتكەن دەۋردە.

شېرىن ئىشقىدا شاھزادە پەرھاد،
ئويما، قەسرىنى ئەيلىگەن بۇنياد.

ئۇنىڭ چىرايلىق قىسسەسى بولغاچ،
كۆرۈش ھەۋىسى يۈرەككە تولغاچ.

سایاهەت ئۇچۇن باشلىدى ھەۋەس،
بولدى ئارامگاھ بۇ جاي بىر نەپەس.

قىزىلدىن جەنۇپ يىگىرمە يول بار،
تىككىنا، ئېگىز، چوڭقۇر داۋان، تار.

داۋاندىن چوڭقۇر ۋادىغا يۇرمەك،
خۇددى ئاسماندىن يەرگە چۈشكەندەك.

پۈتلار ئېگىلىپ، بەللەر مۇكچىيەر،
بۇ ئېسىل يۇرتقا كۆزلەر تەلپۈنەر.

داۋاندىن چۈشسەك كۆرۈنگەن ماكان،
سول ياندا لەھەت، دەھشەتلىك زىندان.

تاغنىڭ تەكتىگە قەزىلغاندۇر ئۇ،
زالىم كۆڭلىدە سۇرلۇك قاراڭغۇ.

كىرىپ قالسا گەر ئاسماننىڭ ئايى،
بولۇر قاپقارا نۇرلۇق چىرايى.

ئاڭلىماس ئىكەن كىشى زارىنى،
كۆرەلمەس ئىكەن نۇر دىدارىنى.

قالمايدۇ قۇۋۋەت قىمىرلاشقىلى،
ئاڭلىنار ئاران پىچىرلاشقىنى.

پەرىزات سۈپەت يارنىڭ جامالى،
شېكەر لەۋلىرى قۇندۇزدەك خالى.

بىر تىينىگىمۇ ئەرزىمەيدىكەن،
كۆرۈشنى ھېچكىم كۆزلىمەيدىكەن.

«ھايانقا ئۇ جاي ئاخىرقى ئورۇن،
تاۋۇت ۋە گۆرسىز قىلۇر يوشۇرۇن.»

ئۇ يەرگە كىرگەن كىشىلەرنى نەخ،
قىچقىرار ئىكەن دەھشەتلىك دوزاخ.

ئۇچ تەرەپلىمە قېزىلغان ئىكەن،
زۇلمەت ـ ئاسارەت تىزىلغان ئىكەن.

كىرگەن كىشىگە يوق ئىكەن تۈيغۇ،
قوللاپ ئالغاچقا ئەبەتكە ئۇيقۇ.

جىمجىتلىق ئۇندا قاتتىق ھۆكۈمران،
ئاڭلىنىپ تۇرار تاۋۇشسىز زۇۋان.

دۇنياغا قايتىش چۈشتە كۆرگەندەك،
ئانا قارنىغا قايتىپ بارغاندەك.

تاشقا ئويۇلغان دەھشەتلىك زىندان،
دېسەك بولماسمۇ سالاسىل قورغان.

بولمايدۇ بۇندا كىشىلىك پاناھى،
زالىم ئۆتمۈشنىڭ بۇ بىر گۇناھى.

قانلىق ئۆتمۈشتىن ئىنتىقام تىلەپ،
تۇرار نىمشېھىت قەلبىمىز بىلەپ.

* *

ئۇنددن نېرىراق شىمالدن جەنۇپ،
كەتكەن ئېقىننىڭ يانلىرىن يۇنۇپ.

ياسىغان لەخمە شەكلىدە بىر يول،
ئوردىغا باشلاپ چىقىشقا ئۇدۇل.

چىقسالمۇ ئۇ تاغنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا،
ياسىغان پەرھاد شېرىنگە ئوردا.

ئوردا يېنىدا ياسالغان مەكتەپ،
ياش غۇنچىلارغا ئۆگەتكەن ئەدەپ.

ئۇشبۇ ئېقىندىن باشلىنار مىڭ ئۆي،
ھەر ئۆيگە كىرسەڭ باشقىچە بىر كۆي.

ئۆيلەر تامامى تاشتىن ئويۇلغان،
ئوتتۇرىغا بىردىن تەخت قويۇلغان.

يوق ئۇ، تەختتە ياغاچ پارچىسى،
ياسالغان ئىكەن تاشتىن بارچىسى.

لاي ۋە خىش پەقەت ئىشلىتىلمىگەن،
ئۇستىگە ياغاچ چىشلىتىلمىگەن.

يىپەك گىلەمگە ئېھتىياجى يوق،
ئالتۇن ھەيكەلسىز ئۆينىڭ كۆڭلى توق.

سول قولنی ئۆيلەر ياقىلاپ باردۇ،
سۇ بېشىغا ھەم ئاتلاپ باردۇ.

بۇ تار ئېقىندا ئاقار سۇ جارى،
يەڭلىك بىلەكتەك كېلىدۇ بارى.

يىغلىغان تاغنىڭ بۇ بىر ئېقىندىسى،
تەپچىرەپ ئاققان ياش يىغىندىسى.

بولۇر شۇ جايدا سۇ ئىككى جىرا،
ياسىغان پەرھاد ـ شېرىنگە ھوجرا.

پەرھاد سۈرىتى ئوردا ئىچىدە بار،
يېنىدا شېرىن رەپىقى دىلدار.

شېرىن يېنىدا كېنىزەك بىلەن ھۇر،
پەرھاد يېنىدا ھەمدەمى شاپۇر.

بۇلار ھەممىسى بىللە يۇرۇدۇ،
تاماشاچىغا قاراپ تۇرۇدۇ.

چىقىپ كېتەردە ئارقىدىن قاراپ،
«نېمە دەيدۇ؟!» دەپ قويۇدۇ ماراپ.

ياق، سۈرەت ئەمەس، بەلكى روھى ئۇ،
يەنى سەزگۈسىز گەۋدىلىك ئۇيقۇ.

يىغلىغان تاغنىڭ «ئاھ!...» بىلەن زارى،
ئالدىدا تېخى پەرھاد مازارى.

قايسى بىر كىشى زىيارەت ئېتەر،
پەرھاد روھىنى دائىم شات ئېتەر.

پەرھاد قەۋرىسى كۆھى جەبەلدە،
ئىككى چامدام ئېگىز يەنە بىر بەلدە.

بارالماس بەزى يۈرەكسىز كىشى،
غەيرەتلىك ئەرلەر يوقلار ياز ـ قىشى.

بۇندا ئاجايىپ ئەييامى باھار،
باغى ئېرەمدەك بولغان لالىزار.

قەلبىك قىزىقىپ سۆيگۈك كېلىدۇ،
ئون قېتىم كۆرسەك كۆرگۈك كېلىدۇ.

شۇڭا قىلىدۇ دائىم نەمشېھىت،
قايتا — قايتىلاپ كۆرۈشنى ئۈمىت.

I . قىسىم پەرھاد

ئۆتمۈشتە خوتەن خانلىقى خاقان،
پۈتۈن جاھانغا بىردەك تونۇلغان.

ئاشۇ خوتەننىڭ سولتانى خاقان،
پەرزەنتسىزلىك دەردىنى تارتقان.

«پەرزەنت ...» دەپتۇ، ئۇ «بولمىسا ئەگەر،
تەختىمگە رەقىب باسقۇسى زەپەر».

تەڭرى يولىدا بېرىپ ئەزىرلەر،
دۇئالار ئاپتۇ يوقلاپ ئەزىزلەر.

قىلىپتۇ يىغلاپ ھەقتىن - تەلەپلەر،
ھەم يەنە قىپتۇ، تۇرلۇك سەۋەپلەر.

خاقاننىڭ مۇناجاتى:

ئەي جاھاننىڭ ئۇلۇغ تەڭرى،
قوبۇل قىلغىن تىلەكىمنى.
تىلەيمەن بىر ئوغۇل پەرزەنت،
بەرگىن مېنىڭ ئىستەكىمنى.

بەردىڭ ماڭا شۇنچە دۆلەت،
شۇكرى ئېيتىش ماڭا سۇنىدەت،
كۆڭلۈمدە بار غەم بىلەن دەرت،
ساقايتۇرغىن يۈرەكىمنى.

دەۋران سۈردۈم ئىشرەت بىلەن،
نام كۆتەردىم شۆھرەت بىلەن،
كېتەرمەنمۇ ھەسرەت بىلەن؟!
كىملەر باسار تۆشەكىمنى؟!

زۇلۇمدىن مەن يىراق ئۆتتۈم،
ئەل رايىنى كۆزدە تۇتتۇم.
ئادالەتتە يۈرت يورۇتتۇم،
قىلسۇن خەلق دەپ ئىزدەرىكىمنى.

تەڭرى سۆزىنى ئادا قىلدىم،
ئىبادەتلەر تولا قىلدىم.
خەيرى - ئېھسان يانا قىلدىم،
«بېرەر ھەق» دەپ مۇرادىمنى.

ئولۇغ تەڭرى شاپائەت قىل!
مۇناجاتىم ئىجابەت قىل!
ئوغۇل پەرزەنت كارامەت قىل!
بەرگىن ئارقا تىرەكىمنى.

ئاققۇزدۇم كۆزدىن ياشىمنى،
يەتكۈزدۇم كۆككە ئاھىمنى.
گەر بەرمىسەڭ مۇرادىمنى،
كىملەر قىلۇر دېرەكىمنى؟!

بۇيۇك تەڭرى بۇ ئىشىمنى،
قوبۇل ئەيلە نالىشىمنى،
باھار قىلغىن سەن قېشىمنى،
ئوڭغا تولغاپ پىلەكىمنى.

خاقان تىلەر ھەقتىن ئوغۇل،
دائىم تەلەپ بىلەن مەشغۇل،
كۆڭلۈم يېرىم قەلبىم مەلۇل،
«بېرەر ھەق» دەپ تەلەبمنى.

خاقاننىڭ قايغۇ زارى:

دۇنياغا كېلىپ دەۋرانلار سۈرۈپ،
پەرزەنتسىز ئۆتەرمەنمۇ جاھاندىن.

تەڭرىنىڭ ئېزىز بەندىلىرىگە،
ئەلا ئىكەن پەرزەنتى جاندىن.

ئىككى كۆزۈم يۈمۈلماس مېنىڭ،
ئوغۇل كۆرمەي كەتسەم جاھاندىن.
ھۆزۈر ئالالماس كۆڭۈل تىلەكتە،
كېچە ۋە كۈندۈز ئاھۇ - پىغاندىن.

ئاتا ئورنىدا بولمىسا ئوغۇل،
دۆلىتى كېتەر ھەر يان - ھەر ياندىن.
كىملەرگە قالۇر بۇ تاجۇ - تەختىم،
مېنىڭدەك ئۇلۇغ شاھى - خاقاندىن.

خاقانىنىڭ نىجات تېپىشى

خاقان تىلىكى مەقبۇل بولۇپتۇ،
مەلىكىسى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ.

ئاڭا «پەرھاد» دەپ قويۇلۇپتۇ ئات،
خاقان بولۇپتۇ ھەممىدىن بەك شات.

مۇبارەكلىشىپ ئەل كېلىشىپتۇ جىق،
ئوچ يىلغىچە ئەلدىن ئالماپتۇ سېلىق.

ئوغلىغا ئۆمۈر تىلەيدىكەن خان،
قىلىپ مۇھتاجغا - گادايغا ئېھسان.

بۇتلار ئالدىدا يىغلاپ قويۇپ باش،
خانىنىڭ كۆزىدىن ئاقار ئىدى ياش.

ئوغلىغا بەخت تىلەپ دۇئادا،
«ياخشى نام ئالسا» دەيتتى دۇنيادا.

«تاجىغا گۆھەر تاقالسا» ئىدى،
«خاقان ئوغلى!» دەپ ئاتالسا ئىدى.

ئەلنىڭ دەردىگە بولسىدى دەرمان،
بەلكى تەختىمدە سۈرسىدى دەۋران.

پۈتۈن دۇنيانى شۆھرىتى تۇتسا،
قاراڭغۇ يەرنى نۇرى يورۇتسا.

بىر قولىغا ئالسا ئەدلى سىياسەت،
بىر قولدا تۇتسا ئىنساپ ـ ديانەت.

قارچىغا توشقان بىلەن ياراشسا،
لاچىن كەبۇ تەر بىلەن سىلاشسا.

قوي بىلەن بۆرە يايلىسا بىرگە،
بۇغا ئوزۇق ـ يەم بولمىسا شىرگە.

ھەممىدە بولسا يارۇ ـ ھەمكارلىق،
شۇنداقلا ئوغلۇم ئەيلىسە يارلىق.

زۇلۇم كانىنى قىلسىلەر ۋەيران،
ئەدلىدىن قىلسا جاھانىنى ھەيران.

ئاسارەت شېخىن تامام قۇرۇنقاي،
مەرىپەت بىلەن ئەلنى يورۇنقاي.

تىغىدىن دۈشمەن تىترىگەي دائىم،
پۈخراغا قەلبى بولغاي «مۇلايىم!...»

تەڭرىدىن بۇنى خان تىلەيدىكەن،
لېكىن ئىراده باشقىچه ئىكەن.

زىخقا سانچىلىپ تارىخ تىزىلغان،
تارىخ بېتىگه بۇنداق يېزىلغان.

تەس ئىشقا پەرهاد تاشلىدى قەدەم،
ئىشقىدىن پەريات چېكىپ دەممۇ - دەم.

تاج - سەلتەنەتنى ئىلمايىتتى كۆزگە،
مەقسەت - تىلەكنى ئەيلىدى ئۆزگە.

كۈندىن - كۈنگه ئورۇقلاپ كەتتى،
گۈلدەك چىرايى سېرىقلاپ كەتتى.

ئېلىپتەك قەددى ئېگىلدى غەمدىن،
خالى بولمىدى كۆزلىرى نەمدىن.

ئەسىمەتكه هېچ سۈنمىدى بويۇن،
ئەسلىده شۇنداق بولغاچقا ئويۇن.

ياقىلىرى چاك، دىدىسى گىريان،
يۈرىكى پاره، باغرىدۇر بەريان.

خاقان ئوغلىغا ئىزلىدى تەدبىر،
ئۆزى بىلگەنچه باشلىدى تەقدىر.

ئىشقا ئاشمىدى قىلغان چارىسى،
ساقايمىدى ھېچ كۆڭۈل يارىسى.

خاپا تەقدىردىن نىمشېھىتىمۇ ھەم،
كۆرگەچ پەلەكتىن تۆرلۈك دەرد ـ ئەلەم.

خاقاننىڭ پەرھادقا ئاتاپ ھەشمەتلىك تۆت ئوردا بىنا قىلدۇرغىنى

پەرھاد دەردىگە قىلىشقا دەرمان،
بىر يۈرۈش پىلان تۈزدىلەر خاقان.

بىر يىل بۆلۈنگەي چاھار① پەسلگە،
ئوغلۇم يەتكۈزەي يار ۋەسلىگە.

تۆت پەسلگە باپ تۆت قەسىر قىلاي،
ھەربىر پەسلگە لايىق بىر ساراي.

ھەر بىر قەسىرنىڭ تورۇس ـ تاملىرى،
ئىچىدىغان مەي ـ قاچا جاملىرى.

سازچى، كېنىزەك، ساقى، خىزمەتچى،
غەزەلخانلىرى گەپچى، ئۇلپەتچى.

ھەر بىر پەسلىنىڭ مەزھىرى بولسۇن،
خاس شۇ ۋاقىتنىڭ مەنزىرى بولسۇن.

① چاھار ـ تۆت

ئەتىياز، باھار، ياز پەسلى گۈلزار،
كۈزدە سارغىيىپ قىشتا چۈشكەي قار.

بىرىنچى ئوردا مەۋسۈمى باھار،
باھار پەسلىنى قىلايلى ئىزھار.

ھەممە ياپ - يېشىل باھار قىزىدەك،
يېشىل گىلەملەر يايغان يېزىدەك.

خىزىر قەدىمى يەتكەندەك بولسۇن،
زەھەرلىك يىللەر كەتكەندەك بولسۇن.

كۆللەردە ئاق قۇ، ئېقىنلاردا غاز،
باغلاردا بۈلبۈل چېلىپ تۇرسۇن ساز.

ئىككىنچى ئوردا يانا شاھانە،
گۈللەر ئېچىلسۇن يازدىن نىشانە.

ھەممە ياپ - يېشىل ھاۋارەڭ بولسۇن،
ياقۇت، زۈمرەت، جاۋاھىر تولسۇن.

ھەممە گۈلزەڭدە چېچەكلەر ئاچقاي،
خىلمۇ - خىل تۈردە لېچەكلەر ئارتقاي.

گۈللەر بەرگىدەك قەدەھلەر بولغاي،
ئىچى شۇ زەڭلىك مەي بىلەن تولغاي.

گۈلزەڭدە بولسۇن ھەممە سايمانلار،
يازنى ئەكس ئەتسۇن ئوردا ئايۋانلار.

ئۇچىنچى ئوردا كۇزىنىڭ مىسالى،
ساپسېرىق بولسۇن شاراپ، قىيامى.

دەۋرانلار سۇرگەي ئالتۇن پىيالە،
زەپىران گۇللەر ھەم سېرىق لالە.

سەندەل ياغاچتىن ئورۇندۇق قىلىپ،
زەر باپ بىساتتىن پاياندا سېلىپ.

ئوردىنىڭ تورۇس ـ تامۇ ـ خىشلىرى،
زەر ھەلدە بولسۇن ھەممە ئىشلىرى.

سارغىيىپ كەتسۇن قىزىل گۇللىرى،
سايرىسۇن سازچى شوخ بۇلبۇللىرى.

تۆتىنچى ئوردا ئوخشىسۇن قىشقا،
ئاپئاقلا بولسۇن يېڭى ۋە كونا.

كۇمۇش كۇرسىلەر بولسۇن جابىجا،
شېرىن مىۋە مەي بولسۇن مۇسەپپا.

كاپۇر سېپىلسۇن قارنى ئەكس ئېتىپ،
دەريالاردا مۇز بارنى ئەسلىتىپ.

گۇل ـ لالە، بەرنا بىزدە بار سەنئەت،
زوھۇرغا كەلسۇن بارلىق تەبىئەت.

كېلىپ ھەر جايدىن قابىل سەنئەتكار،
باغ بىنا قىلسۇن ھەر خىل چىمەنزار.

بۇ پىلاننى خان ئويلىغان ھامان،
مۇلكىڭاراغا ئەيلىدى بايان.

بۇ ۋەزىرخانغا ئوقۇپ ئاپىرىن!
— ئورۇنداي!... ـ دېدى بۇنىڭ بارلىقىن.

ئۇ، چىقىپ دەرھال كىرىشتى ئىشقا،
نەچچە مىڭ ئادەم لاي بىلەن خىشقا.

تاغلاردىن تاشنى كەلتۈردى تاشچى،
باغلاردىن ياغاچ كەستى ياغاشچى.

ئۇستىلار ياساپ تۆمۈردىن چەمبەر،
گۈلزارغا چېچىپ ئىپارۇ ـ ئەنبەر.

تەختى ـ مۇنارى، ئاسمان باراۋەر،
غايەت، بەھەيۋەت قىلدى ساراسەر.

پۈتتى ئوردىنىڭ ساراي قەسىرى،
پەشتاق راۋاقى تامۇ ـ خىشلىرى.

پەردازچى كەلدى تامنى ئاقلاشقا،
مانى① كىرىشتى نەقىش باغلاشقا.

ئورمانغا ئاتلار، دەريانا بېلىق،
جانىگالغا توشقان، چۆللەرگە ئېيىق.

---

① مانى — شۇ چاغدىكى مەشھۇر نەققاش

جىراغا كىيىك، ياياقلارغا قوي،
بىر جايدا قايغۇ، بىر جايدا قوش توي.

يەنى دۇنيانىڭ ھەممە مەنزىرىن،
گەۋدىلەندۇردى سىزنىڭ بىر - بىرىن.

تاشنى موم كەبى كەستىلەر قارۇن[1]،
خاس شەكىل ياساپ بەرىدىلەر ئورۇن.

ھەر بىر ئورۇنغا لايىق بىر ھەيكەل،
ياساپ تاشلاردىن قىلدى مۇئەككەل.

كۆرسەڭ ئۇلارنى ھايات كۆزلەيسەن،
چۆچەكلەردىكى جىننى ئەسلەيسەن.

تەڭرىدىن بۇ بىر بەندىگە مىننەت،
چۈنكى ئۇچ ئايدا پۈتتى بۇ جەننەت.

بۇ بىر جەننەتتۇر دۇنيادا بولغان،
ئاجايىپ سۈپەت ھېكمەتكە تولغان.

بىر - بىر سۈپىتىن تەرىپ قىلىشقا،
ئاجىزدۇر قەلەم سىزنىڭ - يېزىشقا.

---

① قارۇن — شۇ چاغدىكى تاش كېسىش ماھىرى

پەرھادنىڭ رەسسامىلىق ھەم تاش كېسىش سەنئىتىنى ئۆگىنىشى

شۇنداق ساياھەت قىلىشتا داۋام،
سەنئەتتىن چۈشتى كۆڭلىگە ئىلھام.

مانىنى كۆردى كۆڭلى ئېچىلدى،
خۇددى سەدەپتىن دۇرلەر چېچىلدى.

دېدى مانىغا: نە ياخشى ھۈنەر.
قايسى يول بىلەن كىشى ئۆگىنەر؟!...

قانداق ئۇسۇلدا ياسالغان بويۇق،
بۇ خىل ھۈنەرگە بولىدۇ ياراق.

جان دىلىم بىلەن ئىشەندىم ساڭا،
ئۆگەتكىن — دېدى، — بۇ ئىشنى ماڭا.

مانى ئىشتىكەچ بۇنداق سوئالنى،
يوشۇرالمىدى ھېچبىر خىيالنى.

پەرھاد تەلىپىن ئاڭلىغان ھامان،
بۇ ئىش سىرىنى ئەيلىدى بايان.

پەرھادمۇ شۇ دەم ئىشقا كىرىشتى،
چەكتى مۇشەققەت، بەكمۇ تىرىشتى.

بىر قولدا قەلەم، بىر قولدا جەدۋەل،
ھەر بىر رەسىمنى ئۆلچەپ مۇكەممەل.

ھەر بىر رەسىمگە تۆتۈپ ماسىشتاپ
سورايتتى پەرھاد مانىغا قاراپ:

— بارمۇ دۇنيادا سەنئەتتەك مەرغۇپ؟ !
كۆڭلۈمگە ياققان جېنىمغا مەھبۇپ؟ !...

قىزىقتى قەلەم تەۋرىتىش ئۇچۇن،
جانسىز گەۋدىلەر يارىتىش ئۇچۇن.

ئۆگەندى پەرھاد ئىشنىڭ يولىنى،
رەسسامچىلىقنىڭ ئوڭ ۋە سولىنى.

مانىغا قىلدى سانسىز ئىلتىپات،
ئۆگەتكەچكە ئۇ قىلماي ئېھتىيات.

يەنە سەيلىسىن قىلدى ئۇ داۋام،
ھەر كىمگە لايىق قىلىپ بىر كالام.

يۈرىلەر يەنە بۇ يەردىن كېتىپ،
چۈشتى نەزىرى قارۇنغا يېتىپ.

كۆردى قارۇننىڭ تاش كېسىشىنى،
تاشتىن جېنى يوق تەن ياسىشىنى.

— قانداق سېھرى بۇ، قانداق مۆجىزە؟ !
ئۆگەتكەنمۇ ئەر، ياكى ئاجىزە؟ !

ياكى ئاساندىن تەلىم بولدىمۇ؟ !
قۇياش نۇرىدىن قەلبىڭ تولدىمۇ؟ !

ياكى ھەيكەلگە پىدائىمۇ سەن؟ !
ياكى تاشلارنىڭ خۇدايىمۇ سەن؟ !

ئەزەلدىن شۇنداق يارالغانمىدىڭ؟ !
قۇرۇچ - پولاتتىن ياسالغانمىدىڭ؟ !

كۆرسەت مېتىننى ياساش يولىنى،
ھەم سۇغۇرۇشنىڭ بار ئۇسۇلىنى.

قارۇنمۇ بۇنى ئەيلىدى قوبۇل،
ھېچبىر قىلمىشى بولمىدى نوقۇل.

كۆڭلىن ھىلىگە قىلمايىن مايىل،
ئۆگەتتى ھۈنەر ئۇستازى كامىل.

پەرھادمۇ قىلدى ئالى تەپەككۇر،
قارۇنغا ئېيتتى: «يۇزمىڭ تەشەككۇر.»

خەزىنىدارنى چاقىردى يەنە،
قارۇن ئالدىغا تۆكتى خەزىنە.

ئىنئام ۋە ئېھسان ئەيلىدى نەچچەند،
قىلدى قارۇننىڭ كۆڭلىنى خۇرسەند.

بۇ ھۈنەرلەرنى ئۆگىنىپ پەرھاد،
كۆڭۈل ئويىنى قىلدىلەر ئاۋات.

* * *

ئوردىلار پۈتتى شۇنداق ئازادە،
نامى تارالدى پۈتۈن ئالەمگە.

رىۋايەتچىلەر تەرىپ قىلىشتا،
ئاجىز كېلىدۇ قەلەم يېزىشتا.

تەرىپ ـ تەۋسىپى بەكمۇ زىيادە،
ئۇنىڭ ئالدىدا ئېرەم پىيادە.

ئىنايەت قىلدى قۇدرەت ئىلاھى،
ياساپ پۈتكۈزدى خاقان سىپاھى.

خاقاندىكى بار بۇيۇك قۇدرەتتە،
پۈتتى ئوردىلار تۆت يىل مۇددەتتە.

خاقانىنىڭ پەرھادنى ئوردىغا باشلىشى

مۇلكى ئارا ئېيتتى:
— ئىش پۈتتى تامام،
ئوردا ئىچى تەل، بولدى سەرەمجان.

بېرىپ بەزمىلەر قىلىڭ ئازادە،
تاماشا قىلسۇن پەرھاد شاھزادە.

يۈرىلەر خاقان پەرھادنى ئېلىپ،
تاماشا قىلدى ئوردىغا كېلىپ.

بارچە ئەمىرلەر قىلدى مۇبارەك،
گويا ئەملگە ئاشقاندەك تىلەك.

كەلتۈرۈلدىلەر شىرمەل كاۋابى،
يەنى خوتەننىڭ كەۋسەر شارابى.

سازچی، کېنىزەك، ساقى، خىزمەتچى،
غەزەلخانلىرى، گەپچى، ئۇلپەتچى.

ئۆتتى قىرىق كۈن كەيپى - ساپادا،
ياڭرىدى مەرغۇل، نەغمە ھاۋادا.

ياقمىدى بۇلار پەرھاد كۆڭلىگە،
سالمىدى نەزەر بۇ خىل سەيلىگە.

ئىشرەتخورلۇقتىن يەتكەندەك زەرەر،
دېدى كۆڭلىدە: «ھەزەر مىڭ ھەزەر.»

سەن ھەم ئىشبهىت سالما نەزەرىڭ،
مەغرۇرلۇق بىلەن بەرمە زەپەرىڭ.

پەرھادنىڭ غەزىلى

ئاھ!... كىم دەردىمگە تېپىلماس دەرمان،
ئورنىدى قەلبىمگە مىڭ تۈرلۈك ئارمان.

سەيرى ئېتىپ تۆت ئوردا ھەممە قەسىرنى،
كۆرگەندە غەم يۈتۈپ قاينىدى ۋۈجدان.

تەلىيىم، ئىقبالىم شادلىقى ئۇچۇن،
ئېزىز ئاتام بۇ يەردە قىلدىلەر مېھمان.

مېنى دەپ بۇلارنى قىلغاندۇر پۇخرا،
كىملەر ئازاپ تارتقان بولۇپ سەرگەردان؟!

مەندەك بىر بىتەلەي پەرزەندى ئۇچۇن،
مۇشەققەت چەككەندۇر ئاتىمىز خاقان.

سولغاندۇر غۇنچىدەك ئېچىلماي گۈلۈم،
يۈرەكتە دەردۇ غەم كۆڭلۈم پەرىشان.

دەردىمنىڭ داۋاسىن ئۆزۈم بىلمەيمەن،
بارمۇ يا ژۇجۇد، جىسىمدا نۇقسان.

كەتكەندۇر بۇلارغا كۈچ بىلەن مېھنەت،
سەرپ بولغاندۇر تېخى خەزىنە ـ ھەمىيان.

كاشكى بۇ دەرد ـ ئەلەم ئۆزۈم ئىلە كەتسە،
ئاتا ـ ئانام كۆڭلى بولمىسا گىريان.

سەتەمكار پەلەكتىن، چەرخى دەۋراندىن،
بولغۇم بار مىڭ بىزار ھەم تەركى جاھان.

«پەرھاد» دەپ ئىسمىم بار پەريانتۇر ئىشىم،
ئىزتىراپتىن تىنچىماس قەلبىم بۇ زامان.

خاقاننىڭ ئۆز خەزىنىسىنى پەرھادقا كۆرسەتكىنى

باشلىدى خاقان ئوغلى پەرھادنى،
كۆرسەتمەك ئۈچۈن بۇ تىلسىماتنى.

بار ئىدى بۇ يەردە قىرىق ھوجرا،
ئوتتۇز توققۇزنى قىلدى تاماشا.

بىردە كۈمۈش، بىردە ئالتۇن،
بىردە تىللا چاچاتتى يالقۇن.

لەئىل، جاۋاھىر، ياقۇت ۋە ئۇنچە،
مەرۋايىت گۆھەر كۆپ ئىدى شۇنچە.

تەخمىن ئەيلىدى ھۇنى ھېسابسىز،
پۇخرا ئىلكىدىن يىغقان ئىنسابسىز.

ھۇنىڭدىنمۇ خۇش بولمىدى دىلى،
ياشنىمىدى ھېچ سارغايغان گۈلى.

تېخى ئەلىمى ھەددىدىن ئاشتى،
ئاتەش غەزىپى ئۆرلىدى - تاشتى.

قورال - ياراقنى كۆردى ئارىلاپ،
ئالدى بىر دانە ئوق - يانى تاللاپ.

يەنە بىر سەنگى پالاخمانىنى ھەم،
ئېلىپ ئوق - يانا قىلدىلەر ھەمدەم.

ھۇنىڭدىن ئازراق سۆيۈندى دىلى،
چۈنكى چىلك ئىدى بىلەك ھەم ھېلى.

مۇداپىئەگە ياراق چاغلىدى،
جانۇ - دىلىنى مەھكەم باغلىدى.

ئۆگەندى قورال ئىشلىتىش يولىن،
بىر نەچچە ئېتىپ كۆندۈردى قولىن.

يەنە سەيرىنى قىلدىلەر داۋام،
ھەر كىمگە قىلىپ لايىق ئېھترام.

پەرھادنىڭ ۋەھشى ئەجدىھا بىلەن جەڭ قىلىشى

خەزىنە ئىچرە كونا بىر ساندۇق،
تۇرۇپتۇ ئانچە ئېتىبارى يوق.

پەرھاد نەزىرى چۈشتى بىناگاھ،
ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ دېدى بىردىن: «ئاھ!...»

— نېمە بار بۇنىڭدا نە يەڭلىغ ساندۇق،
ئېچىڭلا بۇنى مەن كۆرەي تولۇق.

دېدى ئوغلىغا كۆز سېلىپ خاقان؛
— كۆز نۇرۇم بالام بولما پەرىشان.

سىز بۇ ئەرزىمەس ئارزۇدىن كېچىڭ،
تېخى ئىش تولا ئىچكىرى كىرىڭ.

پەرھاد دېدى:
— ئەي مېھرىبان ئاتا!...
بۇ تىلىكىمنى ئويلىماڭ خاتا.

ساندۇق سىرىنى بىلمىسەم بۇئان،
باسمايمەن قەدەم ھېچقانداق سېيان.

خاقان دېدى:
— ئەي بەختلىك ئوغلۇم،
ساندۇق سىرىنى قىلاي مەن مەلۇم.

ئىسكەندەردىن قالغان بۇ ھېكمەت،
بۇنى ئېچىشقا قىلمىڭىز جۇرئەت.

بېكىتكەندىن تا بۇ دەمگىچە ھەم،
ئاچمىغان بۇنى ھېچقانداق ئادەم.

پەرىلەر بۇنڭا مۇسەخخەر ئىمىش،
شەيتانلار ئاڭا مۇزەپپەر ئىمىش.

ئەمىر قىلمىسا سۇلايمان ئەگەر،
جىنلەردىن يېتەر بىزلەرگە خەتەر.

ئاڭلىشىمىزچە بۇنىڭدا غايەت،
خەتەر بار ئىكەن ئاچساق نىھايەت.

ئۇلۇغ بوۋامدىن ۋەسىيەتمۇ شول،
قىلمىڭىز مېنى بۇ ھەقتە مولۇل.

كۆنمىدى يەنە بۇ سۆزگە پەرھاد:
— قىلغاندۇر بۇنى ھىر ئادىمىزات.

ئادەم قىلغاننى قىلالمايمىزمۇ؟!
ئۇنىڭ سىرىنى بىلەلمەيمىزمۇ؟!

ئىنسان قىلغاننى قىلىدۇ ئىنسان،
چارە ـ تەدبىردىن تېپىلۇر ئىمكان.

— تۇر خەزىنىچى! ئاچقۇچىڭ قېنى؟!
باھانە قىلماي ئاچ بۇ قۇلۇپنى!

ئاقۇەت خاقان ئوغلى ئالدىدا،
سۆزدە يېڭىلىپ قالدى دالدىدا.

دىدىلەر خاقان:
— ئىرادە ـ تەقدىر،
نە بولسا بولسۇن، ئاچايلى ھازىر.

ئاچماسقا بۇنى قالمىدى چارە،
بۆلۈندى كۆڭلۈم نەچچە مىڭ پارە.

ئىلاھى قۇدرەت قىلسا ئىنايەت،
قۇنقۇزار بىزنى بۇندىن سالامەت.

ئۇشبۇ سۆز بىلەن ساندۇقنى ئاچتى،
چىقىپ ئەجدىھار بۇندا ئوت چاچتى.

يەنى بالايى ئېزىم ئىكەن — بۇ،
پەرھاد ئالدىغا كەلدى روبىرو.

ھەممەيلەن قاچتى بۇ ماجىرادىن،
ساندۇقتىن چىققان بالا ـ قازادىن.

باشلىنىپ قالدى ئەجدىھار بىلەن جەڭ،
گاھى ئەيمىنىپ گاھى كەلدى تەڭ.

پەرھادتا قورال ـ يالغۇزلا خەنجەر،
ئوت چاچار ئاغزىدىن تۇرخۇندەك ئۇزۇن.

گۆكسىڭ ئۆرلەپ بۇلۇتتىن ئاشار،
زەھەرلىك يالقۇن قاينىپ ھەم تاشار.

بىر قولدا قالقان بىر قولدا خەنجەر،
پەرھاد شۇ تاپتا شىركەبى قەيسەر.

غەزەپتىن تاغدەك بولسا ئەجدىھا،
ھېچ غەم يېمەيتتى پەرھاد ببباھا.

ئەجدىھارغا پەرھاد ئوقتەك ئېتىلدى،
خەنجەرنى سالدى، ياۋۇزنى تىلدى.

ئۇ، ئەجدىھارنى قىلدى ئۈچ پارە،
يوق ئىدى بۇندىن باشقا بىر چارە.

دۇنيانى يۇتقان ياۋا قەھرىمان،
پەرھاد ئالدىدا قالمىدى ئامان.

پەرھادنىڭ جاھانناما ئەينىكىدە شېرىننى كۆرۈپ ئاشىق بولغىنى

بېسىقتۇرۇپ ئۇنى ساندۇققا باقتى،
«جاھاننامانا» غا باغرىنى ياقتى.

بۇ خىل ئەينەككە باقسا ھەر ئىنسان،
ئىستىقبالىنى كۆرەر بىگۇمان.

قالغان ئۆمرىدە نە ئىش ئىشلەيدۇ،
يازدا قەيەردە، نەدە قىشلايدۇ.

قەيەردە راھەت، نەدە مۇشەققەت،
كاجمۇ تەلمىي ياكى سائادەت.

كىم بىلەن ئويناپ كىم بىلەن كۈلەر،
قەيەردە ياشاپ، قەيەردە ئۆلەر.

قايسى كىشى دوست ۋە قايسىسى دۇشمەن،
كىملەردۇ يارىك ۋە ياكى ئۆچمەن.

يەنى بۇ ئەينەك ھېچ ئالا قويماي،
كۆرسىتەر بۇنى پەقەت يوشۇرماي.

ئۇشبۇ ئەينەككە پەرھادمۇ قاراپ،
كۆردى دۇنيانى بىر - بىر ئارىلاپ.

بىستۇن تېغىمۇ كۆرۈندى شۇ دەم،
ئىشلەپ تۇرۇپتۇ نەچچە مىڭ ئادەم.

تاشلىدى نەزەر خەلقتە بىردىن،
بىناگاھ ئۇندا كۆرۈندى شېرىن.

يەنى شېرىننى كۆرۈپلا پەرھاد،
ۋىسال ئىشقىدا چەكتى مىڭ پەريات.

پىراق دەردىدە دېمى سىقىلدى،
ئاقىۋەت بەھۇش بولۇپ يېقىلدى.

نەمشېھەتقا ھەم يار بولۇپ پەلەك،
«جاھاننەما» دىن بەرگەيدى دېرەك.

پەرھادنىڭ غەزىلى:

جامالىڭنى بىر كۆرۈپ قۇدرەت ئىچىدە،
قالدىم مەن مىڭ تۈمەن ھەسرەت ئىچىدە،
قەلبىمنى كۆيدۈرگەن ئۆزۈڭ ئىكەنسەن،
بەك يىراقتا پەردىنى ئىسمەت ئىچىدە.

ئاسمان پەلەك تاغ كۆردۈم ئەينەككە قاراپ،
تاغ قازماقتا نەچچە مىڭ ئادەم ھاسىراپ،
پۈركەنچىدە قىز كۆردۈم رومالدىن ماراپ،
خانزادىدەك سەلتەنەت، ئىززەت ئىچىدە.

بىر ئوت چىقتى كۆكسىدىن تۇتاشتى ماڭا،
ئەقىل ـ ھوشتىن ئايرىلىپ باقتىم مەن ئاڭا،
يېتەرمەنمۇ بىلمىدىم ۋەسلىگە تاڭا؟!...
يوق ئول پەرى رەھنماھىم شۇ پەيت ئىچىدە.

قانداق ھۇرۇمنى يەنە كۆرەرمەن،
كۆرەلمىسەم بۇ ئوتتا ئاخىر ئۆلەرمەن،
بېرىپ مەھشەر يېرىدە ئۇنى سورارمەن،
«كۆرگەن بارمۇ بۇگۈن؟!» دەپ ئەرسات ئىچىدە.

ئول كۆرۈنگەن ماڭا تاغ ئەمەس بالادۇر،
ئىزلەپ يۈرۈپ بۇ جىسىمىم شۇندا قالادۇر،
ئاي يۈزلۈكنى كۆرەلمەي گۈلۈم سۇلادۇر،
مەجرۇھ تېنىم قالىدۇ، زۇلمەت ئىچىدە.

پەرھاد دەردىگە ئىلاج قىلىشتا مۇنەججىملەر پەرھادنىڭ دەريا سايا‌ھىتىگە ۋە توققۇز بۇلاققا بېرىشقا مەسلىھەت بېرىشى

ئىزلەپ ئوغلىغا خاقان بىر ئىلاج،
مۇنەججىملەرگە چۈشتى ئېھتىياج.

قۇرئى ئەندازلەر مەسلىھەتلىشىپ،
مۇنەججىم، تېيىپ چارە ئىزلىشىپ.

— سايا‌ھەت قىلسۇن! كېمىدە، — دېدى،
— چارە يوق بىلەك نېمىدە، — دېدى.

— بارسۇن يول يۈرۈپ شىمالىي تاغقا،
تاغنىڭ ئىچىدە توققۇز بۇلاققا.

ساقىيار ئۇندا بولسا گەر دەردىمەند،
بەلكى ئىشقىغا روھى بولسا بەند.

بەكمۇ يېقىملىق تازا ساپ ھاۋا،
تۈرلۈك ساقايماس دەردلەرگە دەۋا.

پەرھادنىڭ غەزىلى:

پەلەكتىن بىر سادا كەلدى؛
«دىلىم ئىشقىدا كۆيگەي!» دەپ،
«كۆرۈشمەك ئارزۇسىدا،
غەمۇ ـ مېھنەتكە چۆمگەي!» دەپ.

پىراقىدا دىلىم غەملىك،
كۆرەلمەي كۆزلىرىم نەملىك،
مەن ئىزلەپ دەردگە ھەمدەملىك،
ئەلەمنى جاندىن ئالغاي! — دەپ.

تاپالماي دەردىمە چارە،
يۈرەكىم بولدى مىڭ پارە،
سۈيىمى ـ شام غەم بىلەن زارە،
بۇ بىر تىلىسمنى ئاچقاي! — دەپ.

كېچىپ مەن كارۇ ـ بارىمدىن،
چىقىپ كەتسەم دىيارىمدىن،
تىلەيمەن بىرۇ ـ بارىمدىن،
ۋىسالى سۈيىمى بولغاي! — دەپ.

كۆزىمدىن ياش تۆكەر پەرھاد،
كېچە ـ كۈندۈز قىلار پەرياد،
جاپا ئەيلەر پەلەك بىداد،
پىراقتا جاننى بەرگەي! دەپ.

× ×

نۇرغۇن كېمىلەر ياساتتى خاقان،
دەريا سەيلىسى قىلىشقا ھامان.

سايا‌ھەت ئۈچۈن دەرياغا چۈشتى،
تاماشا قىلىپ سۈدا يۈرۈشتى.

قازارا بىر كۈن قوزغۇلۇپ شامال،
خاقان كۆڭلىنى ئەيلىدى مالال.

بارغانچه كۆچلۈك بولدىلەر بوران،
داۋالغۇپ كېمە يۈرەتتى ھەريان.

دەريا ئۈستىنى باستىلار تۈمان،
كېمىلەرنىمۇ سىلكىپ شۇ زامان.

بەزى كېمىنى بىرىگە ئۇرۇپ،
ھالاكىمۇ قىلدى تېخى سۈندۈرۈپ.

نامەلۇم ياقتا بەزىسى كەتتى،
بەزىسى سۇغا غەرق بولۇپ چۆكتى.

ئانا ـ بالىغا بولۇپ قىيامەت،
ئايرىلىشتىلەر ئەيلەپ نادامەت.

پەرھاد قالدى بىر تەختى پارچە،
ئاھۇ ـ زار قىلىپ شېرىن دەردىدە.

يېنىدا ئوق ـ ياسى قالغان ئىدى،
يېمەك ئىچمىكى يوقالغان ئىدى.

پىراق دەردىدىن دېمى سىقىلدى،
ئاقىۋەت ھوشسىز بولۇپ يىقىلدى.

نىمشېھىت سېنى بوغسىمۇ پىراق،
بىھۇش بولۇشنى تاشلىغىن يىراق.

خاقاننىڭ غەزىلى:

ئاھ!... تەلەي نەقىلاي خانۇ ـ سۇلتانىم بالام،
تەختى ـ تاجىم ئىگىسى دەردىمگە دەرمانىم بالام،
لەشكىرىم سەرداري بولغان باتۇرۇم جانىم بالام،
كەتتىڭىز قايسى تەرەپكە گۆھەرى كانىم بالام.

سىزدىن ئۆزگە ئەي بالام مېھرىبانىم بارمىدى؟!
تېنىم ئىچرە سىزدىن ئۆزگە يەنە جانىم بارمىدى؟!
بۇ دۇنيادا سىزدىن بۆلەك سەرۇى راۋانىم بارمىدى،
يالغۇزۇم كۆز روشنىم ماھى تابانىم بالام.

بۇ نى ھېكمەتتۇر، جۇدا بولدۇم جامالىڭ شەمئىدىن،
ئايرىلىپ قالدىم سېنىڭدەك نەۋ باھارىم ۋەسلىدىن،
ماڭا بولغايمۇ ئاسانلىق بۇ پەلەكنىڭ قەستىدىن،
ۋارىسىم مەرت باتۇرۇم تەختىمگە سۇلتانىم بالام.

سېنى دەپ چىققان ئىدىم شەھرى خوتەن پايتەختىدىن،
تاپقىلى بولغايمۇ ئىزلەپ ئۇشبۇ دەريا قەھرىدىن،
ئايرىدىڭ مېنى ئەجەپ خوۋلۇق ـ ئامانلىق بەختىدىن،
ئەي مېنىڭ ئارامى جانىم لالە ـ رەيھانىم بالام.

ئاختۇرۇپ دەريا ئىچىدىن سېنى مەن قايدىن تاپاي،
تاپمىسام دەريا ئىچىدىن ئەمدى مەن قانداق ياناي،
ھەمدە خاقانلىق تەختىنى كىملەرگە مىراس قالدۇراي،
ناتىۋانىم، پاسىبانىم، شاھزادە خاقانىم بالام.

پەرھادنىڭ شاپۇرغا يولۇقىشى ۋە دوست بولۇشۇپ شەھرىيارغا بېرىشى

دەريا ئىچىدە ئاقتى ناگمھان،
يولۇقتى يات كېمە بىر زامان.

بۇ يات كېمىدە بار ئىكەن تامام،
تىجارەت ئۈچۈن يۇرگەن خاسۇ ـ ئام.

كۆرۈپ بۇ يەكلىغ پەرھادنى ئۇلار،
دېدى:
ـ ئۆلگەنمۇ ـ ياكى جېنى بار؟!

«ھايات ئىكەن» دەپ قىلىشتى خىيال،
ئۆز كېمىسىگە ئېلىشتى دەرھال.

بار ئىدى شاپۇر ئاتلىق بىر يىگىت،
پەرھادنى كۆرۈپ دېدى: «ئاھ!... ئېسىت!»

پەرھادقا تېزدىن دورىلار قىلىپ،
رەھمى ـ شەپقەتلىك چارىلەر قىلىپ.

ساقايتتى شۇندا جاراھەتىنى،
كۆرسىتىپ پۈتۈن ساداقىتىنى.

پەرھاد ئۇلارنىڭ قىلغى ھۈرمىتىن،
پەسمە تىل بىلەن ئېيتتى رەھمىتىن.

ماڭغى نەچچە كۈن دەريا ئىچىدە،
قاراقچى كەلدى پىنھان كېمىدە.

سودىگەرلەرگە ھۇجۇم باشلىدى،
بىچارىلەرنىڭ كۆزىن ياشلىدى.

رەھىم قىلماستىن قاراقچى مەككار،
شىشەنىپتىدىن ئوتلار چاقنىتار.

مەغرۇرلۇق بىلەن كۈلۈشەر ئىدى،
«نەق ئولجا تاپتۇق!» دېيىشەر ئىدى.

ئۇلار ۋارقىراپ: «قېنى سودىگەر،
جان كېرەك بولسا پۇل - مالىڭنى بەر!...»

بۇلارمۇ رازى بولۇپ تەقدىرگە،
كىرىشەلمىدى چارە تەدبىرگە.

ھاياتتىن ھەممە ئۈمىدىن ئۈزۈپ،
تەسلىم بولۇشنى تۇردى بىلدۈرۈپ.

ئۇشبۇ ئەھۋالنى كۆرۈپلا پەرھاد،
جەڭگە يەڭ تۇردى گويياكى شىرزاد.

«بۇ قانداق دۇشمەن ۋە قانداق جاللات،
ناھەق قان تۆكەر كېرىپ بۇندا چات؟!»

چاققانلىق بىلەن ئوق - يانى ئېلىپ،
قاراقچىلارنى ھەسرەتكە سېلىپ.

قاراقچىلاردىن سەككىز ئونىنى،
ئېتىپ يىقىتتى ھەم بىر چوڭىنى.

قاچتى قالغىنى ئوك ھەم سول بىلەن،
ۋە بەزىلىرى ئوتتۇرا يول بىلەن.

پەرھادنىڭ ئوقى خاتاغا كەتمەي،
قالمىدى پەقەت دۈشمەنگە يەتمەي.

بۇ كەك جاھاننى قىلىپ ئاڭا تار،
قاراقچىلارنى قىلدى تار ـ مار.

بۇ سودىگەرلەر ئامان تېپىشتى،
كېلىپ پەرھادقا تەزىم قىلىشتى.

— كېمىمىزدە سەن بولمىساڭ ئەگەر،
نابۇت بولاتتۇق! — دېدى سودىگەر.

— تىرىك قالدۇق بىز ھەمايىتىڭدە،
ئەمدى بىز سېنىڭ ئىتائىتىڭدە.

سەن بىر ئەسلىدە سۇلتانزادىسەن،
سەئىد يۇلتۇزلۇق بىر ئازادىسەن.

ئېيتقىن رۇستەمنىڭ ئەۋلادىمۇ سەن؟!
ۋە ياكى باتۇر پالۋانزادىمۇ سەن؟!

ئەجەپ مۇلايىم ئەخلاقىڭ سېنىڭ،
بىزگە نامەلۇم ئەھۋالىڭ سېنىڭ.

سۆزلىرىڭ شېرىن، چىرايىڭ ئوچۇق،
چۈشكەن دىلىڭدىن يۇزۈڭگە يورۇق.

چۈمۈله سېنىڭ ئېتىگگه قاراپ،
ئايىغىڭدا قالسا چەكمەيدۇ ئازاپ.

پەرھاد ئاڭلىدى ئۇلار سۆزىنى،
خىجىللىقىدىن تەر باستى يۈزىنى.

دېدى:
— ئاتىلار مەن بىچارە بەس،
بۇنچە ماختاشقا مەن لايىق ئەمەس.

مەن بىر مۇساپىر يالغۇز بىناۋا،
كۆڭلۈم پەرىشان دەردىم بىداۋا.

قايسى گۈلشەننىڭ گۈلى ئىكەننى،
ئىشقى پىراقتا بۇلبۇل ئىكەننى.

ھېچبىر سىرىنى ئېيتمىدى پەقەت،
ئەسلى ـ نەسلىدىن چەكمىدى ھەسرەت.

نەچچە كۈن يۈردى كېمە ئىچىدە،
توختىمايى ئەسلا كۈندۈز ـ كېچىدە.

كېمىمۇ بىرىپ قىرغاققا يەتتى،
تىجارەتچىلەر ھەر ياققا كەتتى.

يالغۇزلا شاپۇر قالدى ئايرىلىپ،
پەرھاد قېشىدىن كەتمەي قايرىلىپ.

دېدى:
— مەن سادىق يولدىشىڭ بولاي!
تۇر دېسەڭ تۇراي، ئۆل دېسەڭ ئۆلەي!

ئۆيده خادىمىڭ، يولدا ھەمراھىڭ،
بولاي ھەممە ۋاق دەردكە دەرمانىڭ.

ئۆز دىنىمنىڭ ھۆرمىتى ساڭا،
قەسەمياد قىلاي ئىشەنگىن ماڭا.

ساياھەت قىلىپ كۆپ يەرنى كۆرگەن،
بىر ئەر يىگىتمەن كۆپنى كۆچۈرگەن.

ئاسمانغا چىقماق بولسا تىلەكىڭ،
ھازىر قىلۇرمەن بارلىق كېرەكىڭ.

جۇشقۇنلار يۈرەك، قاندۇراي تىلەك،
ژۇجۇدۇمدا يوق دوستلۇقتىن بىلەك.

بولسا دىلىڭدا سۆيگىدىن ئەسەر،
ئاتەش نەپەسىم ئۇنى ھەم كېسەر.

پەرھاد ۋە شاپۇر جانۇ ـ دىل بىلەن،
دوست بولۇشتىلەر چىن ئەقىل بىلەن.

پەرھادمۇ ئېيتتى ئىشتىكىنىنى،
«جاھانىمما» دا كۆرۈنگىنىنى.

شاپۇر دېدى:
ئۇ، شەھرىيار يېرى،
بىلەمسىز دوستۇم بۇنداق بەك نېرى.

مېھنىبانۇدا ئۇنىڭ خانلىقى،
تىلىكى دۆلەت ئابادانلىقى.

چۆل تاغنى كېسىپ چىقىرىپ ئېرىق،
شەھرىيار يېرىن قىلىشتۇر تېرىق.

چۈنكى بۇ جايدا بەكمۇ نۇرغۇن بوز،
بىكارلا يانقان ئېچىلماي ھۇنۇز.

ھوسۇل بېرىشكە ياراشلىق ئىدى،
پەقەت سۇغىلا قاراشلىق ئىدى.

تاغنىڭ ئارقىسى گويا بىر دېڭىز،
ئالدىدا سۇدىن يوق ئىدى بىر ئىز.

باي دىيارىنىڭ ئورنىنى بۇرۇن،
پايانسىز سۇلەر قىلىشقان ئورۇن.

چۈنكى مۇزاتنى توسايتتى چۆل تاغ،
قانىمغان سۇغا شېرىن تۇرغان باغ.

تەپچىرەپ تاغدىن سىرغىپ ئۆتكەن سۇ،
تاغنىڭ ئۇستىگە چۈشكەندەك قىراۋ.

دەپتى بولمايتتى سۇ تەشنالىقى،
ھورغا باغلانسا ئاشنالىقى.

مېھنىبانۇ شۇڭا چىقاردى پەرمان،
ئىشلەيدۇ خەلق بۇ تاغدا ھامان.

لېكىن بۇ ئىشلەش ھەممىسى بىكار،
چۈنكى ئۇ تاغقا قىلمايدۇ تېغ كار.

قىرالچە[1]نىڭ بارلىق پەرمانى،
ئىچىدىكى شەرت دەرتكە دەرمانى.

تاغنى كىم كېسىپ كەلتۈرسىلەر سۇ،
شېرىنغا كۆيۈ بولغۇسىدۇر ئۇ.

يەنى ئۇ شېرىن سىڭلىسى ئۇنىڭ،
ئېھتىمال تىلىكىڭ شۇدۇر ھەم سېنىڭ.

قۇتلۇق ئوردىدۇر ئولتۇرار جايى،
دۇرى مەر مەردىن تەختى - سارايى.

قۇدرەت ئىلاھى قىلسا ئىنايەت،
ئۇشبۇ تىلەكىڭ بولۇر ئىجاۋەت.

دېدى، پەرھادنى باشلىدى شۇيان،
باردى يول يۈرۈپ بىر نەچچە زامان.

---

① قىرال — پادىشاھ، قىرالچە - ئايال پادىشاھ

پەرھاد پەريادى ھەددىدىن ئاشتى،
شېرىنگە كېلىپ ئاخىر تۇتاشتى.

قېنى نىمشېھىت سېنىڭ پەريادىڭ؟!
قايسى شېرىنغا باغلاندى يادىڭ؟!

شېرىن

مېھنىبانۇدۇر شەھرىيار شاھى،
بار ئىدى ئۇنىڭ شېرىن دەپ ماھى.

بۇ مەلىكىلەر بىر تۇغقان ئىدى،
ئەزەلدىن بەختكە يولۇققان ئىدى.

مېھنىبانۇغا مىراس ئىدى شاھ،
ئىشقىدىن شېرىن چېكەردىلەر ئاھ!...

ئىسمى ـ جىسمىغا چىرايلىق ياققان،
بەخت ـ تەلەي ھەم ئۇنىڭ كۆزدە باققان.

خالىغان چاغدا ئېچىلار گۈلدەك،
پەسىھ سۆزىدە خۇددى بۇلبۇلدەك.

ئەركە ئۆستۈرگەن مەسئۇد تەخت ئۈنى،
قىزغىنىپ باققان ئەركىن بەخت ئۈنى.

نەپىس كىيىمگە بولمايتتى مەغرۇر،
شانۇ ـ شەۋكەتكە كۆلمەيتتى مەسرۇر.

ئالدىيالمايتتى يىپەك تاۋارلار،
سولدۇرالمايتتى غەملىك ناۋالار.

ئەيشى - ساپاغا ھېرىلگەن ئەمەس،
جەمشىت تەختىگە ئېگىلگەن ئەمەس.

رۇستەمدەكلەرنى پىسەنت قىلمايتتى،
شاھى ئىرانىنى كۆزگە ئىلمايتتى.

ئۇ بىر ئاھۇ كىم شىكار بولمىغان،
ئۆزىنى قۇشقا ھەم ئالدۇرمىغان.

غۇنچە سۇرەتلىك ئول پەرى - پەيكەر،
قېشى كامانىدۇر كىرپىكى خەنجەر.

چىشى دۇردانە، شەھلادۇر كۆزى،
لەۋى دۇرلالە، ئانارىدۇر يۈزى.

ئوچۇق پېشانە، چاچلىرى سىيا،
تەختى شاھانە يۈرتلىرى كۇچا.

شېرىن تۇغۇلغان كۇندىن ئىلگىرى،
ماختىنار ئىكەن جەننەت ھۇرلىرى.

دۇنياغا شېرىن كۆز ئاچقان كۇنى،
«تەۋەررۈك» دەپتۇ ھەممىسى ئۇنى.

تەبرىكلەشكە «بارماي» دەپ قۇرۇق،
ھەسەن - ھۈسەننى يوللاپتۇ ئۇيۇق.

قىلار لېنتا دەپ چېچىغا ئۆنى،
ماختىنىپتۇ ئۇ، بارچىغا بۇنى.

ئەرزىمەپتۇ ئۇ پەرى چەھرىگە،
تاشلاپتۇ ئۆنى ئاسمان قەھرىگە.

شۇنىڭغا ئۇپۇق بولۇپ بەك خىجىل،
رەڭگ ئاپتۇ سېرىق، گاھىدا قىزىل.

بوينىغا تىزىپ قىلسۇن، دەپ مارجان،
تەقدىم قىلىپتۇ يۇلتۇزنى ئاسمان.

قوبۇل بولمىغاچ ھېچبىر يۇلتۇزى،
چىقماپتۇ شۇندىن بۇيان كۆندۈزى.

خىجىللىق بېتىپ ھۆسنىدىن كۆنگە،
توختىيالماستىن كېتىپتۇ تۇنگە.

پەرى قىزلىرى ئۇيۇلۇپ شۇڭا،
ئەلنىڭ كۆزىدىن بولۇپتۇ پىنھان.

قېشىغا قەلەم ھەم سەپەر ئىدى،
جامالىدىن ئاي بەھرىۋەر ئىدى.

سوئال قويۇپتۇ شېرىنگە ئۇ ئاي،
دەپتۇ:
— كىم زىبا، كىم گۈزەل چىراي؟!

شېرىن دەپتۇ:
— سەن يۇز ـ كۆزۈڭگە باق!
نېچۈن بىر يەر كۆك، بىر يېرىڭ ئاپئاق؟!

تەڭ كېلەلمەستىن شېرىن يۇزىگە،
خىجالەت بوپتۇ ئېيتقان سۆزىگە.

ئاي قىلىپ شۇڭا يۇزىگە گىرىم،
بولۇپتۇ پۈتۈن بەزىدە يېرىم.

خوتەن مۇلكىدىن پەرھادتەك شۇڭقار،
كېلىپ ئۇ قىزغا بولۇپتۇ شىكار.

× ×

پەرھاد چۆل تاغقا قويدىلەر قەدەم،
گۈل چەكتى تاشقا قولدا تىغ ـ قەلەم.

تاغلارنى ئويدى رەسىم سىزدى ھەم،
كۆچۈرۈپ دىلدا ئىشقى دەرد ـ ئەلەم.

ئۇنىڭ كۆڭلىدە بىر سۆيگۈ زاھىر،
تاغنى كېسىشكە قوللىرى ماھىر.

غەيرىتىگە ئەل بولدى ھەيرانە،
كۆيدى شېرىنمۇ ھەم غايىبانە.

پەرھادنىڭ غەزىلى:

نىگارىم، ساڭا دىل پەريات ئەپغانىم ئەسەر بەرمەس،
ماڭا بادى سابا ئول سەرۋەرى گۈل روھىدىن خەۋەر بەرمەس.

ئېچىلماس غۇنچە بەختىم كۆرمىسەم ئول راۋانىم مەن،
چېچەكلەر ئاتسىمۇ غۇنچە شاخ - ياپراقلار ئەسەر بەرمەس.

دۇتار بولدى ئېلىپ قەددىم سېنىڭ ئىشقىڭدا ئەي دىلبەر،
بۇ ناغدا مەدىكار بولمىغچە ھېچ نەرسە نەزەر بەرمەس.

ئۆزۈم شاھزادەخان ئەردىم، ئىلىمدە مۇنىۋەر ئەردىم،
مۇشەققەت چەكمىگۈچە ھېچقانداق يەر شېكەر بەرمەس.

ئاققۇزدۇم كۆزدىن يېشىمنى، يەتكۈزدۇم كۆككە ئاھىمنى،
ئەگەر بەرمىسە مۇرادىمنى، بۇ تەن جانىمغا يەر بەرمەس.

مېنىڭ تاش كەسكىنىم خۇددى قىزىلچا تەرگىنىم ئوخشاش،
قۇلى تاش كەسمىگۈچە خوجايىن ئەسلا كەمەر بەرمەس.

دىلىڭنىڭ رەنجىدىن ھەرگىز شىكايەت قىلما ئەي پەرھاد،
سېنىڭ ئىشىڭ ئەرزىمىگۈچە ئۇستازلىڭ ھۇنەر بەرمەس.

پەرھادنىڭ چۆل تاغنى كېسىشى

— تاغنى مەن كېسىپ ئاچاي سۇ! — دېدى،
— خەلقتىن جاپا ئازايسۇن! — دېدى.

بۇ زور خۇشخەۋەر شېرىنغا يەتتى،
ھاشارچىلاردىن غەم ـ ئەلەم كەتتى.

تاغنى كېسىشكە كىرىشتى پەرھاد،
تاغۇ ـ تاشلاردىن چىقاردى پەريات.

ئىشقىنىڭ بۇ بىر چىن ئىپادىسى،
بەلكى پەرھادنىڭ ئەقلى چارىسى.

بەلكى شېرىننىڭ ئەسلى غايىسى،
ياكى تەقدىرنىڭ كۇچ ـ ئىرادىسى.

شېرىننىڭ غەزىلى:

ئۇزۇن زاماندىن سۇسىز بۇ تۇپراق،
كۆكەرتىش قىيىن بەرگىدىن ياپراق.

سۇ كەلتۈرۈشتە ئۆتكەن سۇلتانلار،
مۇشەققەت تارتىپ ئاجىز قالغانلار.

تىلەپ مەن ھەقتىن يۇرت ئاۋاتلىقى،
ئىشلەتتىم بۇندا دۆلەت خانلىقى.

ئۇچ يىلدۇر ئىشلەپ تالغانتى خەلق،
يۇرتلاردا ئېغىر بولغانتى سېلىق.

ئاھ!... بۇگۈن تەڭرى بەرمىش تىلەكنى،
كەلتۈرگەنمىش ھىر كۇچلۇك بىلەكنى.

سایاهەت قىلىپ بۇندا كەلگەنمىش،
ئۆز خاھىشچە تاشلار قازغانمىش.

مەيۈس قەلبىمنى «قويماي!» دەپ غەمدە،
ئۈچ يىللىق ئىشنى قىلمىش بىرەمدە.

قانداق باھادىر، قانداق قەھرىمان؟!
كۆرسەم ئىنايەت قىلسام بۇ زامان.

بۇ يۈرتقا شەكسىز كېلۈر ساۋادەت،
شېرىن تىلىكى بولسا ئىجاۋەت.

پەرھاد ئىشتىپ شېرىن سۆزىنى،
پۈركىدى ھايا ئۇنىڭ يۈزىنى.

× × ×

چىقتى پەرھادنى كۆرگىلى شېرىن،
كەلدى يېنىغا شىكاردىن كېيىن.

شامال پەردىنى ئالدى يۈزىدىن،
ئوتلار چاقنىدى پەرھاد كۆزىدىن.

دېدى ئۇ:
— ئەينەك ماڭا كۆرسەتكەن،
جېنىمنى ئېلىپ ئونقا سەكرەتكەن.

غۇربەتكە سېلىپ ئاۋارە قىلغان،
يۈرتۇمدىن ئايرىپ بىچارە قىلغان.

دەشتۇ ـ بايا‌ۋان، دەريا كەزدۇرگەن،
بېشىمغا تۇرلۇك بالا كەلتۇرگەن.

ئەسلى ـ نەسلىمدىن بىگانە قىلغان،
مۇلكىمدىن ئايرىپ دۇئانە قىلغان.

ھەممىنى قىلغان ئۆزى مانا شۇ،
ئەقلىمنى ئالغان كۆزى مانا شۇ!...

— دېدى يىقىلدى، ھوشىدىن كەتتى،
شېرىن پەرھادقا بۇلارنى ئېيتتى.

— ئەي شەمئى جامال ئادەمى بەھۇش،
نە ئۇچۇن سېنىڭ پاك دىلىڭ مەيۇس.

باغرىڭ ئېزىلىپ، ئاغزىڭ قۇرۇپتۇ،
گۈلدەك چىرايىڭ دەردتىن سولۇپتۇ.

سۆزلە ماڭا سەن دەردۇ ـ ئەلىمىڭ،
دىلدا بارىنى ئېيتقىن نە غېمىڭ؟!

بەردىمۇ ساڭا بىگانە زەھەر؟!
سەۋەپ نېمەدۇر بەرگىن بىر خەۋەر!

جادۇگەر ساڭا سېھرى قىلدىمۇ؟!
ياكى ئەقلىڭگە ھىلى قىلدىمۇ؟!

بۇگۇن شېرىنگە بولدى خۇشلۇق يار،
خۇشاللىق ئىچرە يۇرىكى ئوينار.

شېرىنىڭ غەزىلى:

ناتىۋان سۆزلىگىن يۈرتۇ - دىيارىڭ قايسىدۇر؟!
مەملىكىتىڭ پادىشاھى نامدارىڭ قايسىدۇر؟!

شاھمۇ سەن، ئالىمۇ سەن، زاھىدمۇ سەن تالىپمۇ سەن،
بۇ جاھانىڭ ئىشلىرىدىن كەسپى - كارىڭ قايسىدۇر؟!

يۈزلىرىڭ شاھزادىدەك، ئەمما ئۆزۈڭ ژەيرانسەن،
سېنى كۆلپەتتىن خالاس ئەيلەر قارارىڭ قايسىدۇر؟!

نە سەۋەبتىن بۇ كەبى پىغان ئارا غەمخانسەن؟!
سېنى غەم دەريا‌سىغا سالغان نىگارىڭ قايسىدۇر؟!

قايسى گۈلشەننىڭ گۈلى، ئىشقى ئوتىدا يانسەن،
سېنى بۇ كويلارغا سالغان دىل خۇمارىڭ قايسىدۇر.

× ×

پەرھاد ھالىنى ئەيلىدى بايان،
ئۇنىڭ كىملىكى بولدى ھەم ئايان.

شېرىن دېدى:
— ئەي بىگانە يىگىت،
دۇنيا يۈزىدە يىگانە يىگىت.

ئەجەپ مۇشەققەت ئىستەر ژۇجۇدۇڭ،
تاغلارنى پارە ئەيلەر ئۇمۇدۇڭ.

ئوخشمايدۇرسەن ھېچبىر كىشىگە،
ئىشلىگۈ ئوخشىماس ئىنسان ئىشىگە.

مېنىڭ كۆڭلۈمنى خۇرسەن ئەيلىگىن،
يۈرتۈمنى باغۇ - چىمەن ئەيلىگىن.

قېنى سەن دىل ئەسا، ساندۇقىڭنى ئاچ،
يىگىت بېشىغا تىللا گۆھەر چاچ!

خىزمىتىڭگە ھەققى بۇ تىللا ئەمەس،
قانچە خەزىنە بەرسەم ئەرزىمەس.

سەۋرى قامىتىڭگە بىلەن باراۋەر،
ئايىغىڭغا مەن تۆكسەم ياقۇت - زەر.

قىلدى جۇرئىتىڭگە قەلبىمنى شىكار،
قىلۇرمەن ساڭا جېنىمنى نىسار.

پەرھاد لاپ قىلىپ شېرىنغا باقتى،
ۋاپادىن دىلغا نۇر چىراغ ياقتى.

ئانلاندى شۇئان تاغ كېسىش ئۇچۇن،
شېرىن كۆڭلىنى شاد ئېتىش ئۇچۇن.

كۆچلۈك زەرپ بىلەن ئۇرىدىلەر مېتىن،
لەرزىگە كەلدى ئاسمانۇ - زېمىن.

لاينى كەسكەندەك پەرھادنىڭ تىغى،
كەسكەندە تاغنى چىقتىلەر يېغى.

پۈتۈن خالايىق بۇ ئىشقا قاراپ،
پەرھاد قودرىتىن قىلدى ئېتىراپ.

بۇ مەيدان ئارا خالايىقمۇ ھەم،
كېلىپ پەرھادقا بولدىلەر ھەمدەم.

يازغىن نەمشېھىت تۈرمىغىن قاراپ،
ئەجداد ئەجرىنى سۆزلە ژارقىراپ.

پەرھادنىڭ غەزىلى:

ئەرزىمنى ئېيتاي بادى ساباغا،
يەتكۈز سالامىم ئول ئاشناغا.

تارتتىم مۇشەققەت، چەكتىم رىيازەت،
ھالىمنى ئېيتقىن ئۇ، بۇاپاغا.

بولغايمۇ ھاسىل، قازسام بۇ تاغنى،
يەتكۈزسەم ئاھىم ئەرشى ئەلاغا.

تاشلاپ دىيارىم، تەرك ئەيلىدىم تاج،
قويدۇم بېشىمنى بىر سەجدىگاغا.

ئوتۇڭدا كۆيسەم، كۆيۈڭدا ئۆلسەم،
تېخى كۆمۈلسەم تەھتە سىراغا.

سۆيگۈ نىگارىم، پەسلى باھارىم،
ئەندى قارارىم سەككىز سىراغا.

ئەي ھۆسنى شاھى، پەرھادنىڭ ئاھى،
كۆيۈڭدە ئۆرلەر، سۈيى ساماغا.

بەختىم قارادۇر، باغرىم يارادۇر،
ئەرزىم تولادۇر ئول رەھنماھغا.

ئىشقى يولىنى، غۇربەت چۆلىنى،
كېزىپ كېلىپمەن بۇ شەھرىيارغا.

ھۆسنى بازارى، قەلبىم شىكارى،
بولغۇم مازارى، بۇ كوھسارغا.

× × ×

پەرھاد تىرىشتى بىر نەچچە زامان،
ئاقىۋەت سۈنى ئەيلىدى راۋان.

ئېقىپتۇ ئەلنىڭ ئابى ھاياتى،
تۈگىمەس تەرىپ ـ تەۋسىپ سىپاتى.

قىرىق قەرىلىك شارقىراتما ھەم،
ئاجايىپ شاۋقۇن سېلىپتۇ بۇدەم.

كەسكەن يەردىن سۇ سىرغىپ ئۆتۈپتۇ،
ناملىنى خەلق «كەپلەش» قويۇپتۇ.

كەلدى بىزگىچە شۇ نام يادىكار،
مەڭگۈگە ساقلا ئەي پەرۋەردىگار.

× × ×

بۇ ۋاقىت ئىچىدە شېرىن ۋە پەرھاد،
ئىشقىدىن دائىم قىلدىلەر «ئاھ! ... داد ...»

سۆيگىدىن دائىم بولۇپ بىئارام،
راھەتنى ئۆزىگە قىلدىلەر ھارام.

— شېرىنسىز دەۋران سۈرمەسمەن! — دېدى،
— ئۇنىڭسىز ئۇمۇر كۆرمەسمەن! — دېدى.

تۇرالماس ئىدى يۇرىكى كۆيۈپ،
يىغلىغانسېرى شېرىننى سۆيۈپ.

پەرھاد كۆزىدىن ياش تۆكۈلگەن چاغ،
تاقەت قىلالماي يىغلىۋەتتى تاغ ...

ياشلار قۇرۇپتۇ تاغ توختىماپتۇ،
«يىغلىغان تاغ» دەپ خەلقلەر ئاتاپتۇ.

ھېچ توختىماستىن يىغلاپ ئۇ ھامان،
بىر ئېرىق سۇنى قىلماقتا راۋان.

شېرىن دەيدۇ:
— گەر پەرھاد بولمىسا،
گۈلدەك ئېچىلىپ بۇندا تۇرمىسا.

تاجۇ ـ دۆلىتىم ھەممىسى قۇربان،
قەسەم پەرھادقا پىدادۇر بۇجان ...

ئېچىلسۇن دائىم نىمشېھىت گۈلى،
تىنماي سايرىسۇن ئەركىن بۈلبۈلى.

پەرھادنىڭ مىڭ ئۆي قېزىشى

روھىي باغلىنىش بۇ يەرگە يەتتى،
ژەدىگە ژاپا ژاقتىمۇ يەتتى.

شۇ چاغدا ئىران خىسراۋى كېلىپ،
ئاشىق پەرھادقا بولدىلەر رەقىپ.

پەرھادقا بالا ـ قازا يۈزلەندى،
مېھنىبانۇنىڭ كۆڭلى ئۆزگەردى.

تارالدى خىسراۋ پىتنە ـ ئىغۋاسى،
مېھنىبانۇنىڭ ياندى ئىخلاسى.

بۇرۇنقى قىلغان شەرتى بۇزۇلدى،
ئۇنىڭغا يېڭى بىر شەرت قوشۇلدى.

— مىڭ ئۆينى بىنا قىلسۇن ئۇ، تاشتىن،
پەرھادنىڭ ئىشقى ئۆتسۇن سىناشتىن.

گۈزەل نەقىشلەر ئىشلەنسۇن ئاڭا،
ئىككىنچى بۇنداق بولمىسۇن بەنا.

مىڭ بۆلۈم ئۆيگە يۈز مىڭ سۈپەت نەقىش،
سىزىپ شېرىنغا ئۇنى قىلسۇن بەخش.

ئۇ، ئۆيگە قاراپ بۇلبۇل سايرىسۇن،
ئۇنى كۆرگەنلەر كۆڭلى ياىرىسۇن.

سازەندىلەرنىڭ مۇقام ناۋاسى،
شائىر قەلەمكەش قەلەم ساداسى.

قوشاقچىلارنىڭ توقىغانلىرى،
ئۆلىمالارنىڭ ئوقىغانلىرى.

ھەممە يوللانسۇن شۇ ئۆيگە پەقەت،
چەتكە چەكمىسۇن ھەتتا بىر نوقەت①.

دەۋرانلار سۈرگەي مەرپەت بۇندا،
ئەخلاق، پەزىلەت ھەرىكەت شۇندا.

سەيلىگاھ ئەتكەي ئەھلى زامانە،
ئېتىراپ قىلغاي پۈتكۈل جاھانە.

بۇندا گۈللەنسۇن چېچەكلەپ سەنئەت،
زۇھۇرغا كەلسۇن بارلىق تەبىئەت.

خەلقلەر ئارا بارچە سەنئەتكار،
سەنئەتنىن بۇندا ئەيلىسۇن ئىزھار.

بولمىغاي سىرتىدا بۇنداق ئىمارەت،
ئالەم قەسىرى بولسۇن خىجالەت.

نۇرلەر چېچىلسۇن ئىلمۇ ـ ئىرپاندىن،
ئاشسۇن رۇھىي پەرەڭ، شامۇ، ئىراندىن.

---

① نوقەت — چېكىت

پەرھادنىڭ غەزىلى:

قازىمەن مىڭ ئۆيىنى ژادىغا قاراپ،
كېلىدۇ شېرىن ھالىمنى سوراپ.

بۇ پەلەك قىلدى خارۇ - زار مېنى،
خىسراۋ ئالدىدا قېنىمنى شوراپ.

تالىدۇ بىلەك، كۆيىدۇ يۈرەك،
تىلىكىم ژىسال، جىگىرىم كاۋاپ.

مەن ئۇچۇن گويا بۇ دەم جەھەننەم،
پۈرقەت ئىچىدە ئەيلىدى ئازاپ.

يار ئايالىدىن ئۆرلىسە توزان،
سەپسەم سۈ قىلىپ يېشىم تامچىلاپ.

ھىجران چۆلىگە كۆزۈم تۆكسە ياش،
ھەيران قالىدۇ بۇلۇتلار قاراپ.

ئىشقىم ئوتىدىن ياقىمەن چىراغ،
تۈندە تاغ ئىچى بولماس دەپ خاراپ.

چاقىنغان ئوتلار بېرەلمەس چىداش،
ئاھىم ئوتىدىن چىقسا بىر سىراپ.

باغرىم ئەيلىسەم پەردەئى ئىسمەت،
يارىنىڭ بېشىغا چۈشمىسە ئاپتاپ.

باددىن يېتەر دەپ زاتىغا زەخمەت،
قەلبىمنى يېرىپ قىلسام مەن ھىجاپ.

يۈرىكىم ئېلىپ ئەيلىسەم ئاياق،
قېنىمنى قىلىپ بەرسەم مەن شاراپ.

كەلدى رەقىپتىن بېشىمغا كۈلپەت،
دىللىرىم غەشتۇر يۈتسەن زەرداپ.

ئەتراپتا دۈشمەن پايلاپ پەرھادنى،
تاشلار تۈۋىدە ئولتۇرار ماراپ.

ئۇشبۇ تاغ ئارا تەندىن كەتسە باش،
بەختى - تەلىيىم يوقتۇر ئىز تىراپ.

× × ×

شېرىن ئىشقىدا پەرھاد يەتتە يىل،
ئىشلىدى پەرھاد ئايانماي دېدىل.

بارچە ھۈنەرگە پىدا قىلىپ جان،
ئىستىداتىنى قىلدى نامايان.

بىرى - بىرىگە شېرىن ۋە پەرھاد،
تەلپۈنۈپ دائىم چېكەردىلەر دات.

سۆيگىدىن ھەر دەم بولدى بىئارام،
ئەيلەپ راھەتنى ئۆزىگە ھارام.

ئىشلەپ جاپادا شۇنچە يىل پەرھاد،
بىر كەم مىڭ ئۆينى ئەيلىدى بۇنياد.

زادى دۇنياغا باقسائ نىمشېھىت،
تولماس ئۇ، بىرسى ئۇزۇلمەس ئۇمىت.

خىسراۋنىڭ ئۇرۇش باشلىشى

گەپ ئەمدى يانا بىر ئۆيدە قالدى،
بۇ ئىش خىسراۋنى بەك غەمگە سالدى.

ئاتەش غەزىپى باشقا ئۆرلىدى،
پەرھادنى قەستلەپ ئورا كولىدى.

لەشكەرنى باشلاپ شەھرىيار تامان،
كەلدى ئۇ خىسراۋ نىيىتى يامان.

پايتەختنى ئۇ، قامال ئەيلىدى،
بېسىم ئىشلىتىپ بۇزدى پەيلىنى.

ئۆزىمۇ چۈشتى جەڭ مەيدانىغا،
بويالدى تۆپراق ئادەم قېنىغا.

قىلدىلەر خىسراۋ پەرھاد بىلەن جەڭ،
لېكىن ئۇنىڭغا كېلەلمىدى تەڭ.

خىسراۋنى پەرھاد تۇتتى كەمەردىن،
سىلكىپ ئۇنى دەس كۆتەردى يەردىن.

خىسراۋنىڭ كۆزى چىقتى چاناقتىن،
تەۋبە قىلماقچى ئاچچىق ساۋاقتىن.

چىقتى مەيداندىن ئېيتىپ ئۇ ئۆزرە،
تىلمۇ تۇزۇك كەلمەيتتى سۆزگە.

سەردارنى ئۇ قىچقىردى شۇندا،
چۈشۈردى جەڭگە ئۆزى ئورنىغا.

ئۇمۇد گۈرزىنى ئوينىتىپ سەردار،
پەرھادقا ھۇجۇم قىلدى بىقارار.

پەرھادمۇ ئاڭا تۇردى تاقابىل،
ھىلە ـ مىكىرىدىن بولمىدى غاپىل.

پەرھاد قولىدا تاش كېسەرمېتىن،
دېدى دىلىدا: «بولغايمەن ئەمىن.»

دېدى ئۇ سەردار:
— خەنجەر ئۇرارمەن.
ئىنسان قېنىغا شۇنداق خۇمارمەن.

قويمايمەن ھۈگۈن ئامان بېشىڭنى،
ئاققۇزۇپ سۈدەك قانۇ ـ يېشىڭنى.

سەردار قېلىچنى چاپتى پەرھادقا،
پەرھاد قالقىنى ياندۇردى ئارنقا.

پەرھاد ئايلاندۇرۇپ ئۇردى مېتىننى،
سەردار يىقىلدى، خىسراۋ ئېچىندى.

كۆرۈپ خىسراۋدا قالمىدى تاقەت،
دېدىكى:
— بىزنى باستى پالاكەت.

ھەممە پەرھادقا، قارشى ئاتلانسۇن،
ئۇ، پارە - پارە قىلىپ تاشلانسۇن!

پەرھاد تاغ ئىچرە يوشۇردى ئۆزىن،
خىسراۋ لەشكىرى باستى يەر يۈزىن.

يالغۇزلا شاپۇر پەرھادقا ھەمدەم،
دېدى:
- جان پىدا سەن ئۇچۇن بۇ دەم.

خىسراۋ لەشكىرى ياغدۇردى ئوقنى،
قانغا بويىدى يەرۋ - ئوپۇقنى.

مېھنىبانۇمۇ چارىسىز قالدى،
سېپىل ئىچىگە ئۆزىنى ئالدى.

ئەتتى تۆت ياندىن دەرۋازىنى چىڭ،
خىسراۋ بۇ ئىشقا قىلالمىدى غىڭ.

لەشكىرىنى ئۇ، باشلاپ قوزغۇلۇپ،
پەرھادنى قىستاپ كەلدى باستۇرۇپ.

پەرھادنى ئوقتىن توسۇپ پاناگاھ،
ئوق تەگدى شاپۇرجان بەردى «ئاھ! ۋاھ!...»

پەرھاد دوستىدىن ئايرىلىپ قالدى،
خەنجىرىنى ياۋ بېشىغا سالدى.

پەرھادنىڭ خسراۋ قولىغا چۈشۈپ قالغىنى

تاشلاپ پەرھادقا ھەر ياندىن كەمەند،
قىلدىلەر ئۇنى ھەر تەرەپتىن بەنت.

كەلتۈردى خسراۋ بارگاھىغا،
باغلاپ چەمبەرچاس تەختى ئالدىغا.

قويدى ئول خسراۋ تەخت ئۈستىگە پاي①،
ئاشىق جېنىغا سالماق ئۈچۈن ۋاي.

پاسىبانلاردىن خسراۋ، بەھرىمەن،
پەرھاد ئىلكىدە زەنجىرۋ ـ كىشەن.

خسراۋ دېدىكى:
— سورايمەن سوئال!
بەرمىسەڭ جاۋاب جېنىڭغا ئۈۋال.

دېدى:
— قايدىنسەن مەجنۇنى گۈمراھ؟!
— مەجنۇن قەيەردە ۋەتەندىن ئاگاھ!...

---

① پاي — ئاياق، قەدەم

دېدى:
— بىلگىنكى ئىشق كەسىپ ئەمەستۇر!
— ئىشق كەسىپ بولسا شۇ ماڭا بەستۇر!

دېدى:
— قايتقىن سەن بۇ يەر ھەۋەستىن!
— ئاشىقلار قورقماس، رەقىپتىن، قەستىن!

— كۆڭلۈڭدىن چىقار ئىشق بالاغۇ!
— تېنىمدە جانىمنى يوشۇرۇندۇر ئۇ!

— بۇ سۆيگۈ سەندە پىنھان قاچاندىن؟!
— روھىم تېنىمگە كىرگەن زامانىدىن!...

— كەچ بۇ ئىشقىدىن يىرەي ژىلايەت،
— كۆڭلۈمگە بۇ سۆز يانتۇر ناھايەت.

— كەچكىن بۇ يولدىن ئالتۇن بېرەيمەن،
— زەرنى تۆپراققا تەڭ ئەيلىمەيمەن.

— سالسامچۇ سېنى قارا زىندانغا؟!
— زىندان تەسلىمدۇر ئالى ژىژدانغا!...

— قەتلى قىلمەن سېنى مەن زادى،
— شۇ ئىدى مېنىڭ جېنىم مىرادى.

— بەند قىلىنسۇن! — دەپ قىلدىلەر ھۆكۈم،
قىلدى پەرھادنى زىندانغا ھۆكۈم.

پەرھادنىڭ غەزىلى:

بىۋاپا زالىم پەلەك ھالىمنى يامان ئەيلىدىڭ،
يۈتقۇزۇپ خونا بىلەر رەڭگىمنى سامان ئەيلىدىڭ.

يەتمەيىن ۋەسلى نىگارغا مەن كېتەر بولدۇم نىتەي،
كۆزلىرىمدىن ئاققۇزۇپ ياش بەھرى ئۈممان ئەيلىدىڭ.

يۈرت ـ دىيارىمدىن جۇدا قىلدىڭ رەقىبلەر ئالدىدا،
باشلىرىمغا ياغدۇرۇپ تاش باغرىمنى سەن قان ئەيلىدىڭ.

سۈندۈرۈپ شېخىمنى تۆكتۈڭ ياپرىغىم بولدى خازان،
سەن گۈزەل ياشلىق بېغىمنى بۈندا ۋەيران ئەيلىدىڭ.

قوش ماڭا دەردى پىراق، رەقىبكە بەردىڭ مىڭ ياراق،
تاقاق سېلىپ قول ـ ئاياققا جايىمنى زىندان ئەيلىدىڭ.

بەھرام ۋە خاقاننىڭ خىسراۋ قوشۇنلىرىنى مەغلۇپ قىلىشى

بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقىلەر خاقان،
جەڭ تەييارلىغىن قىلدىلەر چاققان.

يەنى پەرھادنىڭ بەھرام تاغىسى،
خوتەندە ئىدى ھەرەم ئاغىسى.

باشلاپ كەلدى ئۇ خاقان لەشكىرىن،
قوغلاپ چىقاردى خىسراۋ ئەسكىرىن.

خانی ـ ماننی قىلدىلەر ژەيران،
بار سىپاھىنى سۈردىلەر ھەريان.

تۆت تەرەپتىن جەڭگە ئات سالدى،
رەقىبلەر بەنت بولۇپ بىردەك قامالدى.

تەبىلبازلار جەڭ نەرەسىن تارتار،
تىرە ئەندازلا ساغداق ئوقىنى ئاتار.

چەۋەندازلارمۇ نەيزىسىن ئالدى،
سەرۋازلار قىلىچىن راس ئىشقا سالدى.

گۈرزىۋازلەرمۇ سەپراس قىلىندى،
مەنجاناقلارمۇ ئىشقا سېلىندى.

ئەزرائىلنىڭ قىزىپ بازىرى،
خىسراۋ تەرەپنىڭ ئاشتى قازىرى.

كاسات بولدىلەر جاننىڭ باھاسى،
ماتەم ـ مۇسىبەت غەمنىڭ غەۋغاسى.

قانلار دەريادەك مەۋج ئۇراردى،
تەنلەردىن ئېگىز پەشتاق قوپاردى.

چەكتى رەقىبلەر ژاي دات ـ نادامەت،
يەنى قىرىق كۈن بولدى قىيامەت.

پەرھاد قۇتۇلۇپ چىقتى زىندانىدىن،
قىلىچ ئۇردى ئۇ، ياۋغا ھەر يانىدىن.

ئۇنىڭ لەشكىرىن قوغلاپ ھەريانغا،
قويدى خىسراۋنى ھەسرەت پىغاندا.

كەيخىسراۋ قاچتى چۆمۈپ مۈڭ - زارغا،
قالدۇردى جاسۇس بۇ شەھرىيارغا.

ئۇنىڭ ئەلىمى بولدى زىيادە،
يىراق يوللاردا قالدى پىيادە.

تاغۇ - چۆللەردە يۈردى يىگانە،
بەلخ شەھىردە بولدى دۇئانە.

سانتى دۇبۇلغا جوبىە ساقىنى،
نانغا تېگىشتى ئوق - ياراغنى.

مەرۋە چۆلىدە ئۇنى رودىپاي،
بوينىغا مىنىپ قىلىۋالدى تاي.

شىرازدا بۇشۇم خىسراۋنى كۆلال،
بوينىغا ئېسىپ سانقۇزدى ساپال.

كەرەمەن دېگەن بىر شەھەردە ئۇ،
سەررايلارغا توشۇپ بەردى سۇ.

× × ×

پەرھاد مىڭ ئۆيگە بولۇپ پاسىبان،
قالدى شۇ جاينى قىلىپ ئۇ، ماكان.

كەيخسراۋنىڭ ھىلە بىلەن پەرھادنى تۇتۇپ كېلىش ئۇچۇن ئۇستا جادۇگەر ئەۋەتكىنى

كەيخسراۋ بولغاچ بۇ جەڭدە مەغلۇپ،
جادۇگەرلەردىن ئىزلىدى مەتلۇپ.

دەرھال ۋە جىددىي ئىشقا كىرىشتى،
جاھان ئىزلىدى چەندان تىرىشتى.

تاپتى ياسىمىن ئاتلىق دەللىنى،
پەرھادقا پىنھان قۇردى پەللىنى.

قەدىم ئەييارلار ئەۋلادىدۇر ئۇ،
ھەتتا ئۇلارنىڭ جاللادىدۇر ئۇ.

زال① زەرنىڭ ئۆڭگەي ھاممىسى،
دەللە مۇختالىنىڭ كىچىك ھاممىسى.

شەبرەڭ رۇمىنىڭ ئەھلى قاياشى،
بادى رەپتارنىڭ ئوغرى ئاداشى.

رۇمنىڭ ئەييارى مۇختار بىلەن،
مىسىردا بولغان ئۇزاق يىل ھەمدەم.

بابىلدا سېھىر مەكتىپىن ئاچقان،
شام شاھزادىسىن ئوغرىلاپ قاچقان.

---

① زال — شاھنامىدا تەسۋىرلەنگەن رۇستەمنىڭ دادىسى.

بۇ قېرى مەككار شاگىرتى شەيتان،
بەلكى شەيتاننى قىلانتى سەرسان.

ھەر سائەتتە ئۇ، تۆت خىل بولاردى،
ئەجدىھالارغا داملىغىر قۇزاردى.

زاھىد بولاردى پېشانىسىدىن،
مىڭ خىل ھىيلىگەر نىشانىسىدىن.

قېرىتار قەزنى جادى بىلەن تېز،
يۈز ياشلىق مومايىنى كۆرسىتەتتى قىز.

مىكرىدىن تۆلكىنى قىلغان بىئارام،
بازارنى بۆلغاپ ئەيلىگەن ھارام.

ئەپسۇن دېمىدىن ئۆرلەركەن تۇتۇن،
تۇڭمەننىڭ نۇرىدىن چىقاركەن پۇتۇن.

باغۇ ـ بوستاننى بىر دەمدە چۆللۈك،
جاددىن چۆللىنى قىلاردى گۈللۈك.

ئەندىشىگە سالغان رۇمۇ ـ پەرەڭنى،
ساماداا سۈمرۇغ، سۇدا لەھەڭنى.

مانا بۇ دەللە تەييارلىق بىلەن،
يۈز مىڭ سۇپەتتە ئەييارلىق بىلەن.

بۇڭى بەرنادەك كۆرسىتىپ ئۆزىن،
پەردە كەلەمدە ئوراپ باش ـ كۆزىن.

پەرھاد قېشىغا باردىلەر يېتىپ،
ھەر بىر قەدەمدە ئون سەجدە قىلىپ.

پۈتىدا مەيسە، بېشىدا لېچەك،
قولىدا ھاسا، دوك ـ دۆمچەك.

كۆزىدە قان ياش، ئاغزىدا خۇدا،
پەرھادنى ئالداپ ئوقۇيدۇ دۇئا.

ھىلىگەرلىكىن ئىشقا ئاشۇرۇپ،
مۇناپىقلىقىن ئەلدىن يوشۇرۇپ.

پەرھادنى كۆرۈپ «ئاھ!...» ئۇرۇپ كەتتى،
ئاھۇ ـ پەريادى ئەرشىگە يەتتى.

«ئاھ! ئۇرۇپ دېدى:
— ئاھ! شېرىن قىزىم.
ياش ئۆلۈپ كەتتىڭ باسمايىن ئىزىم.

ئېرەم باغىنىڭ غۇنچىسى ئىدىڭ،
جەننەت قىزىنىڭ تۇنجىسى ئىدىڭ.

بەرسۇن خۇدايىم جەننەتۇ رىزۋان،
خىزمىتىڭ قىلسۇن ھۇر ـ ئىلە غىلمان.

جاھان قەسىردە تاجدار ئىدىڭ،
جانان قەلبىدە قەلبى ئىسرارىڭ.

كوڭلۇڭ راھىتى، كۆزۈڭ قاراغى،
ئىشقىڭ سۈلتانى ئۆمرۈڭ چىراغى.

خاقانىڭ ئوغلى ئاشىقىڭ ئىدى،
ساڭا جان پىدا سادىقىڭ ئىدى.

مىڭ ئۆيۈ ياسىدى ساڭا ئۇ تاشتىن،
ئىشقىڭدا كۆزى قۇرۇماي ياشتىن.

نە ئۇچۇن ئاڭا باقمىدىڭ بالام،
ۋاپادارلىقنى تاپمىدىڭ بالام.

ئۆلگەن خەۋىرىڭ ئاڭلىسا ئەگەر،
شەكسىز جېنىغا يەتكۈسى خەتەر.

ئاڭلانسا بۇ سۆز پۈتۈن جاھانغا،
يانا خەۋىرى يەتسە خاقانغا.

«پەرھاد قېنى؟!ـ» دەپ كەلسە خوتەندىن،
دېسە: «قايىدۇر؟!» مەشۇقى شېرىن.

قېنى رەقىبى خىسراۋ سەتەمكار؟!
قېنى شېرىنىڭ يۇرتى شەھرىيار؟!

سۆزلەشكە بىزگە ئىمكان بولۇرمۇ؟!
قىلغان پۇشايمان دەرمان بولۇرمۇ؟!

غەزەپتىن ئالسا خەنجەر قولىغا،
ھېچ باقمايىن ئۆڭ ھەم سولىغا.

خانۇ ـ مانمنى ئەيلىسە ۋەيران،
ئاققۇزسا قاندىن دەريايى ـ ئۇممان.

شەھرىمنى قىلسا دەشتۇ ـ باياۋان،
ئىنسان ئورنىنى جاي ئەتسە قاۋان.

مۇنداق خىجىللىق يەتمەستىن بۇرۇن،
قەۋرە ئىچىدە ئالسامدىم ئورۇن» .

پەرھادنىڭ دۇنيادىن كېتىشى

كىم بىلسۇن ئۇنىڭ مەككارلىقىنى،
پەرىجە ئىچرە نە بارلىقىنى.

ئىشتىپ پەرھاد جادۇگەر سۆزىنى،
تاشنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى ئۆزىنى.

دېدى شۇئاندا:
— بۇ قانداق مەپھۇم،
ئارتۇق ئۆرتىمە ئىش بولدى مەلۇم.

ئاشىق قېنىنى ئىچىشتىن تويغىن،
مەن ىچارىنى ھالىمغا قويغىن.

جېنىمنى ئالدىڭ، مەقسىدىڭ شۇدۇر،
ئۆلۈڭ تېنىمدىن ئىستىكىڭ شۇدۇر.

بېشىمنى يەنچى ئەي چەرخى زەركار،
ھاياتلىق ئەمدى بولمايدۇ دەركار.

كۆزۈمنى ئويغىن بالايى سەرسان،
چۈنكى شەرىندىن ئايرىلدى بۇ جان.

كەسكىن تىلىمنى ئەي تىغىم دەرھال،
ئەمدى سۆزلەشكە قالمىدى ماجال.

كوكۈلۈمنى بۇئان مىڭ پارە ئەيلە،
تېز كەتمىكىمگە ھەم چارە ئەيلە!...

توختا! يۈرەكنى يېرىپ چىققان ئاھ! . . .
قىلغىن ئۆزۈڭگە جېنىمنى ھەمرا.

ئەي مېھىن ئەسۋاپ ئوقيا شەمشىرىم،
ئىشتا، غازاتتا بولغان ھەمرىيىم.

ئاسمانغا بېشى تاقاشقان ئەي تاغ،
ئەرزىمنى ساڭا ئېيتسەمەن بۇ چاغ.

مەندەك غېرىپقا چوڭ پانا ئىدىڭ،
غەمكىن كۆڭۈلگە سەن ھېيتكا ئىدىڭ.

گۈزەل باغرىڭدا ياشىيالماس بولدۇم،
پىراق ئوتىنى باسالماس بولدۇم.

گۈناھلىرىمنى كەچۈرگىن بۈدەم ،
ھەممىدىن يامان ئىكەن دەرد ـ ئەلەم.

ئەي بادى ـ سابا ئەرزىمنى ئاڭلا!...
خوتەن مۈلكىگە يەتكەندە تاڭلا.

سۆزله شۇ چاغدا غۇربەت ئۆلۈمنى،
خىسراۋدىن يەتكەن قانتىق زۇلۇمنى.

ئانام ئىشىتسە يىغلار: «قوزام!...» دەپ،
جانغا ئوت سالغان: «يالغۇز بالام!...» دەپ.

بەھرام دىلاۋەر تاغام ئىرانغا،
بېرىپ خىسراۋنى تويغازسۇن جانغا.

خالىسا ئۇندىن ئالسۇن ئىنتىقام،
خالىسا تەقدىر دەپ يانسۇن تاغام.

كاشكى شېرىنىم قېشىمدا بولسا،
جان بېرەر چاغدا يېنىمدا بولسا.

دىدىلەر:
— قازا مەن ئۈچۈن تەقدىر،
قارشى تۇرالماس ھېچقانداق تەدبىر!...

مۇدھىش كۈنلەرنىڭ قايسى بىرىدە،
تاشتىن ئۆي قېزىپ تۇرغان يېرىدە.

يەتتىلەر قازا پەرھاد جېنىغا،
شۇ ھامان كەتتى يەرنىڭ قارنىغا.

ناھەق خىيانەت ئاڭا يۈز تۇتتى،
ئاھ!... دەرىخ پەرھاد ئالەمدىن ئۆتتى.

تەرەھەۋم قىلدى يەر بىلەن ساما،
ھەسرەتكە چۆمدى تاغ ھەم سۇ ھاۋا.

جاھان مۇسىبەت ماتەمدار بولدى،
مۇزات داۋالغۇپ قان ياشقا تولدى!...

زالىم پەلەكتىن نىمشىپەنتقا ھەم،
يەتتى ئەمەسمۇ ئازاپ دەرد ـ ئەلەم.

ياسىمىن جادۇگەرنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى

ئاندىن ياسىمىن شەھەرگە بېرىپ،
ناله ـ زار بىلەن ئوردىغا كىرىپ.

شېرىن ئالدىدا قىلدى ياقا چاك،
ئۆزىن ماتەمدە كۆرسەتتى غەمناك.

دېدى ئۆزىنى:
— بۇڭى بەرنامەن،
ئالەم ئارادا مەشھۇر دانامەن.

كەلتۈردۈم سىزگە مەن بىر شۇم خەۋەر،
شورلۇق ئاغزىمغا سىز ئۇرۇڭ خەنجەر.

ئىزھار ئەيلىدى پەرھاد ماتىمىن ،
ئاھ!... ئورۇپ يىغلاپ جادۇ ياسىمىن.

— سولدى مەلىكەم ژىسالىڭ گۈلى،
ئۆلدى ئاھ!... چېكىپ بېغىڭ بۇلبۇلى.

يەتتە يىل تارتقان جەۋرى ۋە مېھنەت،
تاغ كېسىپ قىلغان باتۇرلۇق ھىممەت.

ھەممىسى بۇگۈن بولۇپتۇ بەربات ،
مۇرادىغا يەتمەي كۆز يۇمدى پەرھاد.

ئۇنىڭ دەردىدە يىغلاپ مەلىكەم،
يۇتمىغىن زەرداپ ئاھ!... ئۇرۇپ بۇدەم.

يىغلىغان بىلەن ئۆلگەن تىرىلمەس،
غەمنى ئاشۇرار زادى كېمەيتمەس.

ئۆلگەننى چىقار كۆڭلۈڭدىن شۇ تاپ،
ئېچىلغىن يېڭى بەزمەڭنى باشلاپ.

بىلگىن ئۇخسىراۋ ئۆزى ئىكەن خان،
جاھانغا داڭقى پۇر كەتكەن سۇلتان.

ئىشقىڭ ئوتىدا ئۆرتىنەر ھامان،
بولغىن ئۇنىڭغا مەھبۇب مېھرىبان.

قىزىلگۈل بىلەن بولبۇل تېپىشار،
ھەشقىپىچەكتەك بەلكى يېپىشار.

بوستانغا كېرەك سەرۋى ئازادە،
شاھلار تەختىگە لايىق شاھزادا.

سەن ئاڭا لايىق بۇلبۇلغا گۈلدەك،
ساڭا يارىشار نازلىنىپ كۈلمەك.

— ئاھ! — ... دېدى شېرىن ھۇشىدىن كەتتى،
مېھنىبانۇغا بۇ خەۋەر يەتتى.

شەھرىيار خانى دېدى:
— ئەي دەللە!
بۇزماقچىمۇ سەن بۇ يەردە پەللە؟!

ياسىمىن دەللە ئۆزۈڭ ئەمەسمۇ؟!
سەن جادۇگەرنى كىشى بىلمەسمۇ؟!

پەرھادنى ئالداپ گوللىغان ئۆزۈڭ،
ئۇنىڭغا ئۆلۈم يوللىغان ئۆزۈڭ.

مېھنىبانىڭ قەھرى جۇش ئۇرۇپ،
قېرى دەللىنىڭ چېچىنى يۇلۇپ.

ېشىنى تەندىن جۇدا قىلىشقا،
بۇيرۇق چۈشۈردى شۇئان جاللاتقا.

پەرماننى جاللات ئىشتىپ شۇئان،
دەللىنى سۆرەپ ماڭدى شۇزامان.

ئەيھاي! قازانىڭ قېلىچى شۇئان،
جانغا تىكىلگەچ بەرمىدى ئامان.

قىلاي، دەپ جادۇ تۇرغاندا دەللە،
بېشى تېنىدىن چۈشتى داق يەرگە.

تۇراتتى شېرىن يىراقتا قاراپ،
— پەرھاد قېنىسەن؟! — دەيتتى ئۇ يىغلاپ.

شېرىنىڭ ئۆلۈمى

شېرىن هامانەم يىغلىدى غەمدە،
«پەرهات!...» دەپ توۋلاپ هەسرەت ـ ئەلەمدە.

تۆكۈپ كۆزىدىن ئۇنچە هەم مارجان،
— پىدا يولۇڭدا — دەيتتى — شېرىنجان.

لازىم ئەمەستۇر ماڭا بۇ هايات،
يارىنىڭ ۋەسلىگە يېتىشكەيمەن پات.

دەردىمنى هېچبىر كىشى بىلمەيدۇ،
بۇ دۇنيا ماڭا بېقىپ كۈلمەيدۇ.

رەهىم قىل يارەب ماڭا سەن بۈدەم،
پەرهاد قېشىغا قويغايمەن قەدەم.

قېنى ئەزرائىل مېنى سوراقلا،
ئۆمۈر دەپبەسرىم تېزراق ۋاراقلا.

قوشقىن ئاپسرىپ پەرهادىمغا تېز،
قالسۇن سۆيگۈمدىن مەڭگۈ ئوتلۇق ئىز.

يىغلايتتى شېرىن، ئۆكسۈيتتى هامان،
قارا كۆزىدىن ئاقار ئىدى قان.

مېهنىبانۇنىڭ ئىچى ئاغرىدى،
ياقتى شېرىنغا ئوتلۇق باغرىنى.

شۇئان ھېرىشقا پەرھاد قەۋرىگە،
بەردى ئىجازەت يېتىپ دەردىگە.

پىراق ئوتىدا كۆيگەن شۇ يۈرەك،
ئانتى ئۆزىنى سولدى ياش پورەك.

يا ئىچمىدى ئۇ بىر يۇتۇم زەھەر،
ياكى سالمىدى ئۆزىگە خەنجەر.

لېكىن «پەرھاد!...» دەپ يىغلاپ ياش تۆكۈپ،
ئاققان يېشىغا غەرق بولۇپ چۆكۈپ.

«ئاھ!...» ئۇرۇپ قاخشاپ ئاخىر بەردى جان،
چۆمىدى ھەسرەتكە مېھنىبانۇ خان.

يىغلاشتى بىردەك بارچە تۇغقانلار،
يۇرتداش، قېرىنداش، يىگىت ـ چوكانلار.

ھاياتتىن شېرىن بولغاچقا پىنھان،
كەلدى لەرزىگە يەر بىلەن ئاسمان.

ئەلنىڭ كۆزىدىن ياش تۆكۈلگەن چاغ،
ئاقمەت قىلالماي يىغلىۋەتتى تاغ.

ياشلار قۇرۇپتۇ تاغ توختىماپتۇ،
«يىغلاڭغۇ تاغ» دەپ خەقلەر ئاتاپتۇ.

شۇندىن بۇيان ئۇ يىغلايدۇ ھامان،
بىر ئېرىقتەك سۇ ئاقىدۇ راۋان.

نمشهمت نلەر كەچۈردى بېشىڭ،
بەھرى ئۈمماندەك ئاقىدۇ يېشىڭ.

خاتىمە

مانا قىسسىنىڭ ئۆتمۈشى بۇنداق،
مىڭ ئۆي ۋەكەپلەش تاغ هامان شۇنداق.

ئەنە ئۇ، مىڭ ئۆي، ئەنە شۇ چۆلتاغ،
ئەنە شېرىنجان ئويىنىغان چاربىاغ.

ئەنە ئۇ كەپلەش يىغلىغان تاغ هەم،
بولمىدى يىغلاپ كۆڭلى خاتىرجەم.

باشقا جايلارنىڭ بارمۇ مىڭ ئۆيى،
ياكى تاغ كېسىپ ئۆتكۈزگەن سۇيى.

باشقا جايلارنىڭ تاغ هەم چۆلىدە،
دەريا، جەزىرە ۋەيا كۆلىدە.

بۇنچە تەرتىپلىك بارمىدۇ ئەسەر؟!
ۋە كېمىگە تەتبىق بىر سەپەر.

بارمۇ يە، يانا ۋەقەگە لايىق،
بارمۇ مۇشۇنداق سۇ ئاقار سايلىق؟!

كۆرسەتسە بۇنداق ئۆتمۈشنى هايات،
باشقا جايلاردا دەپ يېزىش ئۇيات.

جىنايەت ئۇ، بىر دەللىسىز دەۋا،
ھەقتىن كۆز يۇمۇش ئېغىر بىر ئىغۋا.

پەرھاد ۋە شېرىن قىسسىسى پەقەت،
بىر قېتىم ئۆتكەن بولمىغان قەۋەت.

بۇ ۋەقەلەر راس بۇ يەردە ئۆتكەن،
ئۆچمەس ئەسەرلەر يارىتىپ كەتكەن.

بۇنىڭدىن نەچچە يۈز يىل مۇقەددەم،
ئورتا ئاسىيادا ئۆتكەن بىرئادەم.

ئىسمىدۇر ئۇنىڭ زەپەر خارەزمى،
يازغان بۇ ھەقتە مىڭ مىسرا نەزمى.

باستۇرغان ئىكەن شەھىرى قازاندا،
شاھلارنىڭ ئۆتكەن دەۋرى ـ زامانىدا.

دەپتۇ پەرھادنى:
شەھىرى خوتەندىن،
شېرىننى كۆچار باغى چىمەندىن.

تېخى نەۋائى بىر كىتاب يازغان،
ئۇ زات «خەمسە» دە خوتەننى قازغان.

تېگى ـ تەكتىنى سۈرۈشتۈرمىگەن،
شېرىننى ئەرمەن قىزىدۇر دېگەن.

ئوقۇساڭ ئەگەر ئەرمەن تارىخىن،
ھېچبىر يېرىدە دېمىگەن شېرىن.

باشقا جايلارغا بۇ زات ھەم باققان،
بۇرۇنقىلارنىڭ ئېقىمىدا ئاققان.

يەنە بەزىلەر يازدى قىسسەنى،
باشقا جايلارغا بۆلدى ھېسسەنى.

بۇرۇنقىلاردا بولدى بىر ئېزىش،
مەشھۇر جايلارغا تاقاپلا يېزىش.

مۇئەللىپلەرنىڭ بۇ ھەم بىر يولى،
ئىچىگە قاراپ ئېگىلگەن قولى.

ھەقىقەت بۇنى رەت قىپ تاشلايدۇ،
توغرا يول بىلەن ئەلنى باشلايدۇ.

يەنە بەزىلەر مىڭ ئۆڭ يېزىشتىن،
پەرھاددەك بولۇپ مىڭ ئۆڭ قېزىشتىن.

ئەيلىدى ھەزەر، چەكمىدى نۇقەت،
قولىغا قەلەم ئالمىدى پەقەت.

مەن ھەم مىڭ ئۆينىڭ سۆيۈملۈك يارى،
شۇنىڭچۇن قىلدىم قەلەمنى جارى.

ئايىماي قەلەم يازمەن داستان،
چۆل تاغنى قىلىپ باغ بىلەن بوستان.

ئەسەر ۋە قىسسە قىلىندى تەدبىق،
ھەقىقەت بۇنى ئەيلىدى تەستىق.

تارىخىي داستان يېزىلدى بۇنداق،
بۇ ھەقتە سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق؟!

بۇنىڭغۇ ھېچكىم ئىنكار ئېتەلمەس،
شېئىرنىنى ئەرمەن قىزى دېيەلمەس.

پەرھاد ھەققىدە گەپمۇ ساتالماس،
چەت ئەللىك ئۇ دەپ تۆھمەت قىلالماس.

تارىم بويىدا ياشىغان ئۇلار،
بۇرۇن مىڭ ئۆيىنى ياسىغان ئۇلار.

مېنىڭ مىڭ ئۆيۈم، مېنىڭ پەرھادىم،
مېنىڭ شېئىرىنىم، مېنىڭ سەييادىم.

مېنىڭ كۆچارىم، مېنىڭ خوتەنىم،
مېنىڭ شاھيارىم، مېنىڭ ۋەتىنىم.

ھازىرمۇ مىڭ ئۆي تېخى يېپ - يېڭى،
ئەمدى ئانقاندەك سۇبھىدىن تېڭى.

بولمايدۇ ئونىڭ يىلدىمۇ كونا،
ئەمۇنە قىلار كەلگۈسى دۇنيا.

ھازىر خىسراۋنى ھېچكىم بىلمەيدۇ،
تىغى جاللاتدىن غەممۇ قىلمايدۇ.

مېهنىبانۇنى ئۇنتۇلۇپ كەتكەن،
شاھلارنىڭ زۇلمى خەلقىمگە يەتكەن.

ئۇلارنىڭ قىلغان پەرمان ـ يارلىقى،
خىيالىي بىرگەپ بولدى بارلىقى.

لېكىن پەرھادنىڭ ئىشقى داستانى،
تاغدىن ياسىغان باغۇ ـ بوستانى.

سولمايدۇ ئۇندا ئېچىلغان گۈلى،
تىنمايدۇ ئەسلا سايراپ بۇلبۇلى.

قالدى قىسسىسى ئەلنىڭ ئاغزىدا،
يېزىلدى داستان تارىخ ماغزىدا.

بۇنىڭدىن يەتمىش نەچچە يىل بۇرۇن،
«ئەجنەبى» قىلغان بۇ يەرنى ئورۇن.

ئىنگلىز، نېمىس «سايامەتچىسى»
بەلكى ھەر ئىشتا «پاراسەتچى» سى.

كېلىپ بۇندا بەش ـ ئالتە يىل يانقان،
نۇرغۇن ئۆيلەرنى بۇزۇپ يوقاتقان.

نۇرغۇن ئۆيلەرنىڭ چېقىپ زىننىتىن،
ۋەيران قىلغان ئەجداد مېھنىتىن.

بەزى رەسىمنىڭ كۆزلىرىن ئويۇپ،
ئېلىپ كېتىشكەن ھەتتا قومۇرۇپ.

ئۇلار سەنئەتتىن لەززەت تېتىشتى ،
خەزىنىمىزنى بۇلاپ كېتىشتى.

قالغىنى تېخى بار يانا ھازىر ،
تۇنۇگۈنكى ئىشتەك تۇرۇپتۇ زاھىر.

يەنى كونىرىماس بۇ بىر گۈلىستان،
ھەر ئۆيگە كىرسەك باشقىچە بوستان.

گۈزاھ مېھرىگە شېرىنىنىڭ بۇ ئان،
گۈزاھ ئەجرىگە پەرھادنىڭ ھامان.

نىمشېھىت ئېيتار ئۇلگە ئەجدادىم،
روناق تاپقۇسى ئېزىز ئەۋلادىم.

بىرىڭ توققۇزيۇز ئاتمىش يەتتىدە،
ئالتىنچى ئايدا ئەۋزەلقى ھەپتىدە.

جۇمە كۈنىدە ئەيلىدىم تامام،
سۆيۈپ يادلىسۇن خەلقىم ۋەسسالام .

لەيلى - مەجنۇن

(ئوپېرا)

لەيلى — مەجنۇن[1]

6 پەردە ..... كۆرۈنۈشلۈك ئوپېرا

(I . پەردە I . كۆرۈنۈش، سەھنىدە ئوردا مەكتىپى ئوقۇغۇچىلار لىق، پەردە ئېچىلىدۇ.)

دامۇللام: نەچچە ژاقمتتىن بېرى شاھ قىزى لەيلى بىمار ئىدى.
نازۇك بەدىنىدە ھارارەت بىسيار ئىدى.
(دامۇللام لەيلىنى كۆرستىپ)
كەلدى بۇ دەم شىپا تېپىپ پەرىزاد،
ئۇنىڭ شەربىتىگە بۇگۈن سىزلەرنى قىلدىم ئازاد.

ئوقۇغۇچىلار: (چوقۇرۇشۇپ)
مەرھابا دامۇللام ... مەرھابا.

لەيلى: (بىردىنلا مەجنۇننى كۆرۈپ)
كىم ئۇ بۇرۇن مەن مەكتەپتە كۆرمىگەن،
بۇ بالىلار ئىچىدە زابان سۈرمىگەن.
رۇخسارىنى ساماندەك سېرىغ ئەيلەپ،
ئۆمۈر گۈلىنى خازاندەك دەرىغ ئەيلەپ.
نېمە ئۈچۈن ئۇ بىچارە تۇرىدۇ مەھزۇن،
ۋە ياكى ھوشى يوق بولغانمۇ مەجنۇن.
قايسى پەلەكنىڭ نۇرلۇق ئاپتابى،
قانداق سەدەپنىڭ دۇررى نايابى.

---

① لەيلى — مەجنۇن ئەسلىدە 6 پەردە ...كۆرۈنۈشلۈك ئوپېرا بولۇپ، يەقەت بىرىنچى پەردىسىنىڭ بىر قىسمى، 5 ـ 6 ـ پەردىلىرىلا ساقلىنىپ قالغان، قالغان پەردىلىرى تېپىلمىدى ...

ئەجىبا شۇنداق بىر سەرۋرى ئازاد،
نە ئۇچۇن غەمكىن، نە ئۇچۇن ناشاد.
قاچاندىن بېرى بولدى مەكتەپكە تەسلىم،
نېمىلەردىن ئۇنىڭغا بولۇندى تەلىم.
گاھى ئۇنىڭ ژۇجۇدى يېقىلىشقا مايىل،
نېمە ئۇچۇندۇر گاھى ئەقلى زايىل.

كېنىزەك: قەيسىتۇر ئىسمى يەنى ئامىر شاھزادىسى،
بەلكى بىر گۈلىستاننىڭ سەرۋى ئازادىسى،
سىز بىتاپ كۈنلەردە ئۇ مەكتەپكە كەلدى.
ئۇستاد ئۆگەتكەندىن دەرسنى ئارتۇق بىلدى،
ئۇنىڭ ساپ كۆڭۈللۈكىدىن ھەممە خىجىل بولغاندەك.
ئوقۇيدۇ، ئۇ، دەرسنى بۇرۇن كۆرۈپ قويغاندەك،
بۇگۈن سىزنىڭ شەرىپىڭىزگە بولدۇق بىز ئازاد،
بىز ھەممىمىز خۇشال ئۇ، نە ئۇچۇن ناشاد.
بىلمەيمەن مەلىكەم ئۇنىڭ كەيپىياتىغا نېمە بولدى؟!
نېمە ئۇچۇن ئۇنىڭ دىلى غەشلىككە تولدى؟!

لەيلى: ئېھتىمال ئۇ بىرەر سەۋەب بىلەن پىكىردىن ئازغاندۇر،
كۆڭۈل سەھىپىسىگە غەمكىنلىك خىتىنى يازغاندۇر.
مەيلى ... كېرەك يوق، ھەرياقتا بېرىپ قىلىڭلار تاماشا.

قىزلار: مەرھابا ... مەلىكەم ئەركىن شاد ياشا! .....

لەيلى: نېمە بولدۇم مەن ئىچىمدە ئوت لاۋۇلدايدۇ،
يۈرەك بۇگۈن باشقىچە بىرمۇقامغا ئويناىدۇ.

بىر قىز: جاھان كۆزۈمگە كۆرۈندى قاپقاراڭغۇ.
ژوجۇدۇمغا لەرزە چۈشتى نېمە ئەھۋال بۇ،

لەيلى: يوشۇرۇشقا ئامال يوق بولدى سىر ئاشكارە.
قىلىڭلار كېنىزەكلىرىم بۇ غەمگە ئەمدى بىر چارە،
بەختىم قارا تەلىيىم مەنھۇس،
يۈرەكتە سادا قەلبىمدۇر مەيۇس.

كېنىزەك. 2: كېرەك يوق مەلىكەم تۇرغايسىزبۇ ئان،
تېزلىك بىلەن ئۆيىڭىزگە بولغايسىز راۋان.
تاكى بولمىسۇن خەلقلەر بۇ ئىشتىن ئاگاھ،
قوپمىسۇن ئەرەبلەر ئىچىدە ئەجەللىك غوۋغا.

لەيلى: مەن بايىقى ئاھۇ كۆزلۈك تەرەپكە باراي،
ئۇنىڭ ئۆزىدىن بىر ئەھۋال سوراي.
(مەجنۇنىنىڭ قېشىغا يېقىنلايدۇ.)
ئەي يىگىت ھۆكۈن ساڭا نېمە بولدى؟!
ساپ ۋۇجۇدۇڭ نېمە ئۈچۈن غەمگە تولدى؟!
ساۋاقداشلاردەك شاد ـ خۇرام ئەمەسسەن،
باغ سایاھىتىگە ھېچ بىر سۆز دېمەسسەن.
قارا شاھزادىلەرگە خاس باغ بۇ،
زارلىنىش ۋاقتى ئەمەس خۇشال پۇرسەت چاغ بۇ.
ئەي يىگىت كۆڭلۈڭ ساپ ۋۇجۇدۇڭ ئېرىق،
سەۋەپ نېمە چىرايىڭ كەھرىۋادەك سېرىق.
كىمدىن ساڭا بۇنداق ئېچىنىشلىق ئەلەم يەتتى؟!
سۆزلە كىم سېنىڭ ئەقلى ھوشىڭنى ئېلىپ كەتتى؟!
نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئاھ بىلەن زارلايسەن؟!
ئازادە تەبىئىتىڭنى ئېچىنىشلىق خورلايسەن؟!

مەجنۇن: ئەي جېنىمغا كۆيۈك ئوتنى سالغان،
بىر قاراش بىلەن كۆڭلۈمنى ئالغان.
جامالىڭدىن قەلبىمگە چېقىندۇرۇپ بەرق،
مۇھەببەت دەرياسىغا مېنى قىلدىڭ غەرق.
زۇلپىڭنى كۆرسىتىپ قارارىمنى كەتكۈزدۈڭ،
ۋۇجۇدۇمغا ئوتنى يېقىپ مېنى بۇ ئەھۋالغا يەتكۈزدۈڭ.
بۇ، ئوتنى ئۆزۈڭ سېلىپ ئۆزۈڭ يوشۇرىسەن،
بىلمەس كىشى بولۇپ سەۋدايىمنى ئاشۇرۇسەن.
تېنىپ سەن بۇ ئىشتىن ئوت ئۈستىگە ياغ قۇيىسەن،

كۆيگەن ژوجۇدۇڭمغا داغ ئۇستىگە داغ قۇيىسەن.
يېتەر ئەمدى ماڭا قىلغىنىڭ شۇنچىلىك،
سۆزلە سەنمۇ كۆڭۈل قانغۇچىلىك.

لەيلى: ئەي مەن ئۇچۇن بىباھا مەجنۇن،
ئىشقى داغى بىلەن ئادا مەجنۇن.
ئەمدى ساڭا مەن جېنىمنى بېرىشىم كېرەك،
بەلكى دىن بىرلە ئىمانىمنىمۇ بېرىشىم كېرەك.
دۇنيا باشقىلار ئۇچۇن بولسا بوستان،
ماڭا سەنسىز ئىرۇر خۇددى قەبرىستان.
(غەزەل ... ئاھاڭىدا)

مەجنۇن: كۆز ئوقىدا ئەي پەرى جاننى ئالارسەن،
ئىشقىڭدا كۆيگەنمدىن ئەھۋال سورارسەن.
يېشىمنىڭ توپانلىرى ئىلكىگە ئالدى،
غەرق بولمىسۇن يانا دەپ ئوتنى سالارسەن.
ھىجران قار تۇندە ئاي بولمىسا،
قۇياشتەك نۇرۇڭ بىلەن كۇندۇز قىلارسەن.
ئاجىز تېنىمدىن ئالدىڭ ئايرىپ جېنىمنى،
روھسىز تېنىمنى تاشلاپ نېمە قىلارسەن.
سېنىڭ قەستىڭ يۇرەكنى يۇز پارە قىلماق،
ھالىمغا رەھمە قىلماي قايدا يۇرەرسەن.
سەندەك پەرى سۇپەتكە جېنىم تەسەددۇق،
ئاخىر بۇ ئوتتا دىلبەر سەنمۇ كۆيەرسەن.
سۆيگۇ ئوتىنىڭ سەندە ئالالىسى يوق،
جېنىڭغا تەسىر ئەتسە ئاندىن بىلەرسەن.
قەيىستۇر ئېتىم مېنىڭ يارىنىڭ مەجنۇنى،
سەبرى قىلسام بۇ يولدا بىر كۇن سۆيەرسەن.
(ناخشا تۇگەيدۇ، مەجنۇن يەنە سۆزلەيدۇ.)

سەنسىز دۇنيادا خانمانىم بولمىسۇن،
تەن ئارا جىسمىمدا ھەم جانمانىم بولمىسۇن.

سەبرسىزلىك بىلەن كۆتىدۇ يۈرەك،
ماڭا سېنىڭ جاۋابىڭ كېرەك.

بۇ دۇر ئاخىرغىچە ژەدە مەندىن،
قېنى قانداق سادا چىقىدۇ سەندىن.

لەيلى: نېمە بولساڭ شۇ بولسۇن مېنىڭ ھالىم،
سەندىن ئايرىلىشقا يوقتۇر ماجالىم.

مەجنۇن: سەنسىزمۇ ماڭا جاھان كېرەكمەس،
بەلكى تەن بىلەن جانمۇ كېرەكمەس.

سەندىن ئۆزگىنىڭ ھەمىسى بىكار،
ئاخىرەتكىچە بۇ، ژەدەم يادىكار.

سۆزۈم چىندۇر پەقەت يالغىنى يوق،
دىلىم سەندىن باشقىغا باغلانغىنى يوق.

سېنىڭ ئىشقىڭ مەڭگۈلۈك ماڭا شۇ بەس،
سۆزۈمنىڭ ئاخىرى شۇ جىق سۆز كېرەكمەس.

(ئاھ دەپ مەجنۇن ھوشىدىن كېتىدۇ)

لەيلى: ئاھ! ... دەرىغ نېمە ئۈچۈن بۇنىڭغا تەنە ئۇرىمەن،
بەلكى جېنىغا زامىن بولىمەن.

ھەرقانچە قىلسامۇ كۆڭۈل قويمايدۇ،
كۆزۈم جامالىغا قاراپ تويمايدۇ.

قىز.1 : ئەگەر تاپساق بىرەر كىشىسىنى بۇنىڭ ھەم،
يەتكۈزۈپ بولايلى بۇنىڭغا ھەمدەم.

(غەزەل ... ئاھاڭىدا)

لەيلى: ئايرىدى بۇ كاج پەلەك،
جەبرىئىلە بۇ جاناندىن.
غەم يېمەيدۇ ھېچقاچان،
مىڭ نالە ھەم ئەپغاندىن.

چىقمىسا كۆكسىمدىن ئوت،
كۆيمەس ئىدى بۇ ماھۇەش .
بىرەر خەۋەر بولغايمۇ ئەمدى،
ئاشىقى دىلدارىدىن.

ئىشقنى ئەلدىن پىنھان،
ئەيلەپ يۈرەردىم دائىما.
ئېچىلدى ئەمدى سىرىم،
دىدەئى گىريانىدىن.

شەمئىگە پەرۋانىدەك،
جېنىڭ تەسەددۇق ئەيلىسەڭ.
لەيلى تاپقايسەن خەۋەر،
بۇ غۇنچەئى خەندانىدىن.

(مەجنۇن ھوشىغا كېلىدۇ)

مەجنۇن: (غەزەل ... ئاھاڭىدا)
نەخۇش كۆنلەر ئىدى مەن،
ھەمراز ئىدىم جانان بىلەن.

نېمىتى ۋەسلىن كۆرۈپ،
نازىن چېكەردىم جان بىلەن.

كۆرمىگەندى گۈلشىنىم،
ئەيشى خازانىنىڭ دەردىنى.
بولمىغاندى كۈندۈزۈم،
كېچە شەپ ھىجران بىلەن.

ئول پەردىن دوستلىرىم،
چەرخى جۇدا قىلدى مېنى .
ئاھ! ... نەقىلارنى بىلمىدىم،
دۈشمىنىم دەۋران بىلەن.

يەتسىمۇ ئاشىق ئاھى،
زارى پەلەككە پايدىسىز،
يېتىشمەكلىك بەك مۈشكۈل،
ۋەسلىگە ئەپغان بىلەن.

بۇ جۇدالىقتىن ماڭا،
ۋەسلى مۇيەسسەر بولمىسا،
كېتىمەن غۇنچەم ئېچىلماي،
دۇنيادىن ئارمان بىلەن.

ساڭا مەجنۇن تەلىيىڭ،
يولتۇزى بار بولسىدى.
بىللە بولغايدىڭ مۇبارەك،
ئول ماھى تابان بىلەن.
(سەھنىگە مەجنۇننىڭ دادىسىنىڭ ۋەزىرى كىرىدۇ، لەيلى

ئۆزىنى يوشۇرىدۇ.)

ۋەزىر: نېمە هادىسە يۈز بەردى سىزگە ئەي شاهزادە،
ئاللا قىلسۇن سىزنى هەممە غەمدىن ئازادە.
بېشىڭىزدىن بالالەرنى تېزراق كەتكۈزسۇن،
ساڭادەتلىك مەھەلدە مەقسەتلەرگە يەتكۈزسۇن.
ئانىڭىز ئېهسان شاه، سىز ئۈچۈن قانىتىق غەمدە،
ئانىڭىزنىڭ كۆزى قان ياشقا تولدى بۇ دەمدە.
(ۋەزىر سەھنىدىكىلەرگە، يوشۇرۇنغان لەيلىگە قاراپ)
ئەقلى هۇشى بىر - بىرىگە بولغاندەك ئەسىر،
ياكى جىنلاردىن بۇنىڭغا يەتكەنمۇ تەسىر.

مەجنۇن: (غەزەل ... ئاهاڭىدا)
يۈرەكتە ئىشقى كۆپتۇر،
بۇ سۆيگۈ بىرلە مەغرۇرمەن.
مېنى غەمكىن كۆرۈپ قاچماق،
بۇ يولدا يانا مەئىزۇرمەن.

ياقامنى چاك ئېتىپ هەردەم،
پىغانۇ نالىلەر قىلسام.
مۇهەببەت دەشتىدە سەيياد،
تۇرىدۇ ئەسىردۇرمەن.

بايۇان چۆللەرنى ئىزلەك،
قايتىشنى تەلەپ قىلماك!
بالا - مېهنەت سارايىدا،
ئۇزۇپ يۈرگەنگە مەسرۇرمەن.

بۇ يولدىن قايتمىغايمەن،
نەسىهەت بىرلە ئەي دوستلار.

ئاداشتۇرماق مېنى يولدىن،
ئىشقى سۇلتانىغا مەمۇرمەن.
(بۇ پەردىنىڭ ئاخىرى شۇ يەردە ئۇزۇلىدۇ)

5 ـ پەردە

(سەھنە كۆرۈنۈشى: ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. بىرىنچى بۆلۈم، نەۋپىل شاھنىڭ مېھمانخانىسى ، نەۋپىل ئۆز قىزىنى مەجنۇنغا توي قىلىپ ئېلىپ بېرمەكچى. بۇ پەردە شۇنىڭ تەييارلىقى، نېپىز پەردە بىلەن كۆرۈنىدۇ. يەنە بىر بۆلۈم، لەيلىنىڭ ئاتىسىنىڭ بۆلۈمى. ئۇ، لەيلىنى ئىبنى سالامغا توي قىلىپ بېرمەكچى بولۇپ توي تەييارلىقى بىلەن، بۇمۇ نېپىز پەردە بىلەن كۆرۈنىدۇ. بىرلا ۋاقىتتا، سەھنىدە ئىككى بۆلۈم كۆرۈنىدۇ. لېكىن بىر تەرەپتىكى پەردىنىڭ دەسلەپكى ئېچىلىشىدا، نەۋپىل شاھ مېھمانخانىسىدا ئېھسان شاھنى مېھمان قىلىپ ئولتۇرغان ھالدا پەردە ئېچىلىدۇ.)

نەۋپىل: قېنى ساز چىلار ئۇد تارىنى سازلىسۇن.
قەيسىنىڭ مۇقامىدىن باشلىسۇن.
(ساتارچى بوۋاي كىرىدۇ)
(غەزەل ... مۇقام ئاھاڭىدا)
جان بەرمىكى ئىشقىغا، ئىشقى ئاپىتى جاندۇر،
جانغا ئاپەت بولمىقى مەشھۇر جاناندۇر.
پايدىسىنى ئىستىمە سەۋدايى ئىشقىدا ھەرگىز،
كىم ھاسىلى سەۋدايى غەم ئىشقى زىياندۇر.

ياخشى كۆرىنەر ھەر چاغ مەھبۇبلارنىڭ سۈرىتى،
ياخشى نەزەر قىلغاندا ئاقىۋىتى ياماندۇر.
ئىشقى ئىچىدە ئازاپنىڭ بارلىقىنى شۇندىن بىل!
كىم ئاشىقىدۇر ئۇنىڭكى ئىچى ئاھۇ پىغاندۇر.
(شۇ چاغدا، سەككىز نەپەر شاھ كېنىزەكلىرى كىرىپ ئۇسسۇل ئويناپ بېرىدۇ)

نەۋپىل شاھ: قەيسىنىڭ جەڭدە قىلغان ئىشى تېخى ئەستىن كەتمەيدۇ،
ئويلاپ پىكرىم ئۇنىڭكى ماھىيىتىگە يەتمەيدۇ.
ئىھسان شاھ: ھامان ئۇ، ئەقلىدىن ئازغان مەجنۇن.
ھەر خىل سۆزلەر بىلەن بولغاندۇر غەمكىن.
نەۋپىل شاھ: مەجنۇن ئەمەس كامىلدۇر ئەقلى،
ھەقىقەتكە مۇڭاپىق پىكرى نەقلى.
بىراق غالىبىيىتىمىزدىن بولسا ئاگاھ،
گاھى نالە قىلىدۇ، گاھى چېكىدۇ ئاھ.
مەغلۇبىيىتىمىزدىن گەر تاپسا خەۋەر،
دۇشمەنگە يار بولۇپ تۇتىدۇ تىغى تەبەر.
بىزلەردىن بىرەر كىشى بولسا مەقتۇل،
شۇكرى ئەيلىمەككە بولىدۇ مەشغۇل.
گەر كۆرسە ئۇ ياقتا بىراۋنى ئۆلگەن،
يىغلاپ نالە ـ زارىغا ئەتراپنى كۆمگەن.
جەڭنىڭ ئىككىنچى كۈنى ئالدىمغا كەلدى،
ئۇرۇشماي قايتىشنى مەندىن تىلىدى.
بۇنىڭ سەۋەبىنى بىز قىلساق تەپتىش،
لەيلىنىڭ ھاياتىغا چۈشۈپتۇر تەشۋىش.
پەتھى ـ نۇسرەت يانا بىزگە بولغاندا يار،
ھامان شاھ ئۇ تەرەپكە بولدى پەرمان بەردار.
لەيلىنى ئۇ دارغا ئاسماقچى بولدى،
شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشتىن قايتماقچى بولدى.
شۇنىڭ ئۈچۈن تاشلاپ بۇ ئۇرۇشنى،
مەسلىھەت بىلەن باشلىدۇق بۇ ئىشنى.
يەنى قەيسكە قىزىمنى بەرمەكچىمەن،
بۇ مەسلىھەتنى ئۆزلىرىگە سالماقچىمەن.
ئىھسان شاھ: پەرزەنت داغىدا مەن بىچارە مەجرۇھ،
ھەر بىر قەدەملىرىگە تەقدىم قىلاي روھ.

جېنىم بەدەنلىرى شىپاسى بولسۇن،
ېېشىم قەدەملىرى پىداسى بولسۇن.
مېنىڭ بۇ ھەقتە خىجالىتىم بار،
شۇكرى ئېيتىشقا نە ھالىم بار.
ئەگەر بۇ ئىش ئۆزلىرىگە بولسا مەقپۇل،
مىڭ جان دىلىم پىلەن بولسىمەن ماقۇل.
نېمىنى خالىسىلا شۇنى قىلسۇنلار،
مېنى بۇ ھەقتە سۆز سىز بىلسۇنلار.

نەۋپىل شاھ: (ۋەزىرگە قاراپ)
ئانداق بولسا بۇگۈندىن باشلاپ تۇتۇش قىلىش كېرەك،
يەتتە كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىش كېرەك،
باي - كەمبەغەللەرمۇ قالماي كەلسۇن،
ھەممىلەر بۇ تويدىن نىسۋىدار بولسۇن،
دوست - دۇشمەنلەرنىڭ بولمىسۇن سۆزى،
قانچە قېتىم كەلسە ئۇيالمىسۇن ئۆزى.

ۋەزىر: دەرھال ئورۇنداي خوپ! (چىقىپ كېتىدۇ)
ئىككىنچى پەردە ئېچىلىدۇ، لەيلىنىڭ ئۆيى، ئۇ كېسەل ھالدا چىراغقا قاراپ سۆزلەپ يانقان.
تۇن كېچە، كارۋات يېنىدا چىراغ، لەيلىنىڭ ئانىسى كىرىپ كېلىدۇ. قىزىغا قاراپ كىرىپ چىقىپ تۇرغان ھالدا پەردە ئېچىلىدۇ.

2 - كۆرۈنۈش

لەيلى: (چىراغقا قاراپ) ئەي كۆزى ئوچۇق باغرى داغلانغان،
پۈتۈن ۋۇجۇدى قارا ئەزالىرى باغلانغان.
كەل بولماي ھەم نەپەس، سەن - مەن،
سىرى ئەسرارىڭنى ماڭا ئەيلە روشەن.

ئاخشامدىن تاڭ ئاتقۇچە نە ئۇچۇن كۆيمەك،
دۆتلەر بىلەن دەمبەدەم بىللە ھەم ئۆلمەك.
نەدۇر جېنىڭ ئەي جاپاكەش،
سېنىڭ ئايى ھاياتىڭ بولاركەن ئاتەش.
قانداق سەھرى قىلىسەن ئەي سەھرى ئەڭگىز،
سېنىڭ ئوتۇڭ بولىدىكەن سۇيۇڭدىنمۇ تېز.
مەن بېچارە، سەن مەندىن بولمىغىن غاپىل،
مەندە بار تېخى دەردكە تولغان دىل.
مەن ھەم ساڭا ئوخشاش دائىم ژاپادا،
بەلكىم ئاندىن نەچچە مەرتىۋە ئارتۇق بالادا.
بىراق يالغۇز سەن كېچىدە كۆيىسەن ئەييار،
لېكىن مەن كېچە - كۈندۈز بۇ ئىشقا گىرىپتار.
ئۆلۈم كېرەك ماڭا يار بولسام دەمساز،
بېشىم كېسىلسىمۇ مەن دائىم سۆزلەيمەن راز.
مەن سۆزلىسەم ساڭا ئەي غەمى دىل،
سەندە تېخى چارە يوق نە ھاسىل.
ھەر يەردە دەردىمنى ئەيلەيمەن پاش،
بولمىدى ماڭا بۇ يولدا يولداش.
بۇندىن زىيادە قېشىڭدا تۇرمىغايمەن دەم،
تاكى قاچمىغايسەن بۇ يەردىن سەن ھەم.

2 - غەزەل «ناۋا داستان ئاھاڭى»

ئىشقى دەردكە گىرىپتار بولغان ئۇچۇن رازىمەن،
نە بالادۇر ئۇنىڭ دەردىدە بىمارىمەن.
دىل دېمەكتىن قىسىلىپ تەن ھەركىتى توختىدى،
غەم ئۆيى ئەتراپىدا بىر سۇرىتى دىۋانىمەن.

تاقىتسم يوق كىمگە ئېيتاي غەملى دىلىنىڭ شەرھىنى،
ئاتا - ئانام ئالدىدا كىملەرگىدۇ ئەغيارىمەن.
ئەقلى سەبرى بىرلە تەن كەد خۇداغا شۈكرىكىم،
قارا زىندانەدەك بو ئۆيدە بىر گۇناھكار خارىمەن.
ئەرزىنى ھىجران بىلەن نەقىش خىيالىنى يار ئېتىپ،
«لەيلى» دەپ جېنىنى بەرگەن بىر يىگىتنىڭ يارىمەن.

(سەھنە ئوچ مىنۇت قاراڭغۇلىشىپ يەنە يورۇيدۇ. قارا چىراغمۇ يوق. تاڭ يورۇيدۇ. بۇ چاغدا لەيلىنىڭ بىر تۇققىنى شۇم خەۋەر ئېلىپ كىرىدۇ.)

زۇبەيدە: غەم يېمىگەيسەن ئەي گۈلى سەمەنبەر،
زۇلپۇڭ چاچار ئول ئۆزىدىن ئۆزى ئەنبەر.
ئەرتە بەدىنىڭ سەخت تاپىدۇ.
بەختىڭ ئېچىلىپ مۇرادىڭ ھاسىل بولىدۇ.
بەخت ئىبنى سالامكى ئەرەب ئىچرە مەشھۇر،
خۇداغا شۈكرىكىم ئۇ سېنىڭ جۇپتۇڭ بولۇر.
سۆيۈنچە بەر ئەرتە تويۇڭ بولىدۇ.
گۈلۈڭ ئېچىلىپ بەختىڭ كۈلىدۇ.
بۇنداق تەلەي ئاسانلىقچە قولغا كەلمەس،
خۇدايىمۇ بۇنى ھەركىمگە بەرمەس.
مەن سېنى يوقلاشقا كەلگەن ئىدىم.
سۆيۈنچىلىك خۇشخەۋەرنى ساڭا دېدىم.

لەيلى: ئەي مېنىڭ ھالىمغا ئىستىگەن چارە،
مەخپىي سىرلىرىم ئالدىڭدا ئاشكارە،
سەندىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قۇلىغىم،
كۆيۈشكە باشلىدى مېنىڭ دىماغىم.
يائاللا مەجنۇندۇر بىرلا ماڭا يار،
ئۇنىڭسىز بۇ كەڭ جاھان بۇلار ماڭا تار.

بۇ شۇم خەۋەر بىلەن يۈرەكنى يارا قىلدىڭ.
ۋۇجۇدۇمنى ئورتەپ دىلىمنى پارە قىلدىڭ.

(زۇبەيدە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ تاماشىبىنلارغا قاراپ قويۇپ، بىر خىل ھەربىكەت بىلەن سەھنىدىن چىقىپ كېتىدۇ.)

12 - غەزەل «پەنجىگاھ» ئاھاڭىدا.

لەيلى: بېشىمغا بالا ياغدى قايدا يۈرسەن مەجنۇن،
كەل قۇنتاز مېنى غەمدىن چۆلدە ياتمايىن مەھزۇن،
دەرد سەندە ۋە ھەم مەندە، بىرلا جان ئىككى تەندە،
تەقدىرى ئەزەل شۇنداق بولغانسەن ماڭا مەپتۇن.

ئاگاھ بول ئېزىز جانىم زەبۇن بولدى مېنىڭ ھالىم.
ساڭا رەقىب بولمىشدۇر بەخت ئىبنى سالام مەلئۇن.
سەن كەلمىسەڭ پۇرسەتتە، مەن ئۆلىمەن ھەسرەتتە،
مېنىڭ دەردىم مۇشەققەتلىك، تەنلىرىم بولغۇسى مەدخۇن.

بەخت ئىبنى سالام كەلمىش، ئاتامۇ مەقبۇل كۆرمىش،
ئەرتە بۇندا توي بولمىش، دوست - دۇشمەن بارى كەلمىش.
ئەھۋالىم بۇدۇر بىلگىن، پۇرسەت كەتمىسۇن كەلگىن،
لەيلىدىن خەۋەر ئالغىن دەشتتە يۈرمەيىن مەھزۇن.
(لەيلىنىڭ ئانىسى كىرىدۇ. لەيلىنىڭ يېنىدىكىلەرگە قاراپ»
ئانىسى: ئەمدى بۇ ئۆيگە كىرمىسۇن كىشى،
پاراكەندە بولىدۇ توي ئىشى. ((چىقىپ كېتىدۇ.)
لەيلى: ئاھ ... شۇم تەلىيىم.
(لەيلى بىھوش بولىدۇ. بىر كۆرۈنۈش تۈگەيدۇ، ئاۋازلىق بۆلۈم.
بۇنىڭدا مەجنۇن يالغۇز غەزەل ئوقۇپ ئولتۇرغان ھالدا پەردە

ئېچىلىدۇ.)

13 - غەزەل چالغۇ ئاھاڭلىرىنىڭ بىرى

مەجنۇن: ئاھ ... كىم بىردەم پەلەك رەببىمچە دەۋران قىلمىدى،
ۋەسلى دەرمانلار دەپتى دەردى ھىجران قىلمىدى.
يار ئۇچۇن مىڭ دەردى دىل چەك بۇھەم بىر دەردىكىم،
بىلدى مېنىڭ دەردىمنى بىر دەردكە دەرمان قىلمىدى،
ئىشق يولىن ئىزدىسەڭ بولغىن ھەمىشە رەھنمدىل،
بىر ھىملىك يولىنى «غەغخورخاقان» قىلمىدى.
ئىشقىنىڭ زىندانىنى دىل مەيداندىن ئايرىماس،
كىمكى بىرلەھزە مەجنۇن مۇلكىدە دەۋران قىلمىدى.
ئىشقى سىرىن قىلمىدى ئانچە بۇ مەجنۇن ئاشكار،
بۇ مۇبارەك ئىشنى ھەر كىم تاپتى پىنھان قىلمىدى.

(شۇ چاغدا چوڭ - كىچىك سەككىز نەپەر ئەر - ئايال نەۋپىلنىڭ قىزىنى گىلەمگە ئوراپ ئېلىپ كىرىپ، قىز ۋە قەيسىنىڭ يۈزىگە بىردىن ياغلىق يېپىپ قويىدۇ. ئىككى خوتۇن ئىككى يىگىت بىلەن قىز ۋە يىگىتنىڭ يۈزىنى ئاچىدۇ)

1 - خوتۇن: ئەمىسە مەلىكەم ئەرتە - سەھەر قوپقايلا،
كۆيوۈنىڭ ئەمرى - پەيمانلىرىنى ياخشى تۇنقايلا .
دوستلار شاد، دۇشمەنلەر غەمدە خار بولسۇن،
بۇۋى پاتمەم تاڭلا قىيامەتتە يار بولسۇن.
ئۆي ئىچىدە بولمىسۇن جېدەل - ماجرا.
قۇدىلەرنىڭ دىللىرى بولمىسۇن يارا.
قىز دېگەن ئەرگە خاس، كېسەلگە تۇپ،
ئەرسىز ئولتۇرۇش قىزلارغا ئېيىپ.

(خوتۇنلار مۇبارەكلىشىپ چىقىپ كېتىدۇ. قىز بىلەن مەجنۇن بىر - بىرىگە باقماستىن يەرگە قاراپ ئولتۇرۇشىدۇ. نەۋپىل دېرىزىدىن مارايدۇ.)

قىز: ئەي دۇنيادا ئېتى يېگانە،
ئىشقى ئىچرە ھەر زامان بېگانە.
ئول لەيلى ئىشقىدا ناتىۋانسەن،
ئۇنىڭ ئوتىدا دۇنياغا داستانسەن.
كۆڭلۈڭنى ئۇنىڭدىن سوۋۇتمىقىڭ بولماس،
ئۇنىڭ ھاياتلىقىدا يار تۇتمىقىڭ بولماس.
باغلاندى پايەمىزگە ئەقىل ئىپلاسى،
ھەر ئىككىمىزدا بولغاچ ئاتا رىزاسى.
سەن بولسا ئىشق ئەھلىنىڭ سەرداری،
ئاپتاپ يەڭلىغ بىر قىزنىڭ دىلدارى.
ساڭا ئوخشاش مېنىڭمۇ يۈرىكىم داغلانغان،
ئىشقى رىشتىسى بىر دەردەمنگە باغلانغان،
دەردىم ئىچىمدە ئوت، ئاڭا تاقىتىم يوق.
مەنمۇ تېخى ھىجراندا تۇرغىدەك ھالىتىم يوق.
ئىشقى ئوتى ۋۇجۇدۇمدا ئالغان ئورۇن،
لېكىن بىزنىڭ ئىشقىمىز ئەلدىن يوشۇرۇن،
ئويلاڭ بۇگۈن كېچە ئۇنىڭ ھالى نە بولۇر،
شەكسىز ئۇمۇرگۈلى خازان بولۇر.
مالامەتكە قويماستىن مېنى ئەل ئىچىدە،
چىقىپ ئۆز يولۇڭغا كەتسەڭ بۇگۈن كېچىدە.
ھەر كىم بۇ خەۋەر ئاڭلاپ ئىشىتسە،
يالغۇزلا سېنى مالامەت ئەتسە.
بۇنداق مالامەتكە خاللاقۇل ئالەم،
يارىڭنىڭ جامالىنى قىلغاي مۇسەللەم.

مەجنۇن: ئەي قەلبى ئىشقى ئوتىغا پەيۋەندە،
قىل ئەلۋەتتە ئاشىقىڭنى خۇرسەندە،
يارىڭغا ۋاپا قىلىش شۇئارىڭ بولسۇن،
بۇنداق دىيانىتىڭگە ئاللا مەدەتكار بولسۇن.
بۇلبۇل يەڭلىغ بۇ قەپەزدە تۇرغىنىمدا،
قانداق ئۇزرە ئېيتىشنى ئويلىغىنىمدا،
بۇ مەرھەمەت سەندىن بولدى زاھىر،
بۇنىڭ شۇكرانىسىغا نېمە دەي ئاخىر.
مەنمۇ كەتمەكچى ئىدىم ئۇشبۇ سائەتتە،
بىراق سىزنى قالمىسۇن دېدىم خىجالەتتە.
مەن كەتتىم، ئەمىسە خۇش قېلىڭ،
بۇ ئەھۋالنى بىر مەن بىلەي، بىر سىز بىلىڭ.

(دەپ مەجنۇن چىقىپ كېتىدۇ. بۇ بىر بۆلۈمدە پەردە يېپىلىپ يەنە بىر بۆلۈمنىڭ پەردىسى ئېچىلىدۇ. بۇنىڭدا لەيلى كېسەل هالدا غەزەل ئوقۇپ قايغۇلىنىپ خاپا هالدا تۇرغان بولىدۇ.)

14 ـ غەزەل «قانچىلەر» ئاهاڭىدا

لەيلى: ئېچىلماي كۆڭلۈم مېنىڭ باغرىمدا تاقەت قالمىدى،
قىلمىدى مېنى خۇشال گىرياندىن ئازاد قىلمىدى.
غەم يۈكى ئاستىدا ئەرزىم باستى بەك غەمنىڭ قېنى،
بۇ چىمەندە كۆڭلۈمنى بىرلەھزە خەندان قىلمىدى.

شۇكرىكىم بەردى پەلەك مەقسەتنى ئۈمىد بىلەن،
سۆيگىنى مەجنۇ ئىدى ئاندىن پۈشايمان قىلمىدى.
سەبرى يوقتۇر خەلقى ئالەم ئالدىدا ۋاسال ئۈچۈن،
قايسى بىر مۇشكۈلنى ئاللا ئۆزى ئاسان قىلمىدى.

ئىشقى بازاردا يار ئۇچۇن جېنىمنى بەرسەك ئەرزىگەي،
لەيلى جان بەرمەك بىلەن جانانغا نۇخسان قىلمىدى.
(ناخشىنى تۇگىتىپ قولىغا خەنجەر ئالىدۇ. ئاچچىقى بىلەن سۆزلەيدۇ.)

لەيلى: ئاتام مېنى ئىبنى سالامغا توي قىلدى،
لېكىن بۇ ئىشنى ماڭا ھەم ئۆزىگە قىلدى.
ئەغيار بىلەن نومۇسۇمنى بولغىمايمەن،
بۇ يولدا ئۆلۈمدىن بويۇن تولغىمايمەن.
ئەگەر ئىبنى سالام ماڭا ئۇزاتسا قول،
بوغۇزىغا ئۇراي بۇ تىغنم بىلەن بىر يول.
گەر بولمىسا بۇ ئىشقى سەر ئەنجام،
ئۆز جانىمگە بۇ تىغنى ئۇراي بىرلام.
يەنى بۇ يولدا ئۆزۇمنى قۇربان ئېتەي،
ۋاپادارلىق بىلەن دۇنيادىن كېتەي.
(يىغلامسىراپ خەنجەرنى يوشۇرىدۇ. شۇ چاغدابىر نەچچە ئەر ـ ئايالىار ئىبنى سالامنى ئېلىپ كېرىپ ئادەت بويىچە مۇبارەكلەپ قويۇپ چىقىپ كېتىدۇ. لەيلى بىلەن ئىبنى سالام يالغۇز قالىدۇ.)

ئىبنى سالام: ماڭا بېقىڭ ئەي نازىنىن گۈلۈم بى باھار،
لەيلى: مەجنۇندىن باشقىغا باقماسمەن ئەي ئەزدىھار.
ئىبنى سالام: ئۇ، بىر تەلۈە كىشىدىن سىزگە نېمە لەززەت ھە؟!
لەيلى: ئاسىي بولسەن ئاغزىڭغا كەلگەننى سۆزلىمە.
ئىبنى سالام: يوق بىر ئادەمنىڭ ئارمانىنى يەپ نېمە ھالاۋەت بار؟
لەيلى: قانداق باھانىلەر بىلەن مەندىن كۆتكەن ئۇمىدىڭ بار.
ئىبنى سالام: ياقمايدىغۇ مېنىڭ ھېچبىر سۆزۈم.
لەيلى: مەجنۇندىن باشقىسىغا قارىسام كور بولسۇن كۆزۈم.
ئىبنى سالام: مېنىڭ ئەمرىمدە تۇرۇپ مەجنۇندىن سۆز ئېچىش ئۇيات.
لەيلى: مەجنۇن بولمىسا ماڭا كېرەك ئەمەس ھايات.
ئىبنى سالام: ئەر بولغاندىن كېيىن، نېمە قىلسام ئىختىيار مەندە.

لەيلى: دۇشمەنگە قول تۇنقۇزمايمەن جېنىم بار تەندە.
ئىبنى سالام: ھە ... ھە ... نېمە دېدىڭىز ماڭا بىر قاراڭ.
(دەپ لەيلى تەرەپكە قاراپ ماڭىدۇ. ئاڭغىچە لەيلى خەنجەرنى يوشۇرغان يېرىدىن ئېلىشقا تەييارلىنىدۇ. بۇنى كۆرۈپ ئىبنى سالام ئۈچ قەدەم ئارقىغا چېكىنىدۇ، تىترەپ تۇرۇپ)
ھە ... ھە ... ھە ... مېنىڭ ... مېنىڭ ... خاپىغان كېسىلىم بار ئىدى. شۇ ... تۇ ... تۇ ... تۇتۇپ قالدى.
(دەپ يىقىلىپ ھوشىدىن كېتىدۇ. لەيلى بىر ئاز تۇرۇپ ئىبنى سالامنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. جېنىنىڭ بار - يوقلىقىنى كۆرۈپ بېقىپ سۆزلەيدۇ.)
لەيلى: بەلكى ئۇنىڭ تېنىدا جاندىن ئەسەر يوق،
خۇداغا شۈكرىكىم قىزىشىدىن خەۋەر يوق.
بۇنداق پۈرسەت ھەمىشە كەلمەس،
ئويلاپمۇ كىشى قولىغا ھېچ كەلتۈرەلمەس.
مەجنۇنغا ئادەت چۆل دەشتىلەردە يۈرۈش،
لايىقمۇ ماڭا بۇ ئۆيدە ئولتۇرۇش.
كېچىش كېرەك بۇنداق ئۆي - ماكاندىن،
بەلكىم كېچىش كېرەك يار ئۇچۇن جاندىن.
مەنمۇ چۆل - باياۋانلارغا قويغايمەن قەدەم،
كاشكى بولغايمەن يارىمگە ھەمدەم.
(دەپ خەنجەرنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىدۇ. پەردە چۈشىدۇ)

6 ـ پەردە

سەھنە كۆرۈنۈشى:
(لەيلىنىڭ ئۆيى. لەيلى كېسەل، ئورۇن تۆتۈپ ياتقان. مەجنۇننىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلاپ بۇنىڭغا مەيۈسلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئانىسىغا بۇ ھەقتە ۋەسىيەت قىلىۋاتىپ جان بېرىدۇ)

لەيلى: ئاھ كاج پەلەك زۇلمىڭ ھەجەپ ھەددىدىن ئاشتى،
يارنىڭ ئەلەملىك كۆڭلى غەم ـ دەرد بىلەن تاشتى.
ئاھ بىچارە مەجنۇن بولدۇڭ ناۋاسىز،
يەنە بولدۇڭ ئاتا ـ ئاناسىز.
كېچە ـ كۈندۈز زىكرى پىكرىڭ مېنىڭ ئېتىم،
ئاتا ـ ئانادىن ئايرىلىپ بولۇپسەن يېتىم.
ئەي كاج پەلەك، جېنىمغا قانچە سەتەم قىلدىڭ،
كۆڭلۈمگە دەردۇ غەملەرنى نېسىپ ئەلەم قىلدىڭ.
يارىمنىڭ مېھرىبان ئاتا ـ ئانىسى ئۆلدى،
بۇ ماتەم ئەسلىدە ماڭىلا بولدى،
ئۇنىڭ ئاھى ـ ئوتى ھەددىدىن ئاشتى،
جىسىمىمغا ئۇنىڭ ھارارىتى تۆتاشتى.
ئەمدى مەن قوماچتەك قازاندا قورۇلاي،
سامانەك بولۇپ شامالدا سورۇلاي.
ئەي دەردلىك دىلىمنىڭ داۋاسى ئانام،
ئەلەملىك كۆڭلۈمنىڭ نۇر ـ زىياسى ئانام،
ئەي جېنىمنى ماڭا پىدا ئەيلىگەن ئانام.
ئۆمرىنى ماڭا ئاتا ئەيلىگەن ئانام.
(ئانىسى قىزىغا يېقىن بېرىپ ئولتۇرىدۇ)

لەيلى: رەنج ئەلىمىنى ئۆزۈڭگە ئالدىڭ،

ئاقىۋەت دەرد ـ ئەلەمگە قالدىڭ.
ئاھ ... نە قىلاي يۈزۈم خازانغا توشتى،
خازان شامىلى جىسمىمنى گۈرۈستانغا قوشتى.
مەن كېتىمەن ئانا سىز ھايات قالۇرسىز،
ئەھۋالىمنى سىزدىن يوشۇرغىنىم پايدىسىز.
بۇرۇن سىز ماڭا قىلغان نەسىھەت،
ئەمدى مەن قىلاي سىزگە ۋەسىيەت.
شەك يوقكى غېرىپ زارىم بولغان،
جىسمىمدا ھاياتلىق يارىم بولغان.
مەجنۇنىڭ قۇلاقىغا بۇ ئىش يەتكۈسىدۇر،
شەك ـ شۈبھىسىز ھوشىدىن كەتكۈسىدۇر.
ھەسرەت بىلەن تارتىپ پىراق دەردىنى،
كۆرسەتكەي خەلقە ئىشقى رەسمىنى.
روھىنى مېنىڭ روھىمغا قانقاي،
تۇپراغىنى تۇپراغىمغا قانقاي.
جانسىز بولۇبان لەيلىنىڭ يارى،
تۇپراق ئۆزرە ياتسا جىسمى زارى.
جان ئانا ئۇنىڭ ئېھترامىنى قىلىڭ.
ئۇنىڭ ئورنىنى مېنىڭ يېنىمدا قىلىڭ.
ئاداۋەتنى تاشلاپ مېھرى ـ مۇھەببەتنى سەن قىل،
جان پەردىسىدىن ئۇنىڭغا كېپەن قىل.
يۆگە مېنى تېخى ھەم شۇكېپەنگە،
بىرلا كېپەن بولسۇن ئىككى بەدەنگە.
ئىككىمىزنىڭ روھى بىر ـ بىرىمىزگە پەيۋەندە،
بىر بۆشۈكتە ياتسۇن ئىككى پەرزەندە.
(دەپ لەيلى جان بېرىپ يىقىلىدۇ.)

بانۇم(لەيلىنىڭ ئانىسى) : قىزىم بۇ ئۇخلاش چېغى ئەمەس كۆزۈڭنى ئاچ!
ھېلىقى ناتلىق سۆزلىرىڭ بىلەن گۈھەرنىڭنى چاچ.

يەنى كېچىدىن قالمىدى قارانغۇ،
كۆزۈڭنى ئاچ مۇناسىپ ئەمەس ئۇيقۇ.
كۆزۈڭنى ئاچ، ئۇخلاش چېغى كەنتتى،
بارچە دەرد - ئەلەم ماڭا يەنتتى.
(ئانا بۈگەپنى تۈگىتىپ، قىزغا سىنچىلاپ قارايدۇ، ئۇنىڭ ئۇلگەنلىكىنى كۆرۈپ يىغلاپ چاچلىرىنى چۈژۈپ يۈزىنى تىرمىلاپ بىئارام بولىدۇ. دەرد - ھەسرەت بىلەن تۆۋەندىكى قوشاقنى ئوقۇيدۇ.)
سەندىن ئايرىلىپ قالدىم قىزىم ئاھ ... ۋاي ...
قانداق ئېغىر ئۇيقۇ بۇ بۇتام... ھاي...
كۆزۈڭنى ئاچ جاھان تېخى روشەن،
قىزلارغا كېرەك ھاۋايى گۈلشەن.
قىزلارنىڭ بار باغلارغا مەيلى،
دەل مۇشۇ چاغدا ئۇخلامدۇ لەيلى؟!
مىڭ خىل زىننەتلەر ئۆزىگە تاقىقان،
مۇنتەزىر بولۇپ يولۇڭغا باققان.
مەرغۇلى سۈمبۈلىڭنى ئاچاي،
ئەلەمگە ئىپار مۇشكىدىن چاچاي.
ئوسمىدىن قىلاي قېشىڭنى رەڭلىك،
يۈزۈ - بېتىڭدە بولسۇن ئۇپا يۇ ئەڭلىك.
چېچىڭنى قىلاي پەردە ئارا،
بولسۇن سىرىڭ مەخپى، ئاشكارا.
ياساپ سېنى ئاپىتى زامانە،
گۈلشەن تەرەپكە ئەيلەي زاۋانە.
مەجنۇن ئىشقى دەپتىرىنى ۋاراغلاپ،
كەلسە بۇ يەرگە سېنى سوراغلاپ،
ئالدىدا نېچۈك ئامال قىلۇرمەن،
سۆزىگە نېمە دەپ جاۋاب بېرۈرمەن.

تاشقىرىدىن كىرسە ئاناڭ يالاڭباش،
يىرتىپ ياقىسىنى كۆكسىگە ئۇرسا تاش.
پۈتۈن خەلق كۆزىدىن ئاققۇزۇپ سەلى،
ھەممىنىڭ ئاغزىدا ئاھ ... ۋاھ ... لەيلى.
(شۇنداق چاغدا تاشقىرىدا كىشىلەرگە ئىتلار قاۋاپ قارشىلىق قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىدۇ. بۇلارنى يېڭىپ لەيلىنىڭ قېشىغا مەجنۇن كىرىپ كېلىدۇ. ئۇ لەيلىنىڭ جەسىتىنى كۆرۈپ ئۆزىنى يەرگە ئۇرۇپ يىقىلىپ قوبىدۇ.)

مەجنۇن: نېمەدۇر ئەي تۇلۇن ئاي سەپەرگە يالغۇز كەتمەك،
ھەمراھىدىن ئايرىلىپ مەنزىلگە يەتمەك.
ئىشقى رەسمىيىتى شۇنداق بولامدۇ؟
يارىنى ناشلاپ يالغۇز كېتەمدۇ؟
جان بېرىش ۋاقتىدا يېنىڭدا بولسام ئىدىم،
پەرۋانە بولۇپ بېشىڭدىن ئايلىناز ئىدىم.
سەن كۆز يۇمغاندا مەنمۇ كۆز يۇمسام،
ئىشقى دەردىدىن بىراقلا قۇتۇلسام.
ئەي پەلەك، جان بېغىنى بىر ئاز كېيىنگە سۈرسەڭ بولماسمىدى،
ياكى يارىم بىلەن مېنىمۇ بىللە ئېلىپ كەتسەڭ بولماسمىدى.
مەن لەيلىنىڭ خەستە غېرىبى مەھزۇن ئەمەسمۇ؟!
بالا دەشتىدە يۈرگەن مەجنۇن ئەمەسمۇ؟!
ياردىن ئايرىلسام مېنىڭ ھاياتىم تۈگەر،
يارغا قوشۇلۇش ئۈشبۇ پۈرسەت يېتەر.
يارنى دېسەڭ بۇ پۈرسەتنى كېيىنگە سۈرمە،
بۇندىن ئارتۇق بەخت ئىقبالىنمۇ راۋا كۆرمە.
ئەمدى مېنىڭ جىسمىمغا جان كىرەكمەس،
ياردىن ئايرىلىپ جاھان كىرەكمەس.
پەلەك ۋاپادار يارىمدىن قىلدىڭ جۇدا،

جانۇ ـ تېنىمنى يارىم ئۇچۇن قىلاي مەن پىدا.
لەيلى ئۇچۇن جان بىلەن تېنىم قۇربان،
لەيلى ئۇچۇن بىر ئەمەس مىڭ جېنىم قۇربان.
(ئاھ ... دەپ ئۆزىگە خەنجەر سېلىپ، لەيلىنىڭ جەسىتى ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلايدۇ. شۇ چاغدا مەجنۇننىڭ بىر تۇققانلىرى دوستى زەئىد كىرىپ كېلىدۇ.)

زۇبەيدە: (مۇسىبەت ئاھاڭىدا)
كەتتىلەر جاھاندىن بۇ ئىككى غەمناك،
مەئسۇم ئىدىلەر ھەم ئىشقىدا پاك.
بۇلارنىڭ ھاياتىدا ئىشقى قاتىل،
قىلمىدى بۇلارنى بىر نەپەس خۇشدىل.
پىراق دەردىدە بۇلار تويۇپ جاندىن،
ئارمان بىلەن ئۆتتىلەر جاھاندىن.
قوشۇلۇپتۇ روھى ئىشقى بىلەن ھەم،
پېچايلى بۇ ئىككىسىگە بىر كېپەن ھەم.
بىر تاۋۇتقا سالىلى ئىككىسىنى،
جانسىز كېلىن بىلەن ئۆلۈك يىگىتنى.

بانۇ: ھەرنىكىم زۇبەيدە بۇ ھەقتە دېدى،
خۇددى شۇلار قىزىمنىڭ ئۆمىدى ئىدى.

1 ـ كىشى: ئەلۋەتتە ۋەسىيەتنى قىلىلى يات،
ھەممىمىز بۇ ئىشتا بولىمىز دىلشات.
بىر قەۋرىدە ياتسۇن ئىككى دىلئارام،
قەۋرە پوست بولسۇن ئىككىسى قوشماق بادام.
(شۇ چاغدا شۇ يەردە تۇرغانلار ھالقىسىمان بولۇپ جەسەتنىڭ يۇزىگە ئاق پەردە يايىدۇ. ئوتتۇرىغا ئېلىپ مەيۈس ھالدا قايغۇ بىلەن مۇسىبەت شېئىرىنى ئوقۇيدۇ.)

مۇسىبەت شېئىرى

بۇ ئالەمدە كۆڭۈلنىڭ تىنمايي چەككىنى ئەمدۇر،
مۇھەببەت دەشتىنى سەيرى ئەيلىگەن ئۇ، باشقا ئالەمدۇر.
بۇلار ئىشقى يولىدا بىر - بىرىگە جان پىدا قىلغان،
ۋاپا دۇنياسىدا ھەر بىرى ئىنساپلىق بىر ئادەمدۇر.
ھاياتلىقتا كۆڭۈلدىن سەن دىيانەتنى يىراق تۇتما،
دىيانەتسىز كىشىگە، ۋاپاسىزلىق دىلدا مەھكەمدۇر.
مۇرانتا يەتمىدى بۇلار لەھەتكە ئەسىر بولدى،
ئىسپاتى ئىشقى بىر لەيلى - مەجنۇنگە مۇسەللەمدۇر.
(پەردە چۈشىدۇ)

1945 — 1947 - يىللىرى، ئاقسۇ - غۇلجا

چۆچەکلەر

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم

(چۆچەك)

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن: بۇ چۆچەك ئەسلىدە پىشقەدەم شائىر نىمشېھىت ئەرمىيا ئېلى تەرىپىدىن ئېشىلىنىپ، 1946 ـ يىلى شائىرنىڭ ئۆز خىراجىتى بىلەن غۇلجا مەتبەئىسىدە رەسىملىك كىتابچە قىلىنىپ تارقىتىلغان. بۇ قېتىم شۇ نەشرىگە ئاساسەن تەييارلاندى.

1. «قوناق ئۇنى بايۋەچچە»

بۇرۇنقى زاماندا چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىدە بىر ئاناقلىق جاھان كەزدى باي سودىگەر ئۆتكەن ئىكەن. بۇ شەھەردە بايلىقتا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان يەنە بىرى يوق ئىكەن.

ئۇنىڭ، ھىندىستان، ئىراق، رۇم، چىن، ماچىن مەملىكەتلىرى بىلەن سودا ـ ئالاقىسى بولۇپ، كارىۋانلىرى بۇ ئەللەر ئارىسىدا دائىم قاتناپ تۇرىدىكەن.

بۇ سودىگەرنىڭ دۇنيالىقتا بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. ئۇنى «يالغۇز ئوغۇل» دەپ ناھايىتى بەك ئەتىۋارلاپ ھېچ نېمىسىنى ئايمايدىكەن. شۇڭا سودىگەرنىڭ بۇ ئوغلى كىچىكىدىن تارتىپلا ناھايىتى غەزمان، ئەركە، بوشاڭ، بەتخەج ئۆسۈپتۇ.

قازارا بىر كۈنى ئۇ، سودىگەرگە ئەجەل يېتىپ ئۆلۈپتۇ. پۈتۈن بايلىقى ئوغلىنىڭ قولىغا قاپتۇ. ئۇ ئوغۇلنىڭ ئىسمى نەجمىدىن ئىكەن. نەجمىدىن بايۋەچچە ئاتىسىدىن قېلىپ ئىش ـ ئۇقەت قىلماپتۇ. ئويۇن ـ تاماشا، بۇزۇقچىلىق يولىغا مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ ئۆيىدىن ھەر كۈنى بەزمە ـ مەشرەپ،

نەغمە ـ ناۋا، ئۇسسۇل ـ ناخشا ئاۋازى چىقىپ تۇرىدىغان بوپتۇ. مەي ـ شاراپ ئىچىلىپ، شورپا ـ كاۋاپ يېيىلىپ تۇرۇپتۇ. بۇنداق كۈنلەردە ئۇنىڭ ساربېيغا شەھەردىكى بارلىق ئويۇن قېپى، بىكار تەلەپ، خۇشامەتچى، ھارام تاماقلار يىغىلىدىكەن. كۈنلەر مانا شۇنداق ئويۇن ـ تاماشا بىلەن ئۆتۈۋېرىپتۇ. نەجمىدىن بايۋەچچىنىڭ بۇنداق قېلىپتىن چىققان قىلىقلىرى مەھەللىدىن شەھەرگە يېيىلىپ پۈر كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن قۇلۇم ـ قوشنا، يار ـ بۇرادەر، تونۇش ـ بىلىشلىرى ئۇنى كۆرسە قاچىدىغان بوپتۇ.

نەجمىدىن ئويۇن ـ كۈلكە، نەغمە ـ ناۋا، كەيپ ـ ساپا، ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن بولۇپ كېتىپ كۈنلەرنىڭ قانداق ئوتۇپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قاپتۇ، ھايت ـ ھۇيت دېگىنىچە ئاردىدن ئۈچ ـ تۆت يىل ئوتۇپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئاتىسىدىن قالغان پۇل ـ مالالار، ھويلا ـ ئارامىلار، باغۇ ـ بوستانلار، ئېسىل سارايلار ئەنە شۇنداق يوللار بىلەن ئاستا ـ ئاستا قولىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئاخىرى قول ئىلكىدە پۇلغا يارىغىدەك ھېچنەرسىسى قالماپتۇ. شۇندىن كېيىن، نەجمىدىن بايۋەچچىدىن ھېلىقى بىكار تەلەپ يەپ قاچارلارمۇ ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى چەتكە ئېلىشقا باشلاپتۇ. ئاخىرى كېلىپ، ھەممىسى بايۋەچچىنى تاشلاپ يۈزىنى ئۆرۈپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر مۇتىھەم: «مېنىڭ نەجمىدىنده پۇلۇم بار!» دەپ تۇھمەت بىلەن دەۋا قىلىپ نەجمىدىننىڭ ئاتىسىدىن قالغان قورۇسىنى تارتىۋېلىپ ئۇنى كوچىغا ھەيداپ چىقىرىپتۇ.

بۇ ئىشتىن بەزىلەر خاپا بوپتۇ، يەنە بەزىلەرخۇش بوپتۇ. نەجمىدىن بولسا: «مەن ئۆز ۋاقتىدا ياخشىلارنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىمىغان، ئەمدى ئۆزۈم تاپقان بالاغا نەگە باراي دەۋاغا» دەپ كوچا ـ كويدا بىردە بار، بىردە يوق، بىردە ئاچ، بىردە توق، شامال يەپ قۇرۇق كېكىرىپ يۈرۈۋېرىپتۇ.

بىر كۈنى، بايۋەچچە ئىلگىرى پۇلىنى تەڭ خەجلىشىپ راھىتىنى تەڭ كۆرگەن بىر ئاغىنىسىنىڭ مېھرى ـ شەپقىتىگە سېغىنىپ ئۇنىڭ ئالدىغا بارغان ئىكەن. ئۇ، بۇنى قەستەن تونۇماسلىققا سېلىپ:

— ماڭ يوقال كۆزۈمدىن! مەن سېنىسى نەدە كۆرگەن! — دەپ قوغلىۋېتىپتۇ.

بايۇەچچە شۇ چاغدىلا بەتەجىلىكىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپتۇ. ئىسراپچىلىقنىڭ يامان ئاقىۋىتىنى چۈشۈنۈپتۇ. دادىسىنىڭ ۋە ياخشى نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ نەسىھىتىگە قۇلاق سالمىغانلىقىغا قاتتىق ئۆكۈنۈپ پۇشايمان يەپتۇ. لېكىن قولدىن كەتكەن بايلىق ئۆز ئورنىغا قايتىپ كەلمەپتۇ. نەجمىدىن تىلەمچىلىك قىلماقچى بوپتۇ. لېكىن غۇرۇرى ئۇنىڭغا يول قويماپتۇ. شۇنداق كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئاتىسىدىن يادىكار بولۇپ قالغان كونا تونىنى بېشىغا قويۇپ بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدە سايىداپ يانقان ئىكەن، بىر نەرسە مەڭزىگە پېتىپتۇ. ئورنىدىن تۇرۇپ تونىنى سۆكۈپ قارىسا بىر دانە تىللا چىقىپتۇ، نەجمىدىن بۇ تىللانى سەررافقا سېتىپ مەھەللىنىڭ چەت ياقىسىدىن بىر ئېغىزلىق كونا ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ، ئۆزىگە ئازراق غەيرەت بېرىپ كوچىغا چىقىپ، مەدىكار بازىرىغا بېرىپتۇ. ئۇچ - تۆت كۈنلۈك ئىش تېپىپ ئىشلەپ، ئاران تۆت بەش تەڭگە پۇلغا ئېرىشىپتۇ. ئۇنىڭغا بىر ھەجىر، بىر قازان، بىرئۇرۇق ۋە بىر پارچە كىگىز سېتىۋاپتۇ. يەنە بىر قانچە كۈن ئىشلەپ پۇل تېپىپ ئۆي بىساتىنى تولۇقلاپتۇ. ئىككى چاڕەك قوناق ۋە بىر ياغۇنچاق سېتىۋېلىپ قوناقنى ياما قىلىپ تارتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كۈندە چامغۇر توغرىغان قوناق يامىسى بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغان بوپتۇ.

نەجمىدىنىڭ بۇ ئىشىدىن خەۋەر تاپقان ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى گەپدان ئادەملەر ئۇنىڭغا: «قوناق ئۇنى بايۇەچچە!» دەپ لەقەم قويۇپتۇ. بۇ لەقەم ئۇنىڭغا قانداق سىڭگەن بولسا شۇنداق تېز ۋە كەڭ ئەتراپقا تارقىلىپتۇ.

2. كىگىز كىتاب دامولا

شۇنىڭدىن كېيىن شەھەردىكىلەر، مەھەللە ۋە يۇرت - چوڭلىرى ياخشىلارنىڭ ئىچىدىن ئۇنى تونۇيدىغانلار، ئۇنى كۆرگەندە ئىچىنى ئاغرىتىپ ئۇنىڭغا ئېچىنىسىمۇ، بەزىبىرلىرى ئۇنىڭ مال - دۇنياسىنى چېچىپ مۇشۇ كۈنگە قالغانلىقىنى كۆرگەنلا يەردە:

— ھە قوناق ئۇنى بايۇەچچە!

— قوناق ئۇنى بايۇەچچە كەلدى!

— قوناق ئۇنى بايۇەچچە ئەۋال قانداق ؟! — دەپ مەسخىرە قىلىدىغان بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئەسلى نامى ئۇنتۇلۇپ «قوناق ئۇنى بايۇەچچە» لەقمى ئات بولۇپ سىڭىپ قاپتۇ. نەچمىدىنىنكى دەسلىپىدە بۇنىڭغا تازا ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ بارا ـ بارا بۇ لەقەمگىمۇ كۆنۈپ قاپتۇ، بەزىلەر ئاتايىن ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ «قوناق ئۇنى بايۇەچچە» دەپ قىچقارسىمۇ ئاڭلىماسلىققا سېلىپ پەرۋايى پەلەك يۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

بايۇەچچە ئەزەلدىن تەييارنى يەپ ئۆگەنگەچكە ئىشقا خام ، تەييارغا ھەييار بولۇپ ئۆسكەن ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى بىر قېتىم ئىشقا سالغان ئادەم ئىككىنچى قېتىم ئىشقا سالمايدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىشسىزلىققا دۇچار بوپتۇ.

بىر كۈنى ئۇ «بازارنى بىر ئايلىناي، قايسى ھۈنەر ئاسان ھەم ئېلىك، پايدىسى كۆپ بولسا شۇنى قىلاي» دېگەننى ئويلاپتۇ — دە، كەچكىچە بازارنى ئارىلاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ھەر بىر ھۈنەرنىڭ ئۆزىگە خاس مەشغۇلاتى، قائىدىسى، ئۇسۇل ـ چارىلىرى بار ئىكەن. بۇلارنى ئۆگىنىش بايۇەچچە ئۈچۈن ناھايىتى قىيىن ئىشتەك تۇيۇلۇپتۇ. ئاسانراق ھۈنەرنى ئىزلەپ كېتىۋېتىپ رەمچىلەر كوچىسىغا كىرىپ قاپتۇ. قارىسا يوغان سەللە ئورىغان بىر رەمچى موللام ئالدىغا يوغان بىر كىتابنى ئېچىپ قويۇپ ئولتۇرغىدەك. ئۇنىڭ ئالدىدا يوغانلىقى قوينىڭ مايىقىدەك بىر ئوچۇم تاش تۇرغىدەك.

رەمچى موللام تاشلارغا قاراپ بىر نېمىلەرنى دەۋاتقىدەك. بايۇەچچە قاراپ تۇرسا بىردەمدىن كېيىن، بىر خوتۇن كېلىپ بىر ئوچۇم كۈمۈش تەڭگىنى موللىنىڭ ئالدىغا قويۇپ:

— موللام، مانا بىر رەم ئېچىپ بەرسىلە! — دەپتۇ يېلىنىپ. رەمچى موللام ئۇ، خوتۇنغا بىر نەزەر تاشلاپتۇ. كېيىن بېشىنى لىڭشىتىپ ئالدىدىكى تاشلارغا: «سۇپ، سۇپ» دەپ ئۇنى ئۈچ يېرگە بۆلۈپتۇ. كېيىن ھەر بىر بۆلەكتىن تۆتتىن تاشنى ئايرىۋېلىپ، ئېشىپ قالغان تاشقا قاراپ چىقىپ قولىدىكى كىگىز كىتابنى ئېچىپتۇ. كىتابقا قارىپلا قانتىق چۆچىگەندەك بوپتۇ.

— خېنىم بەكمۇ خەتەرلىك، ھازىر بىرى سىلىنىڭ بەختلىـــرىگە ئولتۇرماقچى بولۇۋتىپتۇ — دەپتۇ رەمچى ئېچىنغان ھېيابەتتە.

— ۋاي موللام، ئادەمنى قورقاتمايراق بىر نېمە دېسىلە، زادى نېمە گەپ بۇ؟! — ھېلىقى ئايال ئەندىكىپ سوراپتۇ.

— گەپنىڭ راستىنى دېسەم، ئاۋۋال بىر قوي سەدىقە قىلسىلا، پال تېشىنىڭ چۈشۈشىدىن قارىغاندا ئەرلىرى ئۈستىلىرىگە خوتۇن ئالماقچـى بولىۋېتىپتۇ، بۇنى پەقەتلا سەدىقە ياندۇرالايدۇ. سەدىقە بەرسىلە سەدىقە، — دەپتۇ رەمچى.

— ۋاي بېشىڭنى يەيدىغان، قېرىغىنىنى تۇيمىغان قاقباش، تۇلكە، تۆپەمگە تۆت خوتۇن ئېلىپمۇ يەنە خوتۇنغا تويمىغىنىنى قارائ، ئۆلگۇر. موللام ئۆيگە بېرىپ كەلگىچە ۋاقىت ئۆتۈپ، كاشىلا چىقىدۇ. قوي ئورنىغا مەشەدىلا بار پۇلۇمنى سەدىقە قىلسام بولماسمۇ ...؟! — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇنداق قىلسىلىمۇ بولىۋېرىدۇ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ رەمچى. پۇلنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ ئۆزىنى ۋە كۆزىنى ئويىنىتىپ كېتىپتۇ ئۇ.

بۇ ساددا ئايال ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ:

— مانا مېنىڭ يېنىمدا بارى - يوقى مۇشۇلا ئىكەن. رازى بولۇپ ئوبدانراق دۇئا قىلىپ قويسىلا! خۇدايىم ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئىنسانپ بەرسە ئەجەپ ئەمەس! — دەپ يېنىدىكى بار پۇلىنى رەمچى موللامغا بېرىپ، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ كېتىپ قاپتۇ.

«بەللى! — ... دەپتۇ — بايۋەچچە بايانتىن بېرى بولۇپ ئۆتكەن ئىشنى كۆرۈپ ئېچىدە — دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ ئوڭاي پۇل تاپىدىغان ھۈنەر نەدە بار؟ ئەمدى مەنمۇ رەمچىلىك قىلسام بولىدىكەنغۇ؟!...» شۇندىن كېيىن ئۇ، ئۆز-ئۆزىدىن خۇشال بولۇپ كەپسىگە قايتىپ كېتىپتۇ. كەپسىدە ئوڭدىسىغا يېتىپ ئويلاپتۇ. «تاش - پاش دېگەنىنغۇ تېرىۋالارمەن. ھېلىقى كىتاب، جەينىماز، سەللىگە ئاز پۇل كەتمەيدىكەن. بۇنى قانداق قىلارمەن؟» مۇشۇ ئوي - پىكىر بىلەن ئۇنىڭ بېشى تاشتەك قېتىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، دادىسىنىڭ ئۆلۈمىدا بېلىگە باغلىغان ئاق لاتا قوزۇقتا تۇرغىدەك. ئۇنى ئېلىپ بېشىغا سەللە قىلىپ ئوراپتۇ. «كىگىز

كىتاب بىلەن جەينىمازچۇ؟ ! ئۇنى قانداق قىلارمەن؟ ! » نەدىن تاپارمەن؟ ! شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزى كاڭغا سېلىنغان كىگىزگە چۈشۈپتۇ — دە ئۆز - ئۆزىگە: «مانا بۇ كىگىزنىڭ ئازراقىنى بىر جەينىماز قىلاي. قالغىنىنى پارچىلاپ تىكىپ كىتاب قىلسام بولمىدىمۇ؟ ! ئەپلەشتى دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟ ! » ئۇ، كىگىزنىڭ جەينىمازغا لايىق بىر قىسمىنى كېسىۋېلىپ، قالغىنىنى پارچىلاپ تىكىپ بىر كىتاب قىپتۇ. ئوچاقتىن بىر نەچچە تال ئوتۇن - كۆمۈرنى ئېلىپ، كىگىز كىتابنىڭ بەتلىرىگە خەتكە ئوخشىتىپ بىر نېمىلەرنى جىجىپتۇ. بۇلارنى پۈتتى قىلغاندىن كېيىن، تالاغا چىقىپ قوينىڭ مايىقىدەك تاشتىن بىر ئوچۇم يېغىپ كىرىپتۇ. ئەتىسى كىگىز كىتابنى ئاتىسىدىن قالغان شايى كۆينەككە ئوراپ، جەينىماز بىلەن ئىككىسىنى قولتۇقلىغا قىسىپتۇ. ئۇدۇل رەمچىلەر كوچىسىغا كىرىپ بوش جايدىن ئورۇن ئاپتۇ. بۇ يەردىكى رەمچىلەر ئۆزلىرىگە يېڭىدىن بىر شېرىك قوشۇلغىنىنى كۆرۈپ، ئالدىغا كېلىدىغان تەييار لوقمىدىن قىزغىنىپ ئوغىسى قاينىپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىگە ئۇنى كۆرسىتىپ:

— ئەنە قاراڭلار! بىزنى بۇ يەردە ئاز دەپ يەنە بىرسى كەلدى، — دەپ ھەدەپ كوتۇلدىشىپتۇ. ئۇنى تونۇيدىغانلار:

— بۇ، ھېلىقى بايىنىڭ ھاراقكەش ئوغلى ئەمەسمۇ؟ !

— ھېلىقى «قوناق ئۇنى بايۋەچچە» غۇ بۇ؟ !

— ئېلىپىنىڭ سۈنقىنى بىلمەيدىغان بىر نېمىنىڭ رەمچى بولۇپ، بىزنىڭ رىسقىمىزغا شېرىك بولماقچى بولغىنىنى قارا؟ — دېيىشىپتۇ.

بىر - بىرلەپ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قارىسا ئالدىدىكى كىگىز كىتاب ئىكەن. ئۇلار خىرىلدىشىپ كۈلۈشۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن يولدىن ئۆتكۈچىلەرمۇ غەلىتە خەت يېزىلغان بۇ كىگىز كىتابنى كۆرۈپ مەسخىرە قىلىشىپتۇ. ئۇ، يەرگە كەلگەنلەر باشقىلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ پال سالدۇرۇپتۇ. لېكىن بۇنىڭ ئالدىغا ھېچكىم كەلمەپتۇ، كۈنلەر مۇشۇ تەرىقىدە ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى رەمچىلەر يىغىلىپ ئۈششاق بالىلارغا پۇل بېرىپ:

— ئاۋۇ ئولتۇرغان ئادەمنى: «كىگىز كىتاب دامۇللا! » دەپ كۆزىگە كىرىۋېلىڭلار — دەپ ئۆگىتىپتۇ.

بالىلار پۇلىنىڭ كۆچى بىلەن ئۇ ئادەمنىڭ يېنىغا ئولىشىپ: «كىگىز كىتاب دامۇللا!» دەپ ۋارقىرىشىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بەرمەپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ «كىگىز كىتاب دامۇللام» ئۇ يەردىكى رەمچىلەر ئارىسىدا كۈن ئالالمايدىغان بېقىشنىڭ كويىدا باشقا بىر جايغا يۆتكىلىپ كېتىپتۇ.

3. «موللا تاپقاق ئاخۇنۇم»

شۇنداق قىلىپ «كىگىز كىتاب دامۇللام» شەھەرنىڭ ئەڭ چېتىدىكى بىر جايغا بېرىپ ئورۇنلىشىپتۇ. شۇ جايغا جەينىمازىنى سېلىپ، كىگىز كىتابنى ئېچىپ ئولتۇرۇپتۇ. كۈن پانقىچە ئۇنىڭ يېنىغا ھېچكىم كەلمەپتۇ. ئۇ، ئۆيىگە كېتىشكە تەمشەلگەن ئىكەن، بىر ئادەم ناھايىتى ئالدىراش ئۇنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا بۇ ئادەم غەلىتە بىر كىتابنى يىغىشتۇرۇۋاتقىدەك. ئۇ، بۇ ئادەمگە ھەيران بولۇپ بىردەم قاراپ تۇرۇپتۇ. بۇ يەردە ئۇنىڭغا باشقا رەمچى يولۇقماپتۇ. «تەۋەككۈل» دەپ ھەمياندىن بىر ئوچۇم كۈمۈش تەڭگە ئېلىپ، «كىگىز كىتاب دامۇللام» نىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ ـ دە:

— دامۇللام، مەن بۇگۈن قىممەتلىك يۈك ئارتىلغان بىر خېچىرىمنى يوقاتتىم، شۇنى ئىزدەپ يۈرۈپتىمەن. تاپقىلى بولارمۇ؟! بىر رەھم سېلىپ باقسىلا! — دەپتۇ يېلىنىپ.

«كىگىز كىتاب دامۇللام» جەينىمازنى قايتا يېيىپتۇ. تاشلارنىڭ جەينىمازنىڭ ئۈستىگە تاشلاپتۇ، ئۇنى ئۈچ يەرگە ئايرىپ بولار ـ بولماس تىزىپتۇ، ئۇنىڭغا بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن كىگىز كىتابنى ئېچىپتۇ. ئۇ، بىر تاشلارغا، بىر كىگىز كىتابقا قاراپ ئۆزىچە بىر نېمىلەرنى دەپ پىچىرلاپتۇ. ئاندىن كېيىن جىددىي ئاھاڭدا:

— ئىش خەتەرلىك، بەكمۇ خەتەرلىك، سىز پات بېرىپ بىر جىڭ شاپتۇل قېقىنى قاينىتىپ ئىچىۋېتىڭ! — دەپتۇ.

رەمبالدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھېلىقى ئادەم:

— تۇفى ساڭا! — ... دەپ تۈكۈرۈپتۇ، غەزەپلەنگەن ھالدا — ھوي ئالدامچى، قىزىلكۆز، مەن نېمە كويدا ۋە نېمە دەۋاتىمەن، سەن نېمە كويدا،

نېمە دەپ ۋالاقلاۋاتىسەن. قاق سۇيى ئىچىدىغانغا مېنىڭ ئىچىم قېتىپ قالمىدى. — دەپ كايىپ ئۇيىگە قايتىپ كېتىپتۇ.

نېمىلا بولسا شۇ بولسۇن، ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم كىشىنى ئالداپ قولىغا پۇل كىرگەن ۋە مۇشۇنداق ھايات كەچۈرۈشكە ئىشەنچ ھاسىل قىلغان «كىگىز كىتاب دامواللا» خۇشال ھالدا جەينىمازنى يىغىپ ھېلىقى ۋەيرانە ئۆيىگە قايتىپ كېتىپتۇ.

خېچىرىنى يوقاتقۇچى قايتىپ كېلىپ خېچىرىنىڭ دەردىدە زادىلا ئارام ئالالماپتۇ. خېچىرىنى يەنە ئىزدەپ كوچىغا چىقىپ تاپالماي خاپا ھالدا قايتىپ كېلىپ يېتىپ قاپتۇ. ئەتىسى بىردىنلا ھېلىقى رەمچىنىڭ ئېيتقانلىرى يادىغا كەپتۇ. «رەمگە ئىشەنمە، رەمسىزمۇ يۇرمە» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ نېمە بولسا شۇ بولسۇن، ئۇنىڭ دېگىنىنى بىر قېلىپ باقمايمەنمۇ؟! دەپ بازارغا بېرىپ بىر جىڭ شاپتۇل قېقى سېتىۋاپتۇ. ئۇنى قاينىتىپ سۇيىنى ئىچىپتۇ. قېقىنىمۇ پاك ـ پاكىزە يەپتۇ، ئاندىن كېيىن كوچىغا چىقىپ خېچىرىنى يەنە ئىزدەپتۇ. بىرەر سائەتتىن كېيىن قاق سۇيى تەسىر قىلىپ خېچىر يوقاتقۇچىنىڭ قورسىقىنى غولدۇرلىتىشقا باشلاپتۇ، كېيىن قاتتىق ئاغرىپتۇ. ئاخىرى ئۇ، خالىجاي ئىزدەشكە مەجبۇر بولۇپتۇ. ئۇياقتا يۇگۈرۈپ، بۇ ياقتا يۇگۈرۈپ مەھەللىنىڭ چېتىدىكى بىر كونا تۇغمەننىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇنىڭ ئەتراپى يارداڭلىق ئىكەن، ھاجەت قىلىش ئۈچۈن شۇ يارداڭلىققا كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، خېچىرى يۇكى بىلەن شۇ يەردە تۇرغىدەك. خۇشاللىقىدا قورسىقىنىڭ ئاغرىقىنىمۇ ئۇنتۇپ دەرھال بېرىپ خېچىرنى يېتىلەپ يارداڭلىقتىن چىقىپتۇ. سارايغا كېلىپ تەكشۈرۈپ قارىسا، ھەممە مالىلىرى ساق ئىكەن. ئۇ سارايدىكىلەرگە:

— بۇ رەمبال، رەمبال ئەمەس، نەق ئەۋلىيانىڭ ئۆزى ئىكەن، ئەۋلىيا!

— دەپ ۋاقىرىۋېتىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن خۇشاللىقىنى باسالماي تۇنۇش ـ بىلىش، دوست ـ يار، ئاغىنىلىرىگە «كىگىز كىتاب دامواللام» نىڭ تەققى ـ تۇرقى، شەكلى ـ شىمايلى، كىتابى كارامىتىنى بىرمۇ بىر بايان قىلىپ سوزلەپ بېرىپتۇ. ئاڭلىغۇچىلارمۇ ھەيران قېلىشىپ:

— ئۇنداق بولسا ئۇ كىشى راستىنلا ئەۋلىيا ئىكەن! — دېيىشىپتۇ.

يوقاتقان خېچىرنى تاپقان كارۋان «كىگىز كىتاب دامواللام» غا قىلغان ھۆرمەتسىزلىكىدىن خىجىل بولۇپ ئەپۇ سوراش ئۈچۈن، يۈز تەڭگىنى ئېلىپ ئۈنىڭ ئالدىغا ئېرىپتۇ. بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ پۈلنى ئېرىپ ئەپۇ سوراپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، «كىگىز كىتاب دامواللام» خۇشال ھالدا يەنە جەينىمازنى يېيىپ كىتابنى ئېچىپ ئولتۇرسا، ئۈنىڭ ئالدىغا يەنە بىر كىشى ئېتىپ كەپتۇ.

— دامواللام، — ... دەپتۇ ئۇ، ھەمياندىن پۈللىرىنى ئېلىپ ئۈنىڭ ئالدىغا قۇيۇپ، — نامى شەرىپلىرىنى يىراقتىن ئاڭلاپ كەلدىم. بىر قانچە كۈندىن بېرى قورسىقىم بەك ئاغرىپ ھېچ بولالمىدىم. قانداق قىلسام بولار؟ سىلى بىر مەسلىھەت بەرسىلە؟!

دامواللام ئۇ كىشى بەرگەن پۈللارنى سېرىپ - سىپاپ چۆنتەككە سېلىپ شۇنداق دەپتۇ

— سىز قايتىپ بېرىپ كۆزىڭىزگە ئوبدان دورا قىلىڭ! ...

— بەللى! ... دامواللام، — دەپتۇ، ئۇ كىشى ھەيران بولۇپ، — مېنىڭ قورسىقىم ئاغرىۋاتسا، كۆزىڭىزگە دورا قىلىڭ دېگەنلىرى نېمىسى؟! ...

— قورسىقىڭىز نېمە يەپ ئاغرىغان؟!

— ئۆپكە - ھېپسىپ، كاللا - پاقالچەك يەپ ئاغرىغان! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ كىشى.

— ھەببەللى! ... قورسىقىڭىزنى ئاغرىتقان نەق شۇ نەرسە، بۇلار پاكىز تازىلانماي پىشۇرۇلغان. سىزمۇ قاراپ باقمايلا يېگەن. كۆزىڭىزگە دورا قىلىسىڭىز ئۇ، روشەنلىشىدۇ. يېمەكلىكلەرنى پەرق ئېتىپ يەيدىغان بولسىز، مېنىڭچە كۆزىڭىزگە دورا قىلىڭ! — دەپتۇ يېنىشلاپ.

— بارىكاللا دامواللام، بارىكاللا سىلى راستىنلا موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ئىكەنلا. ئويلاپ باقسام سۆزلىرىڭىز ھەممىسى بىردىن - بىر توغرا ۋە ئورۇنلۇق ئىكەن. — دەپ يېنىدىكى پۈلىدىن ئېلىپ ئاخۇنۇمغا بېرىپ ئۆز يولىغا كېتىپتۇ.

شۇندىن كېيىن بۇ ۋەقە يىراق - يېقىنغا پۇر بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمى «كىگىز كىتاب دامواللام» دىن «موللا تاپقاق ئاخۇنۇم» غا

ئۆزگەرتىۋ.

4. موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ۋە ئۇنىڭ كەشى

ھېلىقى ئىككى ۋەقە بىلەن موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ داڭقى ـ شۆھرىتى خەلقى ئالەمگە تارقىلىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر ئۆزىنىڭ بەختى ـ تەلىيىنى سىنماق ياكى يىتكەن نەرسىلىرىنى تاپقۇزماق بولسا، توپ ـ توپ بولۇپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا كېلىپ پال ئاچقۇزىدىغان بوپتۇ. بۇنداق كىشىلەر بارغانسېرى كۆپەيۈپتۇ، بۇنىڭغا ئەگىشىپ موللامنىڭمۇ تاپاۋىتى كۆندىن ـ كۈنگە ئېشىپتۇ. ئالدىنقى كەچمىش ـ كەچۈرمىشلىرىنى ساۋاق قىلغان ئاخۇنۇم پۈلى كۆپەيگەنسېرى بىر تىيىنىنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرىدىغان بوپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ پۇتىغا كېيىپ كېلىۋاتقان بىر كەشى بار ئىكەن. ئۇ، پۇتىغا يوغان كېلىپ قالغان بولسىمۇ «قەدىناس» ھېسابلاپ، ئۇنى يېڭىلاشقا كۆڭلى زادى ئۇنىمايدىكەن. ئۇ كەشنى كىيىۋەرگەچكە يىرتىلىپتۇ، يىرتىلغانسېرى ئۈستى ـ ئۈستىگە ياماق سالدۇرۇۋېرىپتۇ. يىلدىن ـ يىلغا ئۇ كەشنىڭ يامىقى كۆپەيۈپ ئۆزى ئېغىرلىشىپ كېتىپتۇ. شۇڭا ئاخۇنۇم ماڭغاندا ئۇ كەشنى ئاران ـ ئاران سۆرەپ ماڭىدىغان بوپتۇ. ماڭغاندا ئۇ كەشنىڭ سوڭغالچىقى تاپىنىغا تېگىپ «پالاق» ـ «پالاق» قىلىدىكەن. ئۇنىڭ بۇ ئاۋازى ئىككى ـ ئۈچ چاقىرىم يەرگىچە ئاڭلىنىدىكەن. ئۆيلەردە بالىلار قاغىشلىك قىلىپ يىغلىسا ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى:

— بالام يىغلىما، ئەنە موللا تاپقاق ئاخۇنۇم كېلىۋاتىدۇ، يىغاڭنى توختاتمىساڭ سېنى شۇ كىشىگە بېرىۋاتىمەن! — دەپ قورقىتىدىغان بولۇشۇپتۇ. بالىلارمۇ ئاخۇنۇمنىڭ ئېتىنى ئاڭلىسا يىغىسىنى توختىتىدىغان بوپتۇ. بەزى نامازخان كىشىلەر، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ كەشىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسا بېشىنى تەكىيىدىن كۆتۈرۈپ:

— ئەنە موللا تاپقاق ئاخۇنۇم كېلىۋاتىدۇ. ئۇ، نامازغا ماڭغان ئوخشايدۇ. بىزمۇ ئورنىمىزدىن تۇرايلى! — دېيىشىدىغان بوپتۇ. ئوغرىلارمۇ بىرەر تامنىڭ تۈۋىنى تېشىشكە تەييارلىنىپ ماراپ تۇرۇشقان بولسا، ئۇنىڭ

كەشنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپلا:

— بولمىدى، ئەنە موللا تاپقاق كېلىۋاتىدۇ، قاچايلى قاچمىساق تۇتۇلۇپ قالىمىز، — دەپ چۆچۈپ تەشۋىشكە چۈشىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ شۆھرىتى ئەدىلىكتە ياماق كەشىگە ئۆتۈپتۇ. ئاخىرى كېلىپ بۇ كەش ئاخۇنۇمغا رەقىب بۇلۇشقا باشلاپتۇ. بۇ شەھەردىكى باشقا رەمچىلەر ئاخۇنۇمنى كۆرەلمەي ئۇنىڭدىن بىرەر ئەيىپ ياكى قۇسۇر چىقىرىپ، خەلقى ئالدىم ئالدىدا لەت قىلماقچى بولۇشۇپ يۈرگەن ئىكەن. مانا ئەمدى مەسلىھەتلىشىپ قوشاقچىلارغا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئەشۇ داڭلىق كەشى ھەققىدە قوشاق توقۇتۇپ پۈل بېرىپتۇ. بۇ قوشاقنى ئۇششاق بالىلارغا ئۆگىتىپ، پۈل بېرىپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئارقىسىغا سېلىپ قويۇپتۇ. بالىلار ئاخۇنۇم كوچىغا چىقىشى بىلەنلا كەش ھەققىدىكى قوشاقنى ئۇنلۇك توۋلاپ ھەمىشە ئارقىسىغا كىرىۋاپتۇ. بۇ ئىش ئۇنى تازا خاپا قىلىدىغان ئويۇنغا ئايلىنىپتۇ. كۆنلەر شۇنداق ئۆتىۋېرىپتۇ. ئاخۇنۇممۇ بەزىدە تېرىكسىپ بەزىدە زېرىكسىپ يۈرىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى بالىلار يەنە:

شەھىرىمىزگە مەشھۇر دۇر،
موللا تاپقاق ئاخۇنۇم.
ئاتىمىش جىڭلىق كەش بىلەن،
ھەر يانغا چاپقاق ئاخۇنۇم.

بۇ كەشنىڭ ئاۋازى،
ئالدى پۈتكۈل جاھاننى.
بۇ كەشسىز ئاخۇنۇم،
باقالمايدۇ بىر جاننى.

بۇ كەشنىڭ بار ئىكەن،
يەتمىش يەردە يامىقى.

هەر كىم كۆرسە كەشنى،
چاكىلدايدۇ تامىقى.

دەپ ژارقىرىشىپتۇ. بۇنىڭدىن موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ كۆڭلى غەش بوپتۇ. ئۇ، كەشىگە قاراپ تۇرۇپ كېتىپ: «ئەمدى سېنى تاشلايدىغان ژاقتىم يەتتى، تاشلىۋەتمەي يەنە كىمەي دېسەم، ئېغىرلىقىڭ ئېشىپ مېنى قىينىدى. ئەڭ يامىنى سېنى سۆرەپ يۈرۈپ كۆلكىگە قالدىم. خەلق ئارىسىدا ۋە ئۇششاق بالىلار ئارىسىدا ئابرويۇم تۆكۈلدى. خەيرى - خۇش كەشىم.» دەپ خوشلۇشۇپ، كېتىپ بارغان ھارۋىغا كەشنى سېلىپ شەھەرنىڭ بىر چېتىدىكى بىر ئەخلەت كارىزىغا ئاپىرىپ تاشلاپتۇ. ئۆزى قايتىپ كېلىپ بازاردىن يېڭى بىر كەشنى سېتىۋېلىپ پۈتىغا سېپىۋاپتۇ.

ئەتىسى ئەشۇ ئەخلەتخانىغا يېقىن بىر جايدىكى بالىلار ئويناپ يۈرۈپ ئەخلەتخانىغا كېلىپ قاپتۇ. قارىسا ئەخلەتخانىدا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ كەشى تۇرغىدەك. بالىلاردىن بىرى:

— قارىغىلار، بالىلار بۇ ھېلىقى موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ مەشھۇر كەشى ئەمەسمۇ؟! بۇنى بىرسى ئوغرىلاپ، مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ تاشلىغان ئوخشايدۇ. بىز نەچچە ۋاقىتتىن بېرى موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنى مۇشۇ كەشى بىلەن قوشۇپ زاغلىق قىلىپ قاغىشىنى ئالغان. ئەمدى ئاپىرىپ بېرىپ دۇئاسىنى ئالايلى! — دېيىشىپتۇ.

بالىلارنىڭ ئىچىدە كەشنى ئاپىرىپ بېرىش يېكى بەرمەسلىك ھەققىدە قىزغىن تالاش — تارتىش بوپتۇ. ئاخىرى ھەممىسى بىرلىككە كېلىپ كەشنى ئاپىرىپ بېرىپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭمۇ بىر نۆۋەت دۇئاسىنى ئالماقچى بولۇشۇپتۇ.

بالىلار يوغان بادىرىدىن بىرنى تېپىپ، بادىرغا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ كەشىنى تانا بىلەن باغلاپ ئېسىپتۇ. ھەممىسى بىرلىشىپ ئۇنى كۆتۈرۈپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ھېلىقى ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىپتۇ.

— ئاپلا! — ... دەپتۇ موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ كېتىپتۇ، كېيىن — بۇكەش ئەمدى مېنىڭ بېشىمغا بىر بالا بولىدىغان

بولدى. ياق ئەڭ ياخشىسى، بۇگۈن كېچىدە ئەل ئايىغى ېېسىققاندىن كېيىن كەشمىنى ئادەمسىزاتنىڭ قەدىمى يەتمەيدىغان يىراق بىر جايغا پالاپ ئاپىرىپ تاشلىۋېتەي. بولمىسا ئىش چاتاق! ...

كەچ كىرگەندە موللا تاپاق ئاخۇنۇم كەشنى يەنە ھارۋىغا ېېسىپتۇ، خېلى ئۇزاق يول مېڭىپ ئاخىرى بىر يەرگە كېتىپتۇ، بىر ئېگىز يارنى تېپىپ كەشنى تاشلىۋېتىپ كۆڭلى تىنىپ قايتىپتۇ.

موللا تاپاق ئاخۇنۇم كەشنى يارغا تاشلىغان چاغدا، يارنىڭ تېگىدە بىر قانچە ئوغرى بىرلىشىپ ئوغرىلىغان ماللىرىنى بۆلۈشەلمەي ئۆزئارا خىرس قىلىشىپ تۇرغانىكەن. يۇقىرىدىن گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ بۇلارنىڭ ئۈستىگە بىر ئېغىر نەرسە دومىلاپ چۈشۈېتىپتۇ. قازارا ئو كېلىپ بىر ئوغرىنىڭ ېېشىغا تېگىپ مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋېتىپتۇ. ئوغرىلار بۇنىڭدىن قورقۇپ نېرى قېچىپتۇ. كېيىن يىغىلىپ كېلىپ قارىسا بۇ موللا تاپاق ئاخۇنومنىڭ كەشى ئىكەن.

— ياۋاللا «توۋا» ، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا! — دەپتۇ بىر ئوغرى ياقىسىنى تۇتۇپ «توۋا» قىلىپ تۇرۇپ، — موللا تاپاق ئاخۇنۇم جىڭ ئەۋلىيا، راست تاپاق ئىكەن. قارىمامدىغان بۇ كارامەتنى. بۇ مالنىڭ ئېگىسى چوقۇم موللا تاپاق ئاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا ېېرىپ رەھىم ئاچقۇزغان. ئاخۇنۇم رەھمگە بىر قارىپلا، بۇ يارداملىقتا بىزنىڭ مالنى بۆلۈشەلمەي جېدەللىشىۋاتقانلىقىمىزنى «كارامىتى» بىلەن كۆرۈپ، بىزگە ېېشارەت قىلىپ كەشنى ئەۋەتىپتۇ ئەمەسمۇ؟! ئەمدى بىز «توۋا» قىلىپ بۇ ئوغرىلىغان مال بىلەن كەشنى قوشۇپ ئاخۇنومنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ ېېرەيلى.

ھەممە ئوغرى بۇ مەسلىھەتنى توغرا تېپىپتۇ. ماللار بىلەن كەشنى ھارۋىغا ېېسىپ ئۇدۇل موللا تاپاق ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە كېلىشىپتۇ. ماللار بىلەن كەشنى ئاخۇنۇمغا تاپشۇرۇپ ېېرىپ ئاخۇنۇمدىن ئەپۇ سوراپتۇ. ئاخۇنۇم بۇ مال دۇنياغا ئىگە بولغانلىقىغا ئېچىدە خۇشال بوپتۇ، لېكىن كەشىدىن قۇتۇلالمىغانلىقىغا خاپا بوپتۇ. شۇڭا ئۇلارغا ئېغىز ئېچىپ گەپمۇ قىلماپتۇ.

ئوغرىلار كەتكەندىن كېيىن، موللا تاپاق ئاخۇنۇم كەچ كىرىشى بىلەن كەشنى ھارۋىغا ېېسىپ دەريا‌غا تاشلىۋېتىپ كەپتۇ. كەش ئېقىپ ېېرىپ

يلىقچىلار دەريادا يېيىپ قويغان تورغا چۈشۈپتۇ. ئەتىسى بېلىقچىلار جەم بولۇپ تورنى سۈزمەكچى بولۇپ تارتىشىپتۇ، بۇ تورنى شۇنچە كۈچەپ تارتسىمۇ ھېچ يەغلىمىغىدەك، ئۇلار بىر ـ بىرىگە:

— ئاغىنىلەر بۇگۈن بىزگە خۇدايىمىنىڭ رەھمى كەلگەن ئوخشايدۇ!... تورغا بېلىق ئەمەس لەھەڭ چۈشكەن بولسا كېرەك. بۇنى ھەرگىز قولدىن چۈە توردىن چىقىرىپ قويمايلى! — ... دېيىشىپ بار كۈچىنى يىغىپ ئىنچىكلىشىپ تارتىپ ئاران قىرغاققا چىقىرىپتۇ. تورغا قارىسا لەھەڭ ئەمەس، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ سۇدا كۆپكەن كەشى ئىكەن.

— بۇرادەرلەر، — دەپتۇ بىر بېلىقچى ھەيران بولۇپ، — موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ بېلىق گۆشى يېگۈسى كېلىپ قالغان ئوخشايدۇ، ئۆزى كېلەلمەي خىجىل بولۇپ كەشنى ئەۋەتىپتۇ. يۇرۇقلار باشقا تورلارغا چۈشكەن بېلىقلارنىڭ ياخشىلىرىنى يىغىپ ھارۋىغا كەشى بىلەن بېسىپ ئاپىرىپ بېرىپ دۇئاسىنى ئالايلى! — بۇ گەپكە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماقۇل بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بىر ھارۋىغا بېلىق يەنە بىر ھارۋىغا كەشنى بېسىپ، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم كۇرۇنۇشتە بېلىقچىلارنى خۇشال ـ خۇرام قارشى ئېلىپ دۇئا بەرگەن بولسىمۇ، كۆڭلىدە كەشنى ئېلىپ كەلگەنلىكىدىن قانتتىق رەنجىپتۇ. ئاندىن كېيىن: «مەن بۇ كەشتىن زادىلا قۇتۇلالمايدىغاندەك تۇرسەن. بۇ شەھەردە يەنە تۇرىۋەرسەم، بۇ كەش مېنى بىر كۈنى بولمىسا يەنە بىر كۈنى رەسۋايى ئەزىم قىلىدىغان ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ كەشنى بۇ يەرگە تاشلاپ قويۇپ ئۆزۈم باشقا بىر شەھەرگە كۆچۈپ كېتەي!...» دەپ ئويلاپتۇ. كېتىدىغان ۋاقتىتا بۇ كەشنى بۇ يەردە شۇ پېتى قالدۇرماي، ئونقا تاشلاپ كۆيدۇرۇۋەتمەكچى بوپتۇ. ئەل يانقاندىن كېيىن، كەشنى ئونقا تاشلاپ، كىگىز كىتاب بىلەن پۇل ـ ماللىرىنى ھارۋىغا بېسىپ ھېچكىمگە تۇيدۇرماي باشقا شەھەرگە كۆچۈپ كېتىپتۇ.

5. يېپىشۇالغان تەلەي

شۇنداق قىلىپ موللا تاپاق ئاخۇنۇم ئۆزى تۇرغان شەھەردىن خېلى يىراق بىر شەھەرگە كۆچۈپ بېرىپتۇ. ئۇقۇشۇپ يۈرۈپ شەھەر چېتىدىن بىر قورۇنى سېتىۋېلىپ ماكانلىشىپتۇ. ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۆيلىنىپتۇ. ئاردىدىن بىر قانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن بالا - چاقىلىق بولۇپ قاپتۇ. كونا كەسپى رەمبالىلىقنى تاشلاپ «سەكسەن خالتىلىق» دورىگەرلىك دۇكىنى ئېچىپتۇ. قالغان ئۆمرىنى خىزمەتتە دوراپ-ئۇرۇشلۇق بىلەن ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. ئاخۇنۇمنىڭ بۇ يېڭى يۈرتتىمۇ يەنە نامى چىقىپ شۆھرىتى تارقىلىشقا باشلاپتۇ. بىر يىلدىن سەل ئاشقاندا موللا تاپاق ئاخۇنۇم بۇرۇن تۇرغان شەھەردىن بىر كىشى بۇ شەھەرگە كەلگەن ئىكەن، ئۇ، بىر چوڭ زىيافەتتە موللا تاپاق ئاخۇنۇم بىلەن تەساددىپىي ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ئۇ، كۈتۈلمىگەن ئۇچرىشىش ھەر ئىككىسىنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ.

— ھەي سىلى ... موللا تاپاق ئاخۇنۇم ئەمەسمۇ؟! بۇ شەھەرگە قاچان كەلگەن ھەم نېمە قىلىدىلا؟! — دەپتۇ ئۇ كىشى، كۆزىنى قىسىپ ئاخۇنۇمنى مەسخىرە قىلغان قىياپەتتە. كېيىن يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — خالايىق! بۇ كىشى ئەسلىدە مەن بىلەن بىر شەھەرلىك. بۇرۇن ئۇنىڭ نامى «قوناق ئۇنى بايۋەچچە» ئىدى. كېيىن «كىگىز كىتاب رەمچى» بولدى. ئاندىن كېيىن «موللا تاپاق ئاخۇنۇم» دەپ شۆھرەت قازاندى. — دەپ ئۇنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يېيىپتۇ.

— ھە ... «موللا تاپاق ئاخۇنۇم» دېگەن ھېلىقى كىشى شۇ ئىكەن — دە؟! — دەپتۇ زىيافەتتە ئولتۇرغانلار تەرەپ - تەرەپتىن، ھەيران بولۇشۇپ بىر - بىرىگە كۆز قىسىپ قارىشىپ.

شۇندىن كېيىن بۇ شەھەردىكى كىشىلەرمۇ، موللا تاپاق ئاخۇنۇمنى ئۆز ئىختىيارىغا قويماي ئۇنىمىغانغا ئۇنىماي، پال ئېچىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ ئالدىغا كېلىۋالىدىغان بوپتۇ. موللا تاپاق ئاخۇنۇم ئىلاجسىزلىقتىن پال

ئاچقۇزغۇچىلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئاغزىغا كەلگەننى دەپ كولدۇرلىتىپ يولغا سالمىدىغان بوپتۇ. ئاخۇنۇمنىڭ پالىنىڭ تەبىرى ھەققىدە ئېيتقان بەزىبىر گەپلىرى تەساددىيي توغرا چىقىپ قېلىپ، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ بۇ يەردىكى شۆھرىتىگە ھەسسىلەپ شۆھرەت قوشۇلۇپ، ئابرويى تېخىمۇ ئۆسۈپتۇ. كۈنلەر شۇنداق شۆھرەت، ئابروي ئىچىدە ئۆتىۋېرىپتۇ. لېكىن موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ بارغانسېرى يۇز، ئابروي تېپىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرەلمەيدىغانلار بۇ شەھەردىمۇ چىقىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار ئاخۇنۇمنى رەسۋا قىلىپ يەرگە قارىتىشنىڭ پېيىگە چۈشۈپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شۇ يەردىكى بىرئەرباپ چاي ئۆتكۈزۈپتۇ. بۇ چايغا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىمۇ چاقىرىپتۇ. بۇ چايغا بۇرۇنراق كەلگەن پىتىنچىلەر بىرلىشىپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇم يېتىپ كەلگىچە تۆردىن بىر ئورا كولاپ كۆلدىن بىر پاقىنى تۇتۇپ شۇ ئورىغا تاشلاپتۇ. ئۈنىڭ ئۈستىگە ئۈششاق تالنى تاشلاپ ئۈنىڭ تۆپىسىگە پاخال يېپىپ، كۆرپە ـ گىلەملەر بىلەن باسۇرۇپ قويۇپتۇ. موللا تاپقاق ئاخۇنۇم يېتىپ كەلگەندە، بۇ يەردە نېمە بارلىقىنى سورىماقچى، كارامىتىنى كۆرسىتەلمىسە، ئۇستىگە ئولتۇرغۇزۇپ رەسۋا قىلماقچى بوپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم يېتىپ كەلگەندە، يۇرت كاتتىلىرى، جامائەت باشلىقلىرى، ئاقساقاللار ئاللىقاچان بۇ يەرگە يىغىلىپ بولغان ئىكەن. شۇڭا موللا تاپقاق ئاخۇنۇم «تۇۋەندىكىرەك جاي تېپىپ ئولتۇراي» دېسە، پىتىنچىلەر يالغاندىن خۇشامەت قىلىپ ھېلىقى تۆرگە تەكلىپ قىلىپ تۆرىۋاپتۇ. موللا تاپقاق ئوخۇنۇم زادى ئۇنىماي:

— ياقمۇ سەكرەپ ـ سەكرەپ ئورنىغا چۈشىدۇ! مەنمۇ ئۆز جايىمنى تېپىپ ئولتۇرغىنىم ياخشى! — دەپ ساپتۇ.

سورۇندىكى جامائەت، يۇرت كاتتىلىرى ۋە ھېلىقى پىتىنچىلەر موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ تەساددىيي قىلغان گېپىنى ئۆزلىرىنىڭ يامان مۇددىئالىرىغا توغرىلاپ «كارامەت كۆرسىتىش»، «تاپقاقلىق» دەپ چۈشىنىپ، تەنلىرى شۇركۈنۈپ تەر بېسىپ ۋەھىمە بىلەن بىر ـ بىرىگە قارىشىپتۇ، ئاردىدىن بىرسى ئۆزىنى تۇتالماي:

— ژاي موللا تاپاق ئاخۇنۇم، سىلى راستىنلا كارامەت ئىكەنسىز ۋە تاپاق ئىكەنلا، تۆردىكى سىلىنى تەكلىپ قىلغان ئوروندا راستىنلا پاقا بار ئىدى. بۇنىڭ بىلەن بىز سىلىنى يەنە بىر سىناپ كۆرمەكچى ئىدۇق. — دەپ ئۆزلىرىنىڭ سىرىنى كۆپچىلىكىنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلاپ قويۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن موللا تاپاق ئاخۇنۇم بۇ شەھەردىمۇ يېڭىۋاشتىن «موللا تاپاق ئاخۇنۇم» دەپ شۆھرەت قازىنىپتۇ. ئابرويى كۈندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈپتۇ. بىراق پىتىنچىلەرمۇ ئۇنى پۈتلاشتىن يالتايماپتۇ، ھەمىشە پۈرسەت كۈتۈپ كۈسۈرلۈشۈپ تېرىقنى كوچىلاپ يۈرۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى يەنە بىر جايدا بىر چوڭ توي - مەرىكە بولغان ئىكەن، موللا تاپاق ئاخۇنۇممۇ ھۆرمەتلىكلەر قاتارىدا ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنىپتۇ. ئۇ، جامائەت ئارىسىدا ئولتۇرسا، ئۇنى ئۇزۇندىن بېرى كۆرەلمەي كېلىۋاتقان يەنە بىر پىتىنچى بىر بۇرگىنى «كاپلا» قىلىپ تۇتۇپتۇ. ئاخۇنۇمغا قاراپ قولىنى يۇمۇپ كۆرسىتىپ:

— تەقسىر مېنىڭ قولۇمدا نېمە بار ؟! — دەپ سوراپتۇ. بۇ كۆتۈلمىگەن سوئالغا، موللا تاپاق ئاخۇنۇم دەرھال بىر نېمە دېيەلمەي گاڭگىراپ قاپتۇ. كېيىن ئۆزىنى ئوڭشاپ: «ئاخىرى كېلىپ شۇنچە كۆپ جامائەتنىڭ ئىچىدە رەسۋا بولىدىغان ئوخشايمەن. بۇ چاغقىچە قۇتۇلۇپ كەلگەن. نېمە بولسا بولاي، سورالغان سوئالغا بىر نېمە دەپ جاۋاب بەرمىسەم بولماس» دەپ ئويلاپ تۇرۇپ:

— بىر سەكرىگەندە قۇتۇلدۇم، ئىككىسى سەكرىگەندىمۇ قۇتۇلدۇم. ئۈچىنچى سەكرىگەندە تۇتۇلدۇم، — دەپتۇ. ئەسلىدە موللا تاپاق ئاخۇنۇم «بۇرۇن ئىككى قېتىم قۇتۇلغان، ئەمدى تۇتۇلۇپ قالىدىغان بولدىم. كارامىتىم ئاشكارا بولۇپ قالىدىغان بولدى» دېمەكچى ئىكەن. لېكىن ھېلىقى پىتىنچى:

— تەقسىر، مەن خاتا قىلدىم، ئالدىلىرىدا بۇ قېتىمىمۇ يەنە گۇناھ قىلىپ قويدۇم، ئۆزلىرىدىن گۇناھىمنى تىلەيمەن. — دەپ موللا تاپاق ئاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئەپۇ سوراپتۇ. رەسۋا بولۇشتىن قۇتۇلغان موللا تاپاق ئاخۇنۇم يەنە تەلىيىنىڭ ئوڭدىن كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ

قىسقا يۆتۈلىۋاپتۇ. كېيىن ئۇ پىتىنچىگە قاراپ:
— بولدى جايىڭىزغا بېرىپ ئولتۇرۇڭ! — دەپتۇ. ھېلىقى پىتىنچى بولسا:
ـ رەھمەت تەقسىر. قولۇمدىكى راستىنلا بۇرگە ئىدى. ئۇ، سىلى دېگەندەك بىرىنچى ـ ئىككىنچى سەكرەشتە قۇتۇلغان. ئۇچىنچى سەكرەشتە تۇتۇلغانىدى. بۇنى راستىنلا تاپتىلا، كارامەت ئىگىسىگە زادىلا گەپ كەتمەيدىكەن. — دەپتۇ خوشامەت قىلىپ.
سورۇندىكى جامائەت بۇ ئىشقا ھەيران بوپتۇ، ئۇلارنىڭ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ «تاپقاق» ، «كارامەت ئىگىسى» ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچىسى بۇرۇنقىدىنمۇ ئېشىپتۇ.
بۇ ۋەقە بىردەمدىلا شۇ تويدىكى ئۇلۇغلار سورۇنىدا ئولتۇرغان پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ۋەزىر ـ ۋۇزرا، ئاكابىر ـ ئەشرەپلىرىنىڭ قولىقىغا يېتىپ بېرىپتۇ. بۇ «كارامەت» تىن ھەيران قالغان پادىشاھ:
— پاھ! ... بۇ قالتىس «كارامەت» ئىكەن! بىزنىڭ زامانىمىزدا يەنە كېلىپ بىزنىڭ شەھرىمىزدە، بىزنىڭ سورۇنىمىزدا بۇنداق ئىشلارنىڭ بولۇشى كىشىنى بەكمۇ ھوزۇرلارندۇرىدۇ! — دەپتۇ ۋە شۇ جايدىلا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنى كەم تېپىلىدىغان ئوردىغا لايىق كىشى ئىكەن، دەپ جاكارلاپ ئوردا مەسلىھەتچىسى قىلىپ تەينىلەپتۇ.

6. موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئەڭ چوڭ كارامىتى

شۇنداق قىلىپ پىتىنچىلەر «موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنى رەسۋا قىلىمىز» دەپ ئۆزلىرى رەسۋا بوپتۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، كىشىگە يامانلىق قىلىشنى ئويلىمايدىغان موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئابرويى ـ ئىناۋىتى كۈنۈرۈلۈپ ئوردا مەسلىھەتچىلىكىگە تەكلىپ قىلىنىپتۇ. موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ ئاددىي ـ سادىدىلىقى بىلەن كۆپ ئۆتمەي پادىشاھقىمۇ يېقىپ قاپتۇ. پادىشاھىمۇ ئۇنى ناھايىتى ئەتىۋارلاپ بىر دەممۇ يېنىدىن نېرى قىلمايدىغان بوپتۇ. پات ـ پاتلا ئىلتىپات قىلىپ ئىنئام بېرىپ تۇرىدىكەن.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇممۇ بەزى ۋەقەلەردە ئاغزىغا كەلگەننى بوغۇزىغا يۇتماي سۆزلەپ يۈرۈۋېرىپتۇ. بەزى سۆزلىرى توغرا چىقىپتۇ. بەزى سۆزلىرى تېپىشماقتەك سىرلىق تۇيۇلۇپ ئەل ئىچىگە تارقىلىپتۇ. لېكىن، ئۇ ئوردىدا يۈرگەن قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە ئوردا ئىچىدىكىلەرنىڭ ئارىسىدا ناھايىتى خەتەرلىك، يىلاندىنمۇ زەھەرلىك ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى بايقاپ قاپتۇ. ئۇلارنىڭ غەلىتە قىلىقلىرى، چاكىنا ئادەتلىرى، خۇشامەت كۆلكىلىرى، كاتتىلار ئالدىدا ئەۋرىشمەك ئېگىلىپ - پۈكۈلۈپ تۇرۇشلىرى، بەش - ئالتىسىنىڭ بېشى بىر يەرگە جەم بولغاندا كۆسۈلداشلىرى، ئىما - ئىشارەت بىلەن مەسخىرە قىلىشلىرىدىن قانداقتۇ بىر قۇۋلۇق - شۇملۇقنىڭ شەپسىنى سېزىپ قاپتۇ. بۇ ئىشتىن موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ كۆڭلى بۆلەكچىلا غەش بولۇپ قاپتۇ. كۆنلەر شۇنداق ئوتىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى ئوردا ئىچىدە «شاھ خانىشىنىڭ گۆھەر كۆزلۈك ئۇزىكى يوقىلىپ كېتىپتۇ» دېگەن شۇم خەۋەر تارقىلىپتۇ.

ئۇ، ئۇزۇكنىڭ گۆھىرى شۇنداق ساپ ئىكەن، يەتتە ئىقلىمدا ئۇنىڭدەك ساپ گۆھەرنى شۇ زامانلاردا تاپقىلى بولمايدىكەن. ئۇنىڭ باھاسىغا پۈتۈن مەملىكەتنىڭ يەتتە يىللىق باج - خىراجىتىنى يىغسىمۇ يەتمەيدىكەن. خانىش كېچىدە سىرتقا چىقسا، چىراغ، شام، مەشئەل دېگەنلەرنى زادىلا كۆتەرمەيدىكەن، چۈنكى ئاشۇ گۆھەرنىڭ ئۆزى يالتىراپ نۇر چېچىپ ئەتراپنى يورۇتىدىكەن. شۇ سەۋەپتىن خانىش بۇ ئۇزۇكنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىكەن. تولىمۇ ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىدىكەن، ئۆزىدىن ئايرىماي ساقلايدىكەن، ئۇلۇغ ئايەم ۋە ھېيىت - بايرام كۈنلىرىدىلا قولىغا سالىدىكەن.

ئۇزۇك يوقالغاندىن كېيىن، خانىش ئىچ ئاغرىقى تارتىپ يېتىپ قاپتۇ. پادىشاھ خانىشلىرى ئىچىدە بۇ خانىشنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇنىڭ ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىقىنى كۆرگەن پادىشاھمۇ تىتلداپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قاپتۇ. ئۇزۇك يوقالغاندىن كېيىن، ئوردا ئىچىدە خىلمۇ - خىل سۆز - چۆچەكلەر پەيدا بولۇپ ھەرخىل گۇمانلار تارقىلىپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئوردا ئىچىدىكى شۆھرىتىدىن قىزغىنىپ يۈرگەنلەر باش كۆتۈرۈپ: «ئەمدى بىز كۆتكەن پەيت كەلدى» دەپ بىلىپ،

شاهقا:

— موللا تاپقاق ئاخۇنۇم رەم ئېچىپ ئۇزۇكنى تاپىدۇ! — دەيلى دېيىشىپتۇ. ئۇلار يەنە — ئۇ بۇ ئۇزۇكنى ھەرگىزمۇ تاپالمايدۇ. ئاندىن ئۇ، بىراقلا جىمىقتۇرۇلىدۇ، — دەپ چوت سوقۇشۇپتۇ.

ئۇلار شۇ مەسلىھەت بىلەن شاھنىڭ ھوزۇرىغا كىرىپتۇ.

— ئوردىمىزدا، جانابى ئالىيلىرىنىڭ سايىسىدا ھوزۇر ـ ھالاۋەتتە يۈرگەن موللا تاپقاق ئاخۇنۇمدەك تەڭداشسىز «كارامەت» ئىگىسى، زېرەك رەمچى بار، ئۇنىڭ جاناپلىرى ئۇچۇن خىزمەت كۆرسىتىدىغان ۋاقتى كەلدى! — دەپ شاھنىڭ ئېسىگە سالىتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شاھ: «گۆھەر ئۇزۇك ئەمدى تېپىلىدىغان بولدى. بۇ ئىش بۇرۇنراق مېنىڭ ئېسىمگە نېمىشقا كەلمىدى؟!» دەپ ناھايىتى خۇش بوپتۇ. موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنى ھوزۇرىغا چاقىرتىپ گۆھەر كۆزلۈك ئۇزۇكنى تېپىشنى ئېيتىپتۇ. تاپسا ئىنئام بېرىدىغانلىقىنى، نام ـ مەنپەئەتىنى ئاشۇرىدىغانلىقىنى، ئۇزۇكنى تاپالمىسا ياخشى كۇنىنىڭ يوقلىقىنى ئېيتىپتۇ.

شاھنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ قورقۇپ تىلى كالۋالىشىپ ئۇنىنى چىقىرالماي تۇرۇپ قاپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ ئېچىدە: «مەن ھازىرغىچە يەيدىغىنىمنى يەپ، كىيىدىغىنىمنى كىيىپ بولدۇم. ئەمدى پېشانەمگە پۈتۈلگەننى كۆرمەمدىمەن!...» دەپ ئويلاپتۇ،ـ ده شاھنىڭ تەلىپىنى بەجا كەلتۇرۇشكە ماقۇل بوپتۇ. پادىشاھدىن يەتتە كۇنلۇك مۆھلەت سوراپ ئۆيىگە قايتىپ چىقىپتۇ.

يەتتە كۇنگىچە ئوردىدىن ئەۋەتىلگەن نازۇ ـ نېمەتلەر بىلەن ئۆزىنى ۋە خوتۇن بالىلىرىنى تازا بېقىپتۇ. لېكىن خوتۇن ـ بالىلىرىغا بولغان ئەھۋالنى زادىلا ئېيتماپتۇ. ئۇزۇكنى تېپىشقا كۆزى يەتمىگەن ئاخۇنۇم: «پادىشاھنىڭ قولىدا ئۆلۈپ، نامەرت دۇشمەنلىرىم ئالدىدا كۇلكىگە قالغىچە ئۆزۈملا ئۆلسۇ‌ئالمايمەنمۇ؟!» دەپ خوتۇن ـ بالا ـ چاقىلىرىغا ئوختۇرماي قازناق ئۆيگە كىرىپتۇ — دە، ئىشكىنى ئېچىدىن تاقاپتۇ. جەگە ياغاچقا سىرتماق باغلاپ ئۆزىنى ئېسىپتۇ.

گېلى بوغۇلۇپ ئاغرىغاندىن كېيىن جان تاتلىق كېلىپ، تىرەجەپ جەگە

ياغاچقا ئېسىلىپ كۆتۈرۈلۈپتۇ. سەل دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ئۆزىگە - ئۆزى خىتاب قىلىپ:

— ئەي جان چىق! ئەتە پادىشاھ سېنى ئۆلتۈرىدۇ! — دەپتۇ. موللا تاپقاق ئاخۇنۇم: «ئەي جان چىق!» دەپ ۋارقىراۋاتقاندا خانىشىنىڭ يېقىن كېنىزەكلىرىدىن بولغان بىرى بېجان، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ قازناق ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىگە چىققان ئىكەن. ئۇ: «بۇ ئۆيدىن نېمە شەپە ئاڭلىنىدىكىن؟» دەپ ماراپ تۇرسا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ: «ئەي جان چىق! ئەي جان چىق! بولمىسا ئەتە پادىشاھ سېنى ئۆلتۈرىدۇ!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بۇ سۆز بېجاننىڭ قۇلىقىغا: «بېجان چىق! بېجان چىق! بولمىسا ئەتە پادىشاھ سېنى ئۆلتۈرىدۇ!» دېگەندەك ئاڭلىنىپتۇ.

«ياۋاللا! بۇ ئاخۇنۇم مېنىڭ خانىشىنىڭ ئۆزۈكىنى ئالغىنىمنى بىلۈپتۇ ئەمەسمۇ؟!. بۇ راستىنلا تاپقاق ئىكەن. ئۇ، مېنىڭ بۇ يەردىلىكىمنى بىلىپ مېنى ئاگاھلاندۇرىۋاتىدۇ، بۇ ئىش شاھقا يېتىپ قالسا ئۇ ھەقىقەتەن مېنى ئۆلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ قولىدا رەسۋا بولۇپ تۇغىشكىچە ئۆزۈكنى بېرىپلا قۇتۇلاي!» دەپتۇ. شۇ ھامان قازناقنىڭ تۆۋىلىكىدىن بېشىنى تىقىپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇمغا:

— ئاخۇنۇم سىلى راستىنلا موللا تاپقاق ئىكەنلا، مېنىڭ ئىسمىم راستىنلا بېجان، ئۆزۈكنى مەن ئالغان، ئۆزۈم تاپقان مۇشۇ بالادىن ئۆزلىرى ئاتىدارچىلىق قىلىپ مېنى قۇتقۇزۇپ قويسىلا! ئۆزلىرى رەھىم قىلسىلا، مەن ئۆلگىچە خىزمەتلىرىدە بولاي! — دەپ يېلىنىپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم جېنىغا تېكىلىپ كەلگەن بالا - قازانىڭ بۇنداق تېز ئۆزگىرىشىدىن خېلى خوش بوپتۇ. ئاندىن كېيىن تۆۋىلۈك تەرەپكە قاراپ:

— ھىم، ئەمدى ئىقرار قىلدىڭمۇ؟! مەن ئۆزۈكنى سېنىڭ ئېلىۋالغانلىقىڭنى ئاللىقاچان بىلگەن. نەچچە كۈندىن بېرى ئۆز ئىنسابىڭغا قارىدىم. ئەمما يۈز - خاتىرىنى بىلمەي كەلدىڭ. كېچىككەن بولساڭمۇ ھەر ھالدا ئۆزۈڭنى ئاشكارىلىدىڭ، بوپتۇ مەن سېنى ...

— ئوبدان موللام، جېنىم موللا تاپقاق ئاخۇنۇم، ئاتا - ئانىلىرىنىڭ

هەققى ـ هۇرمىتى، نېمە بولىدۇ! ماڭا بىر ياخشىلىق قىلسىلا خوتۇن ـ بالىلىرى خورلۇق كۆرمىسۇن. مېنىڭ بۇ مۇشتەك جېنىم سىلىگە پىدا بولسۇن! مېنىڭ بۇ، بولمىغۇر ئىشىمنى بىر سىلى، بىر مەن بىلسەم. ئۆزلىرى بىر ئامال قىلسىلا! — دەپ يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇرۇپتۇ.

— خەيرىيەت بىجان! — دەپتۇ، موللا تاپاق ئاخۇنۇم بىجانغا رەھمى قىلغان قىياپەتتە، — ئۇنداق بولسا سەن ئۇزۇكنى ئېلىپ بېرىپ پادىشاھ بىلەن خانىشىنىڭ ھېلىقى خاس چاھار بېغىدىكى كۆلدە ئۇزۇپ ئويناۋاتقان بىر توپ غازى بار. شۇنىڭ ئىچىدىكى ئوڭ قانىتىنىڭ پەيلىرى قارا ئالا غازغا يېگۈزۈۋەت. ئاندىن قالغان ئىشنى ئۆزۈم توغرىلايمەن. ئاشۇ ئۇزۇكنى يېگۈزگەن غازنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى پەيلىرىدىن ئۈچ تالنى قارىمۇ ـ قارىشى سوندۇرۇپ پۈكلەپ قوي. ئەمما ئۇنۇتۇپ قالمە. بۇ چوقۇم شۇنداق بولسۇن!

— جېنىم بىلەن سىلى دېگەندەك قىلىمەن! — دەپتۇ بىجان ئۆگزىدىن چۈشۈپ، ئۇزۇكنى ئېلىپ بېرىپ ھېلىقى ئالا غازنى تۇتۇپتۇ. ئاغزىنى يېرىپ يۇرۇپ ئۇزۇكنى ئاغزىغا تىقىپتۇ ۋە يۇتقۇزۇپتۇ. قانىتىنى موللام دېگەندەك قىلىپ قويۇپ بېرىپتۇ. بۇ ئىشلارنى پۈتكۈزۈپ بولغىچە موللا تاپاق ئاخۇنۇم قازناق ئۆينىڭ جەگىسىگە سالغان سىرتماقنى يېشىپتۇ. ئۇ ئۆيگە چىقىپ بىخارامان ئۇيقىغا كېتىپتۇ.

ئەتىسى موللا تاپاق ئاخۇنۇم شاھ ئالدىغا خۇشال ـ خورام ھالدا كىرىپتۇ. پىتىنچىلەرنىڭ ھەممىسى ئاخۇنۇمنى بۇ ھالدا كۆرۈپ: «ئۇ، تېخى ئۇزۇكنى تاپالمىدى. نېمە ئۈچۈن شۇنچە خۇشال؟! بۈگۈن ئۇنىڭ كاللىسى ئېلىنىدىغانلىقىنى ئۆزى بىلمەمدىكىنا؟ ئوردا ئىشىنى يېمەك ئۈنچە ئوڭاي ئىش ئەمەس. مەيلى بىردەم بولسىمۇ كۆڭلىنى خۇش قىلمۇالسۇن. قانداقلا بولسۇن بۈگۈن چوقۇم ئۇنىڭ كاللىسى ئېلىنىدۇ. پادىشاھتىن ئالغان ئىلتىپاتلار، كۆرگەن ھۇرمەتلەر بۇرنىدىن بۇلاق بولىدۇ! ...» دېگەن سۆزلىرى موللامنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ تۇرۇپتۇ. ئاخۇنۇم پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرگەندە شاھ ئۇنىڭدىن:

— قېنى موللام تاپتىڭمۇ؟! — ... دەپ سوراپتۇ.

— تاپتىم شاھىم! — دەپتۇ موللا تاپاق ئاخۇنۇم يۇرەكلىك ھالدا جاۋاب

بېرىپ. ئاندىن ئۇ، پۈتۈن ئوردا ئەھلىگە مەغرۇرانە نەزەر سېلىپ چىققاندىن كېيىن، بەدەشقانىي قۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ كىتابىنى ئېچىپتۇ. — گۆھەر كۆزلۈك ئۇزۇك خانىشنىڭ خاس چاربېغىدىكى كۆلدە ئۇزۇپ يۈرىدىغان غازلىرى ئارىسىدىكى ئوڭ قانىتى قارا ئالا غازنىڭ پۈكىنىدە. بۇ ئۇزۇك ھېلىمۇ ئۆز پېتى تۇرۇپتۇ.

بۇ جاۋابتىن پۈتۈن ئوردا ئەھلى ھەيران قاپتۇ. شاھ غەزەپ بىلەن:

— سەن دېگەندەك بۇ ئۇزۇك، ئۇ غازنىڭ پۈكىنىدىن چىقمىسا كاللاڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ.

— بوينۇم قىلدا باغلاغلىق! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ موللا تاپقاق ئاخۇنۇم. پادىشاھ غازلارنىڭ ھەممىسىنى ھەيدەپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ، كىشىلەر بۇ، بۇيرۇقنى ئورۇندىپتۇ. موللا تاپقاق بويۇنداپ قاراپ ھېلىقى پەيلىرى قايرىلغان قارا ئالا غازنى كۆرسىتىپ:

— ئەنە ئاۋۇ غاز شۇ! — دەپ كۆرسىتىپ بېرىپتۇ. ياساۋۇللار شۇ يەردىلا غازنىڭ پۈكىنىنى يېرىپ قارىسا، ئۇزۇك ئاخۇنۇم دېگەندەك غازنىڭ پۈكىنىدىن چىقىپتۇ. ئوردىدىكى پىتنىچىلەرنىڭ رەڭگى تاتىرىپ، يۈرىكى ئېغىپ ئەلەم بىلەن تولغۇنۇپتۇ. ھەممىسىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپلا كېتىپتۇ. بېشىغا تاغ يىقىلغاندەك غەمگە پېتىپتۇ.

بۇ ئىشتىن چەكسىز شادلانغان شاھ شۇ يەردىلا موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ ئورنىنى باش ۋەزىرلىككە كۆتۈرۈپ، ئىنئام بېرىشكە پەرمان بېرىپتۇ.

7. كۆتۈلمىگەن غەلىبە

كۈنلەر، ھەپتىلەر بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئايلارغا ئۇلۇشۇپتۇ. ئىشلار بۇرۇنقىدەك يۇرۇشىپتۇ، بىر كۈنى پادىشاھقا تۈيۈقسىزلا باشقا بىر ئەلنىڭ شاھى لەشکەر تارتىپ قېلىپ، يېغى بولۇپ كېتىپتۇ. تەييارلىقسىز تۇرغان شاھ ئۆزىنىڭ كۆچىنى «ئاجىز ۋە ئاز» كۆرۈپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ يېغىغا قارشى تۇرۇشقا پېتىنالماي ئارىسالدى بولۇپ قاپتۇ. ئۇزۇندىن بېرى موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنى كۆرەلمەي ھەسەتخورلۇق قىلىپ يۈرگەن پىتنىچى ۋەزىرلەر

«پۇرسەت كەلدى» دەپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

— ئەي ئۇلۇغ كەرەملىك پادىشاھى ئالەم، نېمىشقا شۇنچە غەم قىلىپ باشلىرىنى قاتۇردىلا، يانلىرىدا ھەممىدىن ئاقىل، پەم- پاراسىتى زىيادە مولا تاپاق باش ۋەزىر بارغۇ. ئۇ، بۇ يېغىنى يېڭەلەيدۇ! — دەپتۇ. شاھ بىردىنلا ئەقىل تاپقاندەك بولۇپ:

— راست دەيسىلەر، — دەپتۇ ۋە يادىغا بىر ئىش كەلگەندەك بولۇپ ئوردىدىكى پۇتۇن ۋەزىر - ۋۇزرا، ئەلەم ھەم قەلەم مەنسەپدارلىرىنى يىغىپ شۇلارنىڭ ئالدىدا باش ۋەزىر مولا تاپاق ئاخۇنۇمغا قاراپ:

— باش ۋەزىر جاناپلىرى، سىلى بىزنىڭ قوشۇننىڭ سەركەردىسى بولۇپ، دۆلىتىمىزگە باستۇرۇپ كەلگەن ياۋنى بىر تەرەپ قىلمىسىلا بولمىدى. دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلسىلا، ئۆز ئورنۇمنى ھەم قىزمىنى سىلىگە بېرىمەن. مەغلۇپ بولسىلا مەندىن ياخشىلىق كۈتمىسىلە! — دەپ ئەمىر قىپتۇ. مولا تاپاق ئاخۇنۇم غەم تارتماي:

— خوپ شاھىم! — دەپ ئورنىدىن تىك تۇرۇپتۇ. نۆۋكەرلىرى ئۇنىڭغا مىنىش ئۈچۈن ياخشى ئات تەييارلاپ بەرمەكچى بولغان ئىكەن، بۇ ئىشقا ئاللىقاچان تەييارلىق كۆرۈپ قويغان، مولا تاپاق ئاخۇنۇمنىڭ بەختىگە ئولتۇرماقچى بولغان پىتىنچى ۋەزىرلەرنىڭ بىرسى ئۇنىڭغا ئەڭ شاش ئاتنىن بىرنى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ. نۆۋكەرلەر ئاتنى ئېلىپ كەلگەندە، مولا تاپاق ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ بۇ ئاتتا ئولتۇرالمايدىغانلىقىنى ئويلاپتۇ. نۆۋكەرلىرىگە بىر قازان يار يىلىم ئېرتىشكە بۇيرۇپتۇ. ئاخۇنۇم يىلىم تەييار بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئىگەر - توقۇمغا، ئاندىن تەرلىك - ئىشمەكلەرگىچە سۈركەپتۇ. يىلىم سەل سوۋۇغاندىن كېيىن، ئاتنىڭ دۇمبىسىگە سۈۋاپتۇ. ئاندىن كېيىن ئاتنىڭ دۇمبىسىگە تەرلىك، ئىشمەك - توقۇمنى ساپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىگەرنى توقۇپتۇ. ئىگەرنىڭ ئۈستىگە سۈۋاپ كۆرپىنى چاپلاپ ساپتۇ. كۆرپىنىڭ ئۈستىگە يەنە يىلىم سۈۋاپ ئاندىن كېيىن مولا تاپاق ئاخۇنۇم تولۇق قورالالانغان پېتى مىنىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن مولا تاپاق ئاخۇنۇمنىڭ يوتىسى كۆرپىگە، كۆرپە ئىگەرگە، ئىگەر تەرلىككە، تەرلىك ئىشمەككە چاپلىشىپ شېھىتتەك قېتىپتۇ، ئاڭغىچە قوشۇن راسلىنىپتۇ.

دەرۋازىنىڭ ئېچىلىشىغا، جەڭ دۇمبىقى، ناغرا ـ كارناي، سۇناي شۇنداق قاتتىق چېلىنىشقا باشلاپتۇكى، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ شاش ئېتى بۇ ئاۋازلاردىن ھۇركۈپ ئۇنى ئېلىپ قېچىپتۇ. بىردەمدىلا قوشۇننىڭ ئالدىغا ئۆتۈپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ئېتىنى باشقۇرمەن، دەپ بېشىنى تارتقان ئىكەن، شاش ئات بوي بەرمەپتۇ، تۇڭغى قىزىغان ئات يەنىمۇ سەكرەپ ئېلىپ قېچىپتۇ. قورقۇپ كەتكەن موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ئاتتىن ئۆزىنى يەرگە تاشلاپتۇ. لېكىن ساغرىسى كۆرپىگە چاپلىشىپ قالغانلىقتىن يىقىلماپتۇ. ھەر قانچە قىلسىمۇ ئۆزىنى ئوڭشىيالماپتۇ. دۇشمەن قوشۇنى بىلەن ئاخۇنۇمنىڭ لەشكەرلىرى ئاخۇنۇمدىن بۇ ماھارەتنى كۆرۈپ، ئۇنى جەڭ ئالدىدىن ماھارەت كۆرسىتىۋاتىدۇ، دەپ ھەيران بولۇشۇپتۇ. ئاخۇنۇم ئارقىسىغا قاراپ ئۆزىنىڭ سىپاھلىرىنى، ئالدىغا قاراپ دۇشمەن لەشكەرلىرىنى كۆرۈپ: «ئاھ! ئەمدى ئۆلدۇم! ...» دەپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزىگە ئالدىدىكى يول بويىدا تۇرغان بىر قېرى چىنار دەرىخى كۆرۈنۈپتۇ. موللا تاپقاق ئاخۇنۇم دۇشمەننىڭ قولىغا تىرىك چۈشۈپ قېلىشتىن ئەندىشە قىلىپ ئېتى چىنارغا يېقىنلاپ كەلگەندە كاپ قىلىپ چىنارغا ئېسىلىپتۇ. ئاخۇنۇم يىلتىزىنى بوران يالاپ كەتكەن بۇ چىنارنى زادىلا قويۇپ بەرمەپتۇ. لېكىشىپ قالغان چىنار ئاخۇنۇم بىلەن ئاتنىڭ كۈچىدىن قاراسلاپ سۈنۈپ ئاخۇنۇمنىڭ قۇچىقىغا چىقىپ قاپتۇ. ئات بۇنىڭدىن تېخىمۇ ئۈركۈپ ئالدىغا قاراپ ئۆچقاندەك چېپىپتۇ. قاراپ تۇرغان دۇشمەنلەر ۋە ئۇلارنىڭ باشلىقلىرى، ئۆزىگە قارشى لەشكەر باشلاپ كېلىۋاتقان بۇ باتۇرنىڭ شۇنچە يوغان بىر چىنارنى قامالاپ يۇلۇپ ئېلىپ، باستۇرۇپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ قاتتىق ۋەھىمگە چۈشۈپ، ئۇنىڭدىن چۆچۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان چاڭ ـ توزان بىلەن زور قوشۇننى كۆرۈپ ۋەھىمە بىلەن سەپنى بۇزۇپ قېچىپتۇ. قورال ـ ياراق، تۇغ ـ ئەلەملەر تاشلىنىپ، شۇنچە چوڭ قوشۇن جەڭ ـ جېدەلسىز بىردەمدىلا تېرە ـ پىرەك بولۇپ كۆزدىن يوقىلىپتۇ.

موللا تاپقاق ئاخۇنۇم يېغىنى ـ يېغىلاپ، لەشكەرلىرىگە دۇشمەننىڭ ئوق ـ دورا، قورال ـ ياراق، ئات ـ ئۇلاق، ئوزۇق ـ تۇلۇك، پۇل ـ مالىلىرىنى

يىغدۇرۇپ ئولجا قىلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. پىتنە - پاساتچى ۋەزىر - ئەمەلدارلارنىڭ ئىچىدىن قان كەتكەن بولسىمۇ، ئىلاجسىزلىقتىن ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇشۇپتۇ. بۇ ئىشلارنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇرغان پادىشاھ يېقىنلىرى، يۇرت - جامائەت ئاقساقاللىرى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ كۈتۈۋاپتۇ. ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ ئەل - يۇرت ئالدىدا ئۆزىنىڭ شاھلىقىنى موللا تاپقاق ئاخۇنۇمغا ئۆتۈنۈپ بېرىپ بېشىغا تاج كىيگۈزۈپتۇ. كېيىن قىزىنى ئۇنىڭ نىكاھىغا بېرىپ يۇرت - جامائەتكە چوڭ توي قىلىپ بېرىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ موللا تاپقاق ئاخۇنۇم ئاخىر بۇ يۇرتقا پادىشاھ بوپتۇ. ئۇنىڭ دەۋرىدە يۇرتتىكى كىشىلەر تىنچ - خاتىرجەم ياشاپتۇ. يامانلارمۇ، موللا تاپقاق ئاخۇنۇمنىڭ تاپقاقلىقى ۋە كارامىتىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئۆزىنىڭ يامان ئادەت ۋە پىتنە - پاساتلىرىنى تاشلاپتۇ. يۇرت بارغانسېرى ئاۋاتلىشىپتۇ.

يىلان مۇڭگۈزى

(چۆچەك)

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر كىشى بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئۆزى باي، مىنگىنى ئالا يايلىلىق قۇلاتاي ئىكەن. ئۇنىڭ خوتۇنى راسا تولغان ئاي ئىكەن. لېكىن ئۇنىڭ ئۆزى باي بولسىمۇ كۆڭلى كۆمۈردەك قارا، يۈرىكى تۆمۈردەك قاتتىق ئىكەن. بىر - ئىككى ئايلىق يەردىكى تېرىقتەك ئالتۇنمۇ باينىڭ يۈرىكىنى كەھرىۋادەك ئۆزىگە تارتىدىكەن.

بۇ، باينىڭ كۆڭلى توق، بايلىق، پۇل ۋە مال توپلىماقتىن باشقا ئىشى ۋە غېمى يوق ئىكەن. ئۇنىڭ يېشى ئۇلغىيىپتۇ. بۇرۇنقى قۇمۇشتەك تۈز گەۋدىسى ئەمدى سوپۇرۇكامنىڭ ئەگلىكىنىڭ گەردىشىدەك ئېگىلىپتۇ. چۈنكى ئۇنىڭ بۇرۇنقى غەملىرىگە دۇنياغا تويماسلىقىدىن ئىبارەت يېڭى غەم قوشۇلۇپتۇ. بۇ ئىش ئۇنى شۇنداق يامان بىر ھالغا ئېلىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇرۇن بۇ باي بىلەن ئۇزەكتىگە سۇقۇشتۇرىدىغان ھېلىقى نامەت باي دېگەن رەقىبى دەپنە قىلىنىپتۇ.

ئۇ، ئۆزىنىڭمۇ ئەتە يا ئۆگۈن، ئىش قىلىپ يەتتە كۈننىڭ بىرىدە رەقىبىنىڭ ئارقىسىدىن ئۇ يەرگە، «سالام» غا بارىدىغانلىقىنى ئويلاپ تولاراق غەمكىن ۋە خىيالچان بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنى مىڭ خىل ھىيلە - مىكىر ۋە قاتتىق قوللۇق بىلەن توپلىغان شۇنچە كۆپ پۇل ۋە ساپ بايلىقىنى كىمگە ۋە قانداق قىلىپ تاشلاپ كېتىش بوپتۇ. ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كېتىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئويلاپ ھېچى قېتىپ يېتىپتۇ.

ئەگەر ئۇ، گۆرىگە ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتمىسە پۈتۈن بايلىقى ئوغلى بايۇەچچىگە قالىدىغۇ؟ ئۇ چاغدا ئوغلىنىڭ بۇ، تەييار پۇللارنى

نېمىلەرگە سەرپ قىلىشنى كىم بىلىدۇ؟! چۈنكى ئۇ، بۇگۈن ئاران يىگىرمە ياشقا كىرگەن. لېكىن باينىڭ ئوغلى دېگەن نامغا لايىق بىرەر ماتا كۆتكىلەكنى ئانىسىدەك كىيىپ باقمىغان ياكى دادىسىدەك بەش تىيىن پۇلنى ئۆز قولى بىلەن تۆتۈپ خەجلەپ باقمىغان.

ئۇنىڭ ئۆچۈن بازارغا يېڭى كىيىم - كېچەكمۇ كىرمىگەن.

خۇددى مۇشۇ بايۇەچچىگە مۇلچەرلەپ قويغاندەك ئاشقان - تاشقان، ياماق چۈشكەن، كونا، جۇلجۇل كىيىم - كېچەك ئۇنىڭغا ھەر قاچان ھەر جايدا تېپىلىپ تۇرغان. ئۇمۇ، ھازىرغىچە شۇنىلا كىيىپ چوڭ بولغانىكەن.

باي: «نېمە قىلىش كېرەك بۇنى؟ نېمە ئۆچۈنمۇ تاپتىم ھە؟! ...» دېگەننى ئۆزۈن ئويلاپتۇ. ئاخىر ئۇ: «مەن ئۆلسەم مېنىڭ بۇ بايلىق ۋە تەتەللۇقاتىم مانا شۇ لايغەزەل ئوغلۇمغا قالىدۇ. شۇنىڭ ئۆچۈن مەن بۇنى كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا پۇل بېرىپ تىجارەتكە سالاي. ئۇ، سودا - سېتىق ئىشلىرىغا پىشىپ پۇل تېپىش، جان بېقىشنىڭ يولىنى تاپسۇن» دېگەن يەرگە كەپتۇ.

باش پىشۇرۇش

ئەتىياز ۋاقتى. ھاۋا ئىللىپ، دەل - دەرەخلەرگە قىچىق ئولاشقاندەك ھەممە كائىنات ئۆزلىرىگە زىننەت بېرىپ ياسىنىشقا باشلىغان. ئۆسۈملۈكلەرمۇ قىر باغرىلىرىدا يېڭىلا زېمىندىن باش چىقارغان چاغ. باھارنىڭ تەسىرى بىلەن قىشتىن توڭلىغان زېمىننى ئېرىتىپ يۇمشاقاندەك ھەر خىل خىياللارمۇ باينىڭ تاشتەك باغرىنى يۇمشىتىپتۇ.

باي ئەمدى بىردىنلا سېخىيلىشىپتۇ. يىگىرمە ياشقا كىرگىچە قولىغا بىر تىيىن نەق پۇل تۇنقۇزمىغان ئوغلىغا بۇگۈن ھە دېگەندىلا مىڭ تەڭگە پۇل تۇنقۇزۇپتۇ ۋە:

— سەن بۇ پۇلنى ئېلىپ بازارغا بار. بېشىڭنى پىشۇرۇپ كەل! — دەپتۇ باي.

— خوپ دادا، — دەپتۇ ئوغلى ۋە مىڭ تەڭگىنى ئېلىپ دەرھال بازارغا

چىقىپتۇ.

بۇ بايۇەچچە دادىسىغا قارىغاندا تولىمۇ دىلى يۇمشاق، ئوچۇق كۆڭۈل ئىكەن. ئۇ، دادىسىنىڭ ناھايىتى ياماڭ، قانتتىق قوللۇقلىقىدىن ھەمىشە دېگىدەك زارلىنىپ رەنجىپ يۇرۇپ، دۇنيادىن قول ئۈزگەنىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەمىشە دېگىدەك پەرىشان يۇرىدىكەن. ئەمما مىجەزىمۇ سادىدا ئىكەن. ئۇ بۇگۈن ئۆز ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان ھەتتا چۈشىدىمۇ ئايان بولمىغان بۇ ئىشنى كۆرۈپتۇ. شۇڭا ئۇ، بۇ پۇلنى ئېلىپ ھېچنېمىگە قارىماي بازارغا مېڭىپتۇ.

ئۇ، بازاردا كوچىلارغا، رەستىلەرگە، تۆت ئەتراپقا تەكشى قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ ئوي - پىكرى، زېھنى - خىيالى بېشىنى قانداق قىلىپ پىشۇرۇشتا ئىكەن. «بەرىبىر بۇ مىڭ تەڭگە پۇل بىلەن مېنىڭ بۇ بېشىم پىشمايدۇ. ئۇنىڭغا باشقا بىرەر نەرسە ئالغان بىلەن ئۇ، دادامغا ياقمايدۇ. «مەن ساڭا بۇنداق نەرسىنى ئال! دېدىممۇ؟ مەن ساڭا پۇلنى بەرگەندە بېشىڭنى پىشۇرۇپ كەل دېگەن ئەمەسمۇ؟!» دەپ تېخىمۇ ۋارقىراپ، جارقىرايدۇ. ماڭا ئۇ، ئەسلا تىنىم بەرمەيدۇ، ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك؟» دەپ ئويلاپ كېتىۋېتىپ بايۇەچچىنىڭ قەدىمى بازارنىڭ چېتىدىكى ئات بازىرىغا يېتىپ قاپتۇ. ئۇ يەردىكى ئوچاقلاردا، قوي، ئۆچكە، ئات، كالا، قوتاز، تۆگىلەرنىڭ بېشىنى ئۆتلەپ پىشۇرۇپ ساتىدىغانلارنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ.

ئۇ، ئۇشتۇمتۇتلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇلار تەرەپكە قارىغانىكەن، ئۇنىڭ دېمىقىغا قۇيۇقىنىڭ ھىدى پۇراپتۇ. ئۇ، بۇ ھىدنىڭ تونۇر ۋە ئوچاق بېشىدا ئولتۇرۇپ بۇرۇنلىرىغا ئاچىماق تۆمۈر زىخنى تىقىپ ئۆتلەپ تۇرغان باشلاردىن چىققان تۈتۈن ئىكەنلىكىنى بىلىۋاپتۇ.

ئۇ، يوقاتقان بىر نەرسىنى تاپقاندەك بولۇپ خۇشال ھالدا:

— ۋاي ئۇستام! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— ھە ... نېمە گەپ؟! — دەپتۇ بىر ئۇستام ئۇنىڭغا قاراپ.

— ئۇستام، دادام مېنى بېشىڭنى پىشۇرۇپ كەل! دەپ مانا بۇ مىڭ تەڭگە پۇلنى بەردى، بۇ پۇلنى سىلى ئېلىپ مېنىڭ بېشىمنى ئوبدانراق بىر

پىشۇرۇپ قويسىلا! — دەپتۇ.

كاللا پاقالچەكچى بايۇەچچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن دەرھال بىرمەنىنى چۈشۈنىپتۇ. كېيىن يەنە ئويلىنىپ: «ياق بۇ، بالا ھېچبىر ئىش كۆرمىگەندەك قىلىدۇ. تۇرقىدىن قارىغاندا تازا ئۆتۈپ كەتكەن ساددا بالا ئوخشايدۇ» دېگەن تونۇشقا كەپتۇ.

— ياخشى، ماقۇل، بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇستا. مىڭ تەڭگىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىپ ئوچاققا ئۇرۇك، جىگدىلەرنىڭ كۆتىكىنى لىق تولدۇرۇپ ساپتۇ. ئوچاقنى راسا قىزىتىپتۇ. بايۇەچچىنى ئۆزىگە تۇيدۇرماي كۆتۈرۈپ ببسىپتۇ. گەدىنىنى ئوتقا قاخلاپتۇ. ئۇنىڭ چاچلىرى پاڑ - پۇڑ قىلىپ ئوتتا چاراسلاپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ.

بايۇەچچە ببشىنىڭ كۆيۈڭانقانلىقىغا چىدىيالماي يىغلاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ كاللا پاقالچەكچى:

— ئەمدى سىزنىڭ ببشىڭىز ئوبدان پىشتى، — دەپ ئۇنى قويۇپ بېرىپتۇ.

بايۇەچچە يىغىسىنى توختىتىپ كۆز يېشىنى سۈرتۈپتۇ ۋە:

— ئۇستام رەھمەت سىلىگە مېنىڭ ببشىم ئوبدان پىشىپتۇ، — دەپ ببشىنى سىلىغان ئىكەن، ئۇنىڭ ببشىنىڭ كۆيگەن قۇيقا چېچى قولىغا يېپىشىپ چىقىپتۇ. ئۇ، بىر قولى بىلەن ببشىنى تۇتۇپ سىلاپ شامالدىتىپتۇ. يەنە بىر قولى بىلەن بۆكىنى تۇتۇپ دادىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

— قارا دادا، مېنىڭ ببشىمنى كۆرۈپ باققىنا. ببشىم راستىنلا پىشتى. مېنى بۇ نۆۋەت سەن ئاجايىپ بىر قىيىن ئىشقا بۇيرۇپتىكەنسەن، — دەپتۇ.

— ھوي ئەخماق! قارا سېنى. بۇ سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ باي.

— ئۆزىڭىز نېمىنى قىل دېگەن بولسىڭىز مەن شۇنى ئادا قىلدىم! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بايۇەچچە.

— مەن سېنىڭ ببشىڭنى ئوچاقتا ئۆتلەپ پىشۇرۇشنى ئەمەس، سودا - سېتىقتا پىشۇرۇپ كېلىشنى بۇيرىغان ئىدىم. سېنىڭ قولۇڭغا بەرگەن مىڭ تەڭگە پۇل قېنى؟! — دەپ ئاچچىقى بىلەن سوراپتۇ باي.

بۇ ئىشتىن باينىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ. تومۇرلىرى كۆپكۆك ئۆرلەپ كۆپۈپتۇ. بوغۇلۇپ جېنى چىققۇدەك بوپتۇ. ئىمانى قېچىپتۇ. لېكىن ئۇ، ئوغلىنى قانداق قىلىپ ئۆزىگە ئوخشاش قاتتىق قول پىخسىق قىلىپ يېتىشتۈرۈشنى ئويلاپ ئاچچىقىدىن سەل - پەل يېنىپتۇ.

دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئاشخانا ئۆيىنىڭ مورىسىنى سۇپۇرۇپتۇ. ئوچاققا قازاندىن بىرنى ئېسىپ ئونىڭغا ئاز - تولا زاغۇن يېغى قۇيۇپتۇ. ئۇنى راسا قىزىتىپ، موردىن چۈشكەن قورۇم بىلەن بىرلەشتۈرۈپ بالىسىنىڭ بېشىغا سۇغاشقا كىرىشىپتۇ. بىر ئايدىن كېيىن بايۋەچچىنىڭ بېشى چاچسىز مىس باش بولۇپ ساقىيىپتۇ.

باي ئۆزىچە: «مەن ئۆلۈپ كەتكەدەك بولسام، مېنىڭ پۈتۈن پۇل ۋە بارلىق مال - دۇنيا، يەر - زېمىنلىرىم مۇشۇ خام كاللا بالامغا قالىدۇ. بۇنى ئىلاج قىلىپ بىر يولغا سېلىش كېرەك. مەن ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا پەيشەنبىلىك بېرىشتىن قېچىپ ئوقۇتماي يامان قىلغان ئىكەنمەن. مانا بىزنىڭ سىيىرنى باقىدىغان مالاي بالىسى تۆمۈرنى تاپقىنىنى بېرىپ ئوقۇتقان ئىدى، قاتارغا قوشۇلۇپ «موللام» بولۇپ قالد. ئەمدى ئۇ، «موللام» مۇ ئاتا - ئانىسىغا خېلى بىرنېمىلەرنى تېپىپ بېرىپ بېقىۋاتىدۇ. ئۇلار ئەمدى بۇگۈنكى كۈندە سىيىر قوتىنىدا يېتىشتىن نومۇس قىلىشىدۇ. ئۇلار ھازىر ماڭا بۇرۇنقىدەك «خوش باي ئاكا! ...» دەپ يېلىنىپ ئېگىلىپ تۇرمايدۇ.

خەير، ئۆتكەن ئىش ئۆتۈپ كەتتى. ئەمدى پۇشايمان قىلغان بىلەن ئۇ، ئۆز ئورنىغا كېلىپ ماڭا پايدا بەرمەيدۇ. ياق! ھېلىمۇ تېخى ھەر قانداق ئىش يەنە شۇ پۇل بىلەن ئوخشايدۇ. مېنىڭ بالام ئوقۇمىغان بىلەن مەندە پۇل بار. مال - دۇنيا تېخىمۇ كۆپ. خەلق ئارىسىدا: «پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توك»، «گاچا بولسىمۇ باينىڭ بالىسى سۆزلىسۇن» دېگەن ماقال ۋە ئۇنىڭ تەسىرى بار. مانا بۇ تەسىرلىك ماقاللار ئەلۋەتتە بىزدەك كىشىلەرگە قارىتىپ ئېيتىلغان.» دېگەننى ئويلاپتۇ.

سودىگەرچىلىك

باي ئېغىر قايغۇدا قاپتۇ. كۈننىڭ ئولتۇرۇشى، تاڭنىڭ ئېتىشى باينىڭ بېشىغا ھەر تۈرلۈك تەشۋىشلىك خىياللارنى كەلتۈرۈپتۇ. ئۇ، دەرەخلەرنىڭ

سارغايغان يوپۇرماقلىرىدىن ئۆز يۈزىنىڭ ئەكسىنى كۆرسە، شۇ يوپۇرماقلاردىن بىرى تۆكۈلسە ئۆمرىنىڭ بىر كۈنى ئاخىرىغا يېتىپ تۈگىشىدىغانلىقىنى بىلىپ مۇڭلىنىپتۇ.

تاتلىق، مېزىلىك ھەر بىر نەرسىنىڭ تۈگىشى ئۈنى بىئارام قىلسا، ئۈنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ كەلگەن ھەر بىر نەرسىنىڭ تاۋۇشى بايىنى لەھەتكە قىچقىرىۋاتقاندەك خەۋىلىك ئاڭلىنىپتۇ.

ھازىرچە تاشقىرىدىكى كىشىلەر ئارىسىدا «مىس باش» دەپ ئاتىلىپ نام چىقارغان ئوغلىنىڭ ئۈنىگىغا يەتكۈزۈۋاتقان ئەھمىلىرى ئىچىنى تاتلىغاندەك ئارام بەرمەيۋاتقان بولسىمۇ، ئۈنى بىلمەسلىككە سېلىشتىن باشقا چارە يوق. «ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۈنى شۇنداق قويۇپ بېرىش كېرەكمۇ؟ ياق! ئۈنىگىغا يەنە مىڭ تەڭگە پۇل بېرىپ سودىغا سېلىش كېرەك. ھە ... مانا بۇ ياخشى چارە! چوقۇم شۇنداق قىلىش كېرەك» دەپ ئوغلىغا بۇ نۆۋەت يەنە مىڭ تەڭگە پۇل بېرىپتۇ.

— ئەمدى — دەپتۇ باي ئوغلىغا — مانا بۇ مىڭ تەڭگە پۇلنى ئېلىپ بازارغا چىققىن. باش پىشۇرۇش دېگەن سۆز بازاردىن بىرەر نەرسىنى ئەرزان باھادا ئېلىپ، ئۈنى قىممەت باھادا سېتىش دېگەنلىك بولىدۇ. سەن بۇنىڭدىن كېيىن مانا شۇنداق قىلساڭ سېنىڭ بۇ «مىس بېشىڭ» ئەلۋەتتە پىشىدۇ.

بايۋەچچە:

— خوپ ئاتا! — دەپ ئېگىلىپ تۇرۇپ پۇلنى ئاپتۇ. كوچىغا چىقىپ بازارنى ئارىلاپتۇ. لېكىن كۆڭلىگە يارىغۇدەك بىرەر نەرسە تاپالماپتۇ. بازارغا ھەر تەرەپتىن كىرىپ ئايلىنىپتۇ. بازارنىڭ ئۇ بېشىدىن كىرىپ بۇ بېشىدىن چىقىپتۇ. ئاخىرى بازارنىڭ سىرتىدىكى ئېگىز ئۆستەڭ بويىغا چىقىپ قاپتۇ. قارىسا بىر توپ كىچىك بالىلار بىر كۆچۈكنى بويىنىدىن باغلۇۋېلىپ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇشقا ئازلا قالغان، بۇنى كۆرۈپ:

— ھاي بالىلار! — دەپتۇ بايۋەچچە — بۇ كۆچۈكنى ئۇرماڭلار! ئۆلۈپ قالىدۇ. ئۈنى ئۆلمەستە ماڭا سېتىڭلار! قانچە پۇل دېسەڭلەر مەيلى مەن شۇنىڭغا ئالىمەن.

— مىڭ تەڭگىگە ئالامسەن؟! — دەپتۇ بالىلاردىن بىرى بايۋەچچىنى

مەسخىرە قىلىپ.

بايۇەچچە ئۇنىڭدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۈلۈپتۇ.

— ما نېمىلىنى قاراڭلار. تېخى بۇ ھارامزادىلەر مېنىڭ يانچۇقىمدا مىڭ تەڭگە پۇلۇمنىڭ بارلىقىنىمۇ بىلىدىكەن. ھە ئالىمەن. مانا ئالە بۇ مىڭ تەڭگىنى! — دەپ پۇلنى ساناپ بېرىپ كۈچۈكنى سېتىۋاپتۇ.

بايۇەچچە ئۇنى يېتىلەپ ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. باي بۇ كۈچۈكنى كۆرۈپ يەنە ئۇلگىدەك تېرىكىپ خاپا بوپتۇ. بۇ يەردە ئۇنىڭ ئاچچىقىنى ياندۇرۇپ كۆڭلىگە تەسەللىي بەرگىدەك ھېچكىشى يوق ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاخىر ئۇنىڭ ئۆزى ئۆزىگە تەسەللىي بېرىپتۇ. ئوغلىنى يېنىغا تارتىپتۇ. ئۇنىڭغا پۇل تېپىشنىڭ يوللىرىنى ئېزىپ ـ ئىچىرىپ نەسىھەت قىپتۇ.

ئاردىدىن يەنە بىر نەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپ، ئۇنىڭ قولىغا يەنە مىڭ تەڭگە پۇلنى تۇنقۇزۇپتۇ — دە بازارغا چىقىرىپتۇ. بايۇەچچە دادىسىدىن مىڭ تەڭگە پۇلنى ئېلىپ ئىلگىرىكى تەجرىبىسى بويىچە بازار كۆرۈشكە چىقىپ يەنە ھېلىقى يەرگە بېرىپ قاپتۇ.

قارىسا ئۇ يەردىكى بىر توپ بالىلار بۇ نۆۋەت بىر ئاسلاننى تۇتۇۋېلىپ ئۇنى سۆرەپ قېينىپ ئۇيناۋاتقان. ئۇنىڭ ھالىمۇ كۆچۈكنىكىدىن بەتتەر يامان ئىكەن. بايۇەچچىنىڭ ئۇنىمۇ سېتىۋالغىسى كەپتۇ. دەرھال ئۇلار بىلەن سودىلىشىپ مىڭ تەڭگىگە باھاسىنى توختىتىپ سېتىۋاپتۇ.

باي بۇ نۆۋەت ئوغلىدىن يوغان تامادا ئىكەن. «تامانىڭ ئاخىرى كاما» دېگەندەك ئىش بوپتۇ. بۇ نۆۋەت باي، ئوغلىنىڭ ئېلىپ كەلگەن ئاسلىنىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كەتكىلى تاسلا قاپتۇ. ئاخىرى ئۇ، باي: «مەرتەم، مەرتەم ئۇچ مەرتەم» دەپ ئۇنىڭ قولىغا يەنە ئۇچ مىڭ تەڭگە پۇل تۇنقۇزۇپتۇ. شۇ چاغدا بايۇەچچە دادىسىغا:

— دادا! مەن ھەر نۆۋەت بازاردىن سېتىۋېلىپ كەلگەن نەرسىنى سەن زادىلا ياقتۇرمايسەن. بۇنىڭدىن كېيىن ئالىدىغان نەرسىنى سەن ئۆزۈڭ ئېيتىپ بەرگىن! مەن پەقەت شۇ نەرسىنىلا ئالاي! — دەپتۇ.

باي ئويلىنىپ:

— ھەي ئەخمەق بالام! — دەپتۇ، — سەن بازارغا چىق. ئۇ يەردە نېمە

كەمچىل نېمە ئاز تېپىلسا، ياكى يوق بولسا شۇنى ئال. نېمە كۆپ بولسا سەن ئۇنىڭغا تەگمە.

بايۇەچچە بۇ قېتىم كوچىغا چىقىپ بازار، رەستىلەرنى بىر ئايلىنىپتۇ. ھەممە نەرسىگە تەپ ـ تەكشى قاراپتۇ. ئاز ـ كۆپلىكىنى سېلىشتۇرۇپ چىقىپتۇ. ئاخىر دادىسىنىڭ: «بازاردا نېمە كەمچىل ياكى يوق بولسا شۇنى ئال!» دېگەن سۆزىنى قۇلاقتا چىڭ تۇتۇپ: «بازاردا ھازىر كەمچىل نەرسە نېمە؟ ...» دەپ ئىزلەپتۇ. شۇنداق ئىزلەپ يۈرۈپ يەنە بايىقى مىڭ تەڭگىلىك بازارغا بېرىپ قاپتۇ.

بۇ نۆۋەت بالىلار ئۇ يەردە بىر يىلاننىڭ بالىسىنى تۇتۇۋېلىپ ئۇنىڭ قۇيرىقىدىن باغلاپ: «ئاتە، ئات! ...» دەپ ئاسمانغا ئېتىپ ئويناۋاتقان ئىكەن. ئۇ: «ئېھتىمال دادامنىڭ بازاردا كەم نەرسە» دەپ ئاتىغىنى مۇشۇ يىلاننىڭ بالىسى بولسا كېرەك. توغرا، بۇنداق نەرسىلەرنى كىشىلەر ئاسانلىقچە بازارغا سالمايدۇ. » دەپ ئويلاپ دەرھال بالىلاردىن ئۇنىڭ باھاسىنى سوراپتۇ.

بۇ يەردىكى بالىلار، بايۇەچچىنىڭ «مىڭ تەڭگە» سىگە ئۆگىنىپ قالغان ئىكەن. شۇڭا ئۇلار بايۇەچچە يىلاننىڭ باھاسىنى سورىشى بىلەن دەرھاللا ھەممىسى بىر ئېغىزدىن «مىڭ تەڭگە» دەپ باھا قويۇپتۇ. بايۇەچچە:

— مانا مىڭ تەڭگە! — دەپ پۇلنى ساناپ بېرىپ، ئۇنىمۇ سېتىۋاپتۇ ۋە ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپتۇ. دادىسى ئوغلىنىڭ قولىدا يىلاننىڭ بالىسىنى كۆرۈپ، بۇنىمۇ مىڭ تەڭگىگە سېتىۋالغانلىقىنى بىلىپتۇ. ئوغلىنىڭ بۇ ئىشىغا ناھايىتى غەزەپلىنىپتۇ.

— سەن ئەخمىق ھارىمى! كىمنىمۇ دورىغانسەن؟ مېنىڭ تۆت مىڭ تەڭگە پۇلۇمنى يوق قىلدىڭ. ئەمدى سېنىڭدىن ئېشىپ مېنىڭ قولۇمدا قالغان پۇللار مەن ئۆلگەندىن كېيىن كىمگە قالسا شۇنىڭغا قالسۇن. ساڭا مەن پۇل تۇنقۇزمايمەن. مېنىڭ ساڭا ئوخشاش بالامۇ يوق. بۇ نېمىلىرىڭ بىلەن قەيەرگە بارساڭ شۇ يەرگە بار. چىق ئۆيدىن، ئىككىنچى قېتىم بۇ ئۆيگە قايتىپ كېلىپ مېنىڭ بوسۇغامدىن ئاتلىغۇچىسى بولما! ھازىرلا يوقال! كۆزۈمدىن يوت! — دەپ ئۇنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

بايۇەچچە ئۆزى سېتىۋالغان بۇ نەرسىلىرى بىلەن ئۆيدىن قوغلىنىپ چىققان بويى بېشى قايغان، پۈتى تايغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ.

پادىشاھلىق

بايۇەچچە چۆل، دەشتىلەرنى، جاڭگال ـ بايازانلارنىڭ ئارىلاپ يول يۇرۇپتۇ. يۇرگەنسىرى مول يۇرۇپتۇ. بۇ يوللاردا كۆچۈك، ئاسلان، يىلاننىڭ بالىسى ئۇنىڭغا ياخشى ھەمرا بوپتۇ. ئۇلار سەپەر ئۈستىدە قورسىقى ئاچسا ياۋا مېۋە يەپتۇ. مېۋە يوق يەرلەردە گىياھلارنىڭ يىلتىزىنى كولاپ يەپتۇ. تەشنالىق قىستىغاندا يامغۇر سۈيىنى ئىچىپتۇ. بۇ خىل ئەھۋال بەزىدە بايۇەچچىنى خېلى ئېغىر غەمگە سالپتۇ.

كەچ كىرىپ ئۇخلىغاندا، كۆچۈك ئۇخلىماستىن گۈزەت قىلىدىكەن. كۈندۈزى كۆزىگە بىرەر نەرسە كۆرۈنسە چېپىپ يۇرۇپ قاۋاپ پۈراپ باقىدىكەن. بەزىدە بايۇەچچە بىلەن ئازغان، تىكەن ۋە باشقا دەرەخلەرنىڭ مونچاقلىرىنىمۇ تېرىپ يەپتۇ. بۇنىڭ بەزىلىرى ئۇلارغا سىڭسە ۋە بەزىلىرى سىڭمەپتۇ. بەزىلىرى ئۇنىڭ قورسىقىنى ئاغرىتىپتۇ. ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي يۇرىدىكەن.

ئۇلار ئاخىر بىر قۇمۇشلۇققا كىرىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا بايۇەچچە قوينىغا سېلىۋالغان يىلاننىڭ بالىسى ئۇنىڭ قوينىدىن بېشىنى چىقىرىپ بايۇەچچىگە قاراپتۇ. ئۇ، بىردىنلا ئادەمدەك تىلغا كېلىپ:

— ئەي بايۇەچچە! سەن نېمە ئۈچۈن شۇنچە غەمكىن؟! — دەپ سوراپتۇ.

بايۇەچچە ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن كېيىن كۈنلىرىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى ئويلاپ شۇنداق غەم يەۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. يىلاننىڭ بالىسى بايۇەچچىنىڭ سۆزىنى ئاخلىغاندىن كېيىن:

— ئەي بايۇەچچە! بۇنىڭغىمۇ شۇنچە غەم يېگەن بارمۇ؟ مەن يىلانلارنىڭ پادىشاھى — شاھى مارانىنىڭ بالىسىمەن. مېنىڭ ئانامنىڭ يەر يۈزىدە بىلمەيدىغان ئادەمزات ۋە ھايۋانات يوق. مەن بىلىمەن. سەن مېنىڭ

سېتىۋېلىپ قۇتۇلدۇرغىنىڭ ئۈچۈن، ئاتاڭنىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ قوغلاندى بولدۇڭ. سېنىڭ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغىنىڭغا مېنىڭمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ. سەن ھەقىقەتەن مەن ئۈچۈن جىق جاپا چەكتىڭ. يەنە ئازراقلا ماڭساڭ مانا بۇ كۆرۈنگەن قۇملۇققا چىقىسەن. قۇملۇقنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى دۆڭلۇكتە ئاتامنىڭ ئوردىسى بار. سەن مېنى شۇ يەرگە يېقىن ئاپىرىپ قويۇپ كەتسەڭ، مەن ئاتامنىڭ ئالدىغا كىرىپ ھەممە ئەھۋالنى ئۆنىڭغا تولۇق بايان قىلىمەن. مېنىڭ ئاتام پاشقىلارنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى بىلىدىغان ناھايىتى ئالىيجاناپ، ھىممەتلىك، مەرد پادىشاھ، ئۇ، سېنى ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى كۆتۈۋالىدۇ.

ئەگەر يۇرتۇڭغا قايتماقچى بولساڭ، سېنى ئۆھەر قانداق ۋاقىتتا قۇرۇق قول يولغا سېلىپ قويمايدۇ. مۇبادا تەلىيىڭ ئوڭدىن كېلىپ قالسا ئاتام سەندىن:

— ئەي بايۋەچچە، سەن مەندىن خاتىرە ئۈچۈن بىرەر نەرسە سورىغىن، — دەيدۇ.

سەن ئۇ چاغدا ئاتامدىن تەپ تارتماي تۇرۇپ:

— ئەي كەرەملىك شاھ! مەن سىزدىن بىر نەرسىنى سورىماقچىدىم. ئەمما ئۆز ېېشىمدىن قورقىمەن! — دەپ جىم تۇر! ئەگەر دادام:

— سەن قورقما! مەندىن قانداق نەرسىنى سوراشنى خالىساڭ سورا. مەن ساڭا سورىغان نەرسەڭنى بېرىمەن! — دېسە ئىشىنىڭ ئوڭىغا تارتقىنى شۇ. سەن قورقماستىن تۇرۇپ.

— ئەي كەرەملىك شاھ! ېېشىڭىزدىكى مۇڭگۈزىڭنى سورايمەن، دېگىن. ئاتامنىڭ مۇڭگۈزى سېنىڭ قولۇڭغا كىرسە سېنىڭ ھەممە ئىشىڭ ئۆزلىكىدىن يۇرۇشۇپ كېتىدۇ. سەن نېمىنى ئارزۇ قىلساڭ، شۇ سېنىڭ قولۇڭغا كىرىدۇ، — دەپ ئۆگۈتۈپتۇ.

مىس باش بايۋەچچە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بىر ئاز ئويغا چۆمۈپتۇ. بۇ ئىشنىڭ خەۋپىدىن ئەندىشە قىپتۇ. كېيىن «تەۋەككۈل» دەپ ېېشىغى كۆتۈرۈپ يىلان شاھزادىسى كۆرسەتكەن قۇمۇشلىقنىڭ ئۇ تەرىپىگە قاراپتۇ.

ئۇ يەردىكى قۇملۇق كۆز يەتكۈسىز بىر مەيداندەك چوڭ كۆرۈنۈپتۇ.

قارسا ئۇ يەردە ئاپتاپقا قاخلىنىپ يېتىپ كەتكەن يىلانلارنىڭ سانى يوقتەك.

مىس باش بايۇەچچىنىڭ ئېسىگە كىچىكىدە مومىسىدىن ئاڭلىغان تىلسىماتلار ھەققىدىكى خىلمۇ - خىل چۆچەكلەر كەپتۇ. بۇنىڭغا ئەگىشىپ شۇ چۆچەكتىكى غەلىتە ۋەقەلەر، قىياپەتلەر بىر - بىرلەپ ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنگەندەك بوپتۇ. ئۇنىڭ تېنى شۇركۈنۈپتۇ. ئۇ پېشىنى قىستۇرۇپ قاچماقچى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ قوينىدىكى يىلان شاھزادىسى سېرىلىپ يەرگە چۈشۈپتۇ. ئۇ يەنە بالدۇرقىدەك سۆزلەر بىلەن بايۇەچچىنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرۇپتۇ.

كېيىن:

— ئەگەر سىز ئۇ يەرگە بېرىشتىن قورقسىڭىز مۇشۇ يەردە ئارام ئېلىپ تۇرۇڭ. مانا بۇ كۆرۈنۈپ تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئاتامنىڭ لەشكەرلىرى، ئەنە شۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ تاشنىڭ يېنىدا ئاتامنىڭ ئوردىسى بار. مەن سىزدىن بۇرۇن ئاتامنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ ئۇنىڭغا سىز توغرىلىق خەۋەر قىلاي، ئاتامنىڭ ئىجازىتىدىن كېيىن مەن سىزنى ئۇ يەرگە باشلاپ بارايى! — دەپتۇ.

مىس باش بايۇەچچە بۇ مەسلىھەتكە ماقۇل بوپتۇ. شاھزادە ئۇنى خاتىرجەم قىلىپ قويۇپ، ئۆزى دادىسىنىڭ ئوردىسى تەرەپكە قاراپ مېڭىپ كېتىپتۇ. ئۇ كۆشۈلداپ يىلانلارنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغاندا ئاپتاپقا قاخلىنىپ ياتقان يىلانلار ئۆزلىكىدىن ئۇنىڭغا يول ئېچىپ بېرىپتۇ. شاھزادە ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتكىچە ھەممە يىلانلار ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرۇپتۇ. شاھزادە ئاتىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇنىڭغا ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى مانا بۇنداق سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ئەي مېھرىبان دادا! مەن سىزنىڭ ھوزۇرىڭىزدىن چىقىپ سايامەت قىلىش ئۈچۈن دەريامۇ -دەريا كېزىپ يۈرۈپ تاماشا قىلىۋاتاتتىم. كېتىپ بېرىپ ئۇقۇشماستىن بىر كىچىك ئېرىققا كىرىپ قاپتىمەن. بىر قانچە ئۇششاق بالىلار مېنى تۇتۇۋېلىپ قۇيرىقىمدىن باغلاپ ئاسمانغا ئېتىپ ئويناپ ئۆلتۈرۈپ قويۇشقا ئازلا قالغان ئىدى.

شۇ چاغدا بىزنىڭ ئۇستىمىزگە ئۇشتۇمتۇتلا بىر يىگىت كېلىپ قېلىپ

ماڭا ئىچىنى ئاغرىتتى. ھېلىقى رەھىمسىز بالىلاردىن مېنى مەڭ تەڭگىگە سېتىۋېلىپ ئۆلۈمدىن ئازاد قىلىپ قۇتۇلدۇرۇۋالدى. ئۇ يىگىتنى مۇشۇ سەۋەبتىن ئاتىسى ئۆيدىن ھەيداپ چىقاردى. نەچچە كۈندىن بېرى ئۇ يىگىت بىچارە ئاچ - توق قېلىپ جاپا تارتسىمۇ مېنى تاشلىۋەتمەي بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدى. ئۇ ھازىرمۇ ئاچ - زېرىن بەك ئاۋارە، تاشقىرىدا سىزنىڭ كەرىملىك ئىلتىپاتىڭىزغا سېغىنىپ تۇرماقتا، — دەپتۇ.

يىلانلار شاھى (شاھى ماران) بالىسىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ:

— ئەي بالام! سەن بىلمەيسەن! ھېچقاچان ئادەمزات نەسلىدىن بىزگە ياخشىلىق كەلگەن ئەمەس. بۇ بالىنىڭ ئىشى بىر تەساددىپىي ئەھۋالدۇر، ياكى بولمىسا، سەن ئارقىلىق مەندىن چوڭراق كۈتىدىغىنى باردۇر. سەن بۇنى ياخشىلىق دەپ قارىما! ئۇنىڭ بۇنداق ھىلىسىگە ئالدانما! مۇبادا ئالدانساڭ بىز ناھايىتى چوڭ زىيان تارتىمىز! — دەپتۇ.

شۇ چاغدا شاھزادە ئاتىسىغا:

— ئەي ئاتا! بۇ ھەقىقەتەن بولۇپ ئۆتكەن بىر ئىش، ماڭا قىلىنغان ھەقىقى ۋە سەمىمى يارەم، بۇنىڭدا مەن ئالدىنىپ زىيان تارتقىدەك بىرەر مەخپىي ئىش يوق. ئەگەر ئۇ مېنى ئۆزى سېتىۋېلىپ ئازاد قىلىپ بۇ يەرگە ئېلىپ كەلمەي، باشقا بىر يولنى تاللىغان بولسا، ئۇچاغدا مېنى سىز سەن ئالدانما دېسىڭىز بولاتتى. لېكىن ئاتىسى ئۇنى مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئۆيدىن ھەيداپ چىقاردى. ئۇ بولسا مېنى مەڭ جاپا - مۇشەققەت بىلەن بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ قويۇپ بەردى، بۇنىڭدا ھېچبىر ئالدامچىلىق يوق. بۇ ئىش مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن ھەقىقىي راست ۋە ئېنىق ئىش، بۇنىڭدا ھېچقانداق يامان غەرەز يوق! — دەپتۇ.

يىلانلار شاھى ئوغلىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بىردەم ئويلىنىپتۇ. كېيىن ئۇ بالىسىغا قاراپ:

— بوپتۇ. ئۇ ساڭا غەرەزسىز يارەم قىلغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە سېنى بۇ يەرگە ئۆزى ئېلىپ كەلگەن ئىكەن، مەنمۇ ئۇنى ئىززەتلەپ ئادەمزاتتەك مېھمان قىلاي. ئوردىغا باشلاپ كىر! — دەپتۇ.

ئاتىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئاڭلىغان شاھزادە ئوردىدىن سىرتىغا چىقىپتۇ.

مىس باش يىگىتنىڭ قېشىغا بېرىپ خاتىرجەم قىلىپ، ئۇنى ئوردىغا باشلاپ ئېلىپ كىرىپتۇ. مىس باش بالا شاھزادىنىڭ تەلىمى بىلەن يىلانلار شاھىغا تەزىم قىلىپ تىز پۈكۈپتۇ.

ئىلانلار شاھى يېنىدىكىلىرىگە قاراپ، بۇ يىگىتنى مېھمان قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. يىلانلار ئۇنىڭ ئالدىغا ھۆل ۋە قۇرۇق مېۋىلەرنى دۆۋىلەپ تىزىپ قويۇپتۇ. مىس باش بالا قورسىقىنى تويغۇزۇپتۇ. شۇ چاغدا يىلانلار شاھى ئۇنىڭغا:

— ئەي يىگىت! سەن مېنىڭ بالامغا كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلىپسەن. بۇ يەرگە ئۆزەڭ بىللە ئېلىپ كېلىپسەن. ئەمدى سەن مېنىڭ ئالدىمدىنمۇ قۇرۇق قايتما! سەن مېنىڭ بالامغا قىلغان شۇنچە كۆپ ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن مېنىڭدىنمۇ بىرەر نەرسە سورا! مەن سېنىڭ سورىغىنىڭنى بېرىمەن! —دەپتۇ.

مىس باش بالا بولسا شاھزادىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە:

— ئەي كەرەملىك شاھىم! مەن ئۆز بېشىمدىن قورقىمەن! — دەپ جاۋاب بېرىپ يەرگە قاراپ تۇرۇپتۇ.

ئىلانلار شاھى:

—ئەي يىگىت، قورقما! ھەر قانداق تەلىپىڭ بولسا دېگىن! مەن سېنىڭ دېگىنىڭنى ھەل قىلىپ بېرىمەن! — دەپتۇ.

يىلانلار شاھىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان مىس باش بالا:

— ئەي كەرەملىك پادىشاھى ئالەم! مەن سىزدىن بېشىڭىزدىكى خاسىيەتلىك مۈڭگۈزۈڭىزنى سورايمەن! — دەپتۇ.

يىلانلار شاھى بالىسىغا غەزەپ بىلەن قاراپتۇ.

— بالام! مەن سىزگە تېخى ھازىرلا «ئادەم نەسلىدىن بىزگە ۋاپا كەلمەيدۇ!» دېمىگەنمۇ؟ بىراق ۋاقىت ئۆتتى، مەن بۇنىڭغا ۋەدە بەرگەن ئىكەنمەن، كېرەك يوق، ۋەدەمگە ۋاپا قىلىپ سورىغىنىنى بېرەي. — دەپ بېشىدىن مۈڭگۈزىنى ئېلىپ تاشلاپ بېرىپتۇ.

مىس باش بالا شاھ ئالدىدىن چىقىپ مېڭىش ئالدىدا شاھزادە بىلەن خوشلۇشۇپتۇ. ئۇ مىس باشقا دادىسىنىڭ مۈڭگۈزىنىڭ ھەممە خاسىيەتلىرىنى

ئوبدان چۈشەندۈرۈپ قويۇپتۇ.

ئۇ مۇڭگۈزنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئۇقۇپ خېلىلا پەملىك بولۇپ قاپتۇ. ئۇ بىر كۈنى پايانسىز بىر چۆلدە كېتىۋېتىپ ئۇ يەرگە بىر شەھەر بىنا قىلدۇرماقچى بوپتۇ. بىر تۈز يەرنى تېپىپ ئۇنىڭغا قولىدىكى تاياق بىلەن چوڭ ۋە ئاۋات بىر شەھەرنىڭ شەكلىنى سىزىپتۇ.

ئوي كوچا، دۆڭ كوچا، خالتا كوچا، كالتە كوچا، تۆت كوچا، قاسساپ بازىرى، چوڭ رەستە، كىچىك رەستە، جارسۇ قاتارلىق شەھەرنىڭ ھەممە كۆرۈنۈشىنى ئۇ شەكىلگە سىزىپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ:

— ئىشىم ئاش بولسۇن! بېشىم ئاش بولسۇن! ئوڭ قولۇمدا ئەڭگۈشتىرىم بولسۇن! شۇ چۆللۈكتە ئاشپەز، ناۋاي، قاسساپ، مانتىپەز، كاۋاپچى، سامسىپەز، سودىگەر، ئېلىپ ـ ساتارلىرى بار چوڭ ۋە ئاۋات بىر شەھەر بىنا بولسۇن! — دەپ يىلان مۇڭگۈزىنى بېشىغا قويۇپ يېتىپ ئۇخلاپتۇ.

بىر ۋاقىتدا ئويغۇنۇپ بېشىنى شۇنداق كۆتۈرۈپ قارىسا، ئۆزىنىڭ ناھايىتى بەك ئازادە شەھەرنىڭ ئىچىدە كۆرۈپتۇ.

ھەر تەرەپتە كاسىپلار ئۆز مېلىنى ماختاپ خېرىدار قىچقىرىۋاتقان، خېرىدارلارمۇ ئەرزان، سىپتە ۋە پىشىق ماللارنى ئېلىش ئۈچۈن خېرىدا تاللاپ يۈرگىنىڭ، كوچىلاردىكى ئادەملەرنىڭ كۆپلىكىدىن ئەركىنغىنا يول يۈرگىلى بولماس ئىمىش.

مىس باش يىگىت شۇنداق قارىسا، بۇ شەھەر ئىچىدە پادىشاھ ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ ۋە ئاجايىپ كىلىشكەن بىر ئوردىمۇ بىنا قىلىغلىق تۇرغىنىڭ.

شۇ كۈنى شەھەرنىڭ بارلىق پۇخرالىرى، ئاھالىلىرى مەسلىھەتلىشىپ ئۆزلىرىگە بىر كىشىنى پادىشاھ سايلىماقچى بوپتۇ. ئاخىر ھەممىسى بىرلىككە كېلىپ بۇ شەھەرنى بىنا قىلدۇرغان مىس باش يىگىتنى ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىپ كۆتۈرۈپتۇ. مىس باش يىگىت يىلان مۇڭگۈزنىڭ خاسىيىتىدىن شەھەر بىنا قىلىپ شاھلىق تەختىگە چىققان كۈندىن باشلاپ ئۇ مۇڭگۈزنى ناھايىتى قەدىرلەپتۇ. خەلق ئىشلىرىغىمۇ ئەستايىدىل كۆڭۈل بۆلۈپ ئالدىغا كەلگەن دەۋا ۋە ماجىرالارنى ئادالەت بىلەن سوراپ توغرا بىر تەرەپ قىپتۇ.

خەلقمۇ ئۇنىڭ ياخشى ئىشلىرىنى ئالقىشلاپتۇ. بۇ كۈنلەردە، ئۇ، يىلان مۇڭگۈزىنى ئۈزىنىڭ قولىدىكى ئەڭگۈشتىرىگە ئورناتقۇزۇۋاپتۇ.

بىر كۈنى، ئوردا دانىشمەنلىرى، شەھەر ئاقساقاللىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ مىس باش پادىشاھنى ئۆيلەپ قويماقچى بوپتۇ. بىراق ئۇنىڭغا لايىق قىز تاپالماپتۇ. شۇ ئارىدا ئۇلارغا يېقىن ئەتراپتىكى بىر پادىشاھنىڭ بويىغا يەتكەن بىر قىزى بارلىقى ئۇلارغا مەلۇم بولۇپ قاپتۇ. تەرىپلەرگە قارىغاندا ئۇ قىزنىڭ ھۆسنى ـ جامالىدىن ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي خىجالەتتە ئىكەن.

ئۇ قىزنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان بىر قانچە مەمەلىكەتنىڭ پادىشاھلىرى ئۇنىڭغا ئەلچىلەر ئەۋەتكەن ئىكەن. لېكىن ئۇ قىز ناھايىتى پەم ـ پاراسەتلىك، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بەكمۇ سادىدا ئۆسكەن قىز بولغاچقا، ئۇلارنى ھەر بىرىدىن بىر قۇسۇر تېپىپ ئۆزىگە يېقىن يولاتمىغان ۋە ئۇلارنىڭ تەلەپ سوۋغا ـ سالاملىرىنى قوبۇل قىلماي ياندۇرغان ئىكەن.

ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەسلىھەتلىشىپ بۇ پادىشاھقا مانا مۇشۇ قىزنى لايىق كۆرۈپتۇ. ئۇلار ئەلچى ئەۋەتكەن ئىكەن، قىزنىڭ ئاتىسى قىزىنى بەرمەپتۇ. مەلىكىمۇ بۇ ئەلچىلەرنى قوبۇل قىلماپتۇ. ئاخىر ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ: «بۇ ئىشتا بىز پادىشاھىمىزنىڭ رايىغا قارايلى، بەلكى ئۇنىڭمۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغىنى باردۇر.» دېگەن قارارغا كەپتۇ.

ئۇلار كېلىپ بۇ ئىشتىن پادىشاھنى خەۋەردار قىلىشىپتۇ. مىس باش پادىشاھ ئۇلاردىن پادىشاھ قوشۇنىسىنىڭ قىزىنىڭ تەرىپ ـ تەۋسىپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ چارىسىنى ئۆزى قىلماقچى بوپتۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ كەلگەنلەرگە:

— سىلەرنىڭ بۇ مەسلىھەتىڭلا ناھايىتى ياخشى، ئەمما مېنىڭمۇ سۆزلىشىپ قويغان يېرىم بار. يېقىندا ئۇنىڭ ئۆزى بۇ شەھەرگە كېلىدۇ. توي مۇشۇ شەھەردە بولىدۇ. نىكاھمۇ ھەر قايسىڭلارنىڭ ئالدىدا ئوقۇلىدۇ. سىلەر يەنە بىر نەچچە كۈن سەۋرى قىلىپ ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار! — دەپ ئۇلارنى ياندۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۆزى خاس ھۈجرىسىغا كىرىپ بىر ئاز ئويلىنىپتۇ. كېيىن:

— پالىم پال بولسۇن! ئىشىم، ئىش بولسۇن، كۆڭلۈم تىنچ بولسۇن، قولۇمدا ئەڭگۈشتىرىم بولسۇن. قوشنا مەملىكەت پادىشاھىنىڭ قىزى دەرھال مۇشۇ ئۆيگە ئۆزى كېلىپ ماڭا يار بولسۇن!— ... دەپتىكەن مەلىكە قىز خۇددى ئىچكىرىدىكى ئۆيدىن چىققاندەكلا مىس باش پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

مىس باش پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ: «بۇ ئىش مېنىڭ ئوڭۇمۇ ياكى چۈشۈمۇ؟!» دەپ داڭ قېتىپ، ھاڭ-بېقىپ تۇرۇپ قاپتۇ. كېيىن ئۇ، ئىس- ھوشىنى يىغىپ قارىسا، ئالدىدا تۇرغان مەلىكە ھەقىقەتەن راست قىز ئىكەن. ئۇنىڭ ھۆسنى - جامالى، تەقتى - تۇرقى، قەددى - قامىتى، ئەدەپ - ئەخلاقى، كىشىلەردىن ئاڭلىغاندىنمۇ ئارتۇقلىقى بىلىنىپ تۇرغىدەك.

مىس باش پادىشاھ بۇ ئامەتتىن خۇش بولۇپتۇ. دەرھال جاكارچى چىقىرىپ ئەل - يۇرتقا يەتتە كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ، پۈتۈن مەملىكەت ئاھالىسىغا ئاش تارتىپتۇ. توي - تاماشانىڭ يەتتىنچى كۈنى مىس باش پادىشاھ مەلىكە قىزنى نىكاھلاپ ئۆز ئەمرىگە ئاپتۇ. بۇ ئىشتىن شەھەر ئاھالىسى ئارىسىدا زور خۇشاللىق پەيدا بوپتۇ. ئۇنىڭ ئوردىسىدا ئەدلى - ئادالەت كۈندىن - كۈنگە راۋاجلىنىپتۇ.

پادىشاھمۇ ھەر بىر ئىشنى قىلىشتا ئاھالىنىڭ پىكرى ۋە رايىغا قاراپ قىپتۇ. خەلق ھاياتىدا خاتىرجەملىك پەيدا بوپتۇ. بۇ ئىش بۇ يەردە شۇنداق بولۇپ تۇرسۇن. ئەمدى سۆزنى باشقا يەردىن ئاڭلايلى:

سوقۇش ھەم جادۇگەرلىك

قىزنىڭ ئاتىسى بولغان شاھ ئۆز قىزىنىڭ ئۇشتۇمتۇت غايىپ بولغانلىقىدىن بەك ئەنسىرەپ پەرىشان بوپتۇ. ھەر تەرەپكە جاسۇس - ئايغاقچىلارنى ئەۋەتىپتۇ. ئۇلار ئىزدەپ يۈرۈپ پادىشاھنىڭ قىزىنى چۆلگە يېتىپ سېلىنغان ئاۋات شەھەرنىڭ مىس باش پادىشاھى ئۆزىگە نىكاھ قىلدۇرۇۋالغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئاھالىگە يەتتە كېچە - كۈندۈز توي،

تەنتەنىلىك مەرىكە قىلىپ بېرىپ كەڭتاشا ئاش تارتقانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. قايتىپ بېرىپ بۇ ۋەقەنى ئۆز پادىشاھىغا مەلۇم قىپتۇ.

پادىشاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، بولۇپ ئۆتكەن بۇ ئىشتىن قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ. ناھايىتى نۇرغۇن قوراللىق كۈچ توپلاپتۇ. ئۇ بۇ ئەسكىرىي كۈچنى ئېلىپ يېڭى شەھەرنىڭ پادىشاھىغا تۈيۈقسىز ھۇجۇم قىلىپ، ئۆزىنىڭ ھاقارەتلەنگەن ئىززەت - ئابرويىنى ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى بوپتۇ. ئۇ شۇ مەقسەتتە يولغا چىقىپتۇ.

چۆلدىكى شەھەر خەلقى بىلەن ئوردا ئايغاقچىلىرى بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ، بۇ ھادىسىدىن ئۆز پادىشاھىنى خەۋەردار قىپتۇ. ئوردا ئەھلى ئۆز پادىشاھىغا تېزدىن كۈچ توپلاپ ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن تەييارلىنىشقا تەكلىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ ئۇلارنىڭ پىكىرلىرىنى تۈلۈق ئاڭلاپتۇ. ئەمما بۇ پىكىرلەرگە ئىپادە بىلدۈرمەپتۇ. سەل چاغلاپ مەنىستىمىگەندەك قاراپتۇ. بۇ ئىشتىن خەلق ئىچىدە تەشۋىش ۋە قورقۇنچ پەيدا بوپتۇ.

قىزنىڭ ئاتىسى بولغان پادىشاھنى: «بۇگۈن ھە مانا بۇ يەرگە كەپتۇ، ئەتە پالانى يەرگە يېتىپ كېلىدىكەن. يېقىن كەپتۇ شەھەرگە بېسىپ كىرگىدەك.» دېگەن ۋەھىمىلىك سۆزلەر خەلق ئىچىدە خېلى كۆپۈيۈپ قاپتۇ. ئاخىر ئۇلار بۇ شەھەرگە بىر چاقىرىم كەلگىدەك يەرگە كېلىپ قالغاندا ئاھالە بۇ ئىشنى پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ.

پادىشاھ بۇ ئىشنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «ئۆزۈم چىقىپ كۆرىمەن» دەپ ئۆزى يالغۇز شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپتۇ. ئۇ قارىسا راست دېگەندەك پۈتۈن شەھەر تۆت تەرەپتىن قامال قىلىنغان. ئۇنىڭغا بۇ قوشۇننىڭ سانىنى بىلىشمۇ ناھايىتى قىيىن تۈيۈلۈپتۇ.

ئۇ، بۇلارنىڭ ئېتىگە قاراپ ئەگەر ئۇلار بۇ شەھەرگە ھۇجۇم قىلسا پۈتۈن شەھەرنى بىر سائەتكە قالماي خارابلىققا ئايلاندۇرۇپ قويۇشنىڭ مۇمكىنلىكىنى ھېس قىپتۇ. مىس باش پادىشاھ بۇلارغا ھازىر ئۆزىدە بار ئەسكەرلەر بىلەن تاقابىل تۇرۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى چۈشۈنۈپتۇ. ئۇ، ئۆزى يالغۇز بۇ ئەھۋالنى كۆزىتىپ تۇرغاندا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرسى

توساتتىنلا:

— هه ... مانا بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ئۆزى يالغۇز بىزنى كۆرگىلى چىقىپتۇ. قاراڭلار! بىزنى كۆزگە ئىلمىغىنىنى، يۈرىكى قاپقاك بار ئىكەن. ئۇنىڭغا تېزدىن ھۇجۇم قىلىپ ئۆزۈڭلارنى بىر تونۇتۇپ قويۇڭلار! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

بىرلا ۋاقىتتا بۇنىڭغا ئەگىشىپ ھەر تەرەپتىن چۇقان كۆتۈرۈلۈپتۇ. بۇ چۇقانىنىڭ ۋەھىمىسى پۈتۈن شەھەرنى تىترىتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا پادىشاھنىڭ بېشىغا ھەر تەرەپتىن تۆمۈر، توخماق، نەيزە، قىلىچ، ئوقيالار توغرىلىنىپتۇ. بۇ ئالامەتلەرنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ بېشىغا دەرھال بىر پىكىر كەپتۇ. ئۇ خاتىرجەم ھالدا تۇرۇپ:

— پالىم پال بولسۇن! دوشمىنىم ئوسال بولسۇن! قولۇمدا ئەڭگۈشتىرىم بولسۇن! ماڭغانلار تۇرۇپ قالسۇن! بۇ لەشكەرلەرنىڭ ماڭا ۋە مېنىڭ شەھىرىمگە قارىتىپ دۈشمەنلىك بىلەن قوللىرىغا قورال ئالغانلىرىنىڭ ھەممىسى قورال - ياراقلىرى بىلەن ئۆز ئورنىدا مىدىرلىماي قېتىپلا تۇرۇپ قالسۇن! — دەپتۇ.

مىس باش پادىشاھنىڭ شەھىرىگە قارشى دۈشمەنلىك بىلەن قولىغا قورال - ياراق ئالغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئورنىدا شىنىدەك قېتىپ تۇرۇپلا قاپتۇ.

پۈتۈن شەھەر ئاھالىسىغا بۇ شەھەر خوددى قونچاقلارنىڭ ئارىسىدا مۇھاسىرىدە تۇرۇپ قالغاندەك كۆرۈنۈپتۇ. شەھەر ئاھالىسى ئۆز ئىشىنى قىلىۋېرىپتۇ. ئەمما ياستۇرۇپ كەلگەن قوشۇننىڭ باشلىقلىرى بىلەن پادىشاھى ئوچ كېچە - كۈندۈز قاققان قوزۇختەك مىدىرلىماي تۇرۇپتۇ. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن سۆزلىشەلەيدىكەن، تائام يېيەلەيدىكەن، ئالدىغا ماڭالمايدىكەن، ئارقىسىغا يانالمايدىكەن، ئۇرۇش قىلالمايدىكەن، ئۇلار ئوچ كېچە - كۈندۈزنى شۇنداق ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ شەھەرگە ھېچقانداق زىيان - زەخمەت يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئىشىنىڭ شۇنچىلىكىدە بۇ يەردىن ساق سالامەت قايتىپ كېتىشنى ئويلىشىپتۇ.

ئۇلارنىڭ پادىشاھىسى ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردىن قايتىپ كېتىش

مۇددىئاسىنى مىس باش پادىشاھقا ئۇختۇرۇپتۇ. مىس باش پادىشاھ ئۇلارنىڭ بۇ ئۇتۇنىشىنى لايىق كۆرۈپ:

— پالىم پال بولسۇن! دۇشمەنگە زۇۋال بولسۇن! قولۇمدا ئەڭگۈشتىرىم بولسۇن! شەھەرنى قامال قىلغان قارشى تەرەپنىڭ ئەسكەرلىرى ئارقىسىغا يانسا يول بولسۇن! شەھەرگە قاراپ ئاياق باسمىسۇن! — دەپتۇ.

شۇ ھامان شاھ باشلىق ھەممىسى ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مېڭىپتۇ، ئۇلار ئاتلىرىنىڭ بېشىنى شەھەر تەرەپكە قارىتىپ بۇرغان ئىكەن بۇرالماپتۇ ۋە ماڭالماپتۇ. ئىلاجسىز ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز شەھىرىگە قايتىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ ئوردىسىغا كىرىپلا ساراي ئەربابلىرىنى يىغىپتۇ. بۇ ئىشنى ئۇلارمۇ جادۇگەرلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلمىسا ئۇلارغا كۆچىسى يەتمەيدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭمۇ تىنچىمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ئۆزىگە تەۋە يەرلەردىن جادۇگەرلەرنى ئىزلەپتۇ.

بۇ شەھەردە ھىلە ـ مىكرى بىلەن ئاتىقى چىققان بىر مەككار كەمپىر بار ئىكەن. شاھنىڭ كىشىلىرى ئىزدەپ يۈرۈپ شۇنى تېپىپتۇ، پادىشاھ ئۇنى ئۆز ئالدىغا چاقىرىپ پۈتۈن ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتىپتۇ.

— ھېلىغۇ بىرلا مىس باش پادىشاھ ئىكەن. پۈتۈن يەر يۈزىنى ئەنە شۇنداق مىس باشلار قاپلاپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇلارنى بىخىدىن يوقۇتۇش مېنىڭ قولۇمدىن كېلىدۇ. — دەپ ئۇ مەككار پو ئېتىپ شاھنى ئىشەندۈرۈپتۇ.

بۇ مەككار دەللە ئوردىدىن چىقىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئۇ بىر نەچچە كۈن يول يۈرۈپ ھېلىقى چۆلگە بىنا قىلىنغان يېڭى شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. دەسلەپتە ئۇ شەھەرگە كىرمەي شەھەر ئەتراپىدىكى جاڭگاللىقلاردا تىمىسقىلاپ يۈرۈپتۇ.

ئۇ، ئۆزىگە يولۇققان كىشىلەرگە ئۆزىنى ناھايىتى كامالەتكە يەتكەن تەقۋادار بۇۋاي قىلىپ كۆرسىتىپتۇ. كىشىلەرنىڭ قارىسىنى كۆرگەن ھامان ئىبادەت قىلغان كىشى بولۇۋېلىپ شەھەر ئىچىدە ئۆزى توغرىسىدا ياخشى گەپ ـ سۆز تارقىتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي يېڭى شەھەر ئىچىگە بۇ بۇۋىنىڭ نامى تارقىلىپتۇ، ئىككى ئادەم بىر يەردە بولسا ئۇنىڭ ياخشى سۆيەتلىرىنى بىر

ـ بىرىگە ئېيتىپ تەرىپ قىلمىغان بولىتۇ.

بەزى كىشىلەر ئۇنى ئىزدەپ بېرىپ ئاز ـ تولا نەزىر ـ نىيازلىرىنى بېرىپ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئالىتۇ، بەزىلەر ھەتتا ئۇنىڭ قانداقتۇ ئىشلار توغرىسىدا كۆرسەتكەن كارامەتلىرىنى كۆرگەندەك بولىتۇ. يەنە بەزى كىشىلەر ئۇنىڭ شەھەردىكى پىتنە ـ پاساتلار، گۇناھلاردىن قېچىپ شەھەر ئەتراپىغا چىقىپ جاڭگالدا ئەلنىڭ كۆزىدىن پىنھان تۇرۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىشىپ سۆز تارقىتىپتۇ.

ئارىدىن بىر ـ ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن توساتتىنلا ئۇ، شەھەردە پەيدا بولۇپ ئۇچرىغانلارغا: «شاھنىڭ ئۇلۇغ كىشىلەردىن ئىكەنلىكى» نى ئېيتىپ ھەر كۈنى سەھەردە كېلىپ ئوردا ۋە سارايلارنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا سۇ چېچىپ سۈپىرىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

ئۇنىڭ بۇ ئىشى مىس باش پادىشاھنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قاپتۇ، يەنە بىر كۈنى مىس باش پادىشاھ بۇ خوتۇننى يەر سۈپۈرىۋاتقان ھالدا كۆرۈپ قېلىپ ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىغان ئىكەن، ئۇ خوتۇن:

— مەن بولسام دۇنيانىڭ مېھرىدىن كەچكەن، تەركىدۇنيالىق قىلىپ پەقەت ئاخىرەت ئۈچۈن ئويلايدىغان ۋە ئىشلەيدىغان كىشى ئىدىم، ئۆي ماكانىنىڭ ماڭا كېرىكى يوق ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن چۆل ـ باياۋاندا، جاڭگالدا ـ ئورماندا ئىبادەت قىلىپ يۈرەتتىم، يېقىندا بىر كېچىسى خىزىر ئەلەيھىسسالام چۈشۈمدە نامايان بولدى. ئۇ زات ماڭا جانابئىزنى كۆرسىتىپ: «سەن شۇ پادىشاھنىڭ ئىشىكىدە خىزمەت قىل!، ئۇ بولسا خىسلەتلىك كىشى. قاچان سېنىڭ خىزمىتىڭ شۇ پادىشاھقا يەتسە، قوبۇل بولسا ۋە ئەرزىسە، ئاللاتائالا سېنىڭمۇ بۇ دۇنيادىكى ھاجەتلىرىڭنى راۋا قىلىدۇ.» دەپ بىشارەت بەردى. مەن چۆچۈپ ئويغانسام بۇ چۈشۈم ئىكەن. ئەتراپىمنى خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇشبۇيلىرى قاپلاپ كېتىپتۇ. مەن مانا شۇ كۈندىن باشلاپ، بۇ يەرگە كېلىپ جانابلىرىنىڭ دەرۋازىلىرىنىڭ ئىچى ـ تېشى، ھويلا ـ ھەرەملىرى ۋە مۇبارەك ئاستانىلىرىنىڭ بوسۇغىلىرىنى تازىلاپ سۈپۈرمەكتىمەن. ئەگەر ماڭا جانابلىرى ئىلتىپات قىلىپ ئۆزلىرىگە ئەرزىگىدەك بىرەر خىزمەت بەرسىلە، مەن ئۇنى جان پىدالىق بىلەن ئىشلەپ

ئۆزلىرىنىڭ نەزەرلىرىدىن ئۆتۈشنى خالايمەن. چۈنكى، ماڭا ئۇ دۇنيالىق كېرەك.

ئەگەر مەلىكىمىزنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىش نېسىپ بولسا، خىزمىتىنى قىلىپ يۈرۈپ «دۇئاسىنى ئېلىپ» ئۆلۈپ كەتسەم كۆڭلۈمدە قىلچە ئارمان قالمايتتى.» دەپ كۆز يېشى قىپتۇ.

پادىشاھ ئۇنىڭدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— سەن ئېيتقان خىزىر ئەلەيھىسسالام دېگەن كىشى بۇ ھەقتە ماڭا بىرەر بىشارەت بەرگىنى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ مېنىڭ ھەرەمىمگە كىرىپ خىزمەت قىلىشىڭنىڭ ئورنىمۇ يوق. مېنىڭ خاس ھۆجرامدا ساڭا لايىق بىرەر خىزمەتمۇ يوق. سېنىڭ گەپ - سۆزۈڭگە قارىغاندا سەن ھازىر خىزمەت ئەمەس، ئىبادەت قىلغىنىڭ تۈزۈك. مېنىڭ ئۆيۈمدە ساڭا ئىبادەت قىلغىدەك جاي يوق. — دەپ ئۇنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىپتۇ.

مىس باش پادىشاھتىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان بۇ قۇۋۇ كەمپىر ئۆزىنىڭ ھىلىسىنىڭ ئىشقا ئاشمىغانلىقىدىن قاتتىق ئەندىشە قىلىپ ئېچىنىشلىق ھالدا يىغلاپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭ يىغىسىغا ئېتىبار بەرمەي ئۆيىگە قاراپ ماڭغان ئىكەن، شۇ سۆز ئۈستىگە يېتىپ كەلگەن مىس باش پادىشاھنىڭ باش ۋەزىرىنىڭ كەمپىرگە رەھمى كەپتۇ. ئۇ، بۇ ئايالنىڭ مەلىكىگە ھەمراھ بولۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ ۋە:

— ئايال ئايالنىڭ قاياشى. مەلىكىمىز يالغۇز. بۇ كىشى مەلىكىمىزگە ھەمراھ بولسا، خىزمىتىنى قىلسا، ئۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ بۇ ئىشنى ئۇنىڭ ئۆزى ئىلتىماس قىلماقتا! — دەپ تەزىم قىپتۇ.

مىس باش پادىشا ئىلاجسىز ئۇ، كەمپىرنىڭ ھەرەمگە كىرىشىگە رۇخسەت قىپتۇ. كەمپىر پادىشاھنىڭ ھەرەمخانىسىغا كىرگەندىن كېيىن، بىر ئايغىچە ھېچقانداق سىر بەرمەستىن ناھايىتى ئەيىبارلىق بىلەن ئۇستىلىق ئىشلىتىپتۇ. ئۇينىڭ ھەر قانداق خىزمىتىنى باش تارتماي ئەپچىللىك بىلەن قىپتۇ. ئىشتىن قولى بوشىغان ھامان ئۆزىنىڭ ئىبادىتىنى قىپتۇ.

بۇنىڭ ئىبادەتكارلىقىنى كۆرگەن مەلىكىنىڭمۇ ئۇنىڭغا ھۆرمىتى ئېشىپ ئىخلاسى كۈچۈيۈپتۇ. بۇنى سەزگەن كەمپىر بىر كۈنى ناھايىتى ئۇستىلىق

بىلەن ھىلە ـ مىكرىنى ئىشقا سېلىپ:

— ئەي مەلىكەم! خۇدايىتائالا سىلىنىڭ تەلەيلىرىنى ئوڭ، زۇگۇلىلىرىنى بەك چوڭ قىلىپ يارىتقان ئىكەن. ئۆزلىرىنىڭ بۇ خاسىيەتلىك پادىشاھىمىزنىڭ ئەمرىگە چۈشكەنلىكلىرىگە قانچىلىك ئۆزۈن ۋاقىت بولدىكىن؟! — دەپ سوراپ گەپ ئالماقچى بوپتۇ.

— ئىككى يىل بولدى! — دەپ سادىدىلىق بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ مەلىكە.

— قانداق يول بىلەن تونۇشۇپ قالدىلا؟! — دەپ سوراپتۇ كەمپىر.

— مەن ئۆز ئۆيۈمدە ئىدىم، بىر كۈنى شۇنداقلا ئورنۇمدىن تۇرغۇم كەلدى. تۇرۇپ ئىچكىرى ئۆيدىن تاشقىرى ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. بوسۇغىدىن ئۆتكەندە ئۆز ئۆيۈمدە ئىدىم. ئىشكىتىنى كىرسەم مانا مۇشۇ ئۆي. بۇ يەرگە قانداق بولۇپ كېلىپ قالغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ تازا ياخشى بىلمەيمەن. — دەپتۇ مەلىكە ھەيرانلىق بىلەن.

— بۇ ئىشنىڭ سىرىنى پادىشاھتىن سوراپ كۆردىلىمۇ؟! — دەپتۇ كەمپىر ئۈستىلىق بىلەن قوۋلۇق ئىشلىتىپ.

— ياق! — ... دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا سىلەرنىڭ ئەر ـ خوتۇنچىلىقىڭلاردا ئانچىلا ئىشەنچ يوقكەن ـ ھە؟! — دەپتۇ كەمپىر.

— قانداقچە؟! — دەپتۇ مەلىكە ئەجەپلىنىپ.

— ئىشەنچلىك ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىگە ئۆزلىرىنىڭ ئېچ سىرىنى ئەلۋەتتە ئېيتىدۇ. — دەپتۇ كەمپىر مەلىكىدىن گەپ ئېلىپ.

— توغرا ئەمەس. بىزنىڭ ئارىلىقىمىزغا قىل سىغمايدۇ. لېكىن بۇ ئىشنى مەن ئۆزۈم سورىمىغان. سوراشنىمۇ ئويلىمىغان. — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەلىكە.

— سوراپ كۆرۈش كېرەك قىزىم، پادىشاھ سىزگە ئىشەنمىسە ئېيتمايدۇ. ئىشەنسە بۇ ئىشنى ئەلۋەتتە ئېيتىپ بېرىدۇ. — دەپتۇ كەمپىر.

— خوپ سوراپ كۆرەي! — دەپتۇ مەلىكە.

*

ئۆي ئىچى جىمجىت ئىكەن. ئىشىكنىڭ ئاراشلىرىدىن سىرتقا كۆرۈنگەن چىراغنىڭ يورۇقىدىن خوددى خوتەننىڭ بەقەسەملىرىدەك چىققان نۇرنىڭ شولىسى كۆيناپ تۇرىدىكەن. ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ئاڭلانغان مۇلايىمغىنا ئاۋاز ھەر قانداق كىشىگە تەسىر قىلماي قالمايدىكەن.

— قاشلىرى يېڭى چىققان ئايغا ئوخشايدىغان، ئالتۇندەك بېشى ساتراشنىڭ ئەرزىيىتىدىن خالاس بولغان، كۆزلىرى جەننەتنىڭ چىرىغىدەك روشەن ۋە نۇرلۇق، شېرىن سۆزى مېنى ئېرىتكەن، قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن يىگىتنىم مېنى ئۆزلىرى بۇ يەرگە قانداق قىلىپ ئېلىپ كەلدىلە؟!

— دەپ سوراپتۇ مەلىكە مىس باش شاھ ئېرىدىن.

— سەن سورىما! مەنمۇ ئېيتماي، — دەپتۇ مىس باش.

— ياق بۇ ئىشنى مەنمۇ بىلەي! — دەپتۇ مەلىكە.

— چۈشىنەلمەيسەن! — دەپتۇ شاھ.

— ياق بۇ ئىشنى مەنمۇ بىلەي جېنىم! — دەپ قايتا ياندۇرۇپ ئەركىلەپ سوراپتۇ مەلىكە.

— چۈشىنەلمەيسەن! دېدىمغۇ؟

— مەيلى سۆزلەڭ، چۈشىنەلمىسەممۇ ئاڭلاي!

— مەندە ... ياق جېنىم بۇنى ئېيتمايمەن.

— بېشىنى سۆزلەپ ئايغىنى يوشۇرامسىز؟

— ئىلاجىم يوق ... مەيلى بوپتۇ. دېسەممۇ دەي، مەندە يىلان مۈڭگۈزى بار، شۇنىڭ خاسىيىتى بىلەن مەن ئارزۇ قىلغان ھەممە ئىشنى ئوڭۇشلۇق ھەل قىلالايمەن. سېنى مەن بۇ يەرگە ئەنە شۇنىڭ خاسىيىتى ۋە كۈچى بىلەن ئېلىپ كەلدىم جېنىم!...

— بولدى مەن شۇنىلا بىلسەم بولدى. باشقىسىنىڭ كېرىكى، ئارتۇق گەپنىڭ ماڭا لازىمى يوق. ئۇ نەرسىنىڭ سىزدە بولغىنى بەك ياخشى ئىش.

— بۇ يوشۇرۇن سىر مەلىكەم، باشقا كىشى بىلمىسۇن.

— باشقا كىشىگە سۆزلىسەم ئۆلەي!

بىر پەستىن كېيىن چىراغ ئۆچۈپتۇ. ھەممە يەرنىڭ قاراڭغۇلۇق

بېسىپتۇ.

*

باھار كۈنلىرىدىن بىرىنىڭ ئەتىگىنى ئىكەن، ئاپتاپ راۋاقنىڭ شەرقىي دېرىزىلىرىدىن ئۆزىنىڭ يېقىملىق نۇرلىرىنى ئۆيگە چاچماقتا ئىكەن. يۇزمىڭ تۇرلۇك ھىلە ـ نەيرەڭ، تۇمەنمىڭ تۇرلۇك ئوي ـ خىياللار بىلەن ئولتۇرغان كەمپىر بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— مەلىكەم! جېنىم بالام! مەيگە كەلسىلە مەن مانا بۇ ئاپتاپتا باشلىرىنى بېقىپ قويايلا. — دەپتۇ.

— بېشىمدا ھېچنېمە يوق! — دەپتۇ مەلىكەم.

— كېلىڭ قىزىم! ... مەيلى بېشىڭىزدا بىرەر نەرسە بولسۇن ياكى ھېچنېمە بولمىسۇن، باھارنىڭ ئاپتىپىدا توخۇمۇ بېرىپ كۈلگە ئېغىنايدۇ. خوتۇنلارمۇ چىقىپ باش بېقىشىدۇ. ھال ـ مۇڭ ئېيتىشىدۇ. بىزدەك مومايلار سىزدەكلەرگە چۆچەك ئېيتىپ بېرىدۇ. مانا بۇ ئىشلار ئاتام زاماندىن بېرى بىزگە ئادەت بولۇپ كەلگەن، بار ئىش. سىز بىزدەك خوتۇنلارغا كۆپ ئارىلاشمىغان ھەم ياش. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق ئىشلارنىڭ قەدىرىنى بىلمەيسىز. — دەپتۇ كەمپىر لولىلىق بىلەن.

— مەيلى بىلمىسەم بوپتۇ!

— ياق! ئانداق دېمەڭ قىزىم.

كەمپىر مەلىكىنىڭ قولتىقىغا كىرىپتۇ. ئۇياقتىن ـ بۇياقتىن سۆز قېتىپتۇ، گەپ ئېچىپتۇ ئاخىرى سۆز ئارىسىدا راسا پەيتنى تېپىپتۇ. مەلىكىگە تېخىمۇ يېقىن كېلىپ ئولتۇرۇپ، مەلىكىنىڭ بۇ يەرگە قانداق قىلىپ كېلىپ قالغانلىقى ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەرنىڭ ئاڭلىيالماي قالغان قىسمىنى سوراپ بىلۋاپتۇ. سىر ئاشكارا بوپتۇ. ئەمدى كەمپىرنىڭ پىكرى ـ خىيالى خاسىيەتلىك يىلان مۇڭگۈزى جايلاشتۇرۇلغان ئەگىشتەر ئۈزۈكنى قولغا چۈشۈرۈشتە قاپتۇ.

— ۋاي مەلىكەم ئەرلەرگە زادىلا ئىشەنگىلى بولمايدۇ. سىزنىڭ

ئالدىڭىزدا ئۇ سىزنى «جېنىم، سۆيگىنىم، ئامراق خوتۇنۇم» دېگىنى بىلەن سىزنى ئۆز ئۆيىڭىزدە قويۇپ، ئۆزى يەنە باشقا بىر ئۆيگە چىقىپ يەنە كۆڭلى خالىغان مەلىكە قىزدىن بىرنى ياكى بىر نەچچىنى ئالدىغا ھازىر قىلىپ ئەيشى - ئىشرەت، كەيپ - ساپا قىلىۋېرىدۇ. ئىشنى تۈگىتىپ ئۇلارنى ئۆز جايىغا قايتۇرۇۋەتسە سىز ئۇنى بىلەمسىز؟ سىزنىڭ ئۇنىڭغا ئىشەنگىنىڭىز بىكارلا بىر گەپ. ئەڭ ياخشىسى، سىز ئۇنىڭدىن ھېلىقى ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ ئۇنى ئۆزىڭىز ساقلاڭ! — دەپتۇ كەمپىر.

— ھوي، شۇنداقمۇ قىلامۇ؟ — دەپتۇ ساددا مەلىكە.

— قىلماي يەنە، سىزنى بىلىندۇرمەي ئېلىپ كەلگەن ئەركىشىنى «ئۇنداق قىلمايدۇ!...» دەپ كىممۇ ئېيتالايدۇ؟ ئۇ، خاسىيەتلىك ئەڭگۈشتەر ئۇنىڭلا قولىدا بولىدىكەن، ئۇ خالىغانىنى قىلالايدۇ، ھەر قانداق ئىش ئۇنىڭ قولىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

— ياق، مەن ئۇنى تالاشمايمەن. مېنىڭ ئېرىم باشقىلاردەك ئەمەس. ئۇ خېلى دىيانەتلىك پادىشاھ. مەن ئۇنىڭ قولىغا چۈشكىلى ئۈچ يىل بولدى. ئارىمىزدا قىلچىلىك گۇمانلىنىش ياكى تېرىقچىلىك سوغاقچىلىق ئىش سادىر بولمىدى.

كەمپىر مەلىكىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ:

— مەيلى مەلىكەم، كېرەك يوق. لېكىن كېيىنكى ئىش ئۆزلىرىگە پۈشايمان كەلتۈرمىسۇن. «كېيىنكى پۈشايمان ئۆزىگە دۈشمەن» دەيدىغان گەپمۇ بار. بىزگە ئوخشاش ئاجىزلار ئەلۋەتتە ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئاجىزلارنىڭ قايغىسى. مەن بۇ مەسلىھەتنى ئۆزلىرىنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە «ئاپلا...» دەپ بارماق چىشلەپ قالماسلىقلىرى ئۈچۈنلا ئېيتقان.

مەلىكە بۇ گەپنى ئاڭلاپ چوڭقۇر ئويغا چۆكۈپتۇ. «ھەي... مېنىڭ ئېرىم راستىنلا شۇنداق قىلارمۇ؟ ياكى ئەڭگۈشتەرنى سوراپ كۆرسەم بولارمۇ؟ ياق!... بەلكىم... يەنە كىم بىلىدۇ؟ ئەر كىشىنىڭ نەپسى خوتۇنلارنىڭكىگە قارىغاندا زىيادىراق. بەلكى ئەقىللىق، تەجرىبىلىك بۇ بۇۋىنىڭ بىر ئىشقا كۆزى يەتكەندۇ. بەلكى ئۇ، ماڭا راستىنلا خەيرىخاھلىق قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ نېمە بولسا شۇ بولسۇن. مەن ئۇ، ئەڭگۈشتەرنى ئېرىمدىن

بىر سوراپ كۆرەي. مېنىڭ سۆزۈمنى قوبۇل كۆرۈپ ئۇنى ماڭا بەرسە تېخى ياخشى. قاچان بەرمسە ئۇنىڭغىمۇ مەيلى. تالىشىپ كەتمەي. ياق... ياق ... مەن ئۇنداق ئېرىدىن بىرەر نەرسىنى تالـــــشـــــپ ئۇندۇرۇۋالالايدىغان خوتۇنلاردىن ئەمەسقۇ؟ مەيلى بوپتۇ. مېنىڭ ئېرىم بولغان بۇ پادىشاھمۇ مېنىڭ سۆزۈمنى يەردە قويماس. چۈنكى ئۇ، ئانچىلا تاش يۈرەك ئەر ئەمەس! » دېگەن خىياللاردىن كېيىن ئاخىر ئۇنى سوراشقا، بەرسە ئېلىشقا، بەرمسە گەپ تالاشماسلىققا قارار قىلىپتۇ.

*

مەلىكە ئېرىدىن ئەگىشىپ سوراپتۇ. شاھ ئۇنى مەلىكىگە بېرىپتۇ، ئاخىر ئەگىشىپ مەلىكىنىڭ قولىغا ئۆتۈپتۇ. بىراق ئۇ بۇنى زادىلا قولىدىن چىقارماپتۇ. ئۇنىڭغا ئېرى شۇنداق دەپ ئېيتقان ئىكەن. كەمپىر بۇنى قانداق قىلىپ قولغا چۈشۈرۈشنى ئويلاپتۇ.

ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى ناھايىتى زور دىندار بۇۋى قىلىپ كۆرسىتىپتۇ. ئەتە ـ ئاخشامدا مەلىكىگە كىتابى مەسىلىلەردىن دەرس، دىنىي قائىدىلاردىن تەلىم بېرىشكە باشلاپتۇ.

ھەر كۈنلۈكىگە ئۇ، مەلىكىگە تۈرلۈك ـ تۈرلۈك يېڭى مەسىلىلەرنى يېشىپ بېرىپتۇ. مەلىكىنىڭ خېلى ئوبدان ئىشەنچىگە ئىگە بوپتۇ. بۇ ئارىلىقتا ئۇ مەلىكىنىڭ قولىدىن خاسىيەتلىك ئەگىشىتىرنى چىقىرىۋېلىشنىڭ يوللىرىنى ئويلاپتۇ. لېكىن مەلىكىدە ئۇنىڭ ھارام نىيىتىگە قارىتا زادىلا قارشىلىق، ھوشيارلىق ۋە تەييارلىق بولماپتۇ.

جۈمە كۈنى مەلىكە غۇسلى قىلىدىغان، تاھارەت ئېلىپ بويىنى سۈغا سالىدىغان چاغدا كەمپىر ئۇنىڭ بېشىغا سۇ قۇيۇپ بېرىدىغان بولۇپ مەلىكە يۈيۈنىدىغان جايغا بىللە بېرىپتۇ. تاھارەت ۋاقتىدا مەلىكە ئۇزۇكنى چىقىرىپ ئىشكىنىڭ يېنىدىكى ئويۇقتا قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن كەمپىر ۋاقىتنىى غەنىيمەت بىلەن بىر قاچىغا ئېلىپ قويغان قىزىق سۇنى تەگشىمەيلا مەلىكىنىڭ بېشىغا قۇيۇۋېتىپتۇ. مەلىكە:

— سۇ قىزىق ئىكەن! — دېگەن ئىكەن، كەمپىر دەرھاللا تەييارلانغان مۇزدەك سوغۇق سۇنى قۇيۇۋېتىپتۇ. مەلىكە ئەندىكىپ تىترەپ كېتىپتۇ. مەلىكە:

— پاھ! بۇ سۇ، بەك سوغۇق ئىكەن! — دەپتىكەن، كەمپىر:

— كېرەك يوق مەلىكەم! سوغۇق سۇ ئىنسانغا بەكمۇ پايدىلىق. — دەپ يەنە بىر چىلەك سوغۇق سۇنى كۆتۈرۈپلا مەلىكىنىڭ بېشىغا قۇيۇۋېتىپتۇ.

لاغىلداپ تىترىگەن مەلىكە ئىسسىنىشقا ئالدىراپ ئۆزۈكنى ئېلىشنى ئېسىدىن چىقىرىپتۇ ۋە باشقا ئۆيگە چىقىپ كېتىپتۇ. بۇ پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن كەمپىر چاققانلىق بىلەن ئۆزۈكنى ئېلىپ ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ بۇ شەھەردە توختىماي ئۆزىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يولغا چۈشۈپتۇ.

كەمپىر ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ شەھەر دەرۋازىسىدىن چىققان ئىكەن، بايىقى ئاۋات شەھەر ئۆزلىكىدىن غايىپ بولۇپ يوقاپلا كېتىپتۇ. ئۇ يەردىكى ئادەملەردىنمۇ بىرەر ئىز قالماپتۇ. ئوردىمۇ، مەلىكىمۇ يوق. پەقەت مىس باش بىلەن ئۇنىڭ ئارزۇلاپ باققان مۇشۇكى، ئىتى، ئۇچ يىل بۇرۇنقى چۆللا قاپتۇ.

ئاخىرى

ئۇچ - تۆت يىل پادىشاھ بولۇپ بەختلىك تۇرمۇشتا ھايات كۆچۈرگەن، ياخشى يەپ - ئىچىشكە ئادەتلەنگەن پادىشاھ مىس باش ئەمدى بۇرۇنقىدەكلا ئالدىغا ئۇچرىغانلا نەرسىلەرنى يېيىشكە كۆنەلمەپتۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ كۈندىن - كۈنگە ئورۇقلاپ يۈزلىرى ھېلىلىدەك قورۇلۇپ، كۆزلىرى پۇرۇلۇپ چىرايلىرى تۇرۇلۇپ ھالى - ئەھۋالى يامانلىشىپتۇ.

خوجىسىنى بۇ ھالدا كۆرگەن ئىت بىلەن مۇشۇك مەسلىھەتلىشىپ: «خوجىمىز بىزلەرنىڭ ھەر بىرىمىز ئۈچۈنمۇ مىڭ تەڭگىدىن پۇل چىقىرىپ سېتىۋالغان. يىلانىنىڭ بالىسى ئۆز قەرزىنى تولۇق ئادا قىلدى. ئەمما ھازىرغىچە بىز تېخى ئۇنىڭ ھېچبىر خىزمىتىنى قىلمىدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن

بىزمۇ بۇ قېتىم كەمپىرنىڭ شەھىرگە بېرىپ يىلان مۇڭگۈزىنى ئورناتقان ئەڭگۈشتەرنى تېپىپ ئېلىپ كېلەيلى.» دېيىشىپتۇ.

ئۇلار بىرلىككە كېلىپ مىس باشتىن رۇخسەت ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ.

بۇلار بىر نەچچە كۈن يول يۈرۈپ مەلىكىنىڭ ئاتىسى بار شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئىت قۇشخانىغا بېرىپ جان بېقىپتۇ. مۇشۇك شەھەر ئىچىگە كىرىپ پادىشاھنىڭ ئوردىسىنىڭ ئىچىگە ئورۇنلۇشۇپتۇ. ھەممە نەرسىگە سەپسېلىپ يۈرۈپتۇ.

ئۇ يەردە مەلىكىنىمۇ كۆرۈپتۇ، ، تونۇپتۇ. بۇ كۈنلەردە قىزنىڭ دادىسى بولغان پادىشاھ يىلان مۇڭگۈزى بار ھېلىقى ئەڭگۈشتەرنى جادۇگەر مومايىنىڭ قولىدىن ئېلىپ ئۇنى مەھكەم ساقلاش ئۈچۈن تىلىنىڭ تېگىگە سېلىۋالغان ئىكەن. بۇنى سەزگەن مۇشۇك پادىشاھنىڭ قېشىغا كېلىپ ئەركىلەپ ـ ئەركىلەپ سۈركۈلۈپ يۈرۈپ پادىشاھنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋاپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ تەخت ئۈستىدە ئۇخلاپ ياتقان ئىكەن، مۇشۇك قويىرنقىنى سۇغا چىلاپ كېلىپ پادىشاھنىڭ يۈزىنى سىپاپتۇ. پادىشاھ چۆچۈپ ئويغانغان بولسىمۇ، يۈزىنى سۈرتىۋېتىپ يەنە ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇ ۋاقتىدا مۇشۇك قۇيىرنقىنىڭ ئۇچىنى پادىشاھنىڭ بۇرنىغا سۈركەپتۇ. پادىشاھنىڭ بۇرنى قىچىشىپ كېتىپ چۈشكۈرۈپتۇ. كېيىن يۆتىلى تۇتۇپ كېتىپ يۆتۈلۈپ تۇكۈرۈپتۇ. شۇ چاغدا پادىشاھنىڭ ئاغزىدىكى يىلان مۇڭگۈزى ئورنىتىلغان ئەڭگۈشتەر ئۈزۈك يەرگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ يەردە بىر توپ چاشقانلار ئۈزۈق ئىزدەپ چېپىشىپ يۈرگەن ئىكەن. بىر چاشقان مۇشۇكتىن بۇرۇنراق كېلىپ ئەڭگۈشتەر ئۈزۈكنى چىشلىۋېلىپ ئۆزىنىڭ ئۆۋىسىغا قېچىپ كىرىپ كېتىپتۇ. بۇ چاشقانمۇ باشقا چاشقانلارغا پادىشاھ ئىكەن. ئۇمۇ، ئۆزىنىڭ ئولجىسىدىن مەمنۇن بوپتۇ.

مۇشۇك ئەڭگۈشتەر ئۈزۈكنى بۇ چاشقاندىن تارتىۋېلىشنىڭ چارىسىنى ئىزدەشكە كىرىشىپتۇ. ئاخىر ئۇ، قولىغا ئۈزۈن بىر تەسۋىنى ئېلىپ چاشقان تۆشۈكىگە يېقىن بىر جايغا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. يالغاندىن كۆزىنى يۇمغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ: «مەن ئۆزۈم موللام مۇشۇك، ئوقۇيمەن تەسۋىنى شۇك. چاشقان يېسەم توۋا، خەلقى ئالەم گۇۋاھ!...» دەپ تەسۋي

سەرىشكە كىرىشىپتۇ.

شۇ چاغدا چاشقانلارنىڭ بىرى سىرتقا چىققان ئىكەن. مۇشۇكنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ھەيران بوپتۇ. دەرھال بېرىپ مۇشۇكنىڭ قۇيرىقىنى چىشلەپ تارتىپتۇ. مۇشۇك مىدىراپمۇ قويماپتۇ. ئۇ يەنە بايىقىدەكلا سۆزلەپ شۇك تۇرۇپتۇ.

بۇنى كۆرگەن چاشقان بۇ ئىشنى دەرھاللا پادىشاھىغا مەلۇم قىپتۇ. ئۇ بۇ خەۋەرگە تازا ئىشەنمەپتۇ.

— ئەي چاشقانلار دۇنيادا چاشقان يېمەيدىغان مۇشۇك يوق. بۇ بىكار گەپ! — دەپتۇ چاشقانلار پادىشاھى.

چاشقانلاردا غۇلغۇلا پەيدا بوپتۇ. ئاخىرى ئۇلار ئىچىدىن بىرى پادىشاھىغا بۇ ئىشنى چارلاپ كۆرۈپ بېقىشنى ئېيتىپتۇ. چاشقانلارنىڭ پادىشاھى بۇ پىكىرگە ماقۇل بولۇپ شۇ يەردە تۇرغان چاشقانلاردىن بىرنى ئالدىغا قىچقىرىپ مۇشۇكنى سىناپ كۆرۈشكە چىقىرىپتۇ. ئۇ چاشقان تۆشۈكتىن ئاستا چىقىپ مۇشۇكنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. باشقا چاشقانلار تۆشۈكنىڭ ئاغزىغا كېلىپ مارىشىپ تۇرۇپتۇ.

ئۇ چاشقان مۇشۇكنىڭ ئالدىدىن بىر - ئىككى قېتىم، يان ۋە ئارقا تەرەپلىرىدىن ئىككى - ئۈچ قېتىم مۇشۇككە سۈركىلۈپ ئۆتۈپتۇ. مۇشۇك راست دېگەندەك ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماپتۇ، شۇ چاغدا ئۇ چاشقان بىر سەكرەپلا مۇشۇكنىڭ دۇمبىسىگە چىقىپتۇ. كېيىن بوينىغا كېلىپ مىنىپتۇ، مۇشۇك چاشقاننىڭ بۇ قىلمىشىغمۇ پەرۋا قىلماپتۇ، كېيىن ئۇ، يەنە يەرگە چۈشۈپ سەكرەپ ئويناپتۇ. مۇشۇكتە زادى ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولماپتۇ. ئۇ يەنە بۇرۇنقىدەكلا:

چاشقان يېسەم توۋا...
خەلقى ئالەم گۇۋا!...

دەپ يىغلاپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. يىغىدىن ئونىڭ كۆزلىرى قىزىرىپتۇ.

تۆشۈك ئاغزىدا قاراپ تۇرغان چاشقانلارنىڭ پادىشاھى ئۆزىنىڭ ھەمراھلىرى بىلەن بۇ ئەھۋالنى ناھايىتى ئېنىق كۆرگەندىن كېيىن،

ئۇلارنىڭمۇ مۇشۇكنى بوزەك قىلىپ ئويىنغىسى كېلىپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار خاتىرجەم هالدا سىرتقا چىقىپتۇ.

ئۇلار ئەمدى ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىشقان ئىكەن مۇشۇك سەكرەپ يېرىپ چاشقانلار پادىشاهىنى تۇتۇپ چىشلەپ مىجىپتۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى باشقا چاشقانلار بۇ ئىشنى كۆرۈپ تۇشۇككە قاراپ پېتىراپ قېچىپتۇ.

مۇشۇك چاشقانلار پادىشاهىنىڭ قارنىنى تىرنىغى بىلەن يېرىپ ئەڭگۈشتەرنى ئاپتۇ. چاشقاننى يەپتۇ. ئۇ ئەڭگۈشتەرنى چىشلەپ ئىتنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ئىتقا:

— ئىت ئاداش ئەڭگۈشتەر تېپىلمىدى. بىز بۇ يەردە تېنەپ ـ تەمتىرەپ بىكارلا ئاۋارە بولۇپ يۈرمەيلى، ئىگىمىزنىڭ قېشىغا قايتىپ كېتەيلى! — دەپتۇ.

ئىتمۇ: «ماقۇل!» دەپ بىللە يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار بىر نەچچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن، يوغان بىر دەريانىڭ بويىغا يېتىپ كەپتۇ. ئىت بۇ دەريادىن مۇشۇكنى بۇرۇنقىدەكلا بوينىغا مىندۈرۈپ ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. شۇ چاغدا ئىت مۇشۇككە:

— ئەي مۇشۇك، بىز بۇ ئەڭگۈشتەرنى تاپماي تۇرۇپ بۇ يەردىن كەتمەسەك. بىز خوجىمىزنىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول بىلەن نېمە دەپ بارىمىز؟ — دەپتۇ.

مۇشۇك قانچە نەسىهەت قىلسىمۇ، يالۋۇرسىمۇ ئىت دەريادىن ئۆتۈشكە زادىلا ئۇنىماپتۇ. ئاخىرى مۇشۇك راستىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بوپتۇ. ئۇ:

— خاتىرجەم بول ئاداش، مەن ئەڭگۈشتەرنى تاپتىم! — دەپتۇ.

مۇشۇكتىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئىت:

— ئاندىق بولسا ئۇ، ئەڭگۈشتەرنى ماڭا بەر! ئۇنى خوجىمىزنىڭ ئالدىغا مەن ئېلىپ بارايى! — دەپتۇ.

مۇشۇك دەريادىن ئۆتۈۋېلىش ئۈچۈن بۇ پىكىرگە «ماقۇل» بوپتۇ — دە:

— ئاندىق بولسا مەن ئەڭگۈشتەرنى سۇدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ساڭا بېرەي! — دەپتۇ.

ئىت:

— ياق بولمايدۇ! ھازىر بەرمىسەڭ مەن سېنى سۈدىن ئۆتكۈزۈپ قويمايمەن! — دەپتۇ.

مۇشۇك ئىلاجسىز ئەگىشىتەرنى ئىتقا بېرىپتۇ. ئىت ئەگىشىتەرنى ئاغزىغا سېلىپ مۇشۇكنى بوينىغا مىندۈرۈپتۇ — دە سۈغا كىرىپتۇ. ئۇلار سۈدىن ئۆتۈۋاتقاندا ئىتنىڭ كۆزىگە سېمىز بىر بېلىق كۆرۈنۈپتۇ. ئىت «بېلىقنى تۇتۇپ يەيمەن» دەپ ئاغزىنى ئاچقان ئىكەن ئىتنىڭ ئاغزىدىن ئەگىشىتەر چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇنى بىر بېلىق يۇتۇۋاپتۇ. بۇنى مۇشۇك كۆرۈپ قاپتۇ. ئىت بىلەن مۇشۇك دەريادىن ئۆتكەندىن كېيىن خېلى ئۇزۇن مېڭىپتۇ.

قارىسا دەريانىڭ ئايىاق تەرىپىدە بىر بېلىقچى نۇرغۇن بېلىق تۇتقان ئىكەن. مۇشۇك ئىتقا:

— ھازىر قورساق بەك ئاچتى. ئاۋۇ بېلىقچىدىن بىر دانە بېلىق سېتىۋېلىپ يەيلى! — دەپتۇ.

ئىت:

— خوپ! — دەپتۇ.

مۇشۇكنىڭ ئىككى تېيىن، ئىتنىڭ تۆت تېيىن پۇلى بار ئىكەن، ئۇلار بىللە بېلىقچىنىڭ ئالدىغا كېلىشىپتۇ. مۇشۇك قارىسا ھېلىقى ئەگىشىتەرنى يۇتۇۋالغان بېلىق، بېلىقچىنىڭ قارمىغىدا تۇرغىدەك. ئۇ بېلىقنى ئىت مۇشۇك بىلەن بىللە تۇرۇپ سودىلىشىپ بېلىقچىدىن ئالتە تېيىنگە سېتىۋاپتۇ. مۇشۇك بېلىقنىڭ باش تەرىپىنى ئۇزۇپ يەپ تېنىنى ئىتقا بېرىپتۇ. مۇشۇك ئەگىشىتەرنى بېلىقنىڭ بوغۇزىدىن تېپىۋېلىپ ئىتقا تۇيدۇرماي ئاغزىغا ساپتۇ.

ئۇلار قورساقنى تويغۇزۇپ مىس باشنىڭ ئالدىغا قايتىپ كېتىپتۇ، ئۇلارنى كۆرگەن مىس باش:

— ھەم... ئەزىمەتلەر قېنى ئەگىشىتەرنى تېپىپ كەلدىڭلارمۇ؟! — دەپ سوراپتۇ.

— ياق! ... ياق!... دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئىت.

— مەن تاپتىم! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مۇشۇك.

ئىتنىڭ ئاچچىقى كېلىپ مۇشۇككە قاراپ ئېتىلىپتۇ. مۇشۇك، ئىتتىن قورقۇپ ئەگىشىرنى مىس باشقا بېرەلمەي قېچىپتۇ. ئىت قوغلاپتۇ. مۇشۇك قېچىپ بېرىپ جاڭگالدىكى سۆگەتنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ، ئىت مۇشۇكنى پايلاپ سۆگەتنىڭ تۈۋىدە يېتىپتۇ.

شۇ چاغدىن باشلاپ ئىت مۇشۇككە ئۆچ بولۇپ قاپتۇ. مۇشۇك شۇ يەردە تۇرۇپ يەردىكى مۇشۇكلەرگە:

— ئىت قوغلىسا سىلەر دەرھال دەرەخكە چىقىۋېلىڭلار! — دەپ نەسىھەت قىپتۇ.

مەن ئىت بىلەن مۇشۇكنىڭ تاماشاسىنى كۆرگىلى بارغىنىمدا مىس باش شۇ يەردە قالغان. كېيىن ئۇنىڭ ئۆزىنى ئىزدەپمۇ زادىلا تاپالمىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ نېمە بولغانلىقىدىن خەۋەر ئالالمىدىم.

1949 ـ يىل مارت، غۇلجا
(ئىتتىپاق ژۇرنىلىدىن ئېلىندى)

شىتىلە بىلەن پىتىلە

(چۆچەك)

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئەر ـ خوتۇن ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئېرىنىڭ ئېتى شىتىلە، خوتۇنىنىڭ ئېتى پىتىلە ئىكەن. بۇلار مەھەللىنىڭ چېتىدىرەك بىر پاكار ئۆيدە تۇرىدىكەن. بىر كۈنى، ئۇ، ئۆيىنىڭ لىم ياغچى غارسىلداپ سۇنۇشقا باشلاپتۇ، ئەر ـ خوتۇن بىرلىشىپ ئۇنىڭغا چارە قىلماقچى بوپتۇ.

شىتىلە:

— نوغۇچىنى تۇۋرۈك قىلايلى! — دەپتۇ.

پىتىلە قارشىلىق كۆرسىتىپ:

— نوغۇچ بولمىسا، بىز ئۇرۇقلۇق تېپىپ بۇغداي تېرىپ تېپىپ، ئورۇپ، يېغىپ، ئۇن تارتىپ كەلگەندە قانداق قىلىپ ئاش ئېتىمىز؟ مانا بۇ ھاسىنى تۇۋرۈك قىلايلى! — دەپتۇ.

شىتىلە قوپۇپ:

— سەن تەييار ھاسىنى تۇۋرۈك قىلىپ قويساڭ، مەن قېرىغاندا نېمىنى تايىنىمەن؟ تۇغدىغان بالىلىرىڭ چوڭ بولۇپ باشباشتاقلىق قىلسا نېمە بىلەن ئەدەپلەيمەن؟ سەن ئاش ئېتىۋاتقاندا ئۇ، بەڭگۈش ئوتۇن ئەكىرگىلى چىقىپ ئويناپ قالسا، ھاسام بولمىسا، قانداق قىلىمەن؟ نېمىگە تايىنىپ تالاغا چىقىپ ئۇنى چاقىرىپ كىرەلەيمەن؟ سەن زادى كېيىنلىكىنى ئويلىمايسەن! — دەپتۇ.

سۇنۇشقا باشلىغان ياغاچ پەسلەشكە باشلاپتۇ، شۇ ئارىدا ئۇلارنىڭ تونۇر كۆسىيى قىلىش ئۈچۈن ساقلاپ يۈرگەن بىر تال چەنزىسى ئۇلارنىڭ ئېسىگە چۈشۈپتۇ. ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ شۇنى تۇۋرۈك قىلىپ لىمنى توختىۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلار بىر كۈنى قېيىن ئاتا ـ قېيىن ئانىسىنىڭ ئۆيىگە جۈمەلەپ بېرىپتۇ. قايتىدىغان چاغدا قېيىن ئاتىسى بۇلارغا ئىككى جىڭ گۆش

يوللۇق تۇتۇپتۇ.

— ۋاي خوتۇن گۆشىنىغۇ يەرمىز، چىش كولىغۇچ يوق قانداق قىلىمىز؟

— دەپتۇ شىتىلە.

پىتىلە بۇ پىكىرنى قۇۋۇۋەتلەپ:

— بىز ھەممە ئىشنى ئالدىن تەييارلاپ كەلگەن ئەر ـ خوتۇن تۇرۇپ ئەجەپ بۇنى ئويلىماپتىمىز؟ ـ ھە! — دەپتۇ.

چىش كولىغۇچىنىڭ ئارچا ياغىچىدىن بولىدىغانلىقىنى، ئارچىنىڭ تاغدا بولىدىغانلىقىنى ئەسلىشىپ، گۆشنى قازاندا قويۇپ ئاۋۇەل تاغقا بارماقچى بوپتۇ. ئىشكىنى قۇلۇپلاپ ئاچقۇچىنى قويۇشقا يەر تاللاپتۇ. بولار بىر زامانلار كېلىپ «دېھقانچىلىق قىلساق لازىم بولار» دەپ بىر تۇز يەرنى خامان قىلىپ ئونتۇرىسىغا موما ياغاچ قاداپ قويغان ئىكەن. قارىسا موما خېلى ئېگىز، ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىنى يۆلۇشۇپ تۇرۇپ ئاچقۇچنى مومىنىڭ ئۇستىگە ئېسىپ قويۇپتۇ ۋە بۇ يەرگە ھېچكىمنىڭ قولى يەتمەيدۇ، دەپ جەزىم قىلىشىپ تاغقا راۋان بوپتۇ. بۇلار كېتىۋاتقاندا يولدا بۇلارغا بىر ھىلىگەر ئادەم ئۇچراپتۇ. ئۇ، ئادەم شىتىلە بىلەن پىتىلەگە سالام بېرىپ:

— يول بولسۇن! بەك ئالدىراشقۇ، نەگە مېڭىشتىلا؟! — دەپ سوراپتۇ. شىتىلە بىلەن پىتىلە بىر ـ بىرىنىڭ ئاغزىدىكى گەپنى تارتىۋېلىپ سۆزلەپ كېتىپتۇ.

— ۋاي تەقسىر! بۇگۈن بىز قېيىن ئاتىمىزنىڭ ئۆيىگە جۈمەلەپ بارساق ئىككى جىك خام گۆش بەردى. ئۇنى ئۆيىمىزگە ئەكېلىپ، قازانغا سېلىپ ئەمدى يەيلى دېسەك، چىش كولىغۇچ يوق، شۇنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن تاغقا كېتىۋاتىمىز.

— ئىشكىنى قۇلۇپلاپ، ئاچقۇچنى موما ياغاچىنىڭ ئۇستىگە ئىلىپ قويدۇق، — دەپتۇ پىتىلە — گۆش پىشاي دەپ قالغان، يەنە سىلى كىرىپ يەپ كەتمىسىلە جۈمۇ؟!

— نېمە دېگەنلىرى بۇ خېنىم! — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم، — ئۇنداقمۇ قىلامدىغان.

ئۇلار خوشلىشىپ ئۆز يوللىرىغا كېتىپتۇ. شىتىلە بىلەن پىتىلەنىڭ

قارىسى يىتۈشى بىلەن ھېلىقى ئادەم ئۆيگە كىرىپ، گۆشنى يەپ شورپىسىنى ئىچىپ، ئىشكىنى قۇلۇپلاپ ئاچقۇچنى يەنە ئاۋۇالقىدەك موما ياغاچنىڭ ئۈستىگە ئىلىپ قويۇپتۇ — دە، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

شىتىلە بىلەن پىتىلە تاغقا بېرىپ ئارچا ياغىچىنى تېپىپ، چىش كولىغۇچ ياساپ ئۇچ كۈندە ئاران ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ. ئىشكىنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىشىگە، بىر دانە دۆلەت قوڭغۇزى ئۆمۈلەپ بوسغىدىن چىقىۋاتقان ئىكەن، بىردىنلا بىر تۆشۈككە كىرىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ، شىتىلە بىلەن پىتىلە كېلىپ قازانىنى ئاچسا ھېچنىمە يوق.

— ئاپلا! بۇنى ھېلىقى دۆلەت قوڭغۇزى يەپ كېتىپتۇ. — دەپ ئارقىدىن قوغلاپ چىقسا، ئۇ ھېچنەدە يوق، ئىشكىنى ياپماي ئۆيگە كىرگەنلىكىگە ئەر - خوتۇن ئىككىسى بىر - بىرىنى خېلى تاپا - تەنە قىلىشىپتۇ.

ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ، قېيىن ئاتىسىنىڭ ئۆيگە يەنە جۈمەلەپ بارغان ئىكەن، ئۇالر بۇالرنى چۆچۈرە بىلەن مېھمان قىلىپ قايتىش ۋاقتىدا بىر جىڭ گۆش بېرىپتۇ. شىتىلە بىلەن پىتىلە ئۇ گۆش بىلەن چۆچۈرە ئېتىپتۇ. ئاش پىشقاندا قېيىن ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە چۆچۈرىنى چوكا بىلەن ئىچكەنلىكى ئېسىگە كەپتۇ — دە، بىر شەرتنىڭ ھازىرالانمىغانلىقىنى بىلىپتۇ. دەرھال چوكىنى قانداق ياساش ئۈستىدە ئويلىنىپتۇ، ئۇنىڭ شىلۈە ياغىچىدىن ياسالىدىغانلىقىنى ئەسلىشىپتۇ. شىلۈە ئەلۋەتتە تاغدا بولىدۇ، ئاخىرى بۇالر چۆچۈرىنى قازاندا قويۇپ تاغقا ماڭماقچى بوپتۇ.

بۇ قېتىم ئاچقۇچنى بۇرۇنقىدىن يوشۇرۇنراق يەرگە قويۇشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ. تونۇرنىڭ تۆۋىدىكى كۈلگە كۆمۈپتۇ، ئۈستىگە ئەگرى - بۈگرى قىلىپ سۇ سېپىپ بەلگە قىلىپ قويۇپ تاغقا مېڭىپتۇ. يولدا ھېلىقى ئادەم بىلەن يەنە ئۇچرىشىپتۇ، شىتىلە بىلەن پىتىلە بۇ نۆۋەت ئۇنى ئالداپ قۇتۇلماقچى بولۇپ كېلىشۈاپتۇ.

— ھە ... يول بولسۇن! — دەپتۇ، ھېلىقى ئادەم بۇالر بىلەن كۆرۈشۈپ.

— بۇ نۆۋەت بىز تاغقا بارمايمىز، شىلۈە ياغىچى ئالمايمىز، چوكە ياسىمايمىز! — دەپتۇ شىتىلە.

— ئۆيده چۆچۈره ئەتمەدۇق، ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى كۆلنىڭ ئاستىغا كۆمۈپ، ئۇستىگە ئەگرى - بۈگرى سۇ سېپىپ بەلگە قىلىپ قويمىدۇق.
— دەپتۇ پىتىلە.

يولۇچى بۇلار بىلەن خوشلىشىپ توپ - توغرا شىتىلە بىلەن پىتىلەنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئاچقۇچىنى قويغان يەردىن ئېلىپ ئىشكىنى ئېچىپ، چۆچۈرىنى ئىچىپ قازاننىڭ ئاغزىنى بۇرۇنقىدەك يېپىپ قويۇپتۇ. ئىشكىنى قولۇپلاپ ئاچقۇچنى ئۆز جايىغا قويۇپ كېتىپتۇ. بۇ قېتىمدا شىتىلە بىلەن پىتىلە بەش كۈندە قايتىپ كېلىپتۇ. ئاچقۇچنى ئېلىپ ئىشكىنى ئېچىپتۇ، بىرىپ قازانغا قارىسا ھېچنېمە يوق. بىر چۈن قازاننىڭ ئىچىدىكى نەملىكنى شۇمۇپ تۇرغىدەك، بۇنى كۆرگەن شىتىلەنىڭ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆچۈپتۇ.
— ۋاي خوتۇن چاپسان بول! پالتىنى ئەكېلىپ بەر! — دەپتۇ.

پىتىلە پۇتىنىڭ ئۆچىدا دەسسەپ پالتىنى ئەكېلىپ بەرگەن ئىكەن، شىتىلە چۈننىڭ مىڭىسىنى نىشانلاپ تۇرۇپ راسا كېلىشتۇرۇپ بىرنى ئۇرۇپتۇ، پالتىنىڭ زەربىدىن قازان سەككىز پارە بوپتۇ، چۈن ئۆچۈپ بىرىپ پىتىلەنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ.
— ۋاي خوتۇن ! — دەپتۇ پىتىلەگە شىتىلە — مىدىرلىماي تۇر! بۇ شورى قۇرغۇر سېنىڭ بېشىڭغا قوندى، بۇنىڭ ئەدىپىنى بەرمىسەم بولمايدۇ — دەپ، ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن بىرىپ پالتا بىلەن بىرنى قويغان ئىكەن، خوتۇنىنىڭ بېشى ئىككى پارچە بولۇپ ئۆلۈپتۇ. ھېلىقى قۇۋ چۈن «غىڭ» قىلىپ ئۇچۇپ بىرىپ تۇۋرۇككە قونۇپتۇ. شىتىلەنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ، تومۇرلىرى چۆچۈپتۇ، ئاچچىغى ئىچىگە، غەزىپى بېشىغا ئۆرلەپتۇ.
— سەن ھىلىگەر قۇۋ چۈن، — دەپتۇ شىتىلە — ئاشنى ئىچىڭ، قازاننى چېقىڭ، خوتۇننى ئۆلتۈرۈڭ، تېخى ئۇ يېتىشمىگەندەك تۇۋرۇككە قونۇپ ئۆگزىنى كۆتۈرۈڭما؟! ھىم ... مەن سېنىڭ شۇنداق ئەدىپىڭنى بىرەيكى، خەپ توختا!

ئۇ، پالتىنى ئارقىسىغا يوشۇرۇپ، ئاستا پۇتىنىڭ ئۇچى بىلەن دەسسەپ تۇۋرۇككە يېقىنلاپ كېلىۋاتقاندا، تۇيۇقسىزلا ئىشىك ئېچىلىپتۇ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىسا، بايىقى ئاچكۆز ئادەم كىرىپ كېلىۋاتقىدەك. ئۇ، ئۆز

كۆڭلىده: «بۇگۈن ئۇلار نەق سامسا تەييارلاپ قويدى» دېگەن گۇمان بىلەن كىرگەن ئىكەن.

ئۇ، شىتىلەنىڭ «خەپ شۇڭ» دېگەن شەرتى بىلەن جىم تۇرۇپ قاپتۇ، شىتىلەنىڭ قولىدا پالتا بارلىقىنىمۇ ئۇقماپتۇ. شىتىلە ئەپلەپ تۇۋرۇپ تۇۋرۇككە راسا كېلىشتۇرۇپ بىرنى ئۇرغان ئىكەن، سۇنغان تۇۋرۇك قاق ئوتتۇرىدىن نەق ئىككى بولۇپ يېقىلىپتۇ. تۇۋرۇك بىلەن تەڭ لىمۇ يەرگە چۈشۈپتۇ، چۈنكى ئۇچۇپ تالاغا چىقىپ كېتىپتۇ. يوغان لىم ياغاچ بولسا توپ توغرا هېلىقى ئاچكۆز ئادەمنىڭ چىڭ چوققىسىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ «ۋايجان» دېيىشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەي، ئۈستىخانلىرى پەخش - پەخش بولۇپ جان بېرىپتۇ.

شىتىلە بولسا ئۇنىڭ بىلەن كارى يوق چۈنىنى قوغلاپ يۈرۈپ تۇتۇپتۇ. قانىتىدىن بوغۇپ قازىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قازىغا ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن چۈنگە ھۆكۈم تەلەپ قىپتۇ.

قازى:

— خوپ دەۋايىڭنى ئاڭلىدىم، مۇددىئايىڭنى چۈشەندىم. مېنىڭ ھۆكمىم شۇكى، سەن چۈنىنى قويۇپ بەر، ئۆزۈڭ قاراپ تۇر! بۇ قېتىمىمۇ چۈنى نەگە بېرىپ قونسا سەن قولىڭدىكى پالتا بىلەن ئۇنى ئۇر! چۈنى ئۆلسە دېمەك ھەممە گۇناھ شۇنىڭدا، سەن ئازاد، ئۆز يولىڭغا كېتىۋەر. چۈنى ئۆلمىسە، سەن يۇقىرىدىكى جىنايەتلىرىڭ ئۈچۈن مېنىڭ ئالدىمدا جاۋابكار! — دەپ ھۆكۈم قىپتۇ.

شىتىلە:

— خوپ تەقسىر! — دەپ چۈنىنىڭ قانىتىنى يېشىپ قويۇپ بېرىپتۇ.

چۈنى بىر ئېگىز بىر پەس ئۇچۇپ بېرىپ، قازىنىڭ پىشانىسىغا قونۇپتۇ. شىتىلە ئەپلەپ تۇرۇپ قولىدىكى پالتا بىلەن قازىنىڭ پىشانىسىدىكى چۈنىنى بىرنى ئۇرغان ئىكەن، چۈنى بۇ يەردىنمۇ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. قازى ئۇلۇپتۇ.

شتىلە قازىغا:

— ھەممە گۈناھ سېنىڭدە ئىكەن، خوپ بولدى، مېنىڭ ئۆيۈمدىكى شورپا، چۆچۈرىنىڭ ھەممىسىنى سەن ئىچىپتىكەنسەن، جازايىڭنى تارت! — دەپ چىڭىنىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

زېرەك بىلەن زېرىككەك

(چۆچەك)

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، ئاتا ـ بوۋام زامانىسىدا بىرى ياشقا تولغان، يەنە بىرى باشقا تولغان ئىككى ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. كىچىكىنىڭ لەقمى زېرەك، چوڭىنىڭ لەقمى زېرىككەك ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە زېرىككەك شەھەردىن سودىدىن يېنىپ ئېشىكىنى دۈتىپ ئۆيىگە كېتىپ بارسا، ئارقىسىدىن ياشقىنا بىر يىگىت پىيادە ناخشا توۋلاپ يېتىپ كەپتۇ ۋە زېرىككەككە قوشۇلۇپتۇ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم تاغا! — دەپتۇ زېرەك. زېرىككەك لام ـ جىم دەپ زۇۋان سۈرمەي مېڭىپتۇ.

بۇلار شۇنداق مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، زېرىككەك زېرىكسىمۇ، زېرەككە زادىلا قارىماپتۇ، يولمۇ ئانچە ئاۋۇماپتۇ، ئاخىرى زېرەك ئۇنى سۆزگە سېلىش ئۈچۈن گەپ باشلاپتۇ:

— تاغا، يول بەك ئۇزىراپ كەتتى، ھېرىپمۇ كەتتۇق، ئازراق بولسىمۇ يولنى قىسقارتمايلىمۇ؟ — دەپتۇ.

زېرىككەك ھەيران بولۇپ:

— بەللى، مانا زاڭلىشىش دېگەن مانا شۇ! يولنى قانداق قىلىپ قىسقارتقىلى بولىدۇ؟! — دەپتۇ خاپا بولغاندەك قىلىپ.

— مېنىڭ گېپىم زاڭلىشىش ئەمەس ئىدىغۇ تاغا؟! خەير، ئۆزىڭىز بىلىڭ، مەيلى ... بوپتۇ. — دەپتۇ جاۋاب ئورنىدا زېرەك.

بۇلار يەنە خېلى يەرگىچە بىللە مېڭىپتۇ، لام ـ مىم دېيىشمەپتۇ. بۇلار ماڭغان يول ئۇزۇن يول ئىكەن، بۇلار شۇنداق گەپلىشەلمەي كېتىپ بارسا، يول بويىدا بۇلارغا تازا ئوخشىغان بۇغدايلىقلار ئۇچراپتۇ. زېرەك بۇغدايلارغا زوخلىنىپ قاراپتۇ، كېيىن سەپەردىشىغا:

— تاغا، مۇشۇ بۇغدايلار بۇنى تېرىغان دېھقانلىرىڭ ئۆيىگە كىرەر ـ مۇ؟
— ... دەپ سوراپتۇ.
زېرىككەك خاپا بولۇپ بەك تېرىكىپ كېتىپتۇ.
— بەللى ... بەللى ئەقلىڭگە بارىكاللا سېنىڭ، ئەمىسە بۇ بۇغداي دېھقانلىرىڭ ئۆيىگە كىرمىسە، نەگە كىرىدۇ. شۇنچە كۆپ بۇغدايىنى چاشقان توشۇپ كېتەلەمدۇ؟! — دەپ تېرىكىپ سەكرەپ كېتىپتۇ. زېرەك تېرىكمەستىن:
— گەپنىڭ تېگى چاشقاندا ئەمەس، چاشقاندىنمۇ ئاشقاندا، — دەپ كۈلۈمسىرەپتۇ.
ئاخىر زېرىككەك:
— بولدى بەس! ئەمدى ئۆكا، قاملاشمىغان تېپىشماقلىرىڭنى ئېيتمىشنى توختات! — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى ئۈزاققىچە گەپ قىلىشماي مېڭىشىپتۇ، زېرەك يانداپ يېتىشىپ مېڭىپ كېلىپ:
— ئىنىڭىز سىزگە ھەمراھ، زېرىكمەك! — دەپ ئاستا يەنە كېلىشۇاپتۇ. شۇنداق قىلىپ بۇلار يەنە جىم مېڭىپتۇ، بۇلار بىر ئىككى چاقىرىم ماڭغاندا بىر يۇرتقا يېقىن كەپتۇ، قارىسا بىر توپ خالايىق ئۇ يۇرتتىن بىر جىنازىنى كۆتۈرۈپ چىقىۋاتقان، جىنازىنىڭ ئالدىدا بىر توپ بالىلار، ئەرلەر بېلىگە ئاق باغلاپ قارىلىق تۈتۈپ يىغلاپ كېلىۋاتقان. جىنازىنىڭ ئارقىسىدىكى كىشىلەرنىڭمۇ چىرايى غەم، كۆزلىرى نەم كېتىپ بارغان، بۇنى كۆرگەن زېرەك چوڭقۇر بىر «ئۇھ! ...» تارتىپ:
— تاغا ئاشۇ جىنازىدىكى راست ئۆلگەن ئۆلۈكمىدۇ؟ ياكى تېرىكمىدۇ؟ ! — دەپ سوراپتۇ.
بۇ سوئال ئۇنىڭ ھەممە گېپىدىن ئېشىپ چۈشۈپتۇ، زېرىككەكنىڭ ئاچچىقىمۇ تېرىسىدىن تېشىپ چىقىپتۇ. ئۇ ئۆزىگە ـ ئۆزى: «ئەخمەقنىڭ بوۋىسى مانا ئەمدى مەيەردىن چىقتى! ...» دەپتۇ. كېيىن ئۇ، يىگىتكە قاراپ:
— ئۆكا! سېنى بالىمكىن دەي دېسەم بۇرۇتۇڭ بار ئىكەن،

ئالجىغانمىكىن دەي دېسەم ئەقلى ـ ھوشۇڭ جايىدا، گەپلىرىڭگە قارىغاندا، ياش بولۇشىڭغا قارىماي دۇنيادىكى ھەممە ئەخمەقلەرنى بېسىپ چۈشكىدەكسەن! ... جىنازىغا ئۆلۈك كىرمەي، تىرىك كىرەمدۇ؟! ..... خۇدايا، پەرۋەردىگارا، پەمسىز ئەخمەقلەرگە يولۇقۇشتىن ئۆزۈڭ ساقلا! — دەپ ئېشىكىنى دۇئىتىپ ئىتتىك ـ ئىتتىك مېڭىپتۇ.

زېرەك ئۇنىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ:

— توختاڭ تاغا! توختاڭ، قانداقلىكى بولمىسۇن، بىز بىر نەچچە چاقىرىملىق يولدا ھەمسەپەر بولدۇق، يولدا بىللە ماڭغان ھەمراھ بىلەن خوشلاشماي كېتىش نامەردلىك! ئۆيلىرىگە ئالدىرىسلا خەير، خوش يول بولسۇن — دەپتۇ.

زېرەككەك بۇ سۆزنى ئاڭلاپ توختاپتۇ، ئۇنىڭ «ئۆي ھەققىدىكى مەنىلىك» سۆزىدىن بىر نەرسىنى ئويلاپتۇ. ئۆزىگە ئۆزى: «راست ئەمەسمۇ؟ ھەر قانداق بولسىمۇ، بىر قانچە چاقىرىم يولدا ماڭا ھەمراھ بولدى، ئەمدى ئۆيۈمگە يېقىن كەلگەندە ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ قويماي تاشلاپ كەتسەم، سەت ئەمەسمۇ؟ ئۇغۇ تۇرغان ـ پۇتكىنى بىر ئەخمەت نېمىكەن، شۇنداق بولسىمۇ ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ بىرەر پىيالە ئۇسسۇزلۇق چاي بېرىپ ئاندىن يولغا سالاي!» دەپتۇ.

— ئۇكا! ئەمدى بايىقىدەك ئەخمىقانە سۆزلىرىڭنى قوي جۇمۇ؟ ماۋۇ بولسا بىزنىڭ يۇرت، سېنىڭ سارايڭغا ئوخشاش سۆزلىرىڭنى مەھەللىدىكى خەلقلەر ئاڭلاپ قالسا، ئۇيات بولىدۇ. خەير، ئۆتكەن ئىشلارنى تەگمەيلى، ھەمسەپەرلىكىمىزنىڭ ھۇرمىتى، سەن بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ بىرەر پىيالە چاي ئىچىپ ماڭغىن ئۇكا! جۇرۇ ئۆيگە، — دەپتۇ.

— رەھمەت تاغا! كۆڭلۈمنى شۇنچىلىك ئىستىگەنلىرىگە، مەن مۇشۇ يول بويىدىكى ئۆستەڭ بويىدا — بوستانلىقتا بىردەم ئارام ئېلىۋېلىپ، سالقىن چۈشەرگە يېقىن يولۇمغا چۈشۈۋالاي! — دەپتۇ ۋە زېرەككەكنىڭ ئۆيىگە ئايرىلىدىغان يولنىڭ بويىدىكى ئۆستەڭنىڭ قېشىدا قاپتۇ.

زېرەككەك، زېرەكنى يەنە بىر تەكلىپ قىلا ـ قىلماي «خەير خوش» دەپ يولدىن قايرىلىپ كېتىپ قاپتۇ. ئۇ، ئۆيىگە بېرىپ چېيىنى ئىچە ـ

ئىچمەيلا: «ئەستەغپىرۇللا! ...» دەپ غودۇكشۇپتۇ.

خوتۇنى بۇ گەپنى ئاڭلاپ قېلىپ:

— ھوي! يەنە نېمە ئەستەغپىرۇللا؟! — دەپ قىستاپ سوراپتۇ.

زېرەككەك:

— سەن بۇنى سورىماي ئىشىڭغا تۇتۇش قىل! مەن يولدا ئۇچراشقان بىر ئەخمەق بىلەن بولۇپ ئۆتكەن گەپ - سۆزگە مۇشۇ تۇرقىدا ئۆيدە ئولتۇرۇپمۇ زېرىكتۈرمەن. — دەپتۇ.

خوتۇنى:

— ئاشنى قىزىم ئېتىۋاتىدۇ؟ ... ھە يولدا سىلى كىم بىلەن ئۇچراشقان، ئوغۇلمۇ - قىزمۇ؟ ياشمۇ؟ قېرىمۇ؟ ئاراڭلاردا قانداق گەپ سۆز بولۇپ ئۆتكەن؟! — دەپ تۈجۈپىلەپ سوراپتۇ.

ئېرى يا تېرىكشىنى، يا زېرىكشىنى بىلەلمەي، ئاخىرى زېرەكنىك يولدا ئېيتقان گەپ - سۆزلىرىنى خوتۇنىغا بىر - بىرلەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ. خوتۇنمۇ: « ۋىيىيەي راستلا بۇ قانداق دېگەن گەپلەر؟ قىزىق ئىكەن ...» دەپ كۈلۈپتۇ.

زېرەككەكنىك بويىغا يېتىپ قالغان بىر قىزى، يەتتە ياشلاردىن ئاشقان كىچىك بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئۇ، قىزى ناھايىتى چىچەن، ئەقىللىق ئىكەن. ئۇ، قىز ئاش ئېتىۋېتىپ دادىسىنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھېلىقى يېگىتنىڭ ھەممە «غەلىتە» سۆزلىرىنى ئاڭلىۋاپتۇ. ئۇنىڭ سۆزلىرىگە مەسلىكى كېلىپ ھەيران بوپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە دادىسىنىڭ گېپىنىڭ بىر يېرىدە: «ئۆزىغۇ ... بولمىسا بۇرۇتلىرى ئەمدى خەت تارتقان ناھايىتى ئىسكەتلىك يېگىت ئىكەن.» دېگەن سۆزلىرىدىن بويى قىيامىغا يېتىپ قالغان قىز ئۆزىگە ئۆت تۇتاشتۇرۇۋاپتۇ، دادىسى ئارىلاپ - ئارىلاپ سۆزىنىڭ ئارىسىدا: « ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق دېگەن مانا شۇ، دۇنيادا مۇشۇنداق ئىسكەتلىك يېگىتتىن ئەنە شۇنداق ئەخمەق چىقىدۇ!، دېسە كىممۇ ئىشىنىدۇ.» دېگەن ۋاقتىدا، قىز: «ياق دادا! ئۇ ئەخمەق ئەمەس، دانا يېگىت.» دەي، دەي، دەپ يەنە ئۆزىنى توختىتىۋاپتۇ. كېيىن: «ئۆزۈممۇ ئۇنى بىر سىناپ باقسام ...» دەپ كۆڭلىگە بىر نەرسىنى پۈكۈپتۇ.

قىز چۆچۈرە ئەتكەن ئىكەن، ئۇنىڭدىن دادىسىغا ئۇسۇپ ئەكىرىپ بېرىپتۇ، ئاندىن كېيىن: « ھەر نېمە بولسا مۇساپىر ئىكەن ···» دەپ ئانىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئاشتىن بىر قاچىغا ئۇسۇپ ئۈستىنى بىر نان بىلەن يېپىپ ئىنىسىدىن يىگىتنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپتۇ. قىز ئىنىسىنى ئۇزۇتۇپ چىقىپ دەرۋازا ئالدىدا ئاستا:

— ئۇكام! سەن بۇ غىزانى ئاۋۇ چوڭ يولنىڭ بويىدىكى ئۆستەڭنىڭ قىرىدا ئولتۇرغان يولۇچى يىگىتكە: «بۇنى سىلىگە يولبويى ھەمراھ بولۇپ كەلگەن كىشىنىڭ قىزى — ئاچام ئېۋەتتى! ···» دەپ بەرگىن، «نېمە دەپ بەردى؟» دېسە: «ئاسماندا ئاي تولۇق، يۇلتۇز قويۇق» دەپ بەردى، دېگىن. ئاشنى ئىچىپ بولغاندا قاچىنى ياندۇرۇپ ئېلىپ كەلگىن، يانغان چېغىدا ئۇ ئاكاڭ ساڭا نېمە دېسە ئۇنى ئۇنتۇپ قالماي ماڭا تولۇق يەتكۈزۈپ ئېيتىپ بەرگىن، — دەپ يولغا سالىپتۇ، بۇ سۆزنى قايتا ـ قايتا جېكىلەپتۇ.

ئۇ، بالا يولدا كېتىپ بېرىپ بىر ئېرىق بويىدا دەم ئالغىلى ئولتۇرۇپتۇ، ئاشنى ئېچىپ قارىغان ئىكەن، يۇمغاقسۇت، پىننە، رەيھان كۆكى سېلىنغان ھېلىقى ئۆيدە ئىچكەن ئوخشىغان چۆچۈرە ئىكەن، قاچىسىنىڭ ئاغزىغا ياپقىتى سىيادانلىق يۇمشاق قاتلىما ···

ئۇ بالىنىڭ يېڭىۋاشتىن نەپسى تاقىلداپتۇ. ئاغزىغا سېرىق سۇ يۇگۈرۈپتۇ. چۆچۈرىدىن بىر قانچىنى سۈزۈۋېلىپ يەپتۇ، قاتلىمىنىڭمۇ يېرىمىنى يەپتۇ، قالغان يېرىم قاتلىما بىلەن ئاشنىڭ ئۈستىنى ئاستا يېپىپ چاندۇرماي ھېلىقى يولۇچى يىگىتكە ئاپىرىپ بېرىپتۇ.

يىگىت بىر خۇشال، بىر ھەيران بولۇپ ئاشنىڭ ئۈستىنى ئېچىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ ئاچىسىنىڭ ھېلىقى ئېيتىپ بەرگەن سۆزىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. يىگىت بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئاشنى ئىچىپتۇ، قاتلىمىنىڭ قالغان يېرىمىنىمۇ يەپتۇ. ئۇ بالىغا ئاش ئېلىپ كەلگەن قاچىنى قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ:

— ئۇكام ھەممىڭلارغا رەھمەت! ئەمدى سەن قايتىپ بارغاندا ئاچاڭ مېنى « نېمە دېدى؟ » دېسە: «ھەممىڭلارغا كۆپتىن كۆپ رەھمەت، ئاسماندا ئاي يېرىم، يۇلتۇزلار شالاڭ» دېدى، دېگىن — دەپتۇ.

بالا قايتىپ كېلىپ ئىشىنىڭ چېنىپ قالمىغانلىقىغا خۇشال بولغان هالدا يىگىتنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭسىغا تولۇق ئېيتىپ بېرىپتۇ. قىز «هه ...» دەپ كۈلۈپتۇ — دە، بالىنى يۇمشۇتۇپ چىرايلىقچە سوراپتۇ. بالا دەسلەپتە بىر ئاز قىزىرىپتۇ، كېيىن يولدا بارغىچە چۆچۈرىدىن بىر قانچىنى، قاتلىمىنىڭ يېرىمىنى يەۋېلىپ قالغانلىرىنى ئېلىپ بارغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

قىز ئەمدى يىگىتنىڭ راستىنلا ئەقىللىق هەم زېرەك يىگىت ئىكەنلىكىگە تېخىمۇ ئىشىنىپتۇ. «قانداق قىلسام ئۇ يىگىتنى بىر كۆرەرمەن؟» دەپ ئويلاشقا باشلاپتۇ.

قىز داستىخاننى يىغىشتۇرۇۋاتقاندا دادىسى يەنە هېلىقى يىگىتنىڭ گېپىنى قىلىپ كېلىپ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا: « دۇنيادا شۇنداقمۇ كىشىلەر بولىدىكەن؟ » دەپ زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ. قىز ئەمدى ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالماي، دەرهال:

— دادا ئالدىراپ كۈلمەڭ، مەن ئۇ يىگىتنىڭ سۆزلىرىنىڭ تېگىگە يەتتىم، ئىجازەت بولسا ئۇنى سىزگە ئېيتىپ بەرسەم. ئۇ يىگىتنىڭ سۆزلىرىنىڭ هەممىسى جايىدا ئېيتىلغان، ناهايىتمۇ مەنىلىك سۆزلەر ئىكەن! — دەپتۇ.

قىزنىڭ ئاتىسى بالىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلا ئاڭلىماي يەنە تېرىكىپتۇ، هەيران بولۇپ زېرىكىپتۇ.

— هه ... مانا ئاتىسى! تېخى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى بىرلا ئاڭلاپ قېلىش بىلەن بىزنىڭ قىزىمىزغا ئۇنىڭ ئەخمەقلىقى يۇقۇپتۇ. — دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.

ئاتىسى:

— قېنى، توختاپ تۇرسىلا! هوي ئۇنىڭمۇ سۆزىنى ئاڭلاپ باقايلى، قىزىمىزمۇ بىر نەرسىنى بىلىپ ئېيتقاندۇ! — دېيىشىگە، ئاتىسى:

— هه ... بۇ ئەخمەقلىق تېخى ساڭىمۇ يۇقۇپتىكەن ـ دە، هه —... دەپ تېخىمۇ كۈلۈپ كېتىپتۇ.

قىزمۇ ئۆز رايىدىن يانماي، ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇپ:

— ئاتا! مېنىڭمۇ سۆزۈمنى بىر تىڭشاپ باقسىڭىز!... — دەپ ئىلتىجا بىلەن يېلىنىپتۇ.

ئاتىسى ئاخىرى:

— خەير قېنى سەن دانىشمەن بولساڭ، شۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى سەنمۇ قاملاشتۇرۇپ بىر ئېيتىپ باق! — دەپتۇ.

ئاتىسىنىڭ روخسىتىنى ئالغان قىز:

— «يولنى قىسقارتمايلىمۇ!» دېگىنى يول ئۈزۈن ئىكەن، جىمجىت ماڭغىچە ھىكايە ـ چۆچەك ئېيتىشىپ، بولمىغاندا مۇڭدۇشۇپ ماڭايلى، سۆز بىلەن يولنىڭ ئۇزۇنلىقى بىلىنمەيدۇ، دېگىنى. «ئاشۇ بۇغدايلار دېھقانىنىڭ ئۆيىگە كىرەرمۇ؟» دېگىنى بۇغدايلارغۇ ئەمگەك بىلەن بەك ئوخشاپتۇ، كۆزدە ئۈنىڭ ھوسۇلى، باي ـ غوجاملارغا، «قەرز» گە، «ئىجارە» گە، قالغىنى ئامبالغا ئالۋانغا، قالغىنى رەمبالغا، ئۈنىڭدىنمۇ قالغىنى بەگ ـ دوغلارنىڭ تاپان ھەققىغە كېتەرمۇ؟ دېگىنى. «جىنازىدىكى راست ئۆلۈكمىدۇ؟ تىرىكمىدۇ؟» دېگىنى — شۇ ئۆلگەن كىشىنىڭ ئورنىدا قالغان ئۈنىڭ چىرىغىنى ياندۇرغىدەك بالىلىرى بارمىدۇ؟ ياكى ئۈنىڭ ئارقىدا ياخشى ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرغۇدەك ياخشى كىشىلىرى بارمىدۇ؟ ياخشى ئىشلىرىمۇ بارمىدۇ؟ ياكى ھەقىقىي ئۆلۈكمىدۇ؟ — دېگىنى، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قىزنىڭ ئاتىسى بۇ قېتىمقى گەپلەرنى زېرىكمەي — تىرىكمەي ئاڭلىغىنى ئۈچۈن، قىزنىڭ شۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى يېشىپ بەرگىنىگە چىن كۆڭلىدىن رازى ۋە قايىل بوپتۇ ۋە

— قىزىم! ئۇ يىگىتنىڭ سۆزىگە ئەمدى چۈشەندىم، گەپلەرنىڭ مەنىسىدىن قارىغاندا ئۇ يىگىت راستىنلا ئەخمەق ئەمەس، زېرەك ئىكەن. — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆستەڭ بويىغا بېرىپتۇ، يىگىتنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ئىنىم! سەن ماڭا يولدا خىزىر قوشقان ھەمراھ ئىكەنسەن، بىلمەپتىمەن، جۇر ئۆيىگە! — دەپ ئۆيىگە باشلاپتۇ.

بىر نەچچە كۈن مېھمان قىلىپ مۇڭدۇشۇپتۇ، ئىككىسى چىقىشىپ قاپتۇ، قىزمۇ بۇ ئىشنى كۆرۈپ بەك خۇش بوپتۇ. بىر كۈنى يىگىت:

— تاغا! مەن ئۆز يۇرتۇمدىن ئىش ئىزدەپ چىققان ئىدىم، يەنە يولۇمنى

داۋاملاشتۇرۇپ بىرەر يەردىن ئىش تاپسام! — دېگەن ئىكەن، قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى تەكىلا:

— جېنىم بالام، يالغۇز بېشىڭغا ئىش ئىزدەپ نەلەرگە بارماقچىسەن؟ ئىش دېسەڭ بىزنىڭ بۇ ئۆيدە دۆڭلىنىپ تۇرۇپتۇ، ئوغۇل بالىمىز كىچىك، ئەمدى سەن بىزگە ئوغۇل بولۇپ قالغىن، قولىمىزغا قول بولغىن، خۇدا نېسىپ قىلسا بېشىڭنى ئوڭشاپ قويىمىز— دەپ كېلىپ يىگىتنىڭ پىشانىسىگە سۆيۈپ ئېلىپ قاپتۇ.

1956 ـ يىل سېنتەبر

دات

(چۆچەك)

بۇرۇنلىك بۇرۇنسىدا، يىراق يېقىن ئارىسىدا ئىراق دىياردا بىر كەمبەغەل ئەر - خوتۇن ئوتۇنچى ئۆتكەن ئىكەن. ئوتۇنچى ھەر كۈنى جاڭگالغا بېرىپ، يۇلغۇن - قاخشال چېپىپ كېلىپ بازارغا ئېلىپ كىرىپ سېتىپ، ئۇنىڭ پۇلىغا نەرسە كېرەك ئېلىپ كۇن كۆچۈرىدىكەن. بۇلار ھەر كۈنى ھەر خىل جاپا - مۇشەققەتكە دۇچ كەلسىمۇ، ئۆز ئارا بىر - بىرىگە كۆمەك بولۇپ ناھايىتى ئىناق ئۆتىدىكەن، بىر - بىرىگە ناھايىتىمۇ كۆيۈنىدىكەن. كۈنلەر شۇنداق سېرىقتال ئۆتۈۋېرىپتۇ، ئەمما بۇلارنىڭ كۈنى ھېچ ياخشىلانماپتۇ. ئوتۇنچى ھەر كۈنلىكى چېپىپ كەلگەن يۇلغۇن ياكى قاخشالنى بازارغا ئېلىپ كىرىپ سېتىپ ئۆز ئۆيىگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئالىدىكەن. ئۇنتۇرلۇق ئۆتكەن كۈنىگە شۈكرى قىلىپ ياشايدىكەن. بىراق، بۇلارنىڭ زادىلا بالىسى يوق ئىكەن. بۇ ئەر - خوتۇنلار ھەمىشە خۇدادىن بالا تەلەپ قىلىشىپ دۇئا قىلىشىدىكەن. كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈپتۇ، بىر كۈنى بۇلارنىڭ تىلىكى ئىجابەت بولۇپ خوتۇنى ھامىلدار بوپتۇ، بۇنىڭدىن ھەر ئىككىلىسى بەكمۇ خۇش بوپتۇ. ئوتۇنچى بولسا بۇرۇنقىدىنمۇ غەيرەتلىك بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ، ھەر كۈنى تاڭ سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆينىڭ قاتتىق - يېرىك ئىشلىرىنى قىلىشىپ بېرىدىكەن - دە ئۆيدىن چىقىپ قاراڭغۇ چۈشكەندە تاپقىنىنى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە قايتىدىكەن.

شۇ ئوتۇنچىنىڭ مەھەللىسىدە بىر كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى سەلتەنەت باي دەپىشىدىكەن. بۇ، سەلتەنەت باي ئەسلىدە چوڭ بىر بانىڭ ئارزۇلۇق ئوغلى ئىكەن. ئۇنىڭغا دادىسىدىن ناھايىتى نۇرغۇن مال - دۇنيا، ئۆي - مۇلۇك مىراس قالغان ئىكەن. بىراق، بۇ سەلتەنەت باي كىچىكىدىنلا

ئويۇن قېپى بەد خەج، شۆھرەتپەرەس ھەم شەھۋەتپەرەس، بەدقىلىق شاللاق ئادەم بولغاچقا، دادىسىدىن قالغان بارلىق مال ـ دۇنيانى تېزلا يەپ سورۇپ توگۈتۈپ مۇھتاجلىقتا قاپتۇ. ئاخىر بېرىپ كۈندىلىك يېمەكلىكنىمۇ تېپىپ يېيەلمەيدىغان، كۈنلەپ ـ كۈنلەپ ئاچ قالىدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ. بىراق شۇ ئەھۋالدا تۇرۇپمۇ ئۇ، ئىشنى كۆرسە بېشى ئاغرىيدىغان بولۇپ قاپتۇ. چۈنكى ئۇ، ئەسلىدە باي ئائىلىدە تەييارغا ھەييار بولۇپ ئۆسكەنلىكتىن، ئىشنىڭ ئېپىنى بىلمەيدىكەن، ھەم ئىش قىلىشنىمۇ زادى خالىمايدىكەن. ئىش ئەمگەك قىلغان كىشىلەردىن نومۇس قىلىپ ئۆزىنى قاچۇرىدىكەن.

ئوتۇنچى ھەر كۈنى جاڭگالغا بېرىپ كېلىشتە سەلتەنەت بايىنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئىككى قېتىم ئۆتىدىكەن. سەلتەنەت باي دەسلەپتە ئۇنىڭدىن يىرگىنىپ يۈرگەن ئىكەن، ئاخىر سەلتەنەت باي بۇ ئوتۇنچىغا قىزىقىپ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپتۇ.

ئۇزاق ئۆتمەي، بۇ ئىككىسى خېلى يېقىن ئاغىنىلەردىن بولۇشۇپ قاپتۇ، شۇ جەريانداا ھەر ئىككىسى ئۆزىنىڭ ھال ـ ئەھۋالىنى بىر ـ بىرىگە سۆزلەپ بېرىشىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئوتۇنچىغا:

— مەن باشقىلارغا يالىنىپ ئىشلەشتىن ئۈيىلىمەن، شۇڭا سىز بىلەن ھەمكارلىشىپ ئىشلەي دەيمەن، ئىككىسىز جاڭگالىققا بىللە بارساق، ھەر ئىككىسىز ئۇ يەردە ئوتۇن چاپساق. مەن بۇ ئوتۇنلارنى شەھەرنىڭ سىرتىغچە كۆتۈرۈپ ئەكېلىپ سىزنى ساقلاپ تۇرسام، سىز ئاۋۇەل ئۆزىڭىزنىڭكىنى، كېيىن مېنىڭكىنى بازارغا ئېلىپ كىرىپ سېتىپ مېنىڭ ھەققىمنى قولۇمغا بەرسىڭىز! — دەپتۇ.

ئوتۇنچى، سەلتەنەت بايىنىڭ ھالىغا ئىچى ئاغرىپ «ماقۇل» بوپتۇ. شۇندىن باشلاپ ئۇلار ھەر كۈنى سەھەردە بىللە جاڭگالغا ئوتۇن چېپىشقا بارىدىكەن. چاپقان ئۆتۈنلىرىنى كېلىشىم بويىچە بازارغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدىكەن. بايىنىڭ پۇلىنى ئۆزىگە بېرىپ، ئۆزىنىڭ پۇلىغا تۇرمۇشىغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ ئۆيىگە قايتىدىكەن. كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈپتۇ. بايمۇ ئاۋۇالقىدەك ئاچ قالمايدىغان بوپتۇ، ھال ـ كۈنى خېلىلا ياخشىلىنىپ

قاپتۇ.

بىر كۈنى بۇ ئىككىسى ئاۋۇالقىدەك جاڭگاللىققا بىللە بېرىپتۇ. ئىككىسى ئىككى جايدا يولغۇن كۆتىكى چېپىشقا كىرىشىپتۇ، باي بىلەن ئوتۇنچىنىڭ ئارىلىقى ئون ئايال يېتىمى كېلىدىكەن. ئوتۇنچى بىر تۇپ ئوتۇننىڭ تۈۋىگە كېلىپ، پالتىسىنى كېلىشتۇرۇپ چاپقان ئىكەن، پالتىسى «تاراققىدە» قىلىپ چىققان ئاۋاز بىلەن قاڭقىپتۇ، قارىسا يۇلغۇن تۈۋىدە بىر ھەجىر كومزەك تۇرغىدەك. پالتا تەگكەن جاي ئويۇلۇپ كېتىپ ئۇ يەردىن بىر توشۇك ئېچىلىپ قالغان ئىكەن، ئوتۇنچى زەڭ سېلىپ قارىسا ئىچىدە «لىققىدە» بىر نەرسە پارقىراپ تۇرغىدەك. ئوتۇنچى پالتىسىنى يېنىغا تاشلاپ قويۇپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قولى بىلەن كومزەكنى كولاپ ئېچىپ سىرتقا چىقىرىپتۇ، ئاغزىنى ئېچىپ قارىغان ئىكەن، پاقىرغان ساپلا تىللا ئىكەن. ئوتۇنچى بۇنىڭدىن خۇشاللىنىپ بايىغا قاراپ:

— ۋاي بايۋەچچە، ۋاي سەلتەنەت باي! — دەپ توۋلاپ قىچقىرىپتۇ.

— نېمە گەپ؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ باي.

— چاققان كەلسىلە دۇنيا تېپىۋالدىم، دۇنيا! — دەپتۇ ئوتۇنچى.

— تولا ۋارقىرىماي، مېنى ئىش قىلغىلى قويساڭچۇ! — دەپ چالۋاقاپتۇ باي، كېيىن ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كېتىپتۇ.

ئوتۇنچى بۇ نۆۋەت يەنە ۋارقىراپتۇ.

— ۋاي بايۋەچچە، چاققان كەلسىلە، بىر كومزەك تىللا تېپىۋالدىم، تىللا.

«تىللا» نىڭ ئېتىنى ئاڭلىغان باي پالتىسىنى چۆرىۋېتىپ ئۆلە - تىرىلىشىگە باقماي ھاسىراپ - ھۆمىدەپ يۈگۈرۈپ، ئوتۇنچىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا، ئۇنىڭ ئالدىدا بىر كومزەك تىللا تۇرغىدەك، باي كۆتمىگەن يەردىن قولغا كەلگەن بۇ دۇنيانى كۆرۈپ ئەقلى - ھوشىنى يوقۇتۇپ قويغىدەك بوپتۇ. شۇ ھامان نېمىتى بۇزۇلۇپ ئوتۇنچىنى قوپاللىق بىلەن چەتكە ئىتتىرىۋېتىپ كومزەكنى قولىغا ئاپتۇ. بېچارە ئوتۇنچى نېمە قىلىشنى بىلمەي گاڭگىرىغان پېتى بىر چەتتە نېمە قىلىشنى بىلمەي تېكىرقاپ تۇرۇپ قاپتۇ.

باي كومزەكنى چاپسنغا ئوراپتۇ، ئوتۇنچى ئۆزى تاپقان بايلىقنىڭ بىر تەييارتاپ باينىڭ مۆلكى بولۇپ كېتىشىگە رازى بولماپتۇ. ھېچ بولمىغاندا ئۇنىڭ يېرىمىنى بولسىمۇ ئۆزى ئېلىشى كېرەكتە. چۈنكى بۇ بايلىقنى ئۇنىڭ ئۆزى تاپقان تۇرسا؟ ! كەمبەغەل ئاق كۆڭۈللىكىدىن بۇ نەپسى بالا ھەمراھىنى قىچقىرىپ، ئۇنى خەۋەرلەندۈرگەنلىكىگە ئەپسۇسلىنىپ قىلمىشىغا پۇشايمان يەپتۇ. بۇ باينىڭ بۇنداق ئاچكۆزلىكىنى، نېتىنىڭ يامانلىقىنى نەدىنمۇ بىلسۇن؟ ! ئۇ، مۇشۇلارنى ئويلاپ خىيال ئەينىكىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ، ئۇنىڭغا ئەمدى بىر نەرسە دەي، دېگىچە ئاچكۆز باي ئۇنىڭغا قاراپ:

— ئالتۇن ـ كۈمۈش ۋە باشقا بايلىقنىڭ ھەممىسى باينىڭ رىسقى ۋە مۆلكى، بۇنىڭدا ھەر قانداق گادانىڭ ھېچقانداق ھەققى يوق، بۇ ماڭا بۈيرۇلغان، بۇنى مەن ئۆزۈم ئېلىشىم كېرەك! — دەپ سۆزلەپ كېتىپتۇ.

— بۇ بىر كومزەك تىللانى ئەسلىدە مەن تاپقان، شۇنداق بولسىمۇ ھەممىنى مەن ئالىمەن دېگىنىم يوق، ئەگەر شۇنداق نىيتىم بولسا، سىزنى ھەرگىزمۇ چاقىرمىغان بولاتتىم. شۇڭا بىز تەڭ بۆلىشەيلى. — دەپتۇ ئوتۇنچى

— ياق بولمايدۇ! — دەپتۇ باي ھۆركىرەپ.

— ھېچ بولمىغاندا ئۇچتىن بىر قىسمىنى بولسىمۇ بېرىڭ. ئۆزىڭىز بىلىسىز، مەن پېقىر بىر كەمبەغەل غېرىپ ئادەممەن، خوتۇنۇم ئېغىر ئايال تۇغۇت ئالدىدا تۇرۇپتۇ — دەپتۇ ئوتۇنچى يېلىنىپ.

— تېخى مۇنداقمۇ گەپمۇ بار دېگىن، ھىم، سەن ھازىر ئالتۇننىڭ غېمىنى يېمەي ئۆزۈڭنىڭ غېمىنى يېسەڭ بولارمىكىن! — دەپتۇ باي زەھەرخەندىلىك بىلەن.

باينىڭ ھازىرقى ئەلپازىنى كۆرگەن ئوتۇنچىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كېتىپتۇ، كېزىك بولغان ئادەمدەك پوت ـ قولىدا جان قالماپتۇ. باي پىچىقىنى چىقىرىپ ئوتۇنچىغا دۈمىلەپ كەپتۇ، ئوتۇنچى نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ئىختىيارسىز تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ ۋە قورقىنىدىن لاغىلداپ تىترەپ تۇرۇپ:

— بايۇەچچە، ماڭا رەھمى قىلىڭ، ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، ھېچ

بولمىغاندا مېنىڭ پات ئارىدا دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچىدىغان تەلەيسىز پەرزەنتىمگە بولسىمۇ ئىچىڭىز ئاغرىسۇن. ئالتۇننىڭ ھەممىسىنى ئالسىڭىزمۇ، ئېلىڭ بوپتۇ، مەن سىزدىن ھېچنەرسە تەلەپ قىلمايۋ، بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي، مېنى ئامان قويسىڭىز! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— بۇنداق قولغا چۈشكەن بايلىقنى ئىككى ئادەمدىن پەقەت بىرسىلا ئېلىشى لازىم. يەنە كېلىپ بۇنداق بايلىقلار بايلارغىلا مەنسۇپ، شۇڭا بايلار ئىگىلىشى كېرەك. لېكىن، ئادەت بويىچە ئالدىن قان قىلىش لازىم، شۇ چاغدىلا بۇ، بايلىق ئالغۇچىغا ھالال بولىدۇ. — دەپتۇ باي.

— ھەمسەپەرلىكىمىزنىڭ يۈزىدىن سىلىدىن بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي! — دەپ يېلىنىپتۇ ئوتۇنچى.

— سەن بۇ قائىدىنى بىلەمسەن؟! سېنى ئۆلتۈرۈپ قان قىلمىسام، بۇ بايلىق ماڭا قانداقچە ھالال بولىدۇ! — دەپ ئوتۇنچىنىڭ كانىيىغا پىچاق تەڭلەپتۇ، ئۆزىنىڭ ھايات قېلىشىغا كۆزى يەتمىگەن بۇ ئوتۇنچى نېمە قىلارىنى بىلمەي گاڭگىراپ تۇرۇپلا قاپتۇ. ئالتۇننى چاققانراق ئۆيىگە ئاپىرىپ ئۇنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈشنى ئويلاۋاتقان قارا نىيەت باي ئىشنى چاققانراق ئاياغلاشتۇرماقچى بوپتۇ. ئۇ، ئوتۇنچىغا خەنجىرىنى تەڭلەپ تۇرۇپ سوراپتۇ:

— ئۆلۈم ئالدىدا يەنە ماڭا دەيدىغان قانداق سۆز، ئىلىلەڭگە دەيدىغان قانداق ۋەسىيەتلىرىڭ بار، ئېيت، ئۇنى مەن ئىلىلەڭگە يەتكۈزۈپ قويىمەن.

ئوتۇنچى ئۆزىنىڭ زادىلا ھايات قالمايدىغانلىقىغا ئاخىرى كېلىپ مۇشۇ باغرى تاش، قارا نىيەت بايىنىڭ قولىدا ناھەق ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن، بىردەم ئويلىنىۋېلىپ:

— خوتۇنۇم ھامىلدار ئىدى، كۆزى يورۇش ۋاقتىمۇ يېقىنلاشقان. قىز تۇغسا قانداق ئىسىم قويسا مەيلى، ئۆزىنىڭ ئىختىيارى، ئەگەر بالائوغۇل بولۇپ قالسا ئىسمىنى «دات!» قويسۇن، مۇشۇ ۋەسىيىتىمنى خوتۇنۇمغا يەتكۈزۈپ قويساڭ، مەن سەندىن ئۇ دۇنيا، بۇدۇنيا رازى بولاتتىم! — دەپتۇ.

— بۇ ۋەسىيىتىڭنى چوقۇم جايىغا يەتكۈزىمەن! — دەپ ۋەدە بېرىپتۇ باي. ئوتۇنچىنىڭ كانىيىغا خەنجىرىنى ئۇرۇپ ئۇنىڭ ئىشىنى تاماملاپتۇ. ئۇنى يۇلغۇن تۆۋىگە ھېلىقى كومزەك چىققان يەرگە كۆمۈپ ئۈستىگە قوم

دۆلەپ قويۇپ ئالتۇننى كۆتۈرۈپ كېتىپتۇ.

ئۇ ژەيران بولغان ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ ئىشنى يېڭىۋاشتىن باشلىماقچى بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ شەھەر بويىچە ئەڭ چوڭ بايلاردىن بولۇپ تونۇلۇپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ بىردىنلا بۇنداق بېيىپ كەتكەنلىكى ھەققىدە گەپ - سۆز قىلىشقاندا: «ئاتا - ئانىسىدىن قالغان خېمىرتۇرۇچ بولسا كېرەك» دەپ پەرەز قىلىشىپتۇ. ئۇ ئېسىل چوڭ بىنالارنى، ھەشەتلىك سارايلارنى، جەننەتتەك چارباغلارنى بىنا قىلدۇرۇپتۇ. بۇ باغ ئاشۇ مەملىكەت بويىچە ئەڭ گۈزەل، كۆركەم، خۇش ھاۋالىق، دائىرىسى كەڭ، گۈللىرى، مېۋىلىرى خىلمۇ - خىل، بۇلبۇللىرى، قۇشلىرى سايرىشىپ تۇرىدىغان سەلتەنەتلىك باغ ئىكەن. بۇ باغقا سەيلە — تاماشاغا كېلىپ باينىڭ ئىجازىتى كۆتۈپ تۇرىدىغانلار كۈنىگە نەچچە مىڭ كىشىگە يېتىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەلتەنەت باي كوچا ئارىلاپ كۆرەكچى بوپتۇ. شۇنداق يۈرۈپ ئۇ، نامراتلار كوچىسىدىكى ھېلىقى مەھەللىگە كەپتۇ. شۇ چاغدىلا ھېلىقى ئوتۇنچىنىڭ قىلغان ژەسىيىتى ئۇنىڭ يادىغا كەپتۇ. ئۇ ئوتۇنچىنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپتۇ، باشقىلاردىن سوراپ يۈرۈپ ئۇنىڭ ئۆيىنى تېپىپتۇ، دەرۋازىسىغا كەلسە، بىر ئايالنىڭ ئۈي ئىچىدىن يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ.

سەلتەنەت باي كەينىگە يېنىپ بازارغا بېرىپ بىر ماتاچىدىن تۆت گەز ماتا سېتىۋېلىپ، قايتىپ ئوتۇنچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. چۈنكى ئادەت بويىچە تۆغۈتلۇق ئۆيگە قۇرۇق قول كىرىشكە بولمايدىكەن.

باي ماتانى كۆتۈرۈپ ئوتۇنچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ، ئوتۇنچىنىڭ ئايالى بىلەن سالاملىشىپتۇ ۋە:

— مەن مۇشۇ يەرلىك، ئىسمىم سەلتەنەت باي، مەن ئېرىڭىزنىڭ قالدۇرغان ژەسىيىتىنى سىزگە يەتكۈزۈپ قويماي دەپ كەلدىم! — دەپتۇ.

— مېنىڭ ئېرىمگە نېمە بولدى؟ ! ئۇ ھازىر قەيەردە؟ !— دەپ ئالدىراش سوراپتۇ ئايال تاقەتسىزلىنىپ. ئۇ ئېرىنىڭ ئوتۇنغا كەتكەنچە دېرەكسىز يوقىلىپ كېتىپ، ئۆيگە يېنىپ كەلمىگەنلىكىدىن بەرھەر پېشكەللىككە

يولۇققان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، قاتتىق ئەنسىرەپ خەۋىرىنى ئۇقالماي يۈرگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

— بىر كۈنى شەھەرنىڭ سىرتىدا ئاتلىق كېتىۋاتاتتىم، بىر كىشى ئەسكى تامنىڭ تۈۋىدە تولغىنىپ ئىڭراپ يېتىپتۇ. يېنىدا بىر يۈدە يۇلغۇن كۆتىگىمۇ بار ئىكەن. ئاتتىن چۈشۈپ قېشىغا بارسام، ئۇ ئېغىر كېسەلكەن. مەن: «ئانقا مىندۈرۈپ ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويايلى!» دېسەم، ئۇ كىشى زادىلا ئۇنىمايلا، بېشىنىمۇ كۆتۈرەلمىدى. ئۇ كىشى ئېيتتىكى:

— مېنىڭ يەيدىغان رىسقىم مۇشۇ يەردە تۇغۇلغان ئوخشايدۇ، مەن بۇ ھالدا ئۆيۈمگە زادى بارالمايدىغان ئوخشايمەن. خوداىنڭ ئىلتىپاتىغا رەھمەت، ھېلىمۇ سىزگە يولۇقتۇم، خوتۇنۇم ھامىلدار ئىدى، سىز ئېغىر كۆرمەي مېنىڭ مۇنۇ ۋەسىيىتىمنى يەتكۈزۈپ قويسىڭىز: تۇغۇلغان بالا قىز بولسا، ئۇنى بىلىپ بىر ئىسىم قويسۇن، مۇبادا ئوغۇل بولۇپ قالسا، ئىسمىنى چوقۇم «دات» قويسۇن!— دەپلا بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان ئىدى. مەن ئېرىڭىزنىڭ شۇ ۋەسىيىتىنى سىزگە يەتكۈزۈپ قويايلى! — دەپ كەلگەن ئىدىم! — دەپتۇ.

ئايال قاتتىق ھەسرەت چېكىپتۇ، زارلاپ ـ يىغلاپتۇ، ئۇنىڭ ياش تۇرۇپلا تۇل قالغانلىقىغا، بالىسىنىڭ تۇغۇلۇشىدىن بۇرۇنلا يېتىم قالغانلىقىغا ئېچىنىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قىيىن ئەھۋالدا قالغانلىقىنى، بالىسىنىڭ ئوغۇل ئىكەنلىكىنى، تېخىچە ئىسىم قويمىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

سەلتەنەت باي، بالىنى ئاپىسى ماتاغا ئوراپ بەرگەن ئىكەن، قولىغا ئېلىپ ئوك قۇلىقىغا «ئەزان»، چەپ قۇلىقىغا تەگبىر ئوقۇپ بالىغا «دات» دەپ ئىسىم قويۇپ بېرىپ، كەلگەن يولىغا كېتىپتۇ.

باي ئۇنىڭ تىرىكچىلىكىنى قىلىپ، ئۇنىڭ ھوزۇر ـ ھالاۋىتىنى سۈرۈپ يۈرۈپبېرىپتۇ، بىچارە تۇل ئانا ئوغلىنى بېقىش ئۈچۈن كېچە ـ كۈندۈز ئۆلە ـ تىرىلىشىگە قارىماي جاپالىق ئىشلەپتۇ، باشقىلارنىڭ نېنىنى يېقىپ، كىر ـ قاتلىرىنى يۇيۇپتۇ.

داتمۇ ئاستا ـ ئاستا چوڭ بوپتۇ، بىر كۈنى بۇ ئايال بالىسىنىڭ ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ بىر كۆل بويىدا كىر يۇيۇپتۇ. بىر چاغدا قارسا يېنىدا

ئويناپ يۈرگەن بالىسى يوق تۇرغىدەك، ئانا قاتتىق ئەنسىرەپ پايى ـ پېتەك بولۇپ ئەتراپىنى ئاختۇرۇپتۇ. بىراق بالىسىنى ئىزلىگەن يېرىدىن تاپالماپتۇ. ئەندىشىگە چۈشكەن ئانا قىلىۋاتقان ئىشىنى تاشلاپ قويۇپ چېپىپ يۈرۈپ:

— دات! ، ۋاي دات! ... — دەپ قاتتىق ۋارقىراپتۇ.

— دات! ... دات! ... دات! ...

دەل شۇ چاغدا ئىراق مەملىكىتىنىڭ پادىشاھى ئىمىر شاھ يېقىن كىشىلىرى ۋە بىر قىسىم ياساۋۇللىرىنى ئەگەشتۈرۈپ، شۇ يەرگە يېقىن بىر كوچىدا كېتىۋاتقان ئىكەن. بۇ كۆل ئەتراپىدىن چىققان: «دات!» ئاۋازى ئىمىر شاھنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلىنىپتۇ، بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان شاھ ئەجەپلىنىپ جايىدا توختاپ قاپتۇ، دەرھال يېنىدىكى ياساۋۇللىرىغا قاراپ:

— مەن شۇنداق ئادىللىق بىلەن يۈرت سوراۋاتقان بۇ زامانىدا يەنە «دات!» دەپ توۋلاۋاتقان كىم؟! ېېرىڭلار، ئىزدەپ تېپىڭلار، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر دەرھال ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار! — دەپ پەرمان قىپتۇ، كەتكەن ياساۋۇللاردىن ئىككىسى ھايال قىلماي «دات» نىڭ ئانىسىنىڭ پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ.

— مېنىڭ دەۋرىمدە ساڭا «دات!» دەپ توۋلىغىدەك نېمەئازار يەتتى؟

— دەپ سوراپتۇ پادىشاھ ئايالغا قاراپ.

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، سىلىنىڭ ئادالەتلىك دەۋرلىرىدە ماڭا ھېچكىمدىن ئازار يەتمىدى.

— ئەمىسە، نېمە ئۈچۈن ئارقا ئارقىدىن «دات!» دەپ توۋلايسەن؟!

— بۇ بىر ئادەمنىڭ يەنى مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ ئىسمى، مەن شۇنى چاقىرغانىدىم.

— ئوغلۇمنىڭ ئىسمى؟! بۇگۈنكى كۈندىمۇ ئوغلۇڭغا نېمە ئۈچۈن «دات!» دەپ ئىسىم قويدۇڭ؟!

— بۇ راست، پادىشاھى ئالەم، ئوغلۇمنىڭ ئىسمى «دات» ئىدى.

— تولا يالغان گەپ قىلما!

— راست پادىشاھى ئالەم، بۇ مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ ئىسمى.

— ئەمىسە، نېمىشقا «دات!» دەپ ئىسىم قويدۇڭ؟!

— بۇ، مەن قويغان ئىسىم ئەمەس.
— بۇ ئىسمىنى كىم قويغان؟!
— بۇ ئىسمىنى ئېرىمنىڭ ئۆلۈش ئالدىدىكى ۋەسىيىتىگە ئاساسەن، شۇ ۋەسىيەتنى ئاڭلىغان شەھىرىمىزدىكى سەلتەنەت بايي دېگەن كىشى قويۇپ بەرگەن. — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئايال. كېيىن سەلتەنەت بايي بىلەن ئېرى ھەم ئۆزى ئوتتۇرىسىدا بولغان گەپ سۆزلەرنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ بۇ ئايالنىڭ گېپىگە ئىشىنىپتۇ، بۇ ئىسىمنىڭ قويۇلۇشىنى سەۋەبىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن، سەلتەنەت بايىنى ھوزۇرىغا ئېلىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. كەتكەن كىشىلەر ھايال‌قىلماي سەلتەنەت بايىنى شاھ ھوزۇرىغا ھازىر قىپتۇ.

پادىشاھ سەلتەنەت بايىنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ، دەرھال سوراق قىلىشقا كىرىشىپتۇ.

— بۇ ئايالنىڭ بالىسىغا «دات!» دېگەن ئىسىمنى سەن قويغانمىدىڭ؟!
— خوش پادىشاھىم، شۇنداق مەن قويغان.
— نېمە ئۈچۈن «دات!» دېگەن ئىسىمنى قويدۇڭ؟!
— ئۇ، بۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ھەم بالىسىنىڭ دادىسىنىڭ ۋەسىيىتى ئىدى!
— سەن ئۇ كىشى بىلەن بۇرۇن تونۇشاتتىڭمۇ؟!
— ھە ... ھە ... ياق ... ياق ... مەن ئۇ كىشىنى ... بۇنداق سوراقتا قېلىشنى ئويلاپ باقمىغان سەلتەنەت بايىنى بىردىنلا سۇر بېسىپ ئالاقزادە بولۇپ تىترەك بېسىپتۇ، ئاغزى كەلمەيژانقان بولسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ بالىنىڭ دادىسىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى قايتىدىن بىر قۇر تەكرارلاپتۇ.

پادىشاھ سەلتەنەت بايىنىڭ تاقا ـ تۇققا گەپلىرى بىلەن دۇدۇقلاشلىرىدىن، بۇ گەپلەرنىڭ تېگىدە گەپ ياكى يوشۇرۇن سىر بارلىقىنى پەملەپتۇ، شۇ يەردىلا:

— ئەگەر سەلتەنەت بايي راستىنى ئېيتمىسا دەرھال زىندانغا سېلىڭلار! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

سەلتەنەت بايي قانتىق قورقۇپ كەتكەنلىكتىن تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ

ئۆمىلەپ كېلىپ پادىشاھنىڭ ئاياقلىرىنى سۆيۈپتۇ. كېيىن ئۆزىنىڭ پۈتۈن كەچمىش ـ كەچۈرمىشلىرىنى، ئوتۇنچى بىلەن ئۆزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئىقرار قىپتۇ.

بۇ ئىشنىڭ ئېچىنىشلىق ئاقىۋىتىدىن قاتتىق غەزەپلەنگەن شاھ، سەلتەنەت بايرىقىنى تېرىسىنى تەتۈر سويۇپ پوستىغا سامان تىقىپ، جەستى بىلەن قوشۇپ دارغا ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. ھۆكۈم دەرھال ئىجرا قىلىنىپتۇ. سەلتەنەت بايرىقىنىڭ ئۆزى ئولتۇرغان ئۆيىنى بايرىقىنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىغا قالدۇرۇپ قالغان بارلىق سارايلىرىنى، باغلىرىنى دانقا بۇيرۇپ بېرىپتۇ.

كۆتىمگەندە بۇنداق چوڭ بايلىققا ئىگە بولغان «دات!» دادىسىنىڭ دانىشمەنلىكىدىن قايىل بوپتۇ. ئۆزىنىڭ ئۆتكۈزگەن ئېچىنىشلىق كۈنلىرىنى ئەسلەپتۇ. ئانىسىنىڭ تارتقان جاپاسىنى ئويلاپ ئۆزى قۇل سېلىپ ئىشلەپ بۇ باققا ئەجىر سىڭدۈرۈپ ئۇنى تېخىمۇ ئاۋات، گۈزەل، كۆركەم خۇش ھاۋالىق قىلىۋېتىپتۇ. كىشىلەر: «شۇ كۈنلەردە بۇ يەردە بۇ باغنىڭ ئالدىغا ئۆتكىدەك باشقا باغ يوق! ...» دەپ تەرىپلىگىدەك قىپتۇ. شۇڭا بۇ باغقا كېلىپ سەيلە ـ تاماشا قىلىدىغانلار بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپۈيۈپ كېتىپتۇ. بۇ باغنىڭ داڭقى يىراق ـ يىراق جايلار ۋە ئىقلىملارغا تارقىلىپتۇ. كىشىلەر بىر ـ بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا «نەگە بارغان، نەدىن كەلگەنلىكى» توغرىسىدا پاراڭلاشقاندا «دات» نىڭ بېغىغا باردۇق ياكى بارمىز» دېيىشىدىكەن. شۇنداق قىلىپ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن «دات» نىڭ بېغىغا بارمىز ياكى «دات» نىڭ بېغىغا بېرىپ كەلدۇق دېگەن جۈملە ئورۇن ئالماشتۇرۇپ «باغى دات» قا باردۇق، ياكى «باغدات» تىن كەلدۇق، دېيىلىدىغان بوپتۇ. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ يەر ئاستا ـ ئاستا «باغدات» دەپ ئاتىلىپتۇ. بۇ يەر كېيىنكى كۈنلەردە ئىراقنىڭ پايتەختى بولۇپ شەھەرگە ئايلىنىپ «باغدات» دەپ ئاتىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

* * *

شۇ كۈنلەردە باغدات شەھىرىدە پادىشاھ ئوردىسىنىڭ يېنىدا چوڭ بىر

مەدرىس ۋە ئۇنىڭغا ياندىپ سېلىنغان بىر كېلىشكەن خانىقا بار ئىكەن. بۇ مەدرىسته 300 — 400 دەك تالىپلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كېلىپ ئىلىم تەھسىل قىلىدىكەن. بۇ تالىپلارغا چوڭ بىر مۇددەررىس دەرس بېرىدىكەن. ئۇ كىشى خانىقاغىمۇ ئىمامەتچىلىك قىلىدىكەن. بۇ خانىقادا ھەر جۈمە كۈنى روزى ھېيت، قۇربان ھېيتلاردا پۈتۈن باغدات ئاھالىسى دېگىدەك نامار ئوقۇپ ئاللاغا تائەت ـ ئىبادەت قىلىدىكەن. ھەر قېتىملىق ھېيت ـ ئايەملەردە، سەدىقە ـ پىتىر ئايلىرىدا نامازدىن كېيىن پۈتۈن جامائەت بۇ مۇدەررىسكە بىر ـ ئىككى، ھال ـ ئوقىتى ياخشىراقلىرى ئۇچ ـ تۆتتىن تىللا ۋە تەڭگە سەدىقە قىلىدىكەن. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر قېتىملىق نامازدىن كېيىن جامائەت بۇرۇنقىدەكلا بۇ مۇدەررىسكە تىللا ـ تەڭگە سەدىقە قىلىشىپتۇ.

بۇ شەھەردە پۈتۈن باغدات ئاھالىسىنى ئۇزۇندىن بويان بۇلاپ ـ تالاپ پاراكەندىچىلىككە سېلىپ كېلىۋاتقان قىرىق نەپەر قاراقچى بار ئىكەن. بۇ قاراقچىلار شەھەر ئاھالىسىنى ۋە ئىراقنىڭ يېزا ـ قىشلاق، سەھرالىرىنى، كارۋان يوللىرىنى ئالا قويماي ئارىلاپ يۈرۈپ كىشىلەرنى قاڭغىر قاخشاتقان، قانچىلىغان مەرتلەرنىڭ تەكىيە ـ ياستۇغىنى قۇرۇتقان ئىكەن. ھەتتا شاھنىڭ خەزىنىسىگىمۇ بىر قانچە قېتىم كىرىپ تورغا ئىلىنماي چىقىپ كەتكەن ئىكەن. شۇ كۈندىكى نامازغا بۇ قاراقچىلارنىڭ باشلىقى بىلەن خىلى كۆپ بىر قىسىمىمۇ قاتناشقان ئىكەن. كىشىلەر نامازدىن كېيىن، مۇدەررىسكە تىللا ـ تەڭگە بېرىپ دۇئاسىنى ئېلىپ مېڭىپتۇ. قاراقچىلارمۇ باشقىلارنىڭ قاتارىدا تىللا بېرىپ چىقىپ كېتىپتۇ، قاراقچىلارنىڭ باشلىقى بولسا ھەممە كىشىنىڭ ئاخىرىدا خانىقادىن چىقىپ باشقىلارغا ئوخشاش ئىككى ـ ئۈچ تىللا تاشلاپ ئۆتۈپتۇ. ئازراق مېڭىپ كەينىگە قارايتۇ، شۇ چاغدا مۇدەررىس تەڭگە ـ تىللالارنى ئايرىپ ھەر بىرىنى بىر خالتىغا سېلىۋاتقان ئىكەن، بۇنى كۆرگەن قاراقچىلارنىڭ باشلىقىنىڭ نىيىتى تېخىمۇ بۇزۇلۇپتۇ. ئۇ خانىقا دەرۋازىسى يېنىدا ماراپ چۆرگىلەپ يۈرۈپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن مۇدەررىس ئىككى قولىدا بىردىن ئىككى خالتىنى كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. ئۇيان ـ بۇيان قارىماي ئۇدۇل ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ، قاراقچىلارنىڭ باشلىقىمۇ تۇيدۇرماي

مۇدەررىسىنىڭ كەينىگە چۈشۈپتۇ، مۇدەررىس بۇنىڭدىن خەۋەرسىز مېڭىۋېرىپتۇ، بۇلار خېلى ماڭغاندىن كېيىن مۇدەررىس بىر چوڭ ھويلىغا كىرىپ كېتىپتۇ. بۇ ھويلا شاھ سارىيىنىڭ ئارقىسىدىلا ئىكەن، قاراقچىلار باشلىقى مۇدەررىسىنىڭ ھويلىسىنىڭ ھەممە يېرىنى سىنچىلاپ كۆرۈپ چىقىپ، ئاندىن قايتىپ كېتىپتۇ. ئۆز جايىغا بارغاندىن كېيىن ئادەملىرىنى يىغىپ ئورۇنلاشتۇرۇش ئېلىپ بېرىپتۇ. كەچتە قىرىق قاراقچى مۇدەررىسىنىڭ ئۆيىگە باستۇرۇپ كىرىپتۇ. بۇ، ئەتراپ جىمجىت، پۈتۈن ئەل ئۇيقىغا كەتكەن چاغ ئىكەن. قاراقچى باشلىقى ئۆزى مۇھىم دەپ قارىغان بارلىق ئورۇنلارغا ئىككىدىن قوراللىق ئادەمنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئىككىسى دەرۋازا ساقلاپ قاپتۇ. ئىككىسى ھويلىنىڭ توغرا تېمى ئۈستىگە مىنىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئىككىسى ئۆگزىگە چىقىپتۇ. قالغان تۆت ئادەمنى باشلاپ قاراقچى باشلىقى مۇدەررىسىنىڭ ئۆيىگە يېنىپ كىرىپتۇ. بۇلارنىڭ مەقسىتىنى خېلى بۇرۇنلا چۈشەنگەن مۇدەررىس ھودۇقماستىن خاتىرجەملىك بىلەن خاس ھۇجرىسىغا كىرىپ ھېلىقى تىللا ـ تەڭگىلەرنى ئېلىپ چىقىپ قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بىراق قاراقچىلار، تىللا ـ تەڭگىلەرغا شۇنداقلا قاراپ ـ قويۇپ نەزىرىنى سالماي تۇرۇپتۇ، كېيىن بىر — بىرىگە قارىشىپ بۇنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ئۇنىماپتۇ.

— ئالتۇن ـ كۈمۈش، تىللا ـ تەڭگە، ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى ئالغاندا — دەپتۇ، قاراقچىلار باشلىقى، — قائىدە بويىچە قان قىلىش لازىم. بولمىسا بۇ ماللار ئالغۇچىغا ھالال بولمايدۇ، شۇڭا بىز سىزنى ئۆلتۈرۈپ قان قىلىپ بۇ مالىلارنى ھالاللاپ ئالىمىز.

مۇدەررىس بۇ پاجىئەدىن ھېچقانداق قىلىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى بىلىپتۇ، لېكىن بۇ روھىي ھالىتىنى سەزدۈرمەي ئېغىز ـ بېسىقلىق بىلەن تۇرۇپ خاتىرجەم قىياپەتتە:

— بولىدۇ، مەن رازى، ئەگەر بۇ تىللا ۋە تەڭگە ھەم باشقا بايلىقلار سىلەرگە ھالال بولىدىغانلا بولسا، قان قىلىشقا رازىمەن. لېكىن سىلەر شۇنچە يىراق جايدىن كەلدىڭلار، ھارغانسىلەر، چارچىغانسىلەر، ھازىر ۋاقىتمۇ خېلى بار، ئالدى بىلەن مەن سىلەرنى ئوبدان بىر كۆڭلۈمدىكىدەك مېھمان

قىلىۋالاي! — دەپتۇ.

قاراقچىلار بىردەم ئويلىنىپ ئاخىر: «بۇ پوشكال ئوغرىسى موللىنىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى؟!» دەپ ماقۇللۇق ئىپادىسىنى بىلدۈرۈپتۇ. مۇدەررىس دەرھال داستىخان سېلىپ قەنت ـ گېزەك، ناۋات، مۇرابباقاتارلىق تاتلىق تۇرۇملەرنى داستىخانغا دۆۋىلەپتۇ، ئېسىل چايلارنى دەملەپتۇ. ھەر بىرىنىڭ ئالدىغا ئانار، ئۈزۈم شەربىتى، ئەنجۇر ـ بېيە مۇرابباسى قاتارلىق ئالىي دەرىجىلىك مېۋىلەرنى تىزىۋېتىپتۇ، قاراقچىلار ئۈزۈندىن بېرى يېمىگەن بۇ نازۇ ـ نېمەتلەرنى ئىشتىھا بىلەن يېگىلى تۇرۇپتۇ.

— مەن ئەجىلىمنىڭ توشقانلىقىنى بىلىۋاتىمەن، مېنىڭ ئەجىلىم سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا ئىكەن، شۇنداق بولسىمۇ مەن سىلەرگە ھاياتىمنىڭ ئاخىرىدا ئۆز قولۇم بىلەن ئوخشىتىپ بىر مەدرىس پولۇسى ئېتىپ بېرەي، ئاندىن مېنى نېمە قىلساڭلار ئىختىيار ئۆزۈڭلەردە، — دەپتۇ، مۇدەررىس.

قاراقچىلار ماقۇل بوپتۇ، ئۇلار داستىخاندا يەپ ـ ئىچىشىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، مۇدەررىس ئالدىرىماي ئولتۇرۇپ سەۋزە قەلەم قىپتۇ، گۆش پارچىلاپتۇ، ياغنى چوچۇتۇپ داغلاپتۇ، ئۇ ۋاقىت ئۆچۈن ھەر بىر ئىشنى ئالدىرىماي ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىپتۇ. كېيىن پولونى دۇملەپ قويۇپ قاراقچىلارنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ.

— پولو دۇملەندى، ئاش دەم يېگىچە مەن سىلەرگە قىزىق بىر چۆچەك ئېيتىپ بېرەي، جىمجىت ئولتۇرساق زېرىكىپ قالمىسىلەر، — دەپتۇ.

قاراقچىلار بۇنىڭغىمۇ ماقۇل بوپتۇ. مۇدەررىس سەلتەنەت باي بىلەن ئوتۇنچىنىڭ تېخى يېقىندىلا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلىكىنى باشتىن باشلاپ ئېيتىشقا باشلاپتۇ. ئۇ، بۇ چۆچەكنى شۇنداق قىزىقارلىق، جانلىق، ئېيتىپتۇكى ئولتۇرغانلار ئۆزلىرىنىڭ نەدە ئولتۇرغانلىقىنى، نېمە ئىش قىلماقچى بولغانلىقلىرىنى، ئۆزلىرىنىڭ كىم ئىكەنلىكلىرىنى پۈتۈنلەي ئەستىن چىقىرىپ قويۇپتۇ، بۇ ۋاقىتتىچە سۆيى كۆتۈرۈلۈپ ۋاقىت تاڭغا يېقىنلاپ قاپتۇ.

مۇدەررىس ئوتۇنچىنىڭ ئايالىنىڭ ئوغلى داتنى يوقۇتۇپ قويۇپ ئۇنى ئىزدەپ قانتىق ۋاقىرىغان يېرىگە كەلگەندە، ئۇ، ئايال ئالاقزادىلىك ئىچىدە

چېپىپ يۈرۈپ، ئىككى قولىنى ئاغزىغا كاناي قىلىپ «دات!» دەپ ئاۋازلىنىڭ بىرىچە ۋاقىراپتۇ، دەپ ئۆزىمۇ ئەينەن شۇنى دوريغاندەك قىلىپ ئىككى قولىنى كانايدەك ئاغزىغا قويۇپ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن:

— دات! ... ۋاي دات! ... — دەپ يەتتە ـ سەككىز قېتىم ۋاقىراپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، ئىراق پادىشاھى، ئىمىر شاھ بامدات نامىزىغا — مەسچىدكە چىقىش ئۈچۈن تاھارەت ئالغىلى سىرتقا چىققان ئىكەن. تالڭ سەھەردە ئوردىسىنىڭ ئارقىسىدىن تۇيۇقسىز ئاڭلانغان بۇ «دات» ئاۋازى پادىشاھنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. ئۇ، ئۆز ـ ئۆزىگە: «مەندەك ئادالەت بىلەن يۇرت سوراۋاتقان ئادىل پادىشاھنىڭ زامانىسىدا بۇنداق چاغدا «دات» دەپ توۋلاۋاتقان زادى كىم؟! — دەپتۇ ـ دە، شۇ يەردىكى ياساۋۇللىرىنى يىغىپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە تېزلىكتە يېتىپ بېرىشنى، ۋاقىرىغان ھەم ئۇنىڭغا زۇلۇم سالغان كىشىنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەممىسىنى دەرھال تۇتۇشنى بۇيرۇپتۇ. ئۆزىمۇ دەرھال كىيىنىپ بىر قىسىم ئاتلىقلارنى باشلاپ مېڭىپتۇ. ئۇلار مۇدەررىسنىڭ دەرۋازىسىغا كەلگەندە بۇ ئاۋازنىڭ شۇ ئۆيدىن يەنە چىقىۋاتقانلىقىنى بىلىپتۇ. قارىسا مۇھىم جايلارنى قاراقچىلار ئىككىدىن بولۇپ ساقلاپ تۇرغان ئىكەن. بىراق ھەممىسىنىڭ كۆزى ۋە قۇلىقى ئۆي ئىچىگە قارىتىلغان. دەرۋازىدىكى ئىككىسىمۇ بېشىنى ھويلا ئىچىگە تىقىپ تۇرغان، بۇلار پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ياساۋۇللىرىنىڭ بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەنلىكىنى قىلچە سەزمەپتۇ. شۇ چاغدا ھويلىدىن «دات» دېگەن ئاۋاز يەنە چىقىپتۇ. پادىشاھ ياساۋۇللىرىغا، بۇ قاراقچىلارنى پەم بىلەن تۇيدۇرماي قورشاشنى بۇيرۇپتۇ. پادىشاھ ئۆزى بىرقانچە ياساۋۇللىرىنى باشلاپ پايلاقچىلارنى تۇتۇپ، دەرۋازىنى ئېچىپ ھويلىغا كىرىپتۇ. قاراقچىلارنى بىر ـ بىرلەپ تۇتۇپ ئوردىغا ھەيدەپ ئېلىپ كىرىپتۇ. سوئال ـ سوراقتىن كېيىن، بۇلارنىڭ ئۆزۈندىن بۇيان تۇتۇلماي كېلىۋاتقان ھېلىقى بالايى ـ ئاپەت «تاۋۇس» ناملىق قاراقچىلار توپى ئىكەنلىكى مەلۇم بوپتۇ.

پادىشاھ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى دارغا ئېسىشقا ھۆكۈم قىپتۇ. ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىشتىن بۇرۇن پادىشاھ بۇلاردىن، قانداق تەلەپ ۋە ئەمىيەتلىرى بارلىقىنى سوراپتۇ. قاراقچىلار ئۆزلىرىنىڭ باشقا ھېچقانداق تەلەپ ۋە

ۋەسىيەتلىرىنىڭ يوقلىقىنى، پەقەت كىچە مۇدەررىس ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ۋە سەلتەنەت باي بىلەن «دات» نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلگۈسى بارلىقىنى ئېيتىپتۇ.

پادىشاھ دەرھال مۇدەررىسنى قىچقىرىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. بۇ كىشى بېرىپ مۇدەررىسنى ئېلىپ كەپتۇ، مۇدەررىس پادىشاھنىڭ ئەمرىگە بىنائەن قاراقچىلارغا چۆچەكنىڭ داۋامىنى ئېيتىپ بېرىشكە ماقۇل بولۇپ سۆزىنى شۇنداق باشلاپتۇ:

— شۇنداق قىلىپ — دەپتۇ مۇدەررىس، — ئايال «دات! » دەپ ژارقىراۋاتقان مەزگىلدە دىيارىمىزنىڭ ئادالەتلىك شاھى ئەمىر جانابلىرى بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ئايالنى قىچقارتىپ كەپتۇ، ئايالدىن: «نېمە ۋەقە؟ ! » دەپ سورىغان ئىكەن، ئايال ئۆزىنىڭ كەچمىش - كەچۈرمىشلىرىنى شاھقا سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇ ئوغۇلغا «دات» دەپ ئىسىم قويغۇچى سەلتەنەت باي ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ: «بۇنىڭ تېگىدە چوقۇم سىر بار! » دەپ ئۇنى قىچقارتىپ كەپتۇ. سوراقتا ھەقىقىي ئەھۋال ئايدىڭلاشقاندىن كېيىن شاھ سەلتەنەت بايىنىڭ تېرىسىنى تەتۈر سويۇپ ئىچىگە سامان تىقىپ جەستى بىلەن دارغا ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. سەلتەنەت بايىنىڭ ئۆزى ئولتۇرغان جايىنى ئۇنىڭ خوتۇن - بالىلىرىغا قالدۇرۇپ، قالغان باغ - سارايلىرىنى دانقا بېرىشنى ھۆكۈم قىپتۇ. ھۆكۈم دەرھال ئىجرا قىلىنىپ سەلتەنەت بايىنىڭ تېرىسى تەتۈر سويۇلۇپ، ئىچىگە سامان تىقىلىپتۇ. كېيىن جەستى بىلەن بىللە دارغا ئېسىلىپتۇ. — دەپ ھىكايىسىنى تۈگىتىپتۇ.

قاراقچىلار:

— چۆچەكنىڭ داۋامىنى ئاڭلىدۇق، ئەمدى ئارمانىمىز قالمىدى. بىزمۇ پادىشاھنىڭ ھۆكۈمىگە رازىمىز، — دەيىشىپ، بىشىنى ئېگىشىپ تۇرۇشۇپتۇ. شاھنىڭ قاراقچىلار ھەققىدىكى پەرمانى دەرھال ئىجرا قىلىنىپ قىرىق قاراقچى دەرھال دارغا ئېسىلىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئىراق مەملىكىتىدىن يەنە بىر ئاپەت تۈگىتىلىپتۇ.

بۇ چۆچەكنى نەشرىگە ھايات ژاقتىدا
قىزى بۇۋىمەجەرگە سۆزلەپ بەرگەن.

1984 - يىل سېنتەبر

ئۇچقان ئادەم

(چۆچەك)

بۇرۇنقى زامانلارنىڭ بىرىدە بۇ دىياردا بىر پادىشاھ بولغان ئىكەن. بۇ پادىشاھنىڭ ئۆزى ياش بولۇپ، ئويۇن - تاماشا، سەيلە - تاماشا، شىكارغا ئامراق ئىكەن. شۇڭا ئۇ پات - پات سەيلە - تاماشا، شىكار قىلىپ تۇرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە شىكار قىلىپ يۈرۈپ بىر جاڭگالغا يېقىنلىشىپ قاپتۇ. قارسا، شاھنىڭ ئالدىدا كەتكەن ئادەملىرى بىر ئاجايىپ قۇشنى ئاشىمىز دەپ قوغلاپ يۈرگەن. بۇنى كۆرگەن شاھ ئادەملىرىگە ئۇ قۇشنى ئۆلتۈرمەي تىرىك قولغا چۈشۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. شاھنىڭ پەرمانىنى ئاڭلىغان ئوۋچىلار، مىلىڭ بىر مۇشەققەتتە بۇ قۇشنى تىرىك تۇتۇپتۇ. شاھ كېلىپ قارسا، بۇ قۇشنىڭ قىياپىتى ئادەمگە ئوخشايدىكەن، لېكىن ئىككى قولىنىڭ يان تەرىپىگە قولتۇق بويلاپ خۇددى قۇشلارنىڭ پېيىدەك پەي ئۆسۈپ چىققان، پەدىنىنىڭ قالغان يېرىنمۇ موي بېسىپ كەتكەن. ئۆزى ئەر كىشىگە بەكلا ئوخشايدىكەن، شاھ كېلىپ ئۇنىڭدىن گەپ سورىغان ئىكەن، ئۇ جاۋاب بەرمەپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ شاھ ئەسكەرلىرىگە:

— بۇ قۇشنى ئوردىغا ئاسراپ ئېلىپ بېرىڭلار! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

شۇ يەردە ھازىر بولغان شاھنىڭ يېقىن ئادەملىرى:

— دۇنيا بىنا بولغاندىن بېرى بىرەر ئادەمنىڭ بۇنداق قۇشنى كۆرۈپ باققىنىنى ئاڭلىغان ئادەم يوق. بۇنىڭ ئەپتىدىن قارىغاندا، بۇ ئەسلىدە ئادەم بولۇشى، شۇنداقلا بۇنىڭ جۈپتى بولۇشى مۇمكىن! — دېيىشىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا بۇنىڭ جۈپتىنىمۇ ئىزدەپ كۆرۈڭلار! — دەپتۇ شاھ

يېنىدىكىلەرگە.

شۇنداق قىلىپ ئادەم قىياپىتىدىكى قۇشنىڭ قولىنى باغلاپ ئوردىغا ئېلىپ بېرىشىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان يۇرت خەلقى بۇ ئاجايىپ قۇشنى كۆرۈش ئۈچۈن، توپ - توپ بولۇپ ھەر كۈنى ئوردا ئالدىغا كېلىشىپتۇ. بۇ ئەھۋال شاھقا يېتىپتۇ، شاھ ۋەزىرلىرى بىلەن بۇ ھەقتە كېڭىشىپتۇ، ئاخىرى شاھ ئۇلارغا:

— مېنىڭچە، بۇ قۇشنى خالايىققا كۆرسەتسەك ئۇنچىلا يامان بولماس، ئېھتىمال ئەل ئىچىدە مۇشۇنداق قۇشنى كۆرگەنلەرمۇ چىقىپ قالار، شۇ چاغدا بۇنىڭ جۇپتىنى تېپىش قىيىن بولماس، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوردا ئىچىدىن مۇژاپىق جايىنى تاللاپ قۇشنى شۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. قۇشتىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن مەخسۇس ئادەم تەيىنلەپتۇ، قۇش ئەتراپىغا ياساۋۇللاردىن بىر قانچە نەپەر كۈزەتچى قويۇپتۇ.

— بۇ قۇشقا ھەر قانداق ئادەم زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەكچى بولسا، دەرھال تۈتۈپ مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىنسۇن! — دەپ پەرمان قىپتۇ شاھ.

شۇنداق قىلىپ، بۇ قۇشنى كۆرىدىغانلارنىڭ سانى كۈنسايىن كۆپەيۈپتۇ. يىراق - يېقىن، شەھەر - سەھرالاردىن تۈركۈم - تۈركۈملەپ كىشىلەر كېلىشىپتۇ. بىر كۈنى بىر توپ ئادەملەر قۇشنى كۆرۈشكە كەلگەندە، قۇش ئۆزلىكىدىن تەشۈشلىنىپ كۆزى چەكچىيىپ ھەر تەرەپكە قاراپ قېچىشقا ئۇرۇنۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن كۆزەتكى قاراۋۇللار: «بۇلار قۇشقا زىيانكەشلىك قىلماقچى» دەپ تۈتۈپ ئۇلارنى شاھقا مەلۇم قىپتۇ، بۇ ئىشتىن خەۋەردار بىر ۋەزىر شاھقا:

— بىر ھايۋاننىڭ قورقۇشى بىلەن بىر توپ ئادەمنى تۇتماقلىق ياخشى چارە ئەمەس. بۇ قۇشنى قورقۇتقۇچىلار بىر ياكى ئىككى ئادەم بولۇشى مۇمكىن. بۇ خەۋپلىك ئادەمنى تېپىش ئۈچۈن، تۈتۈلغانلارنى قۇشنىڭ ئالدىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزەيلى، قۇش كىمدىن يىرگىنسە، شۇنى تۈتۈپ جازالىغىنىمىز خوپ! — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ، شاھقا بۇ مەسلىھەت يېقىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا! — دەپتۇ شاھ، ياساۋۇللار تۇتۇلغانلارنى بىر - بىرلەپ قۇشنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزسۇن! قۇش كىمگە غەزەپلەنسە ياكى قورقۇپ ئۆزىنى ئېلىپ قاچسا، شۇ ئادەمنى ئېلىپ قېلىپ، شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا دار ياساپ پۈتۈن شەھەر خەلقى ئالدىدا دارغا ئېسىڭلار، بۇ ئىش پۈتۈن ئادەملەرگە ئىبرەت بولسۇن! — بۇ ئىش شاھنىڭ پەرمانى بويىچە بوپتۇ.

دار پۈتۈپ بۇ ئادەمنى دارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشىپتۇ، شۇ چاغدىكى قائىدە بويىچە ئۆلگۈچىنىڭ بالا - چاقىلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى يىغىپ دار ئاستىغا تىزىدىكەن. ئۇلۇمگە ھۆكۈم قىلىنغۇچىنىڭ بالا - چاقىلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى دار ئاستىغا يىغىلىشىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىرنىڭ ئۇلارغا ئىچ ئاغرىپتۇ. ئۇ قۇشنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— ھەي قۇش، سەن مۇشۇ تۇرقۇڭ بىلەن كۈسا ئادەمگە بەك ئوخشايسەن، سېنىڭ ئۇچۇن بىر ئادەمنىڭ بىگۇناھ ئۆلىدىغان بولدى. ئەگەر سەنمۇ ئادەم بولغان بولساڭ بۇ ھەقتە گەپ - سۆز قىلار ئىدىڭ، ئەپسۇسكى سەن ھايۋان — يەنى قۇشسەن! — دەپتۇ.

شۇ چاغدا قۇش بىردىنلا زۇۋان سۆزۈپ:

— مەن ھايۋان ياكى قۇش ئەمەس، ئادەم! — دەپتۇ.

ۋەزىر قۇشنىڭ گەپ قىلغانلىقىنى كۆرۈپ جاللاتلارغا:

— ئۇنى دارغا ئاسماي تۇرۇڭلار! — دەپ شاھنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ، قۇشنىڭ گەپ قىلغانلىقىنى ئۇنىڭ قۇش ئەمەس ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ كېلىپ:

— ھېلىقى گۇناھكارنى ھازىرچە دارغا ئاسماي تۇتۇپ تۇرۇپ، قۇشتىن نېمە ئۇچۇن ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرغانلىقىنى ئېنىقلاپ سوراپ، ئاندىن بىر تەرەپ قىلساق! — دەپ تەكلىپ بېرىپتۇ.

شاھ بۇ پىكىرگە قوشۇلۇپتۇ. ۋەزىر مەيدانغا بېرىپ توپلانغان خەلقنى ئۆز ئورۇنلىرىغا قايتۇرۇپتۇ. جىنايەتكار بىلەن ئۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، بالا- چاقىلىرىنى ئوردىغا يانداۋرۇپ ئېلىپ كېلىپ نەزەربەنت قىپتۇ، ئاندىن كېيىن ۋەزىر سەۋرچانلىق بىلەن قۇشنى سۆزلەشكە كۆندۇرۇپتۇ. قۇش سۆزگە كىرىشىپ شۇنداق دەپتۇ:

— مەن ئەسلى ئادەم، مېنىڭ ئاتا ـ بوۋام ئاشۇ جازانىخورنىڭ ئۆيىدە ئىشلىگەن، ئۆمرىنى شۇلارنىڭ بوسۇغىسىدا ئاخىرلاشتۇرغان ئىكەن. مېنىڭ نەچچىنچى ئەۋلادىم، بۇلاردىن جازانىگە پۇل ئالغان ئىكەن. بۇ پۇل زادى قانچىلىك، مەن ئۇنى بىلمەيمەن، لېكىن بوۋام شۇ پۇلنىڭ ئۆسۈمىگە ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتتى. ئاتام رەھمىتىمۇ شۇ پۇلنىڭ ئۆسۈمىگە ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتتى. مەن سەككىز ياشقا كىرگەندە ئاپام رەھمەتلىك ئالەمدىن ئۆتتى، ئون ئۈچ ياشقا كىرگەندە باينىڭ ئۆيىدە جازانىغا ئىشلەۋاتقان ئاكام كېسەل بولۇپ ساقىيالماي ئالەمدىن ئۆتتى. مەن يالغۇز قالدىم، قايغۇ ـ ھەسرەت ئىچىدە جازانىخورغا ئىشلەپ ئون سەككىز ياشقا كىردىم. قولۇم پۇل قارىسى، ئۆچام كىيىم قارىسى، قورسىقىم تويغۇدەك ئاش قارىسى كۆرمىدى. بىر كۈنى ئولتۇرۇپ ئويلىدىم، ئاتا ـ بوۋام، ئاكام قاتارلىق بىر قانچە ئەۋلاد ئادەم جازانىخورغا ئىشلەپ دۇنيانىڭ ھېچقانداق ھالاۋىتىنى كۆرمەي ئۆلۈپ تۈگۈشۈپتۇ، مەنمۇ ئاخىر شۇنداق بولىدىغان ئوخشايمەن، ئادەمنىڭ ئۆمرى چەكلىك ئۇە قىسقا ئىكەن، بۇ دۇنيانىڭ ھېچقانداق ھالاۋىتىنى كۆرمەي خارلىنىپ يۈرگەندىن ئۆلگۈنۈم ياخشى ئەمەسمۇ؟! . . . ئادەم ھامان ئۆلىدىكەن، جاپا تارتىپ كېيىن بىئەجەل ئۆلگەندىن بالدۇرراق ئۆلەي، — دېگەنلەر خىيالىمدىن كەچتى. كېيىن بۇ پىكرىمدىن يېنىپ قاچماقچى بولدۇم، لېكىن ئادەم بار ھەر قانداق جايغا قاچسام بۇ جازانىخور ئىزدەپ يۈرۈپ تېپىۋالىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن جاڭگالغا قاچماقچى بولدۇم. شۇنداق ئويلاپ ئاخىر بىر كۈنى قاچتىم، بىر نەچچە كۈن مۆكۈپ يۈرۈپ جاڭگالنىڭ ئىچىگە كىردىم، ئۆلۈپلىشنى قايتا ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن ئۆلۈپلىش تەس ئىكەن، يىرتقۇچ ھايۋانغا ئۈچراپ قالغاندىمۇ، ئادەمنىڭ قاراپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا يەم بولغۇسى كەلمەيدىكەن، جان بەك تاتلىق نەرسە ئىكەن. شۇنداق قىلىپ جان ساقلاش ئۈچۈن، كېچىلىرى دەرەخ ئۈستىدە ياتتىم، كۈندۈزلىرى قۇشلارنىڭ تۇخۇملىرىنى، ئۇششاق چۆجىلىرىنى تۇتۇپ يېدىم، كۈن ئۆتكەنسېرى بۇنۇڭغا كۆنۈپ قالدىم. قىرىق ياشلارغا يەتكەندە بەدەنلىرىمگە تۈك ۋە پەي چىقىشقا باشلىدى، ئەللىك ياشقا كىرگەندە ئاستا ـ ئاستا ئۇچۇشقا باشلىدىم. دەسلەپتە بىر تاياق يېتىمى يەرگە، بارا ـ بارا ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇن يەرگە ئۇچىدىغان بولدۇم. ھازىر ئاتمىش ئىككى ياشقا كىردىم، ئونتۇز چاقىرىم يەرگە بىمالال ئۇچالايمەن. دەرەختىن ـ دەرەختكە مايمۇندەك يېنىك ئىرغىپ ئۆتەلەيمەن. لېكىن قىرىق نەچچە يىلدىن بېرى ئادەمزات بىلەن

ئۆچراشمىغاچقا، راۋان سۆزلىيەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. ھېلىقىسى مەن كۆرۈپلا قورققان ئادەم مېنى ئىشلەتكەن جازانخورنىڭ بالىسى ئىدى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا مېنى بەك بوزەك ئەتكەن. ئۇ مېنى تونۇپ قالسا، «سېنى ئىزدەپ يۈرۈپ ئەمدى تاپتىم، قېنى مېنىڭ پۇلۇمنى بەر ياكى بولمىسا ئالدىمغا چۈشۈپ ماڭ!» دېسە، بۇ ھالدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا نېمە دەيمەن، دەپ قورقۇپ قاچقان ئىدىم. — دەپتۇ.

بۇ ئەھۋالنى ئۇققان پادىشاھ:

— جازانخورلۇق مۇشۇنداق يامان ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلىدىغان بولسا، مېنىڭ تەۋەلىكىمدىكى بارلىق جازانخورلارنى دەرھال يىغىڭلار! — دەپ پەرمان قىپتۇ.

بۇ پەرمان بويىچە بارلىق جازانخورلار يىغىلىپتۇ. شاھ ئۇلارنىڭ بارلىق جازانە ھېسابات دەپتەرلىرىنى تاپتۇرۇپ كۆيدۈرۈپتۇ. ئۇلارنىڭ قولىدا جازانە ھېسابىغا ئىشلەۋاتقان بارلىق كىشىلەرنى ئازاد قىپتۇ ۋە پادىشاھ:

— بۇندىن كېيىن مېنىڭ مەملىكىتىمدە ھەر قانداق ئادەم جازانخورلۇق بىلەن شۇغۇللانمىسۇن! — دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.

ئاندىن كېيىن، پادىشاھ بارلىق مۇنەججىم ۋە تەۋپىلارنى يىغىپ بۇ ئادەمنىڭ بەدىنىدىكى موي توغرىلىق پىكىر ئاپتۇ، مۇنەججىم ۋە تەۋپىلار يىغىلىپ مۇزاكىرە قىلىپ ئاخىرىدا:

— ئەي كەرەملىك پادىشاھى ئالەم، بۇ ئادەم ئۆزۈن ۋاقىتتىن بېرى بەدىنىگە كىيىم كىيمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ بەدىنىنى موي بېسىپ كەتكەن، قۇشلارنىڭ گۆش - تۇخۇملىرىنى خام يېگەنلىكتىن بەدىنىگە پەي چىققان، بۇنىڭ موي بېسىپ كەتكەن بەدىنىگە لايىق كىيىم تىكتۇرۇپ كىيدۈرسەك، كۈن نۇرىنى كۆرمىگەن موي ئۆزلىكىدىن ئاجىزلاپ يوقايدۇ، پەيلىرى ئۈچۈن، پىشۇرۇلغان تۇزلۇق تاتام بېرىلسە، پەيمۇ ئۆزلىكىدىن چۈشۈپ كېتىدۇ! — دېيىشىپتۇ.

شاھ بۇ ئىشنى مۇنەججىم ۋە تەۋپىلارنىڭ ئېيتقىنىي بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. ئوردا قىزلىرىدىن بىرىنى ئۇنىڭغا نىكاھلاپ بېرىپتۇ. تۇرمۇشىنى ئوردا تەرىپىدىن تەمىنلەشكە پەرمان بېرىپتۇ.

هۇنەرنىڭ خاسىيىتى

(چۆچەك)

بۇرۇن بۇرۇنىكەن، توخۇ تۇرنىكەن، قىرغاۋۇل جەدىكەن، قۇيرىقى يەردىكەن. مانا شۇنداق زامانلارنىڭ بىرىدە بىر ئەلدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ ھۆسنى ـ جامالىدا تەڭدىشى يوق، ئەقىل ـ ئىدىرەكتە كامالەتكە يەتكەن، دانا بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ، بويىغا يېتىپ تالالىق بولىدىغان ۋاقتىغا يەتكەندە تەرەپ ـ تەرەپتىن شاھلار، سۇلتانلار، خانلار ـ خاقانلار، شاھزادە ـ خانزادىلەر بۇ قىزنى ئۆزلىرىگە سورۇتۇپ قىزنىڭ دادىسىغا نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملار بىلەن ساۋچى ئەۋەتىشىپتۇ. ھەر تەرەپتىن كەلگەن ساۋچىلارنىڭ تولىلىقىدىن قىزنىڭ دادىسىنىڭ بېشى قېتىپتۇ. «قىزىم بولسا بىر، ئۇنى سوراپ كەلگەن ساۋچىلارنىڭ بولسا سانى يوق، ئەمدى بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلغۇلۇق!...» دەپ كۆپ ئويلىنىپتۇ، ئاخىر بۇ ئىشنى كۆڭلى يېقىن بىر ۋەزىرگە ئېيتىپ ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپتۇ.

— ئەي ئۇلۇغ كەرەملىك شاھىم، بۇ ئىشقا مەنمۇ مەسلىھەت بېرىپ يول كۆرسىتىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. ئەمما مەندە باشقىچە بىر ئوي بار، شۇنى سىلىگە ئېيتاي، ماقۇل كۆرسىلە شۇنداق قىلۇرلا، بولمىسا ئۆز جايىدا قالسۇن!—... دەپتۇ ۋەزىر ئېگىلىپ.

شاھ ۋەزىردىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— قېنى بولمىسا شۇ ئويۇڭنى ئېيتىپ باققىن، مەن ئاڭلاپ باقاي، ئەپلىشىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس! — دەپتۇ ۋەزىرگە قاراپ.

— خوپ شاھىم، مېنىڭچە بولغاندا، بۇ ئىشنى قىزلىرى مەلىكە ئايىمغا ئۆز ئەينى ئېيتىپ، كەلگەن سوۋغا ـ سالام بىلەن خەتلەرنىمۇ قوشۇپ بېرەيلى. مەلىكەم ئاقىل، بۇ ئىشقا شۇنىڭ ئۆزى بىر نېمە دېسۇن. بىز

شۇنىڭغا ھېقىپ ئىش تۇتايلى! — دەپ تەزىم قىپتۇ ۋەزىر.

پادىشاھقا بۇ پىكىر ماقۇل كەپتۇ، ئەلچىلەر ئېلىپ كەلگەن بارلىق سوۋغا ـ سالام بىلەن تەكلىپنامىلەرنى قىزىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ، بۇ ئىشتا شاھ ئۆز قىزىنىڭ ئاغزىغا قارايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

شاھنىڭ قىزى دادىسى بەرگەن بارلىق سوۋغا ـ سالام ۋە تەكلىپنامىلەرنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن دادىسىغا:

— ئەي ئۇلۇغ شاھ ئاتا، بۇ ئىشقا باشلىرىنى كۆپ قاتۇرمىغايلا، مۇشۇ ئەلچى ئەۋەتكەنلەرنىڭ ھەممىسىگە ئۆزلىرى ۋە مېنىڭ نامىمدىن جاۋاب خەت يازغايلا، مەزمۇنى بۇنداق بولسۇن: مەن ھەر قايسىلىرىنىڭ تەكلىپلىرىنى بىجانىدىل قوبۇل قىلىمەن. بىراق مېنىڭ قىزىمنىكىمۇ مانا مۇنداق شەرتى بار. ئۇ، مانا تەكلىپ قويغۇچىنىڭ راستىنلا مەن بىلەن نىكاھلىنىش ئارزۇسى بولسا، شەھىرىمىزگە كېلىپ راۋىقىمنىڭ ئالدىدىن ئۆتىشى لازىم. ئەگەر، مەنمۇ ئۇ كىشىنى ياقتۇرسام، بېشىغا بىر دەستە گۈل تاشلايمەن، بولمىسا ئالدىمدىن ئۆتكىنىچە ئۆز يولىغا كېتىۋەرسۇن! — دېدى. ۋاقىپ بولغايلار.

شاھ قىزىنىڭ بۇ مەسلىھەتىنى ماقۇل كۆرۈپتۇ، ساۋچى ئەۋەتكەنلەرنىڭ ھەممىسىگە لايىغدا سوۋغا بىلەن جاۋاب خەت يېزىپ يولغا سالىتۇ.

ئەلچىلەر ئۆز مەملىكەتلىرىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، سوۋغا بىلەن جاۋاب خەتنى شاھلىرىغا بېرىپتۇ. ئۇلار خەتنى كۆرۈپ چىقىپ بەزىلىرى ئۇ يەرگە بارسا ئۆزلىرىنىڭ ئابرويلىرىنىڭ تۆۋەن بولۇشىدىن ئەنسىرەپ بۇ ئىشتىن يالتىيىپ قاپتۇ، بەزىلىرى ئۆزلىرىنىڭ سەلتەنىتىگە، ئابرويىغا، چىراي ـ سۈمبىتىغا ئىشىنىپ بېرىپ راۋاقىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ، ئەمما ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي سالپىيىپ قايتىپ كېتىپتۇ.

بۇ ئىشلارنىڭ ئايىغى بىسىقىپ بىر قانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، شاھ قىزى ئۆز ئادىتى بويىچە راۋاققا چىقىپ ئەتراپنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرسا، ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوق بىر يىگىت ئۇ يەردىن ئۆتۈپتۇ. بۇ يىگىت ئەسلىدە شۇ شەھەردىكى بىر چوڭ موللىنىڭ بالىسى بولۇپ، ئۆزىگە لايىق خەت ساۋادى بار ئىكەن، بىراق يېقىندا ئاتا ـ ئانىسى ئارقا ـ ئارقىدىن ئۆلۈپ كېتىپ،

قولىدا قالغان ئازغىنە مال - دۇنياسى بىلەن كۇن كۆچۈرىدىكەن.

قارىسا ئۇچىسىغا ئاددىيلا رەختتىن كۆڭلەك، بېغا يالاڭ دوپپا كىيگەن قەددى - قامىتى، شەكلى - شىمايلى كېلىشكەن بىر يىگىت. شاھ قىزىنىڭ بىردىنلا ئۇنىڭغا كۆڭلى چۈشۈپ قاپتۇ، شۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىدا بىر دانە قىزىل ئالما بار ئىكەن، شاھ قىزى شۇ ئالمىنى ئۇ يىگىتكە قارىتىپ ئېتىپتۇ، ئالما يىگىتنىڭ بېشىغا تېگىپ ئالدىغا دومىلاپ چۈشۈپتۇ. ئۇ يىگىت ئالمىنى قولىغا ئېلىپ ئالدى - ئارقىسىغا، كېيىن تۆت ئەتراپىغا قاراپتۇ. كۆزىگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرغاندا قىز قولىدىكى ياغلىققا بىر تال ئۇزۇكىنى چىگىپ يىگىتنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ. يىگىت ياغلىقنى قولىغا ئېلىپ تۇگۈچنى يېشىپ قارىسا، ئۇنىڭدابىر تال ئالتۇن ئۇزۇك تۇرغىدەك، شۇ چاغدا ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ راۋاققا قاراپتۇ، ئۇ يەردە ئولتۇرغان پەرىزاتتەك قىزنى كۆرۈپتۇ. شۇ ھامان تەنلىرى بوشىشىپتۇ، يۈرىكى بىزىلداپ ئۆزى بىر قىسما بولۇپ قاپتۇ. كېيىن ئۇ، بۇ يەرنىڭ شاھ قىزىنىڭ راۋىقى ئىكەنلىكىنى ئەسلەپتۇ، ئۆزىنىڭ كەمبەغەل يالغۇز ئوغۇل ئىكەنلىكى يادىغا كەپتۇ، كونىلارنىڭ: «قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» دېگىنىنى ئويلاپ بۇ يەردىن كەتمەكچى بوپتۇ.

شاھ قىزى بۇ يىگىتنىڭ ئارىسالدا بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى پەملەپتۇ، شۇ ھامان يېنىدىكى كېنىزەكلىرىدىن بىرىگە ئانىسىغا قارىتىپ يازغان خەتنى بېرىپ:

— ماڭ بۇ خەتنى ئىتتىك ئانامغا يەتكۈزۈپ بەر، ئانام بۇ ئىشنى دادامغا دەپ ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالسۇن، تېز بول! ئۇ يىگىت بۇ يەردىن كەتكىچە بۇ ئىشنى بىجىرسۇن، شۇنىمۇ ئېيتىپ قويغىنكى، مەن ئۇ يىگىتتىن باشقىغا ياتلىق بولمايمەن! — دەپ ماڭدۇرۇپتۇ.

كېنىزەك بۇ خەتنى خانىشقا يەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. خانىش بۇ خەتنى ئوقۇپ چىقىپ دەرھال نېمە قىلىشنى بىلەلمەي ئېسەنكىرەپ تۇرۇپ قاپتۇ. كېيىن ئەقلى - ھوشىنى يىغىپ كېنىزەكتىن بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى سوراپتۇ، كېنىزەك مەلىكىنىڭ دېگەنلىرىنى، ئۆزىنىڭ كۆرگەنلىرىنى خانىشقا ئۆز ئەينى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خانىش قىزىنىڭ مىجەز - خۇيىنى ئوبدان بىلگەنلىكى

ئۇچۇن، دەرھال كىشى چىقىرىپ ئۇ يىگىتنى يېرىم يولدىن ياندۇرۇپ كېلىپ ئوردا مېھمانخانىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ، كېيىن بۇ ئىشنى شاھقا مەلۇم قىپتۇ. شاھ توساتتىن ئاڭلىغان بۇ خەۋەردىن ئۆزىنى يوقۇتۇپ قويۇشقا ئازلا قاپتۇ. كېيىن ئۆزىنى تۇزەپ ئېسىنى يىغىپ خانىشقا قاراپ:

— بۇ قىزىمىزنىڭ نېمە قىلغىنى؟! شۇنداق بۇيۇك خانلار، خاقانلار، شاھزادە، خانزادىلارنى ياراتماي ئەخمەق قىلىپ ئاخىرى كېلىپ ئەجدادىنىڭ تايىنى يوق، ھىر گادايىنىڭ بالىسىنى تاپقىنىنى، بۇ نېمە دېگەن سەتچىلىك؟ قىزىمىزدا ئەقىل دېگەن ھىر نېمە بارمۇ؟! يوق! مېنى نومۇستىن ئۆلتۇرىدىغان بولدىغۇ؟! — دەپ كايىپ كېتىپتۇ.

خانىشىنىڭمۇ بۇ ئىشتىن كۆڭلى بۇزۇلۇپ يىغلاپتۇ، كېيىن يىغىسىنى توختىتىپ:

— ئەمدى بۇلار ئىش بوپتۇ، بىز باشتا باشقىلارغا جاۋاب بېرىشتە قىزىمىزنىڭ بۇ شەرتىنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاشماپتىمىز، ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە، ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆنمەكتىن باشقا ئىلاجىمىز يوق. ئەقدىر شۇنداق ئوخشايدۇ، قىزىمىزنى باشقا يۇرتقا ياتلىق قىلغىنىمىزدا ۋاقتى - ۋاقتىدا كۆرەلمەي كۆزىمىزدىن ئۇچۇپ كېتەتتى، ھىزدىن كېيىن بۇ يۇرت كىملەرنىڭ قولىغا قالاتتى؟! ئەمدى بۇ يىگىتنى كۆيئوغۇل قىلىۋالساق، ھىزدىن كېيىن يۇرت شۇلارنىڭ ئىلكىدە بولىدۇ، ئىزىمىزمۇ يوقالمايدۇ، چىرىغىمىزمۇ ئۆچمەيدۇ!— ... دەپتۇ.

شاھقا خانىشىنىڭ بۇ پىكرى يېقىپتۇ، ئاردىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي شاھ يۇرت - جامائەتكە چوڭ داغدۇغۇلۇق توي بېرىپ، بۇ ئىككىسىنىڭ بېشىنى چېتىپ قويۇپتۇ.

بۇ ئىشلاردىن كېيىن شاھ كۆيئوغلى بىلەن قىزىنى ئالدىغا چاقىرىپ شاھلىقنى كۆيئوغلىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. شۇنداق باشلاپ بۇ ئىككىسىنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە خاتىرجەم ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى بۇلار ئادەتتىكىدەك ئوۋغا چىقىپتۇ، يولدا ئىككىسى شەھەرگە قاراپ كېلىۋېتىپ سۆز ئارىسىدا شاھ قىزى يىگىتىدىن:

— سىز ياخشى ئوۋچى ئىكەنسىز، بىلىمىگىزمۇ بار ئىكەن، باشقا ھەر

هۇنەرنىمۇ ئۆگەنگەنمۇ؟ ! — دەپ سوراپتۇ.

— ياق! — دەپتۇ شاھ يىگىت، مېنى دادام ئوبدان ئوقۇتقان، ئۆزىمۇ ئۇقۇمۇشلۇق ئادەم ئىدى، مەن بىرلا بالا بولغانلىقىمدىن ئوقيا ئېتىش، ئوۋ ئوۋلاش قاتارلىقلارنى ئۆگەتكەن، ئەمما ھۇنەر ئۆگىنىدىغان چاغدا ئۇشتۇمتۇتلا دادام بىلەن ئانامدىن ئايرىلىپ قالدىم، يالغۇز بېشىمنىڭ غېمىنى يەپ ھۇنەرگە كىرىشەلمىدىم.

ئۇنداق بولسا دادام بىلەن ئانامنىڭ بار ۋاقتىدا مەن سىزنى بىرەر ھۇنەر ئۆگىنىشكە ئەۋەتەي، ئۆزىمىزنىڭ مەملىكىتىدە بولسۇن، ياكى باشقا شەھەرلەردە بولسۇن، ئۆزىڭىز قىزىققان بىرەر ھۇنەرنى ئۆگىنىپ قويۇڭ، بۇ شاھلىق بىزگە ۋاپا قىلامدۇ ـ يوق! بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ، ھۇنەرلا بولسا شاھلىقتىن ئايرىلىپ قالساقمۇ، بىز خارلانماي كۈنىمىزنى ئالالايمىز! كونىلار: ھۇنەرلىك ئادەمنىڭ قولى گۈل، دەپتىكەن. — دەپتۇ.

شاھقا بۇ پىكىر يېقىپتۇ، ئوردىغا كېلىپلا ئىككىسى بىللە قېرى شاھ بىلەن خانىشنىڭ ئالدىغا كىرىپ بۇ مەسلىھەتنى ئۇلارغا ئېيتىپتۇ. شاھ بىلەن خانىشقىمۇ بۇ ئىش يېقىپتۇ، شاھ كۆيئوغلىغا خەزىنىدىن پۇل ۋە يول راسخوتى بېرىپ پۇخراچە كىيىندۈرۈپ يولغا سالىتۇ.

شاھنىڭ كۆيئوغلى كوچىغا چىققاندىن كېيىن، قەيەردە ھۇنەرۋەن بولسا شۇنى ئىزدەپ تېپىپ ھۇنىرىنى كۆرۈپتۇ. ئەمما كۆڭلىگە ياققىدەك بىرەر ھۇنەر تاپالماپتۇ، ھۇنەر ئىزدەپ يۈرۈپ مەملىكەت دائىرىسىدىن چىقىپ بىر شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. كېتىۋاتسا چوڭ بىر كوچىغا يېيىلغان گىلەملەرنى خېرىدارلار باھا تالىشىپ سودىلىشىۋاتقىدەك، شاھنىڭ كۆيئوغلىغا بۇ ھۇنەر ھەم گىلەم يېقىپتۇ، شۇ يەردە ئىزدەپ ـ سوراپ يۈرۈپ ئۇ گىلەملەرنى توقىغان ئۇستا بىلەن تونۇشۇپتۇ، سودىدىن يانغاندا ئۇ ئۇستىغا ئۆزىنى شاگىرتلىققا ئېلىشنى ئىلتىماس قىپتۇ، گىلەمچى ئۇستا ئۇ يىگىتنىڭ گەپ ـ سۆزى، مۇئامىلىسى، قىياپىتىگە قاراپ:

— بوپتۇ! — دەپ شاگىرتلىققا قوبۇل قىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇ، ئاز كۈن ئىچىدە ئۇستىسىنىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈپ ئىشەنچلىك شاگىرتلىرىدىن بولۇپ قاپتۇ. ئالتە ئاي ئىچىدە گىلەمچىلىكنىڭ

ھەممە تۇرىنى ئۆگىنىۋاپتۇ، كېيىنكى ئالتە ئاي ئىچىدە ئۇ، ئۇستام ئۇچۇن ھەقسىز ئىشلەپ بېرىپ، كېيىن دۇئاسىنى ئېلىپ ئائىلىسىگە قايتىپتۇ.

ئۇ ئوردىغا قايتىپ بارغان كۈنىلا ئۆزىنىڭ ئۆگەنگەن گىلەمچىلىكى ھەققىدە ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ھۈجرىسىغا دەستگاھ قۇرۇپ، بوش ۋاقىتلىرىدا گىلەم توقۇش ئىشىنىمۇ داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئۇ، گاھى - گاھىدا ئوردىدا تەختكە چىقىپ شاھلىق قىلىدىكەن. بەزىدە ئۇۋىغا چىقىپ شىكار قىلىدىكەن، شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ، ئۇۋىغا چىققان ئىكەن، جاڭگالدا ئۇنىڭغا بىر چىرايلىق كىيىك ئۇچراپتۇ، شاھ يېنىدىكىلەرگە قاراپ:

— بۇ كىيىك بەك چىرايلىق ئىكەن، قېنى ھەممىمىز تەلىيىمىزنى سىناپ كۆرەيلى، ئۇنى كىم تۇتسا شۇنىڭ بولسۇن! — دەپ ئېتىنى قامچىلاپ كىيىكنى قوغلاپ كېتىپتۇ. سەركەردىلەرمۇ ھەر تەرەپتىن ئات سېلىپ ئۇنى قوغلاپتۇ. ئۇ كىيىك سەكرەپ - سەكرەپ قاچقىنىچە جاڭگالنىڭ ئىچىگە كىرىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ.

شاھ ئۇنى بىردەم ئىزدەپ يۈرۈپ ئىزىنى كۆرۈپتۇ، شۇ ئىز بويىچە يەنە قوغلاپ مېڭىپتۇ، بىردەمدىن كېيىن ئۇنىڭ ئىزىمۇ يوقاپتۇ.

شۇ جاڭگالنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر تاغ بولۇپ، خېلى ئۇزۇندىن بېرى ئۇنىڭ ئۆڭكۇرىگە جايلىشىۋالغان بىر توپ قاراقچىلار بار ئىكەن. ئۇلار ھەمىشە شۇ جاڭگالنىڭ تۆت تەرەپىدىكى چوڭ يوللاردىن ھەر تەرەپكە ماڭغان كارۋانلارنى توسۇپ بۇلاپ - تالايدىكەن، ئۇلاردىن تارتىۋالغان مالىلارنى شۇ تەرەپىدىكى شەھەر - بازارلارغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدىكەن. ئۇنىڭدىن تاپقان پۇل بىلەن ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىنى قامدايدىكەن. كېيىنكىنىڭ ئىزىنى ئىزلەپ كەلگەن ئوۋچى سىياقىدىكى شاھ شۇ قاراقچىلارنىڭ ماكانىغا بېرىپ قاپتۇ.

قاراقچىلار ئۆز ئايىقى بىلەن كەلگەن بۇ ئولجىنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇنى قورشاپ، قورالسىزلاندۇرۇپ ئاتتىن يىقىتىپ ھەممە نەرسىسىنى ئېلىپ بىر ئۆڭكۇرگە قاماپ قويۇپتۇ. ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالمىسۇن، دەپ بەش - ئالتە كۈمەچ، بىر ئىدىش سۇنى ئالدىغا ئېلىپ كىرىپ قويۇپتۇ.

ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندە يول توسۇپ بولاڭچىلىق قىلىشقا

كەتكەن قاراقچىلار ۋە ئۇلارنىڭ باشلىقلىرى قايتىپ كەپتۇ. ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ئولجىلىرىنى ئۆز ئارا بۆلۈشۈپ بازارلارغا ئېلىپ بېرىپ سېتىشنى كېلىشىپتۇ، شۇ ۋاقىتتا بۇ يەردىكىلەر قولغا چۈشۈرگەن ھېلىقى يىگىتنىمۇ سۆزلىشىپتۇ. بىرى:

— بۇنى قۇل بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ ساتايلى، ئۆزى ياش ئىكەن! — دەپتۇ.

باشقا بىرى:

— بۇنى بۇ يەردە ساقلىغانىنىڭ پايدىسى يوق. سېتىشتىن بۇرۇن ھۇنىرى بار - يوقلىقىنى ئۇقۇپ باقايلى، ئەگەر ھۇنىرى بولسا ۋاقتىنچە ئۇنىڭدىن پايدىلىنايلى! — دەپتۇ.

بۇ مەسلىھەت باشقىلىرىغا يېقىپتۇ، ئۇلار ئۆڭكۈرگە كىرىپ:

— ھەي يىگىت سەن بىرەر ھۇنەر بىلەمسەن؟— دەپ سوراپتۇ.

ياش پادىشاھ:

— بىلمەن! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— قانداق ھۇنەرلەرنى بىلىسەن؟ ! — دەپ سوراپتۇ ئۇلار.

— گىلەم توقۇشنى بىلمەن! — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ شاھ.

— ئۇنداق بولسا شۇ ھۇنىرىڭنى بىر سىناپ كۆرۈپ باقايلى! — دەپ بىر كۈن نۇرى چۈشىدىغان ئۆڭكۈرگە ئېلىپ چىقىپ دۇكان قۇرۇپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ئۇلار تاشلاپ بەرگەن شۇڭىنا يىپلاردىن كارغا كېلىدىغانلىرىنى قۇراشتۇرۇپ بىر يىكەندىز گىلەم توقۇپ بېرىپتۇ. قاراقچىلار بۇنى شەھەرگە ئېلىپ بېرىپ سېتىپتۇ، ئۇنىڭ پۇلىغا رەڭ، ھەر خىل بويياق، يۈڭ يىپ ۋە باشقا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىپتۇ. شاھ بۇلاردىن ئۇلارغا ھەر ھەپتىدە بىر گىلەم توقۇپ بېرىپتۇ، قاراقچىلار بۇ گىلەمنى ئەتراپتىكى بازارلارغا ئېلىپ بېرىپ سېتىپ، بىر گىلەمگە چۈشلۈق نەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىپ بېرىپ قالغانلىرىنى ئۆزلىرى بۆلىشىۋاپتۇ. ئۆزلىرىچە:

— بۇمۇ بولىدىغان ئىشكەن! — دېيىشىپ خوش بولۇشۇپتۇ.

بىر كۈنى شاھ گىلەم توقۇۋېتىپ مۇنداق ئويلاپتۇ: «قېينى ئاتام، قېينى ئانام، خوتۇنۇم مېنىڭ بونداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغىنىمنى بىلەلمەي

پەرشان يۈرگەندۇ؟! مەن نېمىشقا ھۇنىرىمنى، بىلىمىمنى ئىشقا سېلىپ، مەن توقۇاتقان گىلەمگە ئۆز ھالىمنىـــى خەت بـــــلەن گۈل كەلتۈرۈپ توقۇمايمەن. مەن شۇنداق قىلىپ توقىغان بۇ گىلەملىرىنىڭ بىرى بولمىسا، يەنە بىرى شۇلارنىڭ قولىغا چۈشمەسمۇ؟! مېنىڭ خوتۇنۇم ئۇنىڭدىن خەۋەر تاپماسمۇ؟! مېنىڭ بۇ ئۆڭكۈردىن قۇتۇلۇشمىنىڭ چارىسىنى قىلماسمۇ؟! دەپتۇ ـ دە، ئۆزىنىڭ ھۇنىرى بىلەن بىلىمىنى ئىشقا سېلىپ، ئۆزىنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈنلەرنى خەت بىلەن گۈل كەلتۈرۈپ يېزىپ بىر چىرايلىق گىلەم توقۇپتۇ. ئۇ گىلەمنى بىر قاراقچى ئاشۇ يىگىتنىڭ شەھىرىگە ئېلىپ بېرىپ بازارغا ساپتۇ. شۇ كۈنىسى شاھنىڭ خوتۇنى ئەرەنچە كىيىنىـــپ مۇلازىملىرى بىلەن كوچىغا چىقىپ ئارىلاپ يۈرگەن ئىكەن.. ئۇ، گىلەمنى كۆرۈپلا قىزىقىپ قاپتۇ، ئۇ قاراقچىدىن:

— بۇ گىلەمنى ساتامسەن؟! — دەپ سوراپتۇ.

— باھاسىغا يېتىپ ئالسا ئەلۋەتتە ساتىمەن! — دەپتۇ قاراقچى.

شاھنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭ دېگەن باھاسىنى بېرىپ گىلەمنى سېتىۋاپتۇ، كېيىن گىلەمنى يېيىپ قارىغان ئىكەن، نەقىش قىلىنغان گۈللەرنىـــڭ ئارىسىدا ئېرىنىڭ سەرگۈزەشتىسى يېزىلغان ھەر خىل شەكىلدىكى خەتكە كۆزى چۈشۈپتۇ. مەلىكە دەرھال گىلەمنى يىغىشتۇرۇپ يېنىدىكى قاۋۇل ياساۋۇللىرىدىن بىرىنى چاقىرىپتۇ، ئۇنىڭ قولىغا ئاستا:

— سەن بايا بىزگە بۇ گىلەمنى سانقان ئادەمنىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ ماڭ. ئەمما ئۆزۈڭنى ئۇنىڭغا سەزدۈرۈپ قويما! ئېھتىيات قىل. ئۇ قەيەرگە بارسا، شۇ يەرگە بار، ئۇنىڭ ماكانىنى ئېنىق بىلىپ كەل! — دەپ قولىغا مىڭ تىللالىق خالتىدىن بىرنى بېرىپ يولغا ساپتۇ. ئۇ بۇ ئادەمنى بازارنىڭ بىر يېرىدە سودا قىلىۋاتقان يېرىدىن تېپىپتۇ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ بىلىندۇرمەي مېڭىپتۇ. قارىسا ئۇ، بىر سارايغا كىرىپ كېتىپ ئۆزۈنغا قالماي ئېتىنى يېتىلەپ چىقىپ مىنىپتۇ. چوڭ يولغا چىقىپ كېتىپتۇ. پايلاقچى ياساۋۇل يۈگۈرگىنىچە ئوردىغا كىرىپ ئەھۋالنى مەلىكىگە ئېيتقان ئىكەن، مەلىكە ئۇنىڭغا يارىملىق ئاتتىن بىرنى مىندۈرۈپ ئارقىسىدىن قوغلاشنى بۇيرۇپتۇ. پايلاقچىمۇ ھېلىقى چوڭ يولغا چىقىپ ئۇنىڭ بىر خىل كېتىۋاتقانلىقىنى

كۆرۈپتۇ. كەچ بولغاندا ئۇ يول بويىدىكى بىر كارۋان سارايغا كىرىپ كېتىپتۇ. پايلاقچى يىراقتىن ئۇنىڭ كۆزىتىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەمما ئۇ چىقمىغاندىن كېيىن ئۆزىمۇ سارايىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ قارشى تەرەپتىكى سارايغا كىرىپتۇ. ئۇ كېچىسى ئارىلاپ چىقىپ ئۆز ئېتىنى كۆرگەن بولۇپ قاراقچىنىڭ ئېتىنى كۆزىتىپتۇ. سەھەرگە يېقىن چىقىپ قارىسا، ئۇنىڭ ئېتى يوق، دەرھال ئۆگزىگە چىقىپ قارىسا يىراقتىن ئۇنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپتۇ. دەرھال يېنىپ چۈشۈپتۇ، سارايۇەن بىلەن ھېسابلىشىپ ئېتىنى مىنىپ ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار خېلى يول ماڭغاندىن كېيىن بىر قويۇق جاڭگالغا كىرىپتۇ، بۇ جاڭگالدا بىر ئۆڭكۈرلۈك تاغ بار ئىكەن، پايلاقچى ئىز قوغلاپ كېتىپ بېرىپ قارىسا، ئۇ يەردە ھەر تەرەپكە ماڭغان ۋە كەلگەن نۇرغۇن ئاتلارنىڭ قالايمىقان ئىزى بار ئىكەن. شۇ يەردە ئۇ، ئېتىنى بىر دەرەخكە باغلاپتۇ، ئۆزى ئېگىز ئۆسكەن بىر دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىغان ئىكەن، ئالدىدىكى تاغنىڭ ئۆڭكۈرلىرى ئالدىدا بىر نەچچە ئاتلىقنىڭ قورالىنىپ بىر تەرەپكە مېڭىشقا تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بۇنى كۆرۈپ پايلاقچىنىڭ پېيى سىقىراپتۇ: «بۇلار ياخشى ئادەملەردىن بولمىسا كېرەك، ھېلىقى گىلەم سانتان ئاتلىقمۇ، مۇشۇلارنىڭ شېرىكى ئوخشايدۇ. بۇلار ھېلىقى يول توسار قاراقچىلار بولمىسۇن يەنە؟!» دەپ دەرەختىن چۈشۈپ ئېتىغا مىنىپتۇ. ئوتتۇر ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ، ئەتىسى ئوردىغا كىرىپ كۆرگەنلىرىنى مەلىكىگە مەلۇم قىپتۇ.

مەلىكە دادىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ پۈتۈن سەركەردىلىرىنى يىغىپتۇ. مەلىكە ئەمىر لەشكەرگە ئەھۋالنى ئۇقتۇرۇپ كېلىپ:

— ماۋا بۇ كىشىنى سىلەرگە يول باشلاشقا بېرىمەن، سىلەر چاققان ئۇ يەرگە بېرىپ، تۆت تەرەپتىن ئۇزۇك ھالقىسىمەك قورشاڭلار، ئۇلارنىڭ بىرىنى قاچۇرماي تىرىك قولغا چۈشۈرۈڭلار! كېيىن ئۇلارنى تەپتىشلەپ سوراپ شاھىمىزنى تېپىڭلار! بىز ئىگىلىگەن ئەھۋالدىن قارىغاندا بىزنىڭ شاھىمىز شۇ يەردىكى ئۆڭكۈرلەرنىڭ بىرىدە، ئۇلار قارشىلىق قىلمىسلا ئۆلتۈرمەڭلار! تىرىك تۇتۇلغانلىرىنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىڭلار! — دېگەن پەرمان بىلەن يولغا سالىتۇ.

شاھ لەشكەرلىرى بىرىپ ئۇ يەرنى ئۇزۇك ھالقىسىدەك قورشاپتۇ ۋە تۆت تەرەپتىن قىستاپ كەپتۇ، قارىسا ئاتلىقلار يوق، بىر نەچچە قورۇقچى ئۆڭكۇرنىڭ ئاغزىدا توغرىسىغا يېتىپ ئۇخلاۋاتقىدەك. ئۇلارنى بىر - بىرلەپ تۇتۇپتۇ، بىرىنى - بىرىگە ئوچراشتۇرماي سورىغان ئىكەن، ئۇلار شۇ تاغنى ماكان تۇتقان قاراقچىلار ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ئاتلىقلىرىنىڭ يول توسۇشقا كەتكەنلىكىنى ئېيتىشىپتۇ. قىستاپ يۇرۇپ سورىغان ئىكەن، بۇ يەردىكى بىر نەچچە ئۆڭكۇردە بىر نەچچە ئادەمنىڭ تۇتقۇن ھالەتتە، توقۇمچىلىق، گىلەمچىلىك، موزدۇزلۇق، كىيىم تىكىش، قورال - ياراق ياساش قاتارلىق ھۈنەر بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغانلىقى ئېنىقلىنىپتۇ. ئۆڭكۇرلەرنى ئاختۇرۇپ يۇرۇپ ئۇلارنى تېپىپتۇ، قارىسا ئۇلارنىڭ پۇتلىرىدا كىشەن، يۇزلىرى ئورۇق، چىرايلىرى سارغىيىپ كەتكەن ئىكەن، ئەسىر لەشكەر ئۇلارنى ئارتۇق ئاتلارغا مىندۈرۈپ بىر قىسىم مۇھاپىزەتچىلەر بىلەن شەھەرگە يولغا سالىتۇ. ئۆزلىرى بىر قىسىم ئادەملىرىگە شۇ يەردە قالغان قاراقچىلارنىڭ كىيىمىنى كىيگۈزۈپ كۆزەتتە قويۇپ قالغانلىرى ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار بۇلغان-بايلىق ماللارنى ئات - خېچىرلىرىغا ئارتىپ يېتىپ كەپتۇ. ئەسىر لەشكەر ئۇلارنىڭ بىرىنمۇ قاچۇرماي تۇتۇپتۇ، ئۆڭكۇردىكى دۇنيا - دەسمايىلەرنى ئاتلىرىغا ئارتىپ ھەممىسىنى ئالدىغا سېلىپ ئوردىغا يېتىپ كەپتۇ. شاھ ئۆزى بۇلارنىڭ ھەممىسىنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، بار سودىگەرلەرنىڭ مېلىنى قولىغا بېرىپ يولغا سالىتۇ. قاراقچىلارنى سوراق قىلىپ ئېنىقلىغاندىن كېيىن، گۇناھلىرى ئېغىرلىرىنى دارغا ئېسىپتۇ، يېنىكلىرىنى تۆۋە قىلدۇرۇپ قويۇپ بېرىپتۇ. ئۆزى قېيىن ئاتا، قېيىن ئانىسىنىڭ بولۇپمۇ مەلىكىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— ئەي دانىشمەن مەلىكەم، سىز سەۋەبچى بولغان ھۈنەرنىڭ خاسىيىتىدىن بىز يەنە بىللە بولدۇق. — دەپ ئۇنىڭغا تەشەككۇر ئېيتىپتۇ.

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: جالالىدىن بەھرام

نىمشىھىت ئەسەرلىرى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەرشىدىن تاتلىق

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازاتلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 15.125
1995 - يىل 5 - ئاي 1 - نەشرى
1998 - يىل 6 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 4000 —— 1
ISBN 7 — 228 — 00596 —2/I·1093
باھاسى: 16.50 يۈەن

责任编辑：阿布都肉苏里·吾马尔
封面设计：加拉里丁·巴合拉木

尼穆希依提作品集（维吾尔文）
选编者：艾尔西丁·塔提利克

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放南路348号　邮政编码830001）
新疆新华书店发行　新疆新华印刷二厂印刷
850×1168毫米　1/32开本　15.125印张　2插页
1995年5月第1版　1998年6月第1次印刷
印数：1——4000

ISBN7—228—00596—2—/I·1093　定价：16.50元